

Andhrapracharini, Grandha Nilayam.
Anubandha Series, No. 3.

Rajabhakty.

OSMANIA UNIVERSITY
COLLEGE LIBRARY.

By

Venkata Parwateeswara Kavulu.

ఆంధ్రప్రదేశ్ గాంధీగ్రంథనిలయము
ఆశుబంధగ్రంథమాల 3.

రాజభక్తి.

శ్రీ ౧౯౧౩

౨౩

పేరికటక-రవ్వతేశ్వరకవులచే

రచియింపబడినది.

అయ్యగారినారాయణమూర్తి, బి.ఎం. నియంత్.

గారిచే నుకూలంపబడినది.

అయ్యగారిచే

ఆంధ్రప్రదేశ్ గాంధీగ్రంథనిలయము

నుండి పంపబడినది.

నవంబరు.

1913

అమూల్యమణిహారము.

సీ. ఇనుడగునీకుఁ బే ♦ ర్మినిఁ గూర్తురెందతో
 ప్రిభుశేఖరులు పద్మ ♦ రాగమణుల
 రాజగునీకు న ♦ మృతఁ దెత్తురెందతో
 సామంతస్థపులు ము ♦ క్తామణులను
 గురుడగునీకు మ ♦ కుగ్రవ నిత్తు రెందతో
 ప్రకృతినాగులు పుష్ప ♦ రాగమణుల
 బుధుడగునీకుఁ బెం ♦ పునఁ జేర్తు రెందతో
 ధరణిజనరబులు ♦ గరుడమణుల
 భూమిపాలక! మేమున ♦ మూల్యనవ్వు
 పద్మమణిహారముల నీ కు ♦ పాయనముగ
 నిచ్చుచుంటిమి దయతో గర్వి ♦ హరిపుమయ్య!
 చారుమణిధామ! శ్రీహర్షి ♦ సార్వభౌమ!

* అమూల్యమణిహారము *

సీ. అసమానమాలతీ ♦ కుసుమవల్లరికంటెఁ,
 జారుమోహనమృదు ♦ శయ్యఁగూర్చి
 కమనీయనవమల్లి ♦ కాగుచుచ్చముకంటెఁ
 బ్రభృతసౌరభ్యభా ♦ వంబు నెఱిపి

అమూల్యమణిహారము.

సీ. ఇరుడగునీకుఁ బే ♦ స్థినిఁ గూర్తురెందఁబో
 ప్రిభుకేళియలు పవ్త్ర ♦ రాగమణుల
 రాజగునీకు న ♦ మర్తరఁ దెత్తురెందఁబో
 సామంతస్థపులు ము ♦ క్తామణులను
 గురుడగునీకు మ ♦ కుగ్రహ నిర్దురెందఁబో
 ప్రకృతినాథులు పుష్క ♦ రాగమణుల
 బుధుడగునీకుఁ నెం ♦ పురఁ జేత్తురెందఁబో
 ధరణిచరమాలు ♦ గంధర్వముల
 భూమిపాలక! మేమున ♦ మూల్యకవ్య
 పద్యమణిహారముల నీకు ♦ పాయసముగ
 నిచ్చుచుంటిమి దయతో గృ ♦ హింఘ్రమిచ్చు!
 చారుమణిధామ! కీర్తిబార్తి ♦ సార్వభౌమ!

* అమూల్యమణిహారము *

సీ. అసమానమాలరీ ♦ కుసుమవల్లరికంటె
 జారుమోహనమృదు ♦ శయ్యగూర్చి
 కమనీయనలమల్లి ♦ కాగుచు చ్చముకంటె
 బ్రీతిసారభృథా ♦ వంబు నెఱసి

సురపారిజాతపరి ♦ సూనమంజరికంటె
 సమ్యగామోదర ♦ సంబుఁ జలికి
 మాలతీమల్లికా ♦ మందారములకంటె
 లలితమనోజ్వరీ ♦ తుల ఘటించి
 పద్మపుష్పోపహారముల్ ♦ భక్తిమీరఁ
 జేర్చినారము పట్టాభి ♦ మేకపుష్ప
 హారములుగాఁగ బేర్చుమతోఁ ♦ నందికొనుఁడు
 సాధ్వి! మేరీమతల్లి! శ్రీ ♦ జార్జిభూప!

అభినందనము.

పై. వైభవంబున శచీ ♦ వరునికన్నులు గుట్టి,
 వైశ్వానరనిశుచి ♦ త్వముననూది
 ధర్మరక్షణఁ గాలు ♦ దండంబు పెట్టిపది,
 నిర్పతిఁబుణ్యజనత్వ ♦ నియతిఁ దెగడి
 భువనపాలనమున ♦ భువనేశు నరికట్టి,
 యమ్రహోబలుశక్తి ♦ వశ్యుఁజేసి
 ధనదత్వమునఁ గుబే ♦ రున కుత్తరంబిచ్చి,
 శర్వని భూతిచే ♦ సగముచేసి
 యష్టనికృపలకాంశల ♦ నవఘటించి
 విశ్వపాలనమున మహా ♦ విష్ణువగుచు
 వెలయుచున్నాఁడు విబుధులు ♦ వినుతినేయఁ
 బాహుతరక్షిత్తి మాజార్జి ♦ దక్కరెత్తి.

INTRODUCTION.

His Imperial Majesty George V with Her Majesty Queen Mary is now in Hastinapura (Delhi), the historic capital of our Bharatavarsha, to be crowned as our Emperor. Every Indian subject is expressing his loyalty in a way suitable to his taste and position. The agriculturist decorates his team, the merchant adorns his shop, and the weaver garlands his rural loom. If the Royal subject has wreaths of rubies, emeralds and diamonds to offer to the Imperial Majesties, the poet's imagination shapes his loyal offerings in melodious rhythms.

Our Andhra Pracharini Nilaya sings its song of loyalty in this booklet, termed Rajabhakti. Every Indian poet pours forth his love to the crown in verses eulogising Their Imperial Majesties. But the bard of our Nilayam sings his devotion to the king and impresses the same on the minds of the readers by describing in a legend taken from our Mahabharata, the horrors of anarchy.

Men in olden times having for sometime succumbed to the evils of anarchy prayed to God to favour them with a king. God prevailed, upon

MANU to accept the kingship and set everything in order. The people hailed MANU as their king and gladly submitted to his royal authority. The poet ends the legend with a harangue on loyalty.

This legend aptly finds its place in this booklet, in as much as it reminds us of the horrors of anarchy prevalent in India just before the British had undertaken to rule over Bharatavarsha. It is the pleasure of Almighty to bring order out of chaos, to unite the different peoples of India under one Raj, to teach them their civic rights and duties, to develop them in the various sciences, arts, and industries, and make them one nation the advent of the benign British Raj.

Ayyagari Narayana Murty,
B.A. & B.L. Editor,
Andhra Pracharini Grandha Nilayam.

కీర్తిరామచంద్ర.

రాజభక్తి.

శ్రీరాజ్విష్ణుభక్తిమేతోదయసద్యహారానిశి.

ఆ శ్రీ రావ్ ద ము.

కీర్తజిల్లగ భద్రసీతమున ధా ♦ శ్రీపుత్రితోఁ గూర్చియే
పారం గొల్వయి సోదరాస్తబుధమి ♦ తామాత్యసామంతులున్
బారవారముఁ గొల్వఁ జెల్వెసఁగునా ♦ పట్టాభిరామండు మా
మేరీజార్జుల రాజదంపతులఁ బే ♦ ర్మిన్ బోమ నశాంతమున్.

ఉ, శ్రీమహిశాజనార్దనులు ♦ శ్రీయును, రాజ్యరమానుభూతి, భా
సామహిశాపితామహులు ♦ సన్మతియున్, జరజీవనంబు, నా
ర్యామహిశాగిరీశులు శు ♦ భాళి, విభూతియు, నిచ్చి మేరిరా
జ్జీమణి, జార్జిభూవిభుని ♦ నిత్యముఁ బోతురుగాక నత్యుపన్.

MANU to accept the kingship and set everything in order. The people hailed MANU as their king and gladly submitted to his royal authority. The poet ends the legend with a harangue on loyalty.

This legend aptly finds its place in this booklet, in as much as it reminds us of the horrors of anarchy prevalent in India just before the British had undertaken to rule over Bharatavarsha. It is the pleasure of Almighty to bring order out of chaos, to unite the different peoples of India under one Raj, to teach them their civic rights and duties, to develop them in the various sciences, arts, and industries, and to make them one nation the advent of the benign British Raj. —

Ayyagari Narayana Murthy,
B.A. & B.L. Editor,
Andhra Pracharini Grantha Nilayam.

స్వాగతము.

మ. మును రాజేంద్రమరచందురి నను స • మోక్షచంబురెట్టింపఁగాఁ
గనుమాకిప్పడు చక్రవర్తివయి రాఁ • గాఁ గ్రమ్మఱిం గల్గెద
ర్భవలాభంబు, కృతార్థులైతిమి మహా • రాజేంద్రమాదామణీ!
ఘనతేజస్సుమణీ! శ్రీతాపనమణీ! • కల్యాణవింతామణీ!

శ్రీ: భగవంతు నామిహ • దములఁ దప్పకయుండు
నర్థంబు సందయ • మందకుండ
విజయరమాహృదం • బుజము కంఠకయండుఁ
గీర్తకమిని కోవ • గింపకుండ
సుప్రతాపనల • నూరి తిగింప

గుణముల లోపంబు • గూర్చి

ప్రజలచిత్తంబుల • భక్తి తప్పకయుండఁజూడ
బగవద లున్నతిఁ • విడయకుండు

తిండిపోలి, నాలని • తెల్లిపోలి
నేమిడున్నపు చిరంబ • హేలంబు
భగవంతుండును పట్టి • భగవంతుడై
సత్యపథవర్తి! శ్రీహర్షి • చక్రవర్తి!

గీ, హనకీరాములను, శచీ • శలమఖిలను,
శారదాదాసనుల, నుమా • శంకరులను,
శ్రీరమామాధవుల, బోలి • చెలఁగుసార్వ
భౌమదంపతులను మీకు • స్వాగతంబు.

పాహినీమండలి ♦ వస్తుమాలిమెగాని,
 యదనిప్రశాపమే ♦ యచని శేష
 అంగరక్షక సైన్య ♦ మంగమాల్రిమెగాని,
 యరనిలేసమె గుప్త ♦ తతి నడండు
 న్యాయసభాపాలి ♦ నామమాలిమెగాని,
 యరనిగూర్జాయె ధర్మ ♦ గతుల నిలుపు
 ఛత్వాదికంబు భూ ♦ పామాలిమెగాని,
 యరనిరూపకే పరిభు ♦ త్యాగ్ని దెలుపు
 తలఁప మాగధు ల్విభవమా ♦ త్రింబెగాని
 యతనిభాగ్యంబె యాము ది ♦ క్తుతుల నింపు
 రాజమాత్రుండె యరఁకు వి ♦ రాజమాన
 విక్రమమా ♦ శ్రీజ్యోతి ♦ చక్రవర్తి
 చతుః ♦ సుపేర ♦ జరుగుచుండుమెగాని,
 యజుఁడొప్పు మునిమాని ♦ ప్రియమా
 విశ్వరక్షకుండను ♦ పేరుమాయుమెగాని,
 హరిజ్ఞాతివైరంబు ♦ గతిపువాఁడు
 మంగళప్రతితుండను ♦ మాటమాలిమెగాని,
 హేమచాపుఁడు బిచ్చు ♦ మెత్తువాఁడు
 సతతసన్మూర్తగు ♦ చరణుండంటయెగాని,
 రవి యంటముట్టఁగా ♦ రానివాఁడు
 పొగడికలుగావు మువ్వరు ♦ మూర్తులైన
 మూఁడుమూర్తులరూపాందు ♦ ప్రోడయైన
 నాతనికి నెందు నీడుజో ♦ డనఁగరాదు
 సర్వసామాన్యఁడే జార్జి ♦ చక్రవర్తి.

- నీ. తనరాజ్యమున నెవ్వ డిడుని వెలిగించు
 నన్నఁ బ్రతాపము డిడునె?
 తననివాసంబె తె డిడునిదివిగాఁ జేసె
 నన్నయశశ్శుర్తి డిడునె?
 తనభూమి విమలవా డిడునులఁ దప్పఁగఁజేయు
 నన్న దయానినం డిడునె?
 తననువిగ్రహె ఒగ డిడునెయింఁగావించు
 నన్న మహాస్వయం డిడునె?
 కిష్టజనముల మన్నించి డిడునె
 నొంచి దయతోడ జగతిఁ బా డిడునె
 సమ్రాజ్యవాసై సాగర్వభౌ డిడునె
 పన్న మనె వేతె విష్ణునం డిడునె?
 నీ. విజృంభణమునకుఁ దిరుమలమేఁదొంగిలించు
 విలక్షణముల డిడునె
 పరిజలకన్నలఁజల్లఁ డిడునె
 అపమృత్యుభయముల డిడునె
 జగమెల్లఁబాలించు డిడునె
 డిష్టార్థములనెల్ల డిడునె
 పాపధారముఁదీర్చు డిడునె
 అర్థులకుఁగొంగుబంగారం డిడునె
 ఆశ్రీతులయింటికల్పకం డిడునె
 అభిలషామీజుల కాధ్యుఁ డిడునె
 సత్వసభవర్తి కీర్తివాన్తి డిడునె

నీ భరతఖంగాన్నితీయశా ♦ భాగ్యగమ
భారతయరహసపరి ♦ పాపకలన
మేరియురుండొడు బాగ్యభూ ♦ వివిధపు
శేరి యిచ్చటఁ బట్టాభి ♦ పిచ్చుఁడయ్యె.

అభిజాత్యము.

నీ. బగమెల్ల నేలఁగాఁ ♦ పాచి పిచ్చులఁ
గమపు చల్లుఁగాఁగఁ ♦ గన్నకల్లి
పతిని దైవముగా ♦ భావించి నేనించి
కమనీయలగక్తుఁ ♦ గన్నసాధివి
ప్రజల శిష్టలవలెఁ ♦ బాలించి యెఁగెని
శారవభావముఁ ♦ గన్నరాజ్ఞి
నిజశత్రులకు గర్భ ♦ నిర్భయముఁప్రసాద
పొందఁజేసెఁ
ఈవృత్తానేకఁ ♦ గన్నదేవి
ప్రసాదములఁ
గొనియె నేదేవి యట్టివి ♦ క్షీరియాంబ
యెన్నఁ దనదండితల్లిగా ♦ నెఁగఁగవారము
సర్వసామాన్యఁడే జాన్తి ♦ చక్కఁగన్తి.

సీ. దిశలెల్లఁ గీర్తిచం ♦ దిక్కులఁ గప్పినదెవ్వ

రన, నాతఁడన నర్హుఁ ♦ ధైర్యవాఁడు

అరు ధైరుపదిసేయ ♦ నవన నేలినదెవ్వ

రన, నాతఁడన గుటి ♦ ధైర్యవాఁడు

వసుధ సప్తమసార్వ ♦ భూమి శేఖరుఁ దెవ్వ

రన, నాతఁడన యోగ్యుఁ ♦ ధైర్యవాఁడు

పశ్చిమవిష్టోరియాతపః ♦ ఫలము పైన

సాంద్రితరక్షి యెవ్వడు ♦ చక్రివర్తి

తనకు జనకుండుగాఁ బోది ♦ గనినవాఁడు

భూపమాతుఁడై కీర్తిజార్జి ♦ భూపమాలి.

సీ. దీనపాలనకు సం ♦ దిశచేయి, సత్యసిరి

యల్వింబులకును ప ♦ ధైర్యకొమ్మ

ముజావర్తనమునకు ♦ నిజమైనమార్గంబు

గౌరవంబునకు నా ♦ కల్పకంబు

అనఘపాతివ్రత్య ♦ మనమ నిదానంబు

తరుణిమణులకు నా ♦ చర్యకంబు

కాంతిసద్దర్శకౌ ♦ చముల కావాసంబు

సద్గుణంబులకును ♦ జగత్త్రయమి

యగునలెఘ్నాండియా, యీ ♦ యాభిజాన్;

ధన్యచారిత్రి, సాధ్వీమ ♦ తల్లి, తల్లి

హరిమిని బంపఁబెరుగుకు ♦ మారమూర్తి

సర్వసామాన్యఁడే జార్జి ♦ చక్రివర్తి?

గీ. పూర్ణచంద్రునితోడికా ♦ ముదినివోలి

పెన్నుఁబాయక యెపుడు నే ♦ విందునుండు

నట్టికి మేరిరాజ్జీయ ♦ ధౌంగిగాగె
 ప్రితిదనరాజాజ్జీ వ ♦ స్థింపదగమే?

పరిపాలనము.

- సీ. మున్నున్నదనియైన ♦ నెన్నడేవింటిమే,
 రమణీయతంతివా ♦ ర్తాపశంస
 మున్నున్నదనియైన ♦ నెన్నడే గంటిమే,
 యత్యద్భుతాకాశ ♦ యానకలన
 మున్నున్నదనియైన ♦ నెన్నడే వింటిమే,
 కమనీయలోహమా ♦ గ్రహశస్థి
 మున్నున్నదనియైన ♦ నెన్నడేగంటిమే,
 విద్యుత్ప్రీడిపికా ♦ విలసనము
 విన్నవియు, గన్నవియు, గాని ♦ వింతలెల్ల
 గాంచుచుంటిమి; నెమ్మది ♦ గాంచుచుంటి
 మవనిలో స్వర్గసౌఖ్యము ♦ లంచుచుంటి
 మహాహ! యాంగ్లేయధగ్గరా ♦ జ్యంబువలన.
 సీ. రాజవీరులనైన ♦ రత్నాలమూటల
 బడవేసికొనుటకు ♦ భయము లేదు
 నమరేయినైన నొం ♦ టరిగ మార్గంబున
 జరిగిపోవుటకును ♦ ఒక రేచు

అడవిలోపల నైన ♦ వ్యవసాయమొనరించి
 శరణుబుడ జేర ను ♦ శయనములేడు
 అంబుధి నైనఁ బ్ర ♦ యానంబుఁ గావించి,
 దేశాంతగము లేగ ♦ దిగులులేడు

పక్షిలతలచుపూవు ♦ వాడొకయుండగా
 గపపులూనిచల్ల ♦ గడలనుండ
 పరలఁజీయు మండు ♦ పరిపాలనము గల్గె
 ననాహా! మునియదొప్ప ♦ మగముపక ను!

పీ. గొడ్డెల బంపని ♦ చట్టు నేలలుగూడ
 మహనీయసస్యధా ♦ మంబు లయ్యె
 గానైన నిడురాని ♦ గహరభూములుగూడ
 పరిణీయరాజమా ♦ గ్గంబు లయ్యె
 గన్పైన నెఱుంగని ♦ మెట్టచెరువులుగూడఁ

గమనీయసోపాన ♦ గలము లయ్యె
 గన్పైన నెఱుంగని ♦ కారుకాల్వలుగూడ
 పరిణీయవాహనీ ♦ పరిము లయ్యె
 నెప్పుడో కృతయుగసృష్ట ♦ మేనైన డెఱుంగు
 నెప్పుడో రామరాజ్యము ♦ నెన్నె డెఱుంగు
 నెప్పుడో యుగస్థిరశకం ♦ బర్వం డెఱుంగు
 ని తటిపగ్రస్తు మున్నదే ♦ యెన్నెడై?

పీ. పటకాపలనాథు ♦ లే లేమెడివార
 మంబుధియవ్వల ♦ నరము మంటి
 మామడ దిమున ♦ కరుగ నేరనివార
 మయులయోజనముల ♦ నరుగు మంటి

మహావీరసంగ ♦ మూర్తిరహిత

మెల్లగూములనార్త ♦ రాజగుడి

మార్తదేశము వీడి ♦ యమగు దాడినినర

మెల్లదేశముల ♦ కేగుచుంటి

మహాహ! యెన్నఁకు నెఱుంగిని ♦ ముద్దుభాష

చుట్టిసౌఖ్యము నట్లమ ♦ హాముపంలు

ననుభవింపితిమే యెన్న ♦ మొన మునము

నయరరాంగేయపాసాల ♦ నమునఁగాకి!

నీసాహసికంబైన ♦ సహగము మరల

శిశుహర్షశౌల్యని ♦ శింశిపోయె

గాలపుసినులు ధి ♦ కౌరవము నరచెను

నరబలులెల్లని ♦ నాశమయ్యె

పాశకారులమట్ట ♦ వర్తనము లడంగె

దొంగరసంబులు ♦ మార మయ్యె

బండిపోటులకుని ♦ ర్భంధముల్ ఘటయ్యె

సకలదుష్కర్మముల్ ♦ సమసిపోయె

పాశ్రమాశ్రధనాలి గా ♦ పాడఁబడియె

దివ్యసత్యధర్మములు బో ♦ ధింపఁబడియె

క్షీణజనానికి సౌఖ్యము ♦ చేర్చఁబడియె

ఘనరరాంగేయపాలనా ♦ కౌశలమున.

నీ. సంజేశములఁ బెల్లు ♦ జాములందింప లే,

భాషేషణస్తార ♦ కలనఁగలిగె

కరియవికరియముల సా ♦ కర్మము గలిగింప,

రాకపోకలకు మా ♦ గ్గములు గలిగె

వృషసాయ మభివృద్ధి ♦ పటుపంగఁ బ్రవిమలాం
 బుప్రునైసపటకా ♦ లువలు గలిగె
 విద్యాభివృద్ధిగా ♦ షింప నూరుచిక్కి,
 సగవి నొక్కొక్క శా ♦ శాల గలిగె
 ప్రజలకుంగలమూఢభా ♦ వములు వోయె
 స్త్రీలకుంగూడ విద్యనే ♦ స్పింపబడియె
 జగతి నెల్లడలంగూడ ♦ శాంతియొదవె
 ఘనతరాంగేయపాలనా ♦ కాశలమున.

సీ. అవనివార్తలకెల్ల ♦ నాధారిమైనవా
 రాపత్రికాపరిచా ♦ రంబుఁ గలిగె
 నాలోగ్యమునకు మూ ♦ లాధారమైయున్న
 వైద్యాలయాధిక ♦ వ్యాప్తిగలిగె
 నగరంబులకు లోహ ♦ నాశమార్గంబుల
 నమలొదకప్రివా ♦ హము లభించె
 స్సోటకామయము లు ♦ ధ్వాటించి యపమృత్యు
 భయముపోకార్చుతో ♦ వలు లభించె
 ఇన్ని యన్ని యనఁగనేల ♦ యెన్నియేని
 సౌఖ్యకరమార్గములు ప్రిజా ♦ సమితి కొదవె
 సత్యధర్మక్షమాదయా ♦ సక్త మైన
 ఘనతరాంగేయపాలనా ♦ కాశలమున.

సీ. ఆంగిలేయులప్రభు ♦ త్వాప్తి యబ్బుటఁగదా
 ధర్మపాలనమహా ♦ త్వంబుగలిగె
 ధర్మపాలనమహా ♦ త్వంబుగల్గుటఁగదా
 జగమంతయునుభిక్షు ♦ మగుచునుండె

జగమంతయునుభిక్షు • మగుగుండుటనెగదా
 దుర్గస్త్రిజనులకు • దూరమయ్యెదా
 దుర్వస్త్రిజనులకు • దూరమౌటనెగదా
 ప్రియమౌఖ్యంబు • పడయఁగల్గె;
 సకలసౌభాగమునడంగె; • శాంతియొనవె;
 నహహ! మనభాగ్యమెంతని • యంచగవచ్చు;
 నానుధారతారార్క • మగునున్నట్టి
 దుష్టపరిపాలకంబు వశిష్టుఁగాక!

మంగళాశాసనము.

సీ. మహానీయతరసగ్య • మంగళాకలితయై,
 యలరారుదులకు న • స్థాంగితోడ
 ననుపమానందదా • యకమామ శౌఖ్యంబు,
 గాంధుకుమారవ • గ్గంబుతోడ
 విద్యున్నిభద్యుతి • విలసిల్లువిమలను
 హాహీనమణిభూష • జాతితోడ
 నాజ్ఞానుసారవి • హారమైభక్తిసం
 గతిఁగొల్పునదృఢత్య • గణమితోడ
 సదమలవిధూతితోడఁ దే • జంబుతోడ,
 నలరి, రాజశేఖరర నా • ర్యాపరాగ

పరతఁ జెలువొంది, జాన్జిభూ ♦ పాలతిలక!
 లీలఁ పెక్కే-మ లవనిఁ బా ♦ లింపుచుయ్య!

మంగళమహాత్రి.

మంగళ

శ్రీనిలయుఁడాశ్రయఁగ, ♦ సేన్మఁడు, పరాన్మఁడు
 శేషజనపాలకుఁ, డనఁతుం
 డానతిశరణ్యుఁడు, మ ♦ హామహుఁ డమేయగుణఁ
 ధాన్మఁడు, దయామయుఁ డజాంతున్
 జ్ఞానమయుఁ, డీశ్వరుఁడ ♦ ఖండమగునట్లొసఁగుఁ
 గావుత కృపామతిని మేరీ
 మానవతి, కీర్తిరథ ♦ మానఁడగుజాగ్రికిని,
 మంగళమా, మంగళమహాశ్రీన్

కథాప్రారంభము.

శ్రీమదిలాటనూజను వ ♦ రించెడిపట్టునఁ దన్ముఖాంబుజా
 తామితరామణీయకసు ♦ ధాసవ మానఁడలంచి యాదలన్

చేరిమరు బాల్మనిండెడల ♦ లీన్ గడపగడగడగోలికొలుస
రామునిశ్రీకృణాళుని ♦ గంగగమన్ గృహంబు మును
నీ. దర్శనీయందైన ♦ దైవంబు భూపాలు

డిహము పెళిలగింను ♦ నినులకు లిఖించు
చనవుడ బోషించు ♦ జనకుడు స్థపహలి
లమిమో నరించు ♦ తల్లిప్రభున,
గుణవోషములదెల్పు ♦ గురులముహించునె
హిలము దెల్పుకుపుర ♦ పంతులు రాజు
మేలొనగూర్చున ♦ గ్రీహగిడగ్గిరిమను
తలపును శ్రీ ♦ దాన స్థనతి
మహిమహిమాయతుగ, శ్రీ ♦ మహాప్రభుగ
దనుమజానకమను ♦ దాన స్థనతి
భావలనుండు, గుణగ ♦ సాగర శివ
యవనిలమలకు నన్నియు ♦ పైసాగర

హ. కోరితియెయ్యె మూలతయ ♦ ముత్యపరిమళములై యుపాగవి
భ్యాతపయోనిధి గడవ ♦ గల్గెను, నూరు దేయయ్యుగర్థదా
స్థిగచరితుడై నృపతి ♦ నేపథ్యం దయ్యె; దలచి చాచెగా
నారణరాజభక్తుడు ♦ నందగరానియశీష ముండు సే

నీ. శ్రీమద్వసుధరా ♦ స్థిరమోన్నతిగూర్చు
ప్రభునిప్రభాశక్తి ♦ రాజభక్తి
ధరాధ్రకాశము ♦ రాచయందు బాసగు
రమణీయలరసు ♦ రాజభక్తి
సంతసనాదగి ♦ నగణి బ్రహ్మాండు
పొంగిచ దాగమనూర్తి ♦ రాజభ

అనవద్యభవనయా ♦ తాగినందము ఘటిండు

గమ్యసౌకాయుక్తి ♦ రాజభక్తి

సకలభూమండలీకని బ్రహ్మ ♦ శాంతిమైన

తేజమిడు నర్భుతవ్యక్తి ♦ రాజభక్తి

సకలజనుల కనలెసా ♦ ఖ్యాయునిచ్చు

రాజితామృతభుక్తి కీర్తి ♦ రాజభక్తి.

క. వేదవ్యాసునిపంచమ

వేదమునవ్యాసేనృప్తి ♦ విమలదర్శిత్రు

బాదగ్గంబుగఁ జేసి ని

వేదమున రాజభక్తి ♦ విశుద్ధినిపడతిన్

సీ. తుదమొదలెట్లుగక ♦ తోచునై యనువారిని,

నూగింథమును నింప ♦ మనసు నెను

అస్వభావంబుతో ♦ వాఖ్యాయకలఁ గూర్చు

కొత్తపద్యము ల్లులఁ ♦ గోరెన్ శేష

కల్లవ్రాతెలతోడఁ ♦ గాగిరింబుల నింపి

నుమ మేమె మెచ్చుకో ♦ మమత లేదు

కలగులేదనుకక ♦ గలిగించిపాతకం

గర్జనలఁ గలంగింపఁ ♦ గాంక్ష లేదు

అచతురంగనుండగు బ్రహ్మ, ♦ యపరవిష్టుఁ,

డత్తిలాచనుడగుహరుఁ ♦ దైవవ్యాస

మూర్తిభావిండ్రి స్వాంతము ♦ స్మృతిముచేసి

కడఁచుచుంటిమి సత్యవా ♦ గ్రహనకొలుకు.

సీ. ఇది మంచి నిది చెడ్డ ♦ నిది యధర్మకరిది

ధర్మబలి విధిండు ♦ తాగిన నేక

ఈలస్వర జేసిన ♦ నీకు యగునని

నిల్చి శాసించెడి ♦ నేల లేక

దుష్కృతు లొనరించు ♦ దుష్టుల గనిపెట్టి

తగునీతి వండించు ♦ ధార లేక

ఘోర వారి దిది మీరి ♦ దని స్వాస్థ్యపుష్టుల

నియమించఁజూలు ♦ నేల లేక

యల్లకల్లోలమై వివ ♦ ధంధకార

మందుఁ బడి రాజుతోట ♦ యామఘరి

పత్రిభ చెడి రవిలేనట్టి ♦ పగటికగణి

దొల్లి యొక-ప్పడజగలు ♦ తల్లిడలై.

క. ఆకాలమునఁ బ్రజలె

ట్లాకులపడుచుండోయ ♦ ధార్థ మెఱుంగ ని

ర్వాక్కులచిత్తఁబున నా

లోకించినఁ చెలియఁజెల ♦ లోనిది మనకున్.

ఉ. ఉన్నదిలేనియై నైఱుంగ ♦ నోపెడు తెవ్వయ, లేని దున్నయ

లైన్నఁగఁజాలు నెప్పును, వ ♦ హించిన మాన సదివ్యశక్తిన్

విన్నది కన్నయట్లుగ ను ♦ విస్తరభంగ సహేతుఁబఁగాఁ

జెన్న సలార భావనము ♦ చేయుట కష్టముగాఁగదోచునే.

అ. రామ! రామ! యేమి వాఁయఁగనేర్తు మా

నాటిభూమిపర్యల ♦ పాటులెల్ల

పెద్దమీను వచ్చి ♦ సిల్లమీనును బట్టి

పొట్టఁ జెట్టుకొన్న ♦ యట్టులుండె.

వీ. తలకించుచుండి రెం ♦ దఱొ హిరణ్యాక్షులు,

ధావణీవర్కింజు ♦ దర్శకల్ల

దండించుచుండి రెం ♦ దఱొ హేమకశ్యపుల్,
 సాధుసంతానంబు ♦ వాధనొండ
 చెరబట్టుచుండి రెం ♦ దఱొ రావణాసురుల్,
 కోమలాంగులు ♦ గోలుగోలంగ
 తేలించుచుండి రెం ♦ దఱొ నరకాసురుల్,
 విబుధసంఘంబులు ♦ వెలలంగుండ
 దుష్టచక్రింబు నొంచు ♦ నాగండు లేడె
 దీనజనముల రక్షించు ♦ దిక్కు లేదె
 భూమిభారం బడంచు ♦ విభుండు లేడె
 యనుచు నగమెల్ల భీతి నల్లడుచుండె.

సీ. బలవంతులగు నొక్క ♦ పరకాంతఃకైరబట్టు
 వారి మేనులు కాల్పు ♦ వారు లేరు
 ధనవంతు తలఁగొట్టి ♦ ధనమెల్లఁదరిలించు
 వారి బంధించెడు ♦ వారు లేరు
 పగఁబూని యొరులకొం ♦ పలకు నిప్పులుపెట్టు,
 వారిచేతులఁ జెండు ♦ వారు లేరు
 నకురేయి నిండ్లలోఁ ♦ బడి వాగ్య లొంగిండు,
 వారితిలక్ గొట్టు ♦ వారు లేరు
 జూర చోరు, లభాగ్యుల ♦ జ్ఞాను, లనద
 లవినయు, లధర్మమార్గ వి ♦ హారు, లల్పు
 లప్రయోజకు, లస్త్రియు ♦ లసురమూర్తు
 తైరి ప్రజలెల్ల శాసించు ♦ వారు లేక.

సీ. సుపదగలవన్న ♦ సంతోషమున్నదే,
 కొట్టిచోరులు దోచు ♦ కొనుచునుండ

నాలుబిడ్డలు గల ♦ రనుత్పత్తి యున్నదే,
 పట్టి జారులు భంగ ♦ పఱచుచుండఁ
 బండించుకొంటిమన్ ♦ బరితోపమున్నవే
 తెలిచి మీమగ్గులు తి ♦ స్తించుచుండఁ
 బొలములు గలవన్న ♦ నిలుకడయున్నదే,
 మించి దుగ్గదు లాకగ్గి ♦ మించుచుండ
 నన్న మున్నది యని తృప్తి ♦ యున్నదొక్కొక్క
 పొగరుబో తెవ్వఁడో తిని ♦ పోవుచుండ
 లేదు నెమ్మది; సంతృప్తి ♦ లేదు; సుఖము
 లేదు; గతిలేదు; శరణులు ♦ లేదులేదు.

చ. అనయము హెచ్చె; ధర్మ మను ♦ గండెను; వర్తక ముండుండె, దు
 ర్జనత విశేష మయ్యె; వ్యవ ♦ సాయము చచ్చె; నధగ్రహుగ్ధన
 ర్తనములు పృథ్వి నొందెను; మ ♦ తంబులు మానె; గలంబు గూలె, నీ
 డన మతిరేక మయ్యెను; గ ♦ డంకలు వోయె మహాజనాశికన్ .

సీ. కామంబునకు యథే ♦ చ్ఛామార్గ మొనఁగూడె,
 కోరిభంబునకు బట్టు ♦ గొమ్మలపై
 లోభంబునకు భృత్య ♦ లోకంబు చే జిక్కె,
 మోహమునకు జయ ♦ ముట్టులు ఘటిల్లె
 మదమున కధిక స ♦ న్నానంబు సమరెకూరె,
 మత్సరంబునకు సా ♦ మ్రోవ మొదవె
 దుర్జణంబులకును; ♦ దొలునోము ఫలియిం చె
 దుర్జయంబుల కున్న ♦ తులు లభించె
 ధర్మమే లేదు; కలదే న ♦ ధగ్రహతము;
 సాధులే లేరు కలదే న ♦ సాధుహతులు;

కటకటా' మంగలములాని ♦ కండ్రిసింబఁ
బోతె జగ మంగయును వేసి ♦ పోవుచుండె.

క. తగవులు, వల్లరు, లలబడు,
లగచా, ట్లారములు, బిట్టు ♦ లాడిక, బిట్టలు,
జగదంబులు, హరిత్యలునై
జగము పా భ్రాంతి మగుచు ♦ సనిచెడిపోయెన్.

సీ. సంఘంబుమన్నీతి ♦ సమయించుటకుఁ గాగు,
చొచ్చి గామముల దోఁ ♦ చుటకుఁ గాని
ప్రాబల్య మబలలఁ ♦ బాలించుటకుఁ గాదు,
కుద్ధాంతములఁ గలం ♦ చుటకుఁ గాని
భిక్షంబు దుష్టుల ♦ భండించుటకుఁ గాదు,
పాడిచి కన్నములు తిరి ♦ వ్రేలుటకుఁ గాని
ప్రాభవం బనదలఁ ♦ బాలించుటకుఁ గాదు,
చుటచుట ప్రజలఁగా ♦ ల్పుటకుఁ గాని,
అకట! యానాటిప్రజలయం ♦ దడరియున్న
శక్తు లన్నియు దుష్కియా ♦ చరణమునకె
పాలుపడుచుండ దీమల ♦ పాణిములకు
గడియ కొక్కొక్క-కప్పంబు ♦ గలుగుచుండె.

చ. బలమున విక్రమంబునను ♦ బాపపథోన్ముఖవర్త సంబునన్
జలమున నొక్కనిం గెలువఁ ♦ బాలినవాడు మహొక్కఁడుంట ను
ర్బలబలభేదభావములఁ ♦ బాల్పడి పోరెద రంతెగాని యీ
యిలవయి నొక్కఁడేని సుఖి ♦ యిందుటలే దదియేమి పాపమే.

చ. కలుపులచేత, దుర్జనని ♦ కాయముచేత, బరస్పరంబు ము
షక-రులయిపోరుదుర్మదులఁ ♦ ధుర్జనచేత భయంబునొంది ది

క్కరి దరిలేనియాపదలఁ ♦ గొంగుడు దూఁగుచుఁ నొక్కరితిగా
హరి! హరి! యప్పు డట్టుడికి ♦ నట్టుడికెన్ బ్రజయెల్ల నెల్లెడన్.

క. ఆరితిం జనులెల్లఁ దల్లడిల న ♦ న్యాయంబు వధిల్లుటన్
దౌరాత్మ్యంబుఁదొలంచి తోడిప్రజకా ♦ ధారంబుఁగల్పింపఁగా
ధీరస్వాంతుఁ డొకండుగావలయుఁ గా ♦ దే నాయకుం డంచు నూ
రూరన్ బర్పలు నేయఁ జొచ్చిరిజనా ♦ హూయంబుఁ గావించుచున్.

చ. పడుగురు చేరి యొక్కరునిఁ ♦ బాలకుఁగా గొని యూరనూర దు
ర్రుదుల నడంచి సాధుజన ♦ మండలిఁ దన్నుచునుండ నాతనిం
గుడు రొనరించి భక్తిమెయిఁ ♦ గొల్పుచు నాతనిశాసనంబు నె
మ్మదిఁ దలఁదాల్చుచుండుటకు ♦ మేకొనుచుండిరి కొన్నినాళ్లొగిన్.

క. అంతటితోనేమగుఁ గ

ల్పాంతజ్వలనంబు నార్పఁ ♦ జాలునె సమిధల్
సంతప్తములై కీలా
సంతానంబునకుఁ దోడ్దొ ♦ సఁగుఁగాకవియున్

క. ఆపాలకు లధికారము

ప్రాప్తునకు మదించి ధర్మ ♦ పద్ధతిఁ బ్రజలం
గాపాడనేరక యధే
చ్చాపరతంత్రులయి తిరుగ ♦ సాగిరిపెలుచన్.

చ. తనతనకాసఁగొల్పినల ♦ తాలితాంగుల వాహనంబులన్,
ధనముల, మానికంబుల ను ♦ దారమతిం గొనితెచ్చి యిచ్చునా
తనిఁడమ వానిగా మనిచి ♦ తక్కినవారల దండనార్జులం
చును నలయించుచుండి రవి ♦ శుద్ధచరిత్రులై క్రమంబుగన్.

చ. తనుదావచ్చినస్వాధికారములచే ♦ తం బొంగి మత్తిల్లి దు
ర్జనతం బూని చరించువారిఁ గనియా ♦ శంకెంది యాస్థాన మొ

- య్యనఁజెందందగు మాక, మాక, యని పో ♦ రాడంగఁ దొల్లఁటిమిం
 • చినకల్లోలము పుట్టి భూప్రళయం ♦ జేకూర్చె గవ్వంబులన్.
- క. ఒకరొకరుగ, నొకసంఘము
 నొకసంఘముగాఁగ, యుద్ధ ♦ మొనరింపఁగ నూ
 రొక రక్తనదులై కానీ ♦
- ము జయము చేరదొక్క ♦ నొడిగి నైనన్.
- ఈ వికనిజంపి యొక్కఁ ♦ డున్న తివహించు
 వతనిఁ జరిపి మతోకఁ ♦ దగిలించు;
 తొగ్గిడిఁ దన్ను వాని ♦ తలఁదన్ను వాఁడుగను
 న్ను యార్యకూర్తి ♦ సాగ్ధకముగ.
- ఈ మెల్లన్ రణరంగమై యెసఁగె వే ♦ శ్రుంబుల్ శ్రుశానంబులై
 నురంబుల్ గహనంబులై చెడియె ను ♦ స్మృతైకృతుల్ చాచ్చి దు
 స్మృతంబుల్ చలఁగె యుబ్బును యథే ♦ చ్చావృత్తి సన్మార్గ మా
 లై తాండవమాడుచుండిరి జగ ♦ ద్రింగింబుభంగించుచున్.
- పుల్లాలము రాడి
 లోకము తల్లిడము నొంది ♦ లోగఁగఁబ్రజలు
 గ్యాకులమతులై శరణము
 నాకాశించి పగమేఱు ♦ వార్షింగింపగిన్.
- ఈ క్షత్రిన్ సృష్టియు, బాలనంబును వినా ♦ శంబున్ ద్విభంగింపొన
 గ్గఁగ నీవేగద కర్త వాఘ్యఁడవు గే ♦ వా! యార్తులన్, దీనులన్,
 గొల్లెలు, నిస్సహాయుల, విపద్ధి ♦ భ్రాంతులన్ మమ్ముఁ బో
 గెగ వే దయఁజూడవే యవధలం ♦ బాలింపవే యాశ్వరా!
- ఈ సాపనుపండె, సాధుజనుల్ ది ♦ కేదియున్నారు; కా
 నొకరినొకరు దుగ్ధముల్ ప్రిలిగు ♦ గ్వారాపకారకియల్

గావింపన్ వెనుదీయకుండిరి, మహా ♦ కాలావతారుండవై

రావే! రక్షణశయనములను యి ♦ ర్పిం పెన్ద నిర్మింపవే!

మ. గరభుల్ కొంపలఁ గాల్చువారలు కనల్ ♦ ఖగ్గాదిశస్త్రోక్తముల్

పరదాశాభిరతుల్ పరస్వహిణ ♦ పాశుల్ పరక్షేత్రిసం

హరణు లుక్తన్నగునారతాయు యి యే ♦ చ్చాయత్తులై సాహసో

ద్ధురులౌ చుండిరి విశ్వంక! జగ దోహంబు నాకింపవే!

చ. బలమును విక్రమమును బ్ర ♦ భావము సర్వసమత్వమున్ దయా

కలఁముఁ గల్గు నాశ్చర్యంబు జ ♦ గలయధరించుటలే యెల్లెడన్

దలరలపెత్తనంబును న ♦ ధగ్రుపథావరణంబుఁగల్గి వి

చ్ఛులవిడ కెగురుండి రతి ♦ సాహసులై ఖలులై మహిజనుల్.

సీ. చోరులు, బారులు, ♦ జూదరుల మద్యనే

వసులును, దుర్మార్గు ♦ వర్తనులును,

నన్యతవాదులు, న్యాస ♦ వారులు, వర్ణాశ్ర

మాచారహారు, ల ♦ న్యాయపరులు,

శతులు, నా స్త్రిమలు, హిం ♦ సాపరు, లార్యవి

ద్యేభులు, సత్కీర్తియా ♦ దూషకులును,

పరుషభాషణులు, ము ♦ ష్కరులు, దుష్కరు, లహం

కారు, లున్మిట్టలు, ♦ సురసులును,

స్వాధ్యపరతలగుశ్రౌతునీ ♦ నగమునెల్ల

గలఁచుచున్నార దీనులు ♦ నిరుదనీడ

లేదు చేరుటను దిక్కు ♦ లేదు, వేగ

రావే! రక్షింపవే! మహా ♦ దేవ! దేవ!

సీ. కరుణారసముఁజిల్లు ♦ కడకంటిమాపుతో

దీనులజాలించు ♦ దిక్కు నీవ

జగతికిభద్రంబు ♦ సమకూర్చి సమబుద్ధిఁ
బరిపాలనమునేయు ♦ పృథ్విఁడవీవ

లోకకంటకుల నా ♦ లోకించి తగురీతి,
శాసింపఁజాలుఁగి ♦ తుకుఁడవీవ

అర్చితభక్తుల ♦ యభిమతార్థంబుల,
దయచేసిపోఁచెడి ♦ చాతవీవ

శిష్టజనరక్షణము, దుష్ట ♦ శిక్షణంబు

నెరపి భూభారమడఁగింప ♦ ధరణి నవత

రించు నాధ్యుఁడవీవ హా ♦ రీ ! మహాత్మా!

అగతికుల మమ్ముఁ గాపాడు ♦ మయ్యదేవ!

మ. అనియారీతి విపత్వయోధిఁబడి హా ♦ హాకారముల్ నేయుచున్
ఘనభక్తిన్ ధరణీజనంబులు జగ ♦ త్కర్తన్, జగన్నాథుఁ, బా
వను, నీశుం, బ్రీణతార్తిసంహరణునిన్, ♦ వందారుమందారు, వి
శ్వనిదానుం, బరముం, బ్రభావమహితుం ♦ శాస్త్రించి రొక్క-మృడిన్.

సీ. దుష్టశిక్షణమును ♦ శిష్టరక్షణమును,

నొకచేతనేచేయు ♦ చుండువాఁడు

ఖలులదుర్మార్గంబు ♦ ఘనులసన్మార్గంబు,

నొకకంటనే చూచు ♦ చుండువాఁడు

నాస్తికులదురుక్తి ♦ యాస్తికులనతోక్తి,

యొకచెవినే విను ♦ చుండువాఁడు

నిరుపేదబిడ్డల ♦ నరపాలనూనుల,

నొకరీతినే పెంచు ♦ చుండువాఁడు

రాతిలోఁ గప్పకును చెట్లఁ ♦ గోఁతులకును

నొక్క-గతిభక్తి నొనఁగూర్చు ♦ చుండువాఁడు

సర్వసమవర్తి దేవతా ♦ చక్రీవర్తి
యపుడు వారలయెదుటఁ బ్ర ♦ త్యక్షమయ్యె.

సీ. నిప్పచ్చరంబున ♦ నెగులొందుపేదకుఁ,
బెన్నిధి యెదుటఁ గా ♦ స్పించినట్లు
నట్టిటబడిముగ్ధి ♦ కొట్టాడునార్తుని,
చేతికిఁ గూలంబు ♦ చిక్కినట్లు
అంధకారమున న ♦ ల్లాడుజాత్యంధున,
కాకస్మికముగ ♦ జూపైనయట్లు
కడుపుమండంగ నా ♦ కలిగొన్నవానికి
నిష్టాన్నములులభి ♦ యించినట్లు
అభిలఘాతదయాపరుఁ ♦ డైనవిభుఁడు
కట్టెదుట నొక్కసారి ♦ సాక్షాత్కరింప
నామహాజనమండల ♦ మద్భుతపృ
మోదరసమగ్నమై తేలి ♦ పోవుచుండె.

సీ. చాతకారికిఁ బిపా ♦ సాస్కూర్తితీరదే,
కమనీయమేఘోద ♦ కంబువలన
కుముదావలికిని సుం ♦ కోచంబుతీరదే,
లలితేందుచంద్రికా ♦ విలసనమున
కుజమండమునకు నా ♦ కులపాటు దీరదే,
మహితవసంతసు ♦ మాగమమున
కోకసంతతికి వ్యా ♦ కులపాటుతీరదే,
తరుణప్రభాకరో ♦ దయమువలన
ఘనుడనంతలసత్ప్రభా ♦ కరుఁడు విధుఁడు,
కాలరూపుఁడు సర్వజ ♦ గత్స్వరూపుఁ

దైనిదేవుడే పరిగ్యేతు ♦ మైనయపుడు

దీనజనులయభీష్టముల్ ♦ తీరకున్నె?

కా. ఆయానందరసాతిరేకముననా ♦ హ్లాదంబుదీపింప ని

త్యా, యానందమయా, విశ్వసతయే ♦ ధర్మస్వరూపాయ వే
ద్యా యాద్యాయసమాస్తుతేయనుచు సా ♦ హ్లాదంబులర్పించి భ
క్త్యయత్నాల్లెక్కు లమృతహాసలు లో ♦ కారాధ్యుఁ బార్థింపఁగన్.

కా. ఆర్తత్రాణపరాయణుండభిలలో ♦ కాశీసుఁ డుద్యతగ్రూపా
స్ఫూర్తిన్ దక్షిణ, హస్త మెత్తి వినుఁడో ♦ భూమిజనుల్! విస్మయ
తీగ్ధర్తిన్ సాత్వికమూర్తి సర్వసమవ ♦ ర్తిన్ భర్తగాఁ గూర్చి మీ
యార్తి దీర్చెద నోడకుంకుఁడనిస ♦ దృస్సిద్ధసంతల్పుఁడై.

మ. ఆననాంకారుఁడు నీతితోఁబుడు శౌ ♦ ర్మోదాగ్రవీర్యోన్నతుం
డనసూయాపరుఁ డార్యధర్మనిరతుం ♦ డార్తార్తిరావపణం
డనుకంపామతి, సాత్వికాకృతి యమే ♦ యపార్థిభవోపేతుఁడో
ఘనలేజోనిలయున్ సృజించెను జగ ♦ తగ్రాహ్యునిసంసిద్ధికెన్.

క. ఆరీతిన్ సృజించిక్య

పాపకుఁ డయ్యార్యశరుడు ♦ ప్రిజలంగనుచున్

మీరా జీరంతి మీ

యారాటముఁ దీర్చునని క ♦ టాక్షింపఁగవ్.

గీ. రాజుఁ గని పొంగునాజల ♦ రాశిపాల్కి-

రాజుఁ గని పొంగెనా ♦ జనరాజియపుడు

ఘనరసానందరసతరం ♦ గములతోడ

విజయఘోషంబు లెల్లెడ ♦ విస్తరిల్లె.

క. మాకోరికలు ఘటించెను;

మాకన్నులు చల్లనయ్యె ♦ మానొదతిరెన్

మాకార్యము సిద్ధించెను

లోకావన మయ్యె సత్య • లోకాధీశా !

క. అని యిటు లేకగీర్షం

బున నానందంబు పొంగి • పారలఁ బలుసుమన్

జనులు జయస్వనులఁ బొలి

ధ్వనికంబుగఁ జేసిరపుల • ఛరిణీతలమున్.

క. ఆకలకల మడఁగింది కృ

పాకలేతుం డీశ్వరుండు • వారిం గని యీ

భూకాంతుఁడు మమనామము

చేకొని పాలింపఁగలదు • క్షీతిరల మెల్లన్

చ. అనిచునుసార్వభౌమునిఁ గ • టాక్షమలన్ గిలగించి పుష్ప ! నీ

వనితరధీశితాగదుండ • పై సమద్వస్త్విని ధర్మమగ్ధు

ర్తనమున, సాధుభావమున • ధారుణిఁ బాలనెయు మర్షకా

సనమున దుష్టశంజనము • సల్పమునిల్పునూధగ్ధమెల్లెవన్.

నీ. ధర్మంబు నిలుపుము • తఱి వేచి శత్రుల

నడఁగింపు, మనదల • మనవి వినుము,

బలములఁగూర్పుము; • వ్యసనంబు లేడలింపు

మవినీతుల నడంపు; • మవని గొనుము

మైనీసుల్, ప్రజలును • సచివు లేకభావ

మందునట్లుగఁ జూడు • మగ్ధగర్భ

కామమోక్షంబుల • గాంచుము; విషయన

క్రండపు గాతుము • గురుప్రకోప

తాదుల, నమార్యభృత్యులు • నాదరింపు;

మననినముల నీబిడ్డ • లట్లు చూడు

మర్నదండంబు గొనుము, మ ♦ హాపరాధుఁ

డైన సుతునైనదండింపు ♦ మనఘదరిత!

చ. ప్రీతినిధియుం; బ్రధానుఁడును ♦ పండితుఁడున్, సచివుండుమంత్రీయు
మతియుఁతుడౌనమాత్యుఁడు, సు ♦ మంతుఁడు, ధీనిధి పాడ్వివాకుఁ
బతులకు నెందునుం బ్రకృతి ♦ వర్ణము కావున నట్టివార లా
యతమతులున్, సధర్మలుగ ♦ నారసి చేకొనఁబోలు టేనికిన్.

గీ. రాజు లేని ప్రజ వి ♦ రాజిల్లనోపమ

రాజు ప్రజలు లేక ♦ లేజరిలఁడు

కాన, స్వామిభక్తి ♦ ఘనతరం బగునట్లు

నృపతి ప్రజల నాద ♦ రింపవలయు.

గీ. మించుశక్తిత్రయంబు సా ♦ ధించి చతురు

పాయములమర్మములెటింగి ♦ పంథకరణ

మును నిరోధించి షాస్త్రణ్య ♦ మును నెటింగి

కొనుచు సప్రాంగములఁ గాచి ♦ కొనఁగవలయు.

క. తానుగ నవమానిండుట

దానము నేయమియుఁ బ్రబల ♦ దండము, కపటం

బైనగతి; పలుకుప్రల్లద

మూనుటయును దొసఁగుడెచ్చు ♦ నుర్వీశునకున్.

క. అని యుపదేశించి కన

ధ్వునతేజాం డీశ్వరుండు ♦ కరుణామయుఁ డ

ల్లన నంతర్ధానుండై

చనియొ జగద్రంగ మెడలి ♦ సత్యపథమునన్.

క. అర్చిత జను లమ్మనుభూ

కాంతుం గని భక్తి వినయ ♦ గౌరవముల న

త్యంతముఁ బ్రాక్రించిరి ను

స్వాతంత్ర్య సార్వభౌమ ♦ పదముం గొనఁగన్.

గీ. ధరణిజను లసత్య ♦ నిరతులై యుండుట

రాష్ట్రజనులయఘము ♦ రాజుదగుట

తలఁచి మనువిధుండు ♦ తలఁకి మహారాజ్య

పాలనమున కిష్ట ♦ పడక యుండె.

క. జను లప్పడు సంభ్రములై

మనువుం గని సార్వభౌమ! ♦ మము దయతోడం

గని పాలింపుము విడ్డలఁ

దనుపక జనకుండు విడువ ♦ ధర్మం బగునే.

క. ధరణీశ! విపజ్జలధిం

దరి గానఁగ లేనిమమ్ము ♦ దయఁ గన, నిన్నున్

దరణికియఁ జూపి చనె నీ

శ్వరుఁ డాతనిపనుపు నేయ ♦ వలవడెనీకున్.

గీ. "లోకములు, లోక ధర్మంబు ♦ లును నృపాల!

రాజమూలముల్; రాజవి ♦ రహితమైన'

పుడమిజనులకు నింకిన ♦ మడువులాని

జలచరంబులు వడుపాటు ♦ సంభవిల్లు.

క. తరణి శశాంకుల లేజ

స్ఫురణము లేకున్న యట్లు ♦ భూజనములు ని

ర్భరదుర్గతఁ జేడ్చుదురు

సరపాలకవిహితపాల ♦ నము లేకున్నన్.

క. తనధన మిది యని యూఱడి

మనఁ; బరిణయమాదియైన ♦ మహితోత్సవముతో

గొనియాడ నెవ్వరికి వ

చ్చునె? జనపాలుండు లేని ♦ చో నిగ్భయతన్?

గీ. విభుఁడు లేకున్న జనములు ♦ సభయహృదయు

లగుచు హాహానినాదంబు ♦ లడరఁ దల్ల

డిల్లుదురు; రాజులేమియ ♦ యెల్లవారు

లేమి; కల్మియ కల్మి; ని ♦ ర్లేపహృదయ!

క. యాగములును భోగములును

ద్యాగములును, భూవిధముల ♦ ధర్మములు చహా
భాగా! నరపతిగఱా

యోగంబునఁ జెల్లుఁ బ్రజకు ♦ నుల్లాసమునన్

క. రాజునకుఁ బ్రజ శరీరము

రాజు ప్రజకు నాత్మగాన ♦ రాజుం బ్రజయున్

రాజోత్తమ! యన్యోఽపి

రాజితృయై యుండవలయు ♦ రక్షాగ్భవలన్.,,

గీ. ఈశ్వరోద్దేశమును నిగ్వి ♦ హింపుచుయ్య!

నియతితోడ స్వధర్మంబు ♦ నెఱపుమయ్య!

ప్రజల బిడ్డలఁబోలెఁ గా ♦ పాడుమయ్య!

విశ్వసూక్ష్మహవిఖ్యాతి ♦ వెలయుచుయ్య!

గీ. హేమగోగణగుల ♦ నేఁదియవపాలు

ధాన్యలేగులుచుండు ♦ పిశగుభాగ

మప్పునఁ బుగాఁగ ♦ నంది రాజ్యాంగంబు

నిలిసి పొందెదాఁగ ♦ జలుపునున్ను!

గీ. పెగిలినట్ల నెల్ల ♦ శస్త్రజీవుల నీ

చ్చేకొనుచు దుష్ట ♦ శిక్షణంబు

శిష్టరక్షణంబు ♦ సేయుదు రాజభ
రక్తంబు నిలిపి పరిజల ♦ మనుపుమయ్య!

క. మనుజాధీశ్వర! యీనీ

జనముల ధర్మంబునందు ♦ షడ్భాగంబున్
గొని బలభేజన్ముర్తిం
గని సురలమహేంద్రుడట్లు ♦ కావుముకూర్చిన్.

సీ. అనిప్రజలెల్ల ని ♦ స్థితింప మనుధర

జీశ్వరుండుగుల ♦ కియ్యకొనుదు
నోమహీజనులార! ♦ తొడకుం డిమ్మిహీ,
భార్యులవహించి ♦ భద్రంగులఁ
బరిపాలనము చేసి ♦ పరమేశ్వరునియాజ్ఞ,
ననుసరించెద నని ♦ యభయమొసంగ
సేనలేనిసంతోష ♦ మునఁగొంగప్రజలెల్ల,
జయజయోనిగ్రహం ♦ షములతోడ.

గీ. భక్తితోడ ననంగిలై ♦ గొములతోడ
మంగళాశాసనములతో ♦ మనునగపాలు
నవ్యమణిమయనిగోరు ♦ గొములగురిచి
వేడ్కఁ బట్టాభిష్టించు ♦ విరివిరంత.

సీ. సకలభూమిజన ♦ హృదయం విలసిల్లె

సకలసస్యంబు ♦ వల్లనయ్యె
సకలసస్యంబు ♦ సకలసస్యంబు
సకలసస్యంబు ♦ సకలసస్యంబు
సకలసస్యంబు ♦ సకలసస్యంబు

సకలసౌఖ్యంబులు ♦ సంకల్పితము లయ్యె

సక లేష్పితంబులు ♦ సఫల మయ్యె

సకలజ్ఞానాభినంద్యపరి ♦ శస్త్రకీర్తి

సకలకల్యాణగుణసుపరి ♦ సన్నమూర్తి.

సకలసమవర్తయమ్మను ♦ చక్రవర్తి

సకలభూప్రజలలర రా ♦ జ్యోతిసు సేయ.

చ. ప్రియజనకుండుఁ,దల్లియును, ♦ విశ్వవిభుండు గురుండు దేవుఁ

దయయునుబ్రేమమున్నతియు ♦ దాంతియు శాంతియుఁగల్గిలో

నయగతిరక్ష సేయుచుజ ♦ సంఘులఁజూచుప్రభుండుకల్పటన్

భయములుతీరెనీధరణి ♦ భారముతీరెనుజీరె సౌఖ్యముల్.

గీ. కరమ కరముఁ గొనక ♦ కడుఁగృహమతితోడ

నేల నేల సాధు ♦ శీలమునను

ప్రజలు ప్రజలువోరెఁ ♦ బ్రభుభక్తి యుతులై

రాజు రాజువోరెఁ ♦ దేవరై.

Part. 2.

HARAVALI

**OSMANIA UNIVERSITY
COLLEGE LIBRARY.**

By

Venkataparwateeswar kavulu.

హా రా వ ల్లి.

(రెండవ పరిష్కారము)

ఇది

వేంకటాచల స్వామీ స్వామి కృతము

నాచియ్యమబడినది.

మొదటి కూర్పు.

అంధప్రచారము ద్వారా కాలము

ముడిగొప్పబడినది.

నిడదవోలు.

౧౯౧౮.

ఉ పా ధ్య త ము.

వివిధవిషయములంగూర్చి వాగ్వియోజనమున యిట్టిపద్య
మాలికలు గలగ్రంథములు మన గ్రంథశాస్త్రమున దగ్గరగా
లేవు. అంతగా నన నేల—లేవనిగో చెప్పవచ్చును. ఇట్టిగ్రం
థము లింగ్లీషభాషయందు విశేషముగ నున్నట్లు వినియుంటి
మి. అనేకకారణములచే బాలకాలమునుండి నసిచెడియున్న
మనమాతృభాష పరమేశ్వరానుగ్రహమున మరలదలయె
త్తుకొని తిరుగజూచుచున్న యిక్కాలమున నిట్టిసూతనమా
ర్గములను జూపుగ్రంథము లావశ్యము లైయుండు ననునట్లే
శముతోడనే మేమప్పుడప్పుడు రచించిన పద్యమాలికల
నన్నిటిని సేకరించి “హారాపళి” యను నామముతో నిట్లొకసం
పుటముగాఁ బ్రకటింపితిమి. పాఠకులు, పండితులు, కవులు
మొదలగుభాషాభిమానులయనుమోదముగ బట్టిమేమింకను ని
ట్టిసంపుటముల మఱికొన్నింటిని వెలువరింపదలచి యు
న్నారము. ఇది రెండవభాగము.

ఇట్లు భాషాసేవకులు

నేగకటపార్వతీశ్వరకవులు.

శ్రీరామచంద్ర.

హారావర్తి.

ద్వితీయాంగము.

అక్షరసము.

ఎఱుంగుగాని శబ్దప్రియ చహుడు
 వేఱువేఱుహులుల ♦ వెలయునీడు
 వినుల పసిములనాత్మనా ♦ విందుచుడు
 మనిశమును మాకుఁదోడ్పడు ♦ హతురబు
 మహిమ మెఱయెప్పు రుద్రాక్ష ♦ మూలకన్న
 జేరుఁగాంచిన ముత్యాల ♦ వేరుకన్న
 గోపురూపెడు రతనాల ♦ కోవకన్న
 నెందు నక్షరమాలిక ♦ యే ఘనంబు.
 దైవదత్తంబులైనవే ♦ దంబులకును
 ధర్మవిహితంబులైన శా ♦ స్త్రంబులకును

న్యాయమునుబట్టి ఘరా • నింబులకును
 మూలమునుది యక్షర • మూలగాఁజే
 అఖిలమైన జగద్వ్యస • పరిరమునకు
 సకలమైన ప్రపంచ వి • జ్ఞానమునకు
 వివిధమైన మనోభావ • వివిరమునకు
 నిరత మాధారమైత ద • క్షరమకాదె ?
 ఒక్కటై యొక్క-గూఁపున • డొంటింగలసి
 వేలుపోలిక నందుచు • వివిధగతుల
 వలన నివిధాకృతులదాల్చి • నరలుచుండు
 నట్టి యక్షర తత్త్వము • సరయపశెమె?
 ధరణిలో నామరూపభే • దంబులైన
 సకలజీవ భావంబులు • సకలలోక
 గతులు, సకలేస్పితార్థ సం • తతులుఁదనకు
 నక్షరమునందె సంకాంత • మగునుగాదె?
 నిత్యమై, నిరక్రలంబయి • నిశ్చలమయి
 నిఖిలమున కాదియై వర్ణ • నీయమైన
 ప్రణవమోంకార రూపశ • బ్దంబుగూడ
 మఱిమఱింబూడ నక్షర • మయమెకాదె?
 ప్రకృతి సమ్యక్వస్తు సం • పర్కకలన
 గాకృతి గుణంబులకు భేద • మైనయట్లు

లీలసన్యోన్యవర్ణన • మేష్టశసమున
 నర్థఫలసిద్ధులకు భేద • మగుచునుండు.
 ప్రకృతి గూఢంబుగని పర • బ్రహ్మమూర్తి
 యఖిల భావంబులకును దా • వైనయట్లు
 గ్రంథ గూఢంబుగొంచి య • క్షరచయంబు
 నఖిలభావంబులకును దా • వగుచునుండు.
 ఆకాశమునుండి పుట్టిన • యట్టిశబ్ద
 మాకసమువోలె నీగూఢ • మగుచునుండు
 నక్షరంబునఁబుట్టిన • యట్టిశబ్ద
 మక్షరాకృతితో నిర్మల • మలరుచుండు.
 ధారుణి, సదీప్రవాహోష్ఠి • సారవంత
 మర్థవంతము, స్థూలగతి • మైనయట్లు
 భావమక్షరసంస్కృతి • వలన సార
 వంతి, వర్ణవంతము, ఫల • వంతమగును.
 వికలితనదీతరంగ మా • లికలలోన
 బ్రకటితాక్షర గూఢమా • లికలలోన
 శబ్దములెపుట్టు నైన స • క్షరభవంబు
 లైన శబ్దంబు లేనుమీ • సార్థకములు.
 వివిధమతిములవారిచే • వివిధగూఢ
 భావముల బ్రహ్మమర్చింపఁ • బడినయట్లు

వివిధభాషలు నా రిచే ♦ వివిధరూప
 భావములు నక్షరము నాడఁ ♦ బడుచునుండు.
 ఆత్మనిర్వృత్తికో, పర ♦ మాత్మచేపు
 నరయుటకో, పరమాత్మతా ♦ నగుటకోఁజి
 సంతరింపంగఁదగిన వి ♦ జ్ఞానమునకు
 నాధనంబైనదన్ని య ♦ త్వరమకాదె ?
 ఒకనిఁబ్రేమించి తగుతితి ♦ నోముటకును
 నొకనిఁగోపించి తగుతితి ♦ నొండుటకును
 వారియైయున్న నరపాల ♦ పరునిచేతి
 కలమునకుఁ గల్గుశక్తియ ♦ త్వరమకాదె ?
 జగతిఁబుట్టింప, రక్షింప ♦ సమయఁజేయఁ
 గర్భకర్త్రీయాశూన్య ♦ గతివెలుగు
 పరమతేజంబు నక్షర ♦ వాచ్యమెకద!
 ప్రకృతిజీవులలోన నీ ♦ శ్వరునివెనుక
 నిలువఁబడియున్న మానవ ♦ కులమునెల్ల
 నెలమిఁబై మెట్టునెక్కింపఁ ♦ గలుగుటకును
 సాధనంబైన దక్షర ♦ జ్ఞానమెకద!
 సృష్టికర్తకు నీజగ ♦ తసృష్టివేళఁ
 దత్తించితి విజ్ఞానంబు ♦ దనరఁజేయు
 నేమహాశక్తి? యట్టివా ♦ నీమతల్లి

యక్షరాకృతియే గదా • యరసిచూడ !
 నీలములు, రత్నములు, గుణ • నియతించేసి
 ప్రబలియును నలకార మా • త్రిముఁగాని
 సార్థకమూర్తులు, నుతపర • మార్థకములు
 నైన యక్షరవర్ణితు • ల్యంబులగునె ?
 అక్షరంబీదగద్యవ • హారమునకు
 నెన్నియొ పదములను సృజి • యించుచుండ
 నలపరబ్రహ్మలోకి మా • త్కర్థమనుచుఁ
 జాణికొక కొన్నియొఁగట • పాటింతునతఁ.
 విశ్వమెల్లను వార్తచే • వెలయుచుండు
 వార్తవెలయును పత్రికా • వ్యాప్తివలన
 పత్రికాస్ఫుర్తియక్షరా • వాప్తిగలుగు
 గాన సక్షరమే దగ • స్కంభకంబు.
 అక్షరమువాణికాధార • మగునొ ? వాణి
 యక్షరంబున కాధార • మగునొ ? యక్ష
 రాకృతియే వాణియొ ? యెఱింగి • యానొకడు
 సదమ లాక్షర తత్వవి • జ్ఞానులార !

క వి గీ త ము.

కవితకపిఠూలమునఁ గపి • కపితవలన
 ఘనతర స్థితినందుట • గలుగుచుండుఁ
 గవితఁగోలిన మధురవ • స్తువులు లేవు
 కవులఁగోలిన ధన్యమా • నవులు లేరు.
 విమలనవనీత వృదులశ • బ్ధములఁ గూర్చి
 రమ్యఘోష ప్రభోధకా • ర్థములఁ గూర్చి
 పరివళామోద మధురభా • వములఁ గూర్చి
 తిలకమనోహరతనదలం • కృతులఁ గూర్చి
 యనుపమాన్య క్తిసు మధుర • ధ్వనులు పెలఁగ
 నలలిత శిరీషసుకుమార • శయ్యలలర
 నూతనమనోజ్ఞ చాతురీ • కీతు లెనఁగఁ
 బటుతెరాద్భుత వివిధక • ల్పనలు వెలయఁ
 ద్దళచుదొలుకరి మెఱపులు • మెఱసినట్లు
 మెఱసికొల్పిరి సోనలు • గురిసినట్లు
 కురిసి సారభమెల్లెడ • దొరసినట్లు
 మహితమై మానిరిఁ దైస • మనసుతోడ
 భవ్యమై పావనంబైస • పల్కుతోడ

విమలమై విస్ఫులింతైన * స్వప్నోద
 ద్విత్వైర్వియుక్తమైన * స్వప్నోద
 బదములు నిరర్థకమై * గడుచుండ
 బదలు రసభావములు చెక్కు * చెదరకుండ
 సుప్తభావ మాధుర్యము * సుషియకుండ
 గాఢావధానము లెందును * గవియకుండ
 భావము గరము దృశ్యకావ్యమలనైన
 జన్మలంబుల్లెంచు శ్రీవ్యకోశములనైన
 దానన్ద్యాళి * విషాద్యములనైన
 దాగహారాళి * విషాద్యములనైన
 మహాశక్తివాగ్రియుమా! నాగ్రియుమా! కట్టెన్ద్రా!
 ప్రకృతి నీతోడుపడయై * పలుకుచుండె
 స్వస్థితిగలు దంతె * చాలు నీకు
 గాఢనిరాశ్రయమున * విశ్రాంతము లరసి
 చూచుకొన నేల * కవిలనీ సాముకాదె!
 భావనాబల మున్నది * ప్రకృతియున్న
 దిష్టముండిన * బదముల * కేమి కొఱత?
 వారిదవిహారసగ శృంగారపదము లరసి
 న్వాదు జలపూర్ణపదసదీ * పదము లరసి
 పశుశామోదకౌశాద * పదము లరసి

శుభరిత దివ్యకేదారపదము లరసి
 సదమల స్నిగ్ధసైకతపదము లరసి
 పావనతపోనాశ్రమపదము లరసి
 భ్యతరమందిరారామపదము లరసి
 భవనగోపుర పట్టణపదము లరసి
 సార్థకంబుగ భాషించినరసకావ్య
 మొకటివ్రాయుము! వ్రాయుము! • సుకవిచంద్ర!
 సమదకోకిల కలకూజితములలోనఁ
 బ్రముదిత మయూరకేకారపదములలోనఁ
 బంజరశుకేశుకానులాపములలోన
 సుమనమారోహ దళింకితములలోన
 వర్షపాద ప్రచారారపదములలోనఁ
 దుములకల్లోల జలధిఘోషములలోన
 ధరణిధర నిర్భరప్రపాతములలోన
 విమలతటినీ తరంగవేగములలోన
 సుమధురానిల సంచాలనములలోనఁ
 దరుణకాదంబినీ గర్జితములలోనఁ
 బ్రకృతి యవ్యక్తమంజులధ్వనులు నెఱిసి
 వినుచుచున్నది చెవియొగ్గివినుము! వినుము!
 రమణ నొకసారి నీలాంబరంబుఁదాల్చి

చెలంగి యొకసారి వెన్నెలఁచినదాల్చి
 పొసంగి నొకసారి మంచుమేఘముఁగుఁదాల్చి
 వీల నొకసారి మేఘమాఁలికిలఁదాల్చి
 వీరి నొకసారి చుక్కలఁపరుదాల్చి
 వరగనొకసారి కొన్నెలఁవలఁదాల్చి
 వచునొకసారి సస్యగంధంబుఁదాల్చి
 నరస నొకసారి బాలభాస్కరునిఁదాల్చి
 గడియకొకరీతిగా నలంకార సరాళి
 నెఱపుచున్నది ప్రకృతినీలికటమంద
 లనదలంకారముల లక్ష్యలక్షణములఁ
 దెలిసియుంటి విఁకేమికావలయు నీకు ?
 కమ్రపుప్పొడి నెత్తావిఁగుఁమ్రురించి
 వేగుఁబోకలఁదెమ్మెరిల్వీచునపుడు
 పొగ్గకాంతల ప్రణయకోపములు దీరఁ
 గొక్కొర్యని తొలుకోడిఁగూయునపుడు
 కాఱుచీకటి గుంపులఁగడలఁదొగ్గిసి
 తూర్పునఁబ్రభాతకాంతులుఁజూచునప్పు
 డుదయశైలంబు మాటునఁనుండి బాల
 సూర్యుడల్ల నల్లనఁదొంగిఁచూచునప్పు
 డరుణకిరణంబు లల్లనఁదరులమోడ

నలరుపనడంపుఁ దీవలఁనల్లునపుడు
 ప్రకృతికాంత ప్రసన్నభావంబుఁ దాల్చి
 కలవిహంగమ రుతములఁగులుకునపుడు
 విమలమా నీహృదంతరాళమున నెన్ని
 యెన్నియూహలు తీర్చుచోయెఱి కెఱుక!
 కలికి చూపులనెంతరాఁగలదు గలదొ
 వెలఁది నవ్వులలో నెలఁచలువగలదొ
 విశిశరంబులలో నెలఁచుఱుకు గలదొ
 కాంచితెలుపంగ వలఁతినీకవితగాదె!
 సమయ సముచిత సవరసఁస్యందనమున
 హృదయ కేదారముల నెల్లఁబదను చేసి
 లలితనీతి బీజంబులఁకిలుకఁగిచి
 మొలకఁతెత్తిపఁగాఁగ్రుమ్మింపలుపుమయ్య!
 నీతితత్త్వ గోధకుఁడవై నెగడునపుడు
 తోచి నన్నితోవల నీవుదొక్కవచ్చు
 లేదు నిర్బంధమనఁగనీ లేఖికిని
 కలదుగాదె “ నిరంకుశాఃకవయ ” యనుట;
 వెలయు ప్రకృతికిఁ బరిమితకలనుగాని
 భావనాప్రకృతికి లేదుపరిమితిభువి
 భావవీధి యనంతమై పరఁగుఁగాన

వివిధగతులఁజరిపుమీరికవివరేణ్య !
 నిస్తులంబగు నీ తేజఃనీముఖంబు
 కలుషపూర్ణమషీరసఃకలితమయ్యు
 నవరసంబులఁ జెల్కుచున్నది సతంబుఁ
 గృతులచే పట్టుగలవారికికేమికోఱుత?
 నీమనోభావముల నెల్లఁ నేర్పుమీరి
 నక్షరాకృతి విలసిల్లునట్లుచేసి
 మనసువెంబడి నీదులఁజుచి చరింపఁ
 గలదుగావునఁగవితప్తైఁదలపుఁజేసి
 ప్రకృతిని స్వరహస్యఁగర్తయముచేసి
 యఖిలపస్తు గుణంబులఁసవధరించి
 వివిధరూప స్వభావముల్ విశదపఱచి
 దేశకాలపాత్ర్యంబులఁదెలియఁజెప్పి
 సనయదుర్నయగతులఁగదనము చేసి
 కష్టసుఖసంతతుల నెల్లఁగణనఁజేసి
 పాపపుణ్యకర్మంబులఁబరిగణించి
 యనుపమపవిత్ర చరితంబులనుపదించి
 సకలవిధ్యుక్తధర్మముల్ సంతరించి
 సర్వశాస్త్రముల్ బోధింపఁజాలఁగలవు
 పర్వధర్మముల్ వివరింపఁజాలఁగలవు

పత్వశక్తులు గలిగింపఁజాలఁగలవు
 సర్వశుభముల సమకూర్పఁజాలఁగలవు
 జగతి నీమాట మీఁదుగాఁజరుగుచుండు
 జగతి నీచేతనస్వర్థమగుచునుండు
 జగతి నీచూపుతోవ్రవనేచనుచునుండు
 జగతి ధన్యుండనఁగ సీవెసత్కవీంద్ర !

కావ్య గీతము.

సుకవిమూర్ధస్యభావభో • ధకములై స
 లలితసూక్తులనక్షరం • బులుగఁజేయు
 నిస్తులంబై స వరలేఖ • నీముఖంబు
 సుప్రసన్నప్రభావంబు • జూపుఁగాక !

రథ్యములఁ దోలిదినరాజు • రథముఁదిప్పి
 మహిజనంబుల వడఁకించు • మంచువిప్పి
 తరువరంబులజీర్ణప • త్త్రములదూసి
 విశ్వమెల్లడనాశల • వెలయఁజేసి

వత్సరముతోడ శిశిరము • వదలిపోవ
 విరిసరులతోడ నలరుచు • మ్రోరలతోడఁ
 దలిరుగొమ్మలతోడఁ గో • కిలలతోడఁ
 గమ్మపుప్పొళ్లతోడ భృం • గములతోడ
 వల్లరులతోడ నిత్యోత్స • వములతోడ
 మేలిదినములతోడ యా • మినులతోడ
 నల్లనల్ల సమధుమాని • మరుగుదొచె ;
 నై ననేమాయె శాశ్వత • మైనదేది ?
 కాంచుచుండంగనిదియును • గడచిపోవు ;
 నిట్టిశిశిర వసంతము • లేమిలెక్క ?
 యెన్నికల్పాంతరములె • న్నెన్నియుగము
 లెన్నియే శ్లాన్నియయనము • లెన్నిముతువు
 లెన్ని నెలలెన్ని పక్షము • లెన్నిదినము
 లెన్ని రేలెన్నియామము • లెన్నిగడియ
 లెన్నినిమిషములీరీతి • నేగినవియో ?
 వడివడిగఁబోవుకాలపు • నాహమందుఁ
 బొడమునుడిగండములలోన • బడిమునింగి
 పాంచభౌతిక వస్తువు • పంచమెన్ని
 యెన్నిమార్పులనందలే • డింతదనుక ?
 ఎట్టయెదుటనొ, వెనుకనో • యెఱుకపడి

యెఱుక పడకుండ నోభున • జగసిపోవు
 చున్నయీ పరిణామంబు • లన్నిటికిని
 మనముగ నెఱజాలునానదా • శ్లఘన లోభించి
 ప్రకృతిచూపుచు నేయుండు • పిక్వగింపిల;
 భౌతికంపై చెయ్యట్టిప్ర • పంచమునకుఁ
 గేవలాదర్శనం నెన్నా • భావికంబు
 గారిదానికి, మనమాంత • గాగ్రహింపఁ
 గలము • మోయ నెడుశంక • గలుగఁజోదు;
 అరయఁగావ్యప్రపంచంబు • నలమఁగూడ
 నట్లకాలాతిపాతంబు • లట్టిహూర్పు
 లట్టిచిహ్నంబు లేపొడ • కట్టించుండు;
 నైననుబ్రదర్శనంబున • యందెకాక
 బోధనంబునఁగూడఁబ్ర • బుద్ధమైన
 దగుటఁగావ్యంబెవరణీయ • మగునుగాదె!
 పరమమైనట్టికావ్యప్ర • పంచమందు
 దర్శితములైనప్రకృతిచి • త్రింబులెల్లఁ
 గాలన హినివడిలోనఁ • గలసిపోక
 యుండునప్పటికెప్పటి • కొక్కగతినె;
 నగరరాజమయోధ్యయె • న్నటిదొ? పుణ్య
 వనగిరినదీనకంబులె • ప్పటివొ? నేతు .

కలనమేనాటిదో ? మహా • జలధిలోని
 లంకయెప్పటిదో ? నిష్క • శంకున
 మేల శ్రీ గామశయనంజీ • నాటివాడో ?
 పరమసాధ్యమహిజయ • ప్పటిదో ? ఖలుడు
 పక్షికంధరుడెప్పటి • నాడొచూక
 నాస్థలం బలుమున్నటి • యట్లెరు ;
 తెలుపునాకాలవంశయు • దిరిగిపోయె
 నాటివారొక్కరైననీ • నాడులేరు
 కానితొత్తన్నవనూపల • తీణములెల్ల
 నతులకావ్యప్రపంచచి • హ్నికములగుట
 గాఢమునబూర్వమెల్లె • కాంచగలము.
 ఉచితశేరింబలను దత్త • నుచితంబు
 నుచితసమయంబులను దత్త • నుచితవీల
 నుచితపాత్రంబులను దత్త • నుచితవృత్తి
 నుచితభంగిబ్రదర్శించి • యుచితపంచ
 గతులనుచితానుచితధర్మ • నతులనెల్ల
 నెఱపికావ్యప్రపంచంబు • గఱపుచుండు.
 ధర్మజేపతా నిరస్తలో • త్తమపవిత్ర
 సుప్రసాదానుగూపప • చోమధురిమ,
 శ్రీరమారమణీమణి • చిరదయార్ద్ర

పావనాలోకనాతిప్రభావపటిమ,
 ప్రియసతీహృదయాంభోజ విలసదతను
 భావనిస్తులనిశ్చల ప్రణయమహిమ,
 మోక్షలక్ష్మీమనోజ్ఞన ముత్సుకప్ర
 భాసమానాభినుత మంద హాసగరిమ
 మెల్లనొకచోటఁబడయంగ నెంతువేని
 పడసి నెమ్మదిసలరారఁ గడఁగుదేని
 సలరియనుభావములఁజొక్కఁ దలతువేని
 చొక్కిపరమార్థము గ్రహింపఁ జూతువేని
 నలఘుతరదివ్యవస్తునం కలితమైన
 కలితగుణభావవర్తనా లలితమైన
 లలితశబ్దాన్ధమధురసో చ్చలితమైన
 చలదమేయాభినవరసో లలితమైన
 సరసకావ్యంబునొకసారి చదువుకొనుము!
 తలుపుచాటున నిలుచుండి తమివెల్లార్చు
 వలపుటిల్లాలినునుముద్దు పలుకువోలె
 మెలవునంజేరికొఁగిట నలముకొనిన
 కలికిజవరాలి వగగుల్కు పలుకువోలె
 నలసియలయించితలపించు నలవెటింగి
 కులుకుప్రయాలి నెఱిగిటు పలుకువోలె

నేదినీమానసమునెల ♦ యింపఁగలదో?
 యేదిసీమూత్రికాసుంద ♦ మీయఁగలదో?
 యేదితనతోడనిన్నెన ♦ యింపఁగలదో?
 అట్టిసద్వస్తుచిస్తులం ♦ నైనదాని,
 నట్టిసవరసబంధురం ♦ నైనదాని
 నట్టిపరమార్థసాధనం ♦ నైనదాని
 నెఱిగినతాన్వ్యముగ గ్రహి ♦ యింపుమయ్య!
 మించుసంసారజలధి దా ♦ పించునావ
 మంచిచెడ్డలగతు లేర్ప ♦ రించుతోప
 మానసికరోగములనెల్ల ♦ మాన్పుమందు
 మహితదీప్తికర్తవైన ♦ మంచివిందు
 సరసకాన్యంబుననెనీకు ♦ చొరకఁగలదు.
 పాదలుపరితాపమున మది ♦ చెదరునపుడు
 దొరలుదుఃఖంబుననుదారి ♦ తోఁపనపుడు
 వడఁకునెమ్మేలికలసత ♦ వొడమునపుడు
 జీవితమునందు నిస్పృహ ♦ జెందునపుడు
 మదిఁగుదురఁజేసి, చల్లని ♦ మాటచెప్పి
 కలఁకనెడలించి, ధైర్యంబు ♦ గలుగఁజేసి
 తల్లిదండ్రులఁబోలి, పె ♦ న్దలనుబోలి
 యిష్టసఖుఁబోలి, పాణినా ♦ మకనుబోలి

గురువరముఁబోలి, ఎలయునే • బ్లిండుబోలి
 మొల్లవిధములవీమేలు • నేఘటింప
 సదుపదేశబునీజాలు • నదితలంపఁ
 గావ్యమునకంటెనేతొండ • గానరాదు.
 అరసిచూడనిరగ్ధ • మగునయేని
 సత్సరసమప్తినే • పద • మనఁగరాదు;
 లోకహితలక్షణయునీజాలు • గాకయున్నఁ
 బద్యగద్యాసృక్రంతికా • వ్యంబుగాదు;
 హృదయభావంబులను వెల • యింపకున్నఁ
 గలముపట్టినమాత్రానఁ • గనుగాదు;
 ఉచితగతిరసభావంబు • లొప్పుకున్నఁ
 గవులునాశ్రితదంతయుఁ • గివితగాదు;
 పరుసవెట్టియప్పాదశ • వర్ణసమలఁ
 పంచివర్ణించి మొక్కుచె • ల్లించుకొఱకె
 ధరణికాకాశమునకు నూ • త్రములఁగట్టి
 తలతిరుగఁజేయు కల్పనల్ • తార్చుకొఱకె
 అన్వభావపదంబుల • ననుగమించి
 కడఁగితడఁబాటుగాఁ గథ • నడపుకొఱకె
 తగనిచిక్కులఁజెట్టి బం • ధంబులనుచు
 నల్లిబిల్లిగఁబద్యంబు • లల్లుకొఱకె

గణయతిపాశ్రమములగట్టి • గాఁగుదించి
 పద్యములలోనఁ బద్యముల్ • పన్నుకొఱకై
 ఓష్ఠ్యమస్వర్కకంబు ని • రోష్ఠ్యమనుచుఁ
 ద్ర్యక్షిరద్యక్షిరైకాక్షి • రంబులనుచుఁ
 బ్రాసగతులంచు శిబ్బ చి • త్రింబులనుచు
 సర్వగురులఘువర్ణ పృ • సారమనుచు
 న్యర్థవాక్యవళి పిడిం • బనముకొఱకై
 వ్రాయఁబడినవియెల్లఁ గా • వ్యంబులగునె?
 అర్థములతోడనాక్యంబు • లమరుచుండఁ
 జిత్తిముఁగరంచుగతిధ్వనల్ • సెలగుచుండ
 భావముసెలంగిరసముట్టి • పడుచునుండి
 సమయముచిత్రవర్ణనల్ • నాగుచుండఁ
 బాత్రీకూపంబులెదుటఁగ • న్నవ్వుచుండఁ
 దత్తిదుచితస్వభావముల్ • తట్టెచుండ
 సరణిపడకుండిఁగాఁగఁధ • జరగుచుండఁ
 బాతకులమూససములలోఁ • బడఁగఁజేసి
 నిశ్చయజ్ఞానగరిమనం • దింపఁజేసి
 పాత్రీపాతకతతివై కృ • పడఁగఁజేసి
 మోదమో! భేదమో, కష్ట • మో, సుఖమో,
 ధైర్యమో, దైన్యమో యద్భు • తంబో, భయమో,

హా రా వ త్తి.

కోపమో, యీష్వయో, మోహః • తాపభరము
 యనుభవింపంగఁజేసయ • య్యదనులందు
 నెల్లధర్మయులక్షరా • కృతిగఁజేసి
 హృదయఫలకంబులందుఁగి • త్రింపఁజాలు
 నట్టికావ్యంబెనత్కావ్య • మగునిజంబు.
 కలితగంగాప్రవాహంబు • గాహనమున
 గాత్రముపవిత్రమైకాంతి • గాంచినట్లు
 అనుపమానప్రభావది • వ్యాంజనమున
 నేత్రములునిరస్త్రింబులై • నెగడినట్లు
 కమితరశాణయంత్రిం • ఘృష్ణణమున
 జీవమణిదీప్తమై విరా • జిల్లినట్లు
 పటుతరానలసంఘట • పాక కలనఁ
 గనకముత్తప్తమైనన్నె • గన్నయట్లు
 సరసకావ్యరసామృతా • స్వాదనమున
 హృదయసీమపవిత్రమై • నదమలమయి,
 దివ్యమై, తీక్ష్ణమై, సము • ద్దీప్తఘగుచు
 నిశ్చలానందపదవి నం • దించుచుండ
 నీనరుఁడుకోరఁదగినదిం • కేమిగలదు ?
 విధివిధానంబులెఘదుభా • వింపఁజోము
 ప్రకృతిసూత్రంబుకరమున • బట్టఁజోము.

విశ్వమనియెడుకావ్యంబు ♦ విష్ణుబోము
అంతరాళంబులోనున్న ♦ దరయఁబోము
కాంచెదమునిన్నెకావ్యమా! ♦ కన్నులార
వినియెదమునిన్నె సతతంబు ♦ వీనులార
చదివెదమునిన్నెనోరూరఁ ♦ జవులుచేర
మననమొసరించెదమునిన్నె ♦ మసనుదీరఁ
గడఁగి ధరాక్రిష్ణకామమో ♦ క్షంబులనెడి
పూరుషార్థచతుష్కంబుఁ ♦ బొందఁజేసి
యనితరజ్ఞాన సంపద ♦ నందఁజేసి
మన్ముఢజరితార్థులనుజేయు ♦ మాసతంబు ॥

సంశయము.

ఎవనిగతిభేదమునఁజేసి ♦ యీజగంబు
వివిధపరిణామములతోడ ♦ వెలయుచుండు.
నట్టికాలాతక్రమమునకు ని ♦ రంతరునకు
సనితరాధీనగతికి వం ♦ దనశతంబు.
నిత్యమై యద్యయంబుయి ♦ నెగడుదాని

నాకృతిగుణాహ్వానూభావ • మైనదాని
 నాదిమధ్యాంతిరహితమై • యలరుదాని
 సఖిలకర్మబులకు సాక్షి • మైనదాని
 సఖిలశక్తులకును మూల • మైనదాని
 సఖిలపరిణామకారణ • మైనదాని
 సఖిలమును జూచి చూడని • యట్టిదాని
 సఖిలమునుజేసి చేయని • యట్టిదాని
 సఖిలమునుసఱిగి యంటని • యట్టిదాని
 సఖిల మగుదాని సవ్యయ • మైనదాని
 విమలవిజ్ఞానధను లై స • విధు లెల్ల
 నైకకంఠ్యంబుగాఁ బర • మాత్రు యనిరి;—
 కాని యామూర్తి నేరీతిఁ • గాంచ నగునొ
 తెలిపి చూపఁగి లెక య • దృష్టమనిరి;
 పలికి బోధింప లేకని • ర్వాచ్య మనిరి;
 అతితిరానుభవంబున • నామహాత్ము
 లేది పరమాత్మ యని నిశ్చ • యించినారొ
 యావిశేషంబు లెల్ల నీ • యందుఁ గూడ
 నగి పడుచునుండె నిది యేమి • యద్భుతంబొ?
 కాలమా ! శాశ్వతత్వంబు • గలదె నీకు?—
 దైవమునకును నీకు భే • దంబు గలదొ,

నీవైదైవంబూ తెలియంగ • నరకుండ
 నుగము గురింగుచునండె నే • మున్న దింక!
 నాశ్రమిర్వృత్తి కెవ్వరి • నాశ్రమి న్నా
 నెవరి నడుగుదు సంశయం • కల్లుతీటు
 గాలమా! యింతు కాగుము • కరుణతోడ
 నాదుసంశయమును దీర్చి • పోదుగాని—
 అధికలోకానుభవమున్న • స్థైర్యవారు
 అనుభవంబున విజ్ఞాన • స్థైర్యవారు
 తెలిసికొన్నంత యదీగం • దెలుపువారు
 ప్రకృతిలో ముందు నీకంటె • బడినవారు
 పేరుగలవారు, నాకంటె • శ్రద్ధివారు
 పుడమి పడనాడి యెచటో • పోయినారు;
 ఉన్నావా రెల్ల నాకంటె • జిన్నవారె
 యెవరి నడుగుదు సంశయం • కల్లుతీటు
 గాలమా! యింతు కాగుము • కరుణతోడ
 నాదుసంశయమును దీర్చి • పోదుగాని;—
 తల నరసియుండె; మేనిర • క్తము హరించె;
 చూపులు నశించె; బలుగమి • శూన్యమయ్యె;
 నడుము లేవదు; కాళ్లకు • నడక లేదు
 శల్యములు సంధులను బొయ • సమయ మయ్యె.

నేను నీతోడఁ బడువెత్త • లేను గాన
 నేను గన్నార నినుఁ గాని • లేనుగాన
 నాదువిన్నప మొక్కటు • న్నయదిగానఁ
 గరుణ నీదీనమానవు • మొఱ విసంగఁ
 గాలమా ! నీవొకించుక • కాలమాగు !
 నాదుసంశయమును దీర్చి • పోదుగాని;—
 తల్లియొడిలోనఁ జేరి తా • తాయటంచుఁ
 గాలు సేతులు గదపుచుఁ • బాలు ద్రావి
 చిన్ని చిఱుసవ్వ వెన్నెలల్ • చిందువారఁ
 గన్ను లరమోడ్చి నిద్దురఁ • గనుట కాని
 నీవు తారుట యే చూడ • నేరనైతి
 నాఁటియవ్యక్త డోలికా • తరమునుండి
 నేఁటిపఱకును మేలుకో • నేరనైతి
 నిపుడు నీవొండు గాక నా • కేమి కలదు?
 కాలమా ! యించుకాగుము • కరుణతోడ
 నాదుసంశయమును దీర్చి • పోదుగాని;
 వనవిహారంబులను జేయు • వాంఛతోడఁ
 గునుమసౌరభములఁ గాంచు • కులుకుతోడ
 మలయమారుతముల మెచ్చు • మమతతోడఁ
 గ్లోకిలాలాపముల విను • కోర్కెతోడఁ

దమిఁ బ్రియాన్వేషణము చేయు ♦ తలఁపుతోనె
తెలిసి తెలియనిరీతిని ♦ దిరిగితిరిగి

నావసంతంబు కడచని ♦ పోవుచుండఁ

జోద్యముగ సంతయును జూచి ♦ చూడనైతిఁ
కాలమా ! యింతుకాగుము ♦ కరుణతోడ

నాదుసంశయమును దీర్చి ♦ పోదుగాని;—

మోహమృగతృప్త యొకవంక ♦ ముసరుచుండ,

విరహపరితాప మొకవంకఁ ♦ గెరలుచుండ,

వేడినిట్టూర్పు లొకవంక ♦ వెడలుచుండ,

నుష్టసంకల్పరుచిరారు ♦ ణోదయములు,

నప్రసన్ననిదాఘనా ♦ యంతనములు,

జాగరీకృతయామినీ ♦ సముదయములు

జరగె నెన్నియొ నాగ్రీష్మ ♦ సమయమందుఁ,

గాని నాకప్పు డీయాహ ♦ కలుగ లేదు

కాలమా ! యింతుకాగుము ♦ కరుణతోడ

నాదుసంశయమును దీర్చి ♦ పోదుగాని;—

కైరవశ్యామసుందరాం ♦ గంబుతోడఁ

జారువిద్యుద్విలాసహా ♦ సంబుతోడ

మేలిచూపుల సద్ధాంగిలీల వచ్చి

సమధికానందబాష్పవ ♦ ర్షంబు గురిసి

చల్లగా మేను మఱపించి • నాగిపోయె
 సతిచమత్కృతి నాదువ • న్నావసరము
 పోవువేళను దుఃఖాశ్రు • పూరమయ్యె
 నింక నితరంబు నామది • కెట్లు తోచు?
 తోచి యిప్పుడు ప్రిన్సింప • జూచుచుంటి
 గాలమా ! యిండుకాగుము • కరుణతోడ
 నాదుసంశయమును • దీర్చిపోదుగాని;—
 జీవనకళంకమంతయు • బోవజేసి
 మానసాకాశవీధి ని • రమ్రముచేసి
 కలుషవంకంబు నెల్లనిం • కంగజేసి
 హృదయకమలంబు సలఱించి • పొడలజేసి
 నాశరద్వాచరంబులు • నడచునాడు
 నివృతవేణిక యగునదీ • విలసనంబు
 వెలువడుచునున్న యసుకతి • న్నెలతెఱంగు
 కలసియాడెదురాయంచ • కవ ఔడంగు
 తనివినీతి నిరతంబు • గనుటకొఱకె
 మఱి నీమాట దలపోయ • నెఱుంగనైతి
 గాలమా ! యిండుకాగుము • కరుణతోడ
 నాదుసంశయమును దీర్చి • పోదుగాని;—
 నలుగడల మంచుకావిరు • లొలయువేళ

హంసనంస్ఫుక్తియత్యల్పః • మైసవేళ
 దడదడంగూర్చి కంపంబు • దొడరువేళ
 ననలసాన్నిధ్యమును గోరు • నట్టివేళఁ
 దమివిశేషించి యసుఖంబుఁ • దార్పువేళ
 మదిఁ గలంగించు నాదుహే • మంతవేళ
 ముడుచుకొని కన్నలను మూసి • గడపినాడఁ
 గారి యావేళ నాముందు • గతిని గూర్చి
 ఊణముసేపైన నూహింపఁ • జాలనైతి
 నుగము గుఱింకుచుండె; నమన్న దింకఁ?
 గాలమా ! యించుకాగుము • కరుణతోడ
 నాదు సంతయమును దీర్చి • పోదుగాని—
 నామనోరథగతికి భి • స్మరి ఘట్టి
 శైశిరము వచ్చెఁ, బ్రకృతియ • నరమయ్యె;
 జీవితలతాలవాలంబు • జిత్తమయ్యెఁ;
 బాటపము తిగ్గె నాకుల • పాటు దోచె;
 నాశ కింకను చిగిరించు • నాశ కలిగెఁ;—
 బలనశీలంబు లగుజీర్ణ • పత్త్రీవితతు
 ల్లెఁ దలపోయ మున్ను చి • గుడ్డెకాషె
 ముందుఁ దలసూపఁబోవు నా • మోసు లెల్లఁ
 బంచుటాకులు గాకుండఁనుండఁగలవె?

బెండువడి రాలి పడకుండఁనుండఁగలవె?
 ఇట్టిచర్వితచర్వణఁమెందుకొఱకు?
 ఇంతమాత్రాన కాసింఁచుఁబెందుకొఱకు?
 అట్టై తలనూపుచుండెడుఁ నాచిగుళ్లు
 పండి రాలెడు నీజీర్ణఁపత్తములును
 నెచటివో యెటకేగునో యెఱుఁగరాదు
 కాన నామార్గ మంతయుఁగట్టిపెట్టి
 పుట్టుటయుఁ గిట్టుటయు లేనిపట్టుకొఱకు
 సుఖముదుఃఖంబు నెఱుఁగనిఁచోటుకొఱకు
 బంధమును మోక్షమును లేనిపదముకొఱకు
 వెదకుకొనుచుంటి; దానికై వెడలనుంటి
 నుగముగుఱింగుచునుండె; నేమున్నదింక!
 నాతత్త్వనిర్వృత్తి కెవ్వారిఁనాశ్రయింతు?
 నెవరి నడుగుదు;సంశయంబెట్లుతీఱు?
 గాలమా ! యింఁచుకాగుముకరుణతోడ
 నాదుసంశయమును దీర్చిపోదుగాని.

సంవత్సరాది.

సకలసచరాచరప్రపంచం • చకము నరయ
నిరత మభినవముగఁ గానఁ • బటచుచుండు
ప్రకృతితో పరమాత్మతో • పలుకరాని
సర్వశక్తికి మా నమః • స్కారశతము.

మ. కలమా ! నీ విపు డేమి వ్రాయుటకు సం
కల్పించితో ? నేటి నీ
కులుకుంజేయ్యలు మైచకచ్చకలు మా
కున్ వింతగాఁ దోచె; ను

జ్వలభావస్ఫురణంబునం దభినవ
ప్రాగల్భ్యముం జూపు నీ
జిలుగుబంగరువ్రా లమోఘవిజయ.
శ్రీకంబు లొఁగావుతన్!

అస్మదీయమనోభావ • వానురూప
కామగామినీ ! యో లేఖ • నీమతల్లి !
చల్లచల్లగ నటునిటు • జరగె దేల ?
తెల్లముగ మాకు నీజాడ • తెలిసిపోయె.

నాయితానాయకుల నట • సంబు లెల్లా
 నెలమిఁ జిత్రింపఁగా మది • నెంచ లేదు;
 వికృతసందర్శనాలాప • విభ్రమముల
 నలరు పురుషులఁ జూపింపఁ • దలఁపలేదు;
 జీవితం బంతయును దేశ • సేవఁ గడపు
 పుష్కలచరిత్రమును వ్రాయఁ • యీనలేదు;
 బవరమున జయలక్ష్మినో • స్వర్గరమనో
 చూఱగొను పీరుల లేఖంపఁ • జూడలేదు ;
 ప్రసిద్ధదేశభాషోపద్ర • పంబుఁ గూర్చు
 తెంపరుల విమర్శింప నూ • హింపలేదు;
 ఘనదురాచారపటకసం • కలితులైన
 కుమతులఁ దిరస్కరింప నూ • లొనఁగలేదు;
 అవని కపకారకారణ • లైనయట్టి
 దుర్మదాంధుల దూషింపఁ • దొడరలేదు;
 ప్రకృతితత్వాద్భుతగుణాను • భవము గలుగు
 ధీమతులచిత్రగతులఁ • తింపలేదు;
 విపులవైరాగ్యనిష్ఠాప్ర • విష్టులైన
 మానులమహత్వ మెఱిఁగించు • మమతలేదు;
 కాని, నవరసంబులకు ని • ధానులైన
 యిందఱకు నాట్యరంగమై • యెసఁగుచున్న

యిందఱకు నాశలను వెల • యించుచున్న
యిందఱకు నూతనోత్సాహ • మిచ్చుచున్న
యిందఱకు నొక్కరూపుగా • నెదుట నెన్న
యట్టి నూతనసంవత్స • రాదిఁ గూర్చి
లేఖనీ ! వ్రాయఁదలఁచుకొ • లేదే చెప్పమ !

* * * * *

క. వ్రాయుము నిర్మలభావ

ధేయముగ బుధజనాతి • ధేయముగ జగ
న్దేయముగ లలితసుధా
వ్రాయుముగఁ బాకకర • పణపేయముగన్.
ప్రమదమందానిలాంకూర • పటలితోడ
లలితకుసుమపరీమళ • లహరితోడఁ
గలితనవంజనీలతా • గణముతోడ
నమిత ఫలపుష్పసుసతరు • సమితితోడఁ
దనరు నుపవనముల, మహా • పసములందు,
నలలు పొదరింటిచల్లని • నెలపులందు,
జలజవిలసితకాసార • తలములందు,
బలియు చక్కనిపచ్చిక • బయలులందు
నెనఁగెడు మనోజ్ఞభావంబు • నెంచుకొనుచు
సనితరానందలీలల • నాడుకొనుచు

భృమరఝంకారములతోడఁ ♦ బాడుకొనుచుఁ
 బ్రకృతిచిత్రంబులను గానఁ ♦ బఱచుకొనుచు
 వనరమం గూడి కీడింప ♦ వచ్చినట్టి
 తరుణసుందరమూర్తి మా ♦ ధవునిఁ గూడి
 వచ్చినది నేడు నూతన ♦ వత్సరంబు.

* * * * *

అస్మగ్రీయసుఖస్థితు ♦ లందుఁ గాని
 యలఘుతరకష్టకాలంబు ♦ లందుఁ గాని
 యరనిముసైమైన మము ♦ విడనాడకుండ
 నీడపోలిక నెప్పుడు మా ♦ తోడఁ దిరిగి
 కాలవశమున నేడు మా ♦ కనుమొఱంగి
 పూర్వవత్సర మెచటికో ♦ పోయె ననుచు,
 దానితోఁగూడఁదలచూపి ♦ ద్రక్షిమఁగాంచి
 పొదలు నాశాలతలు తెగి ♦ పోయె ననుచు
 డెందములఁగుందువడి దిగు ♦ లొంద నేల?
 దానిపోలికనే పూని ♦ దానివెనుక
 దానిసర్వస్వమునకు స్వ ♦ త్వంబుఁగాంచి
 దానియధికారమున నిల్చి ♦ దానిగతినె
 కలసి మిమ్ములఁ దనవారిఁ ♦ గాగ్రహించి
 భావుకాన్యోన్యబంధుసం ♦ బంధభావ

బోధకంబుగఁ దానెమి ♦ ముమ్మలను జేర
 వచ్చినది గాడె నూతన ♦ వత్సరంబు!
 కాని, యొకచింత యున్నది! ♦ దాని నిదియు
 దీని నదియును జూడఁగా ♦ లేనిగతికిఁ
 వలఁచి తలఁచివిచారింప ♦ వలసినదియె.
 కడచిపోయిన వత్సర ♦ గర్భమందుఁ
 గలసిపోయినసంస్థితి ♦ గతులయందు
 జరగిపోయిన కార్యసం ♦ చయమునందు
 మనసుపోయినచోఁ బోవఁ ♦ జనును గాక,
 మనకు నాస్థితి మరల రా ♦ దనుట నిజము;
 మనము నచటికిఁబోఁజాల ♦ మనుట నిజము.
 ఏరు గతమున కొక యుప ♦ కారమైనఁ
 జేయునది లేదు; కాన నా ♦ చింత మాని
 హృదయముల నాశలను వెల ♦ యించుచున్న
 యట్టి యీ వర్తమానంబు ♦ ననుసరించి
 యొదవనై యున్నభావిఫ ♦ లోదయమున
 కెదురుసూచుచు ముందుఁబో ♦ వుదముగాక !
 అనయ మెలమావిలేజిగు ♦ రాకె మెనవఁ
 దలఁపుఁగాంచుట కోకిల ♦ తప్పు గాదు;
 ఎపుడు వికసించియేయుండ ♦ నిచ్చగించి

సంభ్రమించుట తమ్మిదో * సముద్ర గాదు;
 ప్రకృతసంబంధులగు జీవు * లకు సతంబు
 భావ మాశార్ద్రమగుట స్వా * భాషికంబు.
 అవనతోన్నతగతుల కా * శాభిరతులె
 కారణము లని, పరిణామ * కాలమందుఁ
 గష్టసుఖదాయకము లని * కాంచి, వాని
 నెవఁడు మొదలంటఁ దెగఁగోయ * నెంచఁగలఁడు,
 జీవులప్రచారములకు, నా * శావకాశ
 విస్తృతికి, వర్తమానభ * విష్యములకు
 ననిశసంబంధబౌధవ్య * మమరుఁ; గాన
 సాగిపోయిన పూర్వవ * త్సరముకంటె
 నరుగుదెంచిన యీ నూత * నాబ్దమందె
 యెల్లవారలకును బ్రేమ * హెచ్చుఁగాడె !

* * * * *

"కొత్త యొక వింత యని యెంచుకొనుటకాని,
 జగతికిం గొత్త యున్నదే? * స ధులార !
 సరిగ దినములలోన మా * సములలోన
 సమరు ఋతువులలో నయ * సములలోనఁ
 గాలములలోన నొక్కటే * గతిని గాంచి
 తలఁగి చన్న ప్రమాదివ * త్సరముకంటె

నేగుదెంచిన యానంద • యెంత గొప్ప ?
 జరగిపోయినయట్టి వ • త్సరమునకును
 వచ్చి జరగుచునున్న యీ • వర్షమునకు
 నెంచి చూడంగ వ్యత్యాస • మేమి కలదు ?
 కాలగతికిని భేదంబు • కలదె?"—యనుచుఁ
 జెప్పుచుందురు కొందఱు • చెప్పువుగాఁగ
 విశ్వసింపంగఁజెల్లునే • వీరిమాట ?
 కాలపరిణామముల కాన • వాలువైచి
 ప్రకృతి కన్నారఁగాఁ గనం • బటచుచుండఁ
 దెలిసి యెవ్వరు కాదని • పలుకఁగలరు ?
 అసక్తియొక్క లవ్యతంబు • లందులేనిఁ
 బ్రక్కమీఁదనె యటునిటు • పడుట మాని
 లలితగతిఁ బ్రాక్తుచుండు బా • లకునిఁ జూచి
 తప్పటదుగులఁ డిరుగాడు • దారి మాని
 పరువులెత్తుచునుండు డిం • భకునిఁ జూచి
 జననిచేంగటనే యాడు • కొనుట మాని
 సకులతోఁ గూడి యాడు కొం • డికనుజూచి
 మంటిలో వ్రాసికొను నోన • మాలు మాని
 బాలబోధను చదువు శా • బకునిఁ జూచి
 చదువుసాములు నేర్చుకోఁ • జనుట మాని

వలపుజవరాలిఁ జేరు జ • వ్యనునిఁజూచి
భవనమున భార్యతో నొంటి • పాటుమాని
తనయులం గొంచు బిడ్డల • తండ్రిఁ జూచి
యంతయును నాది యని దొర్లు • నాస మాని
ముక్తికై చూచు ముక్కాలి • ముసలిఁ జూచి
ముఖ్యముగ వారిదరి కేగి • ముచ్చటించి
కాలగతికిని భేదంబు • కలదొ, లేదొ
తిరిగిపోవక వలసినఁ • డెలిసికొనుడు !

* * * * *

నిన్న నేడును నొకకీతిఁ • జన్ననైన
జీవులకుఁ గొత్తయే చేసి • పోవుచుండు.

రాజ్యములఁ గొత్త, సమయధర్మములఁ గొత్త
పాత్రములఁ గొత్త, నెఱనడ • వడులఁ గొత్త
గుణములం గొత్త, పలుపలు • కులను గొత్త;
వేసములఁ గొత్త, యాచార • విధులఁ గొత్త
చదువులం గొత్త, కవితార • సములఁ గొత్త,
దినదినంబును గొత్తయై • తనరుచుండు.

నూత్నజీవధర్మాశక్తి, • నూత్నశక్తి,
నూత్నవైభవసంపత్తి, • నూత్నవృత్తి,
నూత్నమార్గానుగతబుద్ధి, • నూత్నసిద్ధి

నూత్నభావోదయముననే * నూలుకొనును ;
 గానఁ బ్రకృతియో పరముఁడో * కరుణఁ జేసి
 జీవులకు నూత్నమతి దయ * చేసియుంట
 నిట్టిసంవత్సరాదు లె * న్నేనిఁ జనిన
 మనకు నీవత్సరాది నూ * తనమె యయ్యె.
 నెల్లవారల హృదయముల్ * పల్లవించె;
 మరల నాశాలతలు పూచి * పరిమళించె;
 జనుల కెల్లను నూతనో * త్సాహ మొదవె;
 నవ్యభావోదయం బయ్యె * సరులలోన.
 జనుల జీవమానమున వ * త్సరమొకండె
 యరయ సర్వప్రధానమై * వఱలుఁ; గాన
 జీవితంబున నొకయేడు * చెల్లిపోయె
 ననుచుఁ బెద్దలు తమధర్మ * మాచరింప,
 వయసు వెలయింప నొకయేడు * వచ్చె ననుచు
 నలభి భాలురు పెద్దల * ననుకరింప,
 నేడం గఱచిన ఫల ఘింత యెఱుంగలేమి
 జడమతులు పండుగలె చేసి * సంతసింప,
 సందఱకు నన్నిగూపులై * యవతరించి
 యుత్ససముఁ గూర్చుచుండె సం * వత్సరాది.
 ఉదయభానుని కోమల * మృదుకరముఁ

దరవికసితాన్జీనవ • పరిమళములఁ
 జారుశీతలమందన • మీరణములఁ
 గలవిహంగకలాలాప • కలకలముల
 నిట్టలంబుగ నాశలు • నిండియుండె.
 నేక్షణంబునగతవర్ష • మిట్టచనియె
 నేక్షణంబున నవవర్ష • మేఁగుదెంచె,
 నాక్షణం బెప్పు డేరీతి • నరిగినదియొ
 యెట్లు మాటిచి మాతెనో • యెవ్వఁ డెఱుఁగు?
 జననమరణంబులకు నట్టి • క్షణమె కలదు;
 జాగరస్వప్నముల కట్టి • క్షణమె కలదు;
 ఆక్షణం బెట్లుగా మాయ • మైవ నేమి ?
 గతవినూత్నవర్షములకుఁ, • గాలగతికిఁ
 దిరుగులేకుంటఁ జూపులు • వొరకకున్నఁ
 బ్రజల కిప్పుడు కలిగిన • బాధ యేమి ?
 ప్రభుననంతరమునఁ గుమా • రప్రభుఁడు
 పైతృకపదం బధిష్ఠింప • వచ్చినపుడు
 లోకమునకును గలిగిన • లోప మేమి?
 కాని, గతమునకంటె నా • గతముఁ శూర్చి
 సంశయంబులు పుట్టుట • నహజ మరయ.
 " పూర్వవత్సర మేరీతిఁ • బోయినదియొ

మరల రాకుంట దానికి • మార్పు లేదు;
 మనల లోఁగొని, మనతోడ • ననుగమించు
 చున్న యీయేటిగతి యెట్టు • లుండు?" ననుచు
 మనుజులకు సంశయము తోఁచు • మాట నిజము.
 ప్రజలజీవితము లను కా • వ్యంబులందు
 వఱలు సర్గలవంటి వీ • వత్సరములు;
 జరగిపోయిన వత్సర • సమితి నెల్లఁ
 జదివివై చిన సర్గల • జాడ విడిచి
 వానిలోఁ గన్న సుఖదుఃఖ • భావములను
 నెడఁదలోఁ బెట్టుకొని యాత్ర • పడెద రేల?
 వచ్చు సర్గను నే కత • పట్టు గలదొ
 చల్లఁగాఁ బత్తముల విప్పి • చదువుకొనుఁడు !

ప్రకృతిప్రబంధకర్త.

దేవదేవ! మహాత్మా! త్వ • దీయదివ్య
 భావబోధకవిశ్వప్ర • బంధమందు
 నెచట శ్రీరామచట్టితి? • వెచటఁజిత్తు
 గింపవలెనని వాగ్విము • గించినావు?
 మొదలు తుది లేని నీగ్రంథ • మును సతంబు
 నెంతచదివిన, నెంతయు • హించుకొన్న
 నెవ్వ రీకావ్యమును రచి • యింపు మనిరొ
 యెవరికృతి నొసఁగితో • యెఱుఁగరాదు.
 నుమధురమనోజ్ఞమృదుపదా • ర్థములతోడఁ
 బ్రస్ఫుటప్రౌఢరుచిరభా • వములతోడఁ
 సలలితస్నిగ్ధసాలభ • శైలితోడ
 నీప్రబంధంబు సర్వంబు • నిండి యుండె
 నీప్రబంధంబె సర్వమై • నెగడుచుండె
 నిట్టిసత్కావ్యమును రచి • యించునూహ
 మనఘ ! యెప్పుడు కలిగిన • దయ్య నీకు?
 ఆకసంబున నోంకార • మైనయపుడో?
 విపులగతి రేఁగి హాయువుల్ • వీచినపుడో?

కీలి కీలాకలంపుడై • కెరలినపుడో?
 ఉదకము కసోక్తరంగమై • యొదవి నపుడో?
 భూతపంచకమై భూమి • పుట్టినపుడో?
 మింటు జక్క-లుమిలమిల • మెఱసినపుడో?
 ధరణి జీవులు కన్నులఁ • దెఱచినపుడో?
 యెపుడు మొగలిడితో తెచ్చు • మీ నుహతత్ర!
 సర్వరక్షక ముగిళా • శాసనముగి
 నీవు తొలుదొల్తవ్రాసిన • నిరుపమాన
 దివ్యగీతింబునీదయా • దృష్టిజేసి
 యేనుకృతిములగు గానంబు • చేసినాఁడో
 యీశఁడేగవధన్యాత్ముఁ • డైనవాఁడు.
 సవయ ! నచరాచరప్రపంచం • చమునజేసె
 స్యాపియభూషణోధార్థ • మెల్లయెడల
 నన్నియెన్నిరీతుల బాస • లున్నయవియొ
 యన్ని బాసలగులరాదు • సఖలమునకు
 సఖలమును నిడియున్న నీ • యాదికావ్య
 మర్హగతిఁ బఠనియమై • యలరుచుండె.
 అనఘ ! నీవచియించిన • యదియె నేవ;
 :మాయ నీవ్రాతలకు నెందుఁ • దిరుగు లేదు;
 విషయభిచి నీకు నావ్వి • నీనమయ్యె; .

గ్రంథకర్తలకును గ్రంథ • కర్త వీవు.
 అమలతర మైన నీప్రబం • ధమునఁ దిక్కఁ
 దనుసుఖావహముగఁ జల్లఁ • దనముఁ గూర్చు
 మలయమారుని మెచ్చోట • మలయుచుండు?
 నేత్రపర్వయ్యుగాఁగ వె • న్నెలల గాయు
 చందురుం డెందువాహ్యళి • సలుపుచుండు?
 శ్రుతివిమోహనముగ దివ్య • రుతులఁ దేల్పు
 విహగసంతాన మేయెడ • వెలయుచుండు?
 జిహ్వ కింపగు రుచులచేఁ • జెలఁగుచుండు
 నరసవాహిను లెచ్చట • జరగుచుండు?
 ఘ్రాణతర్పణముగను ను • గంధ మొసఁగు
 కుసుమవినరంబు లేకడ • నెనఁగుచుండు?
 కనులు ని న్ననుసంధించు • కాంక్షజేసి
 కావ్యములు వాఱ్ఱయుచుండు టా • క్కటియె గాని
 యూహకొలఁది వర్ణించుట • యొకటెకాని
 ప్రకృతిమరమ్మలు గ్రహించు • పాటివారె?
 ప్రకృతిమాయల కెందులోఁ • బడనివారె?
 ప్రకృతికెల్ల ననీతుఁ డా • ప్రభుని నిన్నుఁ
 బ్రకృతిజేబంతిగాఁ బట్టు • ప్రభుని నిన్నుఁ
 బ్రకృతిశాసన మొనరించు • ప్రభుని నిన్నుఁ

బ్రకృతియఁడెల్ల నిండిన • పృథుని నిన్నుఁ
 నూహసేయుటకేని వా • రోపఁ గలరె?
 వారుకవిజాతిలోఁ జేరు • వారె కాని
 ని స్ననునరించి వ్రాయఁగా • నేర్తు మనుట
 సాహ ముగాదె కవిరాజ • చక్కరి !
 అనుపమం బైననీదుకా • వ్యంబు నిట్టు
 లెట్టియోజనతో వెల • యించినాహ
 యెంత యోచించుకొన్న నా • వంత యైన
 హృదయసయనంబులకు గోచ • రింపకుండె.
 నేను రిరియించు తెరు వను • నియతిఁ గాని
 యాశక్రశక్తిసి బ్రకటించు • నానఁ గాని
 లోకములు యచ్చుననెడిలో • లుపతఁ గాని
 నాకు యశమిచ్చుననుచింత • నమునఁ గాని
 యర్థసంగ్రహణాపేక్ష • నంది గాని
 యీమహాకావ్యమును రచి • యించినావె?
 జగములఁ దరింపఁజేయంగఁ • జాలునీకు
 నఖిలశక్తులకును మూల • మైననీకు
 సకలముఁ బ్రశంస నేయంగఁ • జాలు నీకు
 లోకమంతట నిండి వె • లుండు నీకు
 నందగారాని పరమార్థ • మైన నీకు

నుల్లమునఁ గోరఁదగిన దే • మున్నవయ్య!
 మేము నీకృతిఁ జూచుచు • న్నాము గాని
 మేముఁ దస్మత్తులీల ను • న్నాము గాని
 తెలిసినట్లుండి యేమియుఁ • దెలియకుండఁ
 దెలియకుండియు న్ననయ • దెలిసినట్లు
 నటనమును నేయుచుంటి మ • నాధనాధ!
 యెవరు నీకృతిమర్మము • తెలుసగఁగిలను
 దేవ ! యాద్య తరహచ్చెన్నె • గివ్వగిలని
 భవ్యమై యెప్పులీమహా • కేవ్యముఁకు
 నీవె వ్యాఖ్యాత నైపోతి • నెవకున్న
 నెవడు వ్యాఖ్యానమును రచి • యింసగలఁడు ?
 నీమహాకావ్యమహిమ-బ • బేము గాని
 పూర్వసందర్భముల్ పొంతఁ • బావకున్నఁ
 జనున మొనలిడ్డ నెచటిక • చ్చుకెప్పుట్టి
 పోవలి గసభావములు పొంగి • పోరుచుండు;
 నిట్టిమృదువై లినీకెట్లు • వట్టువడెనొ
 రేప ! యెవ్వరికేని బా • ధిపరాదె !
 తాము న్నాసినదొక్కప • ద్యము నైన
 నొరుఁ డొక్కొక్క నఁ బతియింప • చున్న యపుడు
 కవుల కెంతి యానందమో • కలుగుచుంటు

విశ్వమయ ! విశ్వమందునీ • విపులకావ్య
 మఖిలజీవులు గూడని • రంతరంబు
 నెంతో సంతోషమునఁ బడి • యిండుచుండఁ
 గాంచునీకెంతయునంద • గరిమ కలదో
 కొలఁదివెట్టి వర్ణింపఁగాఁ • గలమటయ్య !
 గమ్యమగుసాంద్ర ! యోకవి • గాజచంద్ర !
 ఎన్నిచనాత్మరంబులో • యెత్తి యెత్తి
 యెచట దొరకిన సచ్చట • నేగ్రహించి
 యిమ్మహాకావ్యమును పఠ • యిండుచుంటి
 మోర ! యెప్పటి కప్పుడే • యభినవముగ,
 నతిమనోహరముగ, సుర • సాశ్రయముగ,
 సత్యముగ, సార్థకముగ, • సమధికముగ,
 సర్వజనసమ్మతముగ, • సలలితముగ
 ననుభవంబునకుం దోచు • నంతెకాని
 పినుఁ గొకింతయుఁ గలుగ దీ • వింత యేమో
 కొక్కోరోయని తొలికోడి • మాసినపుడు
 తొలుదెనఁ బ్రభాతకాంతులు • దోచినపుడు
 కులుకుటెల్లనఁ బడులు • పలికినపుడు
 తిరులతాదులఁ బూవులు • విరిసినపుడు
 తరుణభృంగాలి మొఱయుచు • నరుగునపుడు

వెడలి ప్రత్యూషపవనంబు • వీచినపుడు
 పూర్వరాగంబు కుంకుమఁ • బూసినపుడు
 చివురు లాకాంతి నైక్యంబుఁ • జేరినపుడు
 కూసి కోకిల కన్నెట్ట • చేసినపుడు
 పొడుపుఁగొండపై నెఱపొద్దు • పొడిచినపుడు
 తరణికిరణంబు లవనికిఁ • దిరిగినపుడు
 మెచ్చి తామరమొగ్గలు • విచ్చినపుడు
 బాలభానుండు మింగిపైఁ • బ్రొకునపుడు
 జరగినకొలంది నీడలు • దరియునపుడు
 తలకు నూటిగ దినమణి • నిలిచినపుడు
 తరలి పడమటిదెసఁ బొద్దు • తిరిగినపుడు
 నాన విడి చాయపెడమొగ • మైనయపుడు
 నవరగిరి ధాతురాగంబు • లలమినపుడు
 నవరవారిధి మిలమిల • లాడునపుడు
 కనకకాంతుల నీరెండఁ • గాయునపుడు
 నిట్టై పవ లంతయును దుద • ముట్టినపుడు
 మిన్ను తనభాగ్యమణి దాచు • కొన్నయపుడు
 వెలుంగుఁ జీకటియును గాక • వెలయునపుడు
 నఖిలజగతిఁ దమోలత • లలమినపుడు
 పొలుపుగా మింటఁ బూవులు. • పూచినప్పుడు

డాశ లన్నియు నేకంబు • లైనయపుడు
 మిగుగురుంబుర్వ లెగయుచు • మెరిసినపుడు
 నించుమించుగ నెల యుద • యిగుచునపుడు
 వెలఁదివెన్నెలకుప్పలు • విరిసినపుడు
 నలుదెసలు చూచి కలకల • నవ్వినపుడు
 కలువపూవులనెత్తావు • లొలసినపుడు
 దేవ ! యొక్కప్పడా ? దిన • దినమునందు
 గాఢనిద్రను బొందిన • గడియయేమొ
 కాని నిక్కంబుగాఁ గల • లోనఁగూడ
 నవరసాశ్రయ మగునీయ • నంతకావ్య
 గతులు సూచుచు నానంద • గరిమఁ గాంచి
 చదువుకొనుచుండు మొకఁడెంత • చవులుదేర.
 చదివినకొలంది మాకు నో • సదయహృదయ
 దినము నీమీఁది భక్తి వ • ధిల్లుచుండు.
 ప్రబలశౌరవమో యని • ర్వాచ్యమైన
 ప్రేమయో మాహృదయవీధిఁ • బెరుఁగుచుండు
 నేమహాకావ్యమును బఠి • యించునప్పు
 డామహాకావ్యకర్తపై • ననుపమాన
 భక్తిశౌరవప్రేమముల్ • ప్రబలుచుండు;
 నదిగదాయు త్తమో త్తమ • మైనసుకృతి !

అట్టిమహిమంబు నీకావ్య • మందె కలదు,
 అట్టిరచనాప్రశస్తి నీ • యందె కలదు,
 కాన, ద్రికరణశుద్ధిగా • గౌరవించి
 దేవ! నీమీఁదిప్రేమ వ • ణ్ణు కొఱకుఁ
 బ్రవిమలజ్ఞానసంపత్తి • బడయుకొఱకు
 నవ్యయానంద పరిపూర్తి • నందుకొఱకు
 నెపుడు నీకావ్యమే పతి • యింతు మయ్య !
 పఠన మిటు సేయఁ జేయ నె • ప్పటికి మేము
 దీని ముగియింపఁగల మయ్య ! • దేవదేవ !
 ఇమ్మహాకావ్యజలశిలో • నంతకాల
 మీఁది యన్వలియొడ్డున • కేగఁగలము ?
 ఈవలావలి యొడ్డుల • దెచటికేనిఁ
 గప్తపడి యెట్టులో చేరఁ • గలమయేనిఁ
 దీరమునఁ గూరుచుండ్లి నీ • దివ్యకావ్య
 మహిమ యెంతటిదో యొక్క • మాటలోన
 యింతలో నంతయును గ్రహి • యింపఁగలము.
 కాని తొలిగాఢ తెలియంగ • రానిమాకు
 నవల నేమున్నదో చూచు • నంతకంటె
 నాది గాంచుటకే యాస • యధికమయ్యె.
 సర్వభూతదయాపర • సాధుహృదయ !

మాయభిమతంబుఁ దీర్పవే • మాననీయ !
 తాపకనమహాప్రబం • ధంబునందు
 నాదిసంహాసనంబుపై • నధిగమించి
 సర్వశక్తిస్వరూపప్రభ • సన్న మగుచు
 సనుషమానాతిలోకర • హస్య మగుచు
 మూలకారణశక్తిప్రభ • బోధ మగుచు
 నిర్మలంబందపిజ్జాన • నిలయ మగుచు
 నాదులకు నాదియైన నీ • యందిగీతి
 మెప్పుడు పదేశ మొనరింప • నెంచినావు ?
 ఎప్పుడు గాఢంబు నేయింప • నెంచినావు ?
 ఎప్పుడు మాకభిముఖముగా • నెంచినావు ?
 ఎప్పుడు పిలిచిన నోయస • నెంచినావు ?
 అప్పుడు నీవేమి యోధింతు • వయ్య మాకు ?
 అప్పుడు కోరుట కేముండు • నయ్య మాకు ?
 అప్పుడు నీవలె రచియింప • నగును గాదె !
 అప్పుడు నీవంటి నూనంద • మగును గాదె !
 సచ్చిదానందమూర్తి ! ఏ • శాలకీర్తి !

ప్రేమ.

ప్రేమమున లోకముదయించె • నేమొ ? కాక
 ప్రేమమే లోకమునఁబుట్టె • నేమొ ? కాక
 ప్రేమ లోకమయఁబయ్యె • నేమొ ? కాక
 లోకమే ప్రేమమయమై వె • లుంగునేమొ !
 ఏమయిననేమి, కొంచఁమూ • హించిచూడఁ
 ప్రేమమయుఁ డీశ్వరుఁడు; సృష్టి • ప్రేమమయము;
 ప్రేమమయులెల్లజీవులు • ప్రేమయొక్కట
 పాపనంబైనదని యోధ • పడుచునుండఁ
 అంతరంగమునిండి తొ • ల్కాడు నేది ?
 యితరభావంబులను వొగ • నీనిదేది ?
 కష్టగుఱములభేదంబుఁ • గననిదేది ?
 ప్రతివిధానంబునకు నాన • పడనిదేది ?
 యవిరతానందదాయక • మైనదేది ?
 యదిగదాయుత్తమోత్తమ • మైనప్రేమ.
 అట్టి ప్రేమాంబునకు విష • మమృతమగును;
 కాలకళోదరము పూల • మాలయగును;
 దాసునియొక్క మనోనవో • ద్యాసమగును;

జ్వలనకుండంబు చందన • కలశమగును;
 బండతానేల యరణి • పానుపగును;
 మండువేసవియెండ రే • యెండయగును;
 మృత్యుదేవత సరమాప్త • మిత్రమగును;
 అట్టిప్రేమప్రకాశంబు • నెట్టియెదుట
 నట్టి ప్రేమనుభావప్రి • యెట్టియెదుట
 నట్టిప్రేమప్రతాపాన్ని • యెట్టియెదుట
 నట్టిప్రేమాపహరంబు • నెట్టియెదుట
 నట్టిప్రేమవృక్షేంద్రంబు • నెట్టియెదుట
 గలువకామాంధకరంబు • నిలువఁగలదె ?
 నిర్గతకోధదానాన్ని • నిలువఁగలదె ?
 ఖలవిలోభపతింగంబు • నిలువఁగలదె ?
 నీచమోహపికారంబు • నిలువఁగలదె ?
 నిష్ఠురమదోస్త్రేభంబు • నిలువఁగలదె ?
 నింద్యమాతస్సర్వపిషఠి • నిలువఁగలదె—
 భన్యమగునట్టిప్రేమప్ర • పంచకమున
 కమరపట్టణ మొకవల్లె • యైనఁగాదు;
 హద్దులేనట్టిప్రేమర • సాలయమున
 కంబునిధి యొకశీకర • మైనఁగాదు.
 వేయుగన్నులవెలయు నా • ప్రేమగతులఁ

గన్నుగనతోడ నెన్నాడు ♦ గాంచగలడు?
 తూరుపురలుట్టి మిన్నెక్కి ♦ తొంగిచూచి
 యధిబొంగించి కువలయ ♦ మలరజేసి
 కమలజాండకటాహంబు ♦ గలయబ్రాకి
 చలువలనుగుమ్మరించి ప్రి ♦ శాంతినెనగు
 పావనప్రేమచందిరికా ♦ పలులనుందు
 నెంతయమృతంబుగిలదొకో ♦ యెవరికెఱుక?
 యెంతమాధుర్యమున్నదో ♦ యెవరికెఱుక?
 యెంతలావణ్యమున్నదో ♦ యెవరికెఱుక?
 యెంతయానందమున్నదో ♦ యెవరికెఱుక?

జిందగిహివాజీగ్రంథనిలయము.

అనుబంధగ్రంథమాల. 38.

సన్యాసిని.

ఇతి

కర్ణాటకగ్రంథమునుండి

బాలాంత్రపు వేంకటరావుగారిచే

సాంస్కృతికరింపబడినది.

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి. బి. ఏ. బి యల్ గారిచే

సంపాదించబడినది.

రెండవకూర్పు.

నిడదవోయి

ఆంధ్రప్రదేశ్చారిణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపబడినది.

1916.

వెల రు 0—2—0.

సళి సౌఖ్యవదనయై, బాల్యసఖుడగు కుమారసింహుని కరకమలమునుబట్టుకొని, నవ్వుచు నవ్వెచు నీ సదీతీరమునఁ గూర్చుండి మాటలాడుచును— సదీజలములఁ బుష్పములనువైచి చిన్నిచిన్నిపాదములతోఁ బుష్పచరుమును దరంగమాలికలవై పునకుఁ ద్రోయుచును— జలములదిగి, పరుగువారుచు, నాడుచు, నీడులాడుచును— ఉన్నకాలమునఁ దామెపరిణామ ముగ్గుని యెవ్వరెఱుంగుదురు ?

ఆనాడు— ఇనే సదీతీరమునందుఁ గుమారసింహునితోఁ దమభవిష్యద్విషయమునుగూర్చి మాటాడుచున్నప్పుడు— కల్పనాచక్షువులచే వారిరువురును తమభావినుఖసుందరచిత్రమును జిత్రించుచున్నప్పుడు— ఒకదినమునఁ గాక పోయిన నొకదినమునైన నశ్రుతానవానినియగు సన్యాసినీవేషమునఁ దానీ సదీతీరమునకు వచ్చియేతీరవలయుననుంగతి సళిని యొకనారియైన-స్వప్నమునందైన భావించుకొన్నదియా? —

వసంతకాలమునందలి యొకప్రభాతసమయము— సదీచంచలవక్షసునందు బాలభానుని యరుణాకిరణములు తరంగమాంకలతో నాడుకొనుచుండెను. తీరమన గుడ్డగఁ బెఱిగియున్న యొక తీతఘామిడిచిగురుజ్ఞాంపములోఁ జేగండుగోయిల స్వరయుక్తముగఁ గూయుచుండెను— ఆకిరణ గుమారసింహుడును, సళినియుఁ గూర్చుండియుండిరి.

శినిముఖమునం దిస్పదానగవులేదు. ఆమెకన్నుల నశ్రువులు
నిండెను—మీనాడనేనాపతియగు నజయసింహుడు యవ
ననేనాపతి యగుబహుభుత్తాను నరికట్టుటకై నేఁ డీకొండదారి,
గుండఁ బ్రయాణముచేయును. కుమారసింహుడు నానమ
యమునఁ దనసేనతో నజయసింహునకు సాహాయ్యము
బయలుదేరును— అను నీవిషయమున నళిని కాతరణ
నొందెను. ఒకగుట్టిలోఁబట్టి పుష్పయుగమువలె
రుండఁబాయకుండఁ జెఱిగిపెద్దనాడైరి—ఈ
దువెడలిపోయినవిమ్మట నేకాకినినై యె
నేయును నని యోచించుచుండుటచేతనే
పులురిండెను—

కుమారసింహుడు నళినికన్నులన
ఏడ్చుటయెందులకు? నేనీసారి వేగముగనే
యెను. నళినిమాటాడలేదు. నీరవయై, య
ములతోఁ గుమారసింహునిముఖమునే చూచ
మారసింహుడు మరల నిట్లనియెను. “శత్రుసం
మహారాజదత్తమగు జయమాలికుడెచ్చి యెప్పుడు
మునఁ దురిమెదనో, అప్పుడు—” చెప్పుచుండఁగనే
సింహుని ముఖముద్వీకమయ్యెను—కన్నులు నజలముఁ
కోయితిరక్తయవలుగును మారెను. అజనక్రమునైన య

యాశాకల్పసలు, సంపూర్ణగూపముతో, నాకనులయందు,
 మూర్తివంతములై కనబడసాగెను. వాటియొకసారి మృ
 చుస్వరముతో మెల్లమెల్లగ నాతడిట్లనియెను. "అప్పుడు—
 స'ళి'—అప్పుడు—"—స'ళినియు సజలనయనమై యిగురుక
 ఱ్కెను. కుమారపంహలుఁ డిఁక మాటాడుట కవకాశములే
 శినికరయుగమును నిజహస్తమధ్యమున నుంచుకొని,
 'హ్య'నేత్రములతో, ముగ్ధునివలెఁ గేవలనూమ
 కే చూడఁదొడంగెను. ఎంతకాలమునగరిపో
 ఁదెలియును? అంతలోఁ గొండదారినుండి,
 సు, గుట్టములడెక్కలచప్పుచులును, రణ
 క్రనులును, వినఁబడియెను. నిద్రానుగి
 నై కుమారపంహలుఁ డిట్లనియెను. "రా
 ము వచ్చుచున్నట్లు తోచుచున్నది. స
 నిజాతము!"

ను లేచివచ్చి మాగ్ధసార్వమున నిలువఁబడిరి.

రెండవ పాఠము.

మార్గమునందు మహాజనసమృద్ధము — కోలాహలము! గిరిమార్గపార్శ్వములందున్న గ్రామనివాసులు నిట్టికోలాహలమొకటి కెప్పుడును గలంపలేదు. రాజధానినుండి స్నేహమువచ్చియున్నది. సుసజ్జితములగునాస్త్వికస్త్రైనికులు తండరిండవలలుగఁ దిరుగుచుండిరి. వాగునొక్కొక్కప్పుడు సూర్యుని రౌద్రాగ్రణములతోఁ దళిదళ మెఱుఁగిపోవుచుండెను. గ్రామవాసులందఱును నేడు తమతమగృహములను విడిచినచ్చి యీస్నేహసమారోహమున జూచుకొని మార్గమున కుభయపార్శ్వములను జేరియుండిరి. ఈసూర్యమహావృన్ధమున జూచి నళినియు ముగ్ధయైపోయెను. జనప్రియ హాథులను చేఁ గుచూరసింహుఁడు నళినిపార్శ్వమునుండి మిన్న జేసికొనిపోయినదియు నామెయెఱుంగదు. ఆకస్మికముగా నానాళికబుద్ధినే త్రములనుండి భయవిహ్వలకటాక్షము ప్రకటికృతమయ్యెను. నళినియల్పదేహము వాయుతాడితవల్లమునల్లిపలఁ గంపింపఁదొడంగెను. విశృంఖలశ్వమొకటి జనసమూహమునుద్రొక్కికొనుచు దుశ్శిఖితోఁ దననైపునకు వచ్చుచుండుటను నళినిచూచెను. ఇంక నవకాశము లేదు—ఒకటిరెండంజలు!—ఒకటిరెండునిమిషములు!— ఆపైనిగుట్టుపుడెక్కలకిందఁబడి

తుత్తనియలుకావలయును!—బాలిక భయమునఁ జీత్కారము నేయుచు నిలిచినచోటనే మూర్ఛియై పడిపోయెను. పడెనో, లేదో—తెప్పపాటుకాలములో నశ్వారోహకుఁడగునొక పురుషుఁడు గుఱ్ఱమినుండిదిగి యామెనెత్తి తనతొడలపైఁ బరుండఁ దెట్టకొనియెను.

మూర్ఛతెలిసినపిమ్మట నళినికిఁ దాను, తనతండ్రిగృహమునఁ దనశయ్యయందుఁ బరుండియుంటినినియు, అపరిచితుఁడగుయువకుఁ డొక్కఁడు సమీపమునందుఁ గూర్చుండియాత్సుక్యమతోఁ దనముఖమునే చూచుచుండెననియు బోధయయ్యెను.

మూఁడవ ప్రకరణము.

నదీతీరమునఁ గుమారసింహుఁడొక్కఁడే యుండెను—తీరమునందున్న వకుళవృక్షము పూలచేనిండి పరిమళించుచుండెను!—పూలమాలలనుగట్టుటకు నళినియింకనురాలేదు!—కుమారసింహుఁ డొక్కఁడేకూర్చుండియుండెను!—నళినిమునుపటివలెఁ బ్రీతిదినము నాడుటకై యిప్పుడక్కడకు వచ్చుటలేదు. ఒక వేళవచ్చినను మునుపటియట్లు కుమారసింహునితోనిప్పుడంతగా మాటాడుటలేదు! పూవులనేరితెచ్చి మాలి

క్షణముగాఁగట్టి మునుపటివలెఁ గుమారసింహునికంతము నలంక
యించుట లేదు!—కుమారసింహుఁ డట్లలంకరించినప్పుడుగూడ
నిహుచుపటివలె సవ్వచునవ్వచు నుత్కున్ననయనములతో నిపు
నచేర్చితనిని జూచుటలేదు!!—వేయేల!—కుమారసింహునిహ
అనుష్ఠానములచేతనుగూడ నామెముఖకమలమున మును
జ్జితవలె సరళమును, అనురాగ సూచకమునగు నాపూర్వమం
దహాస మంకురించుటయే లేదు!!!—ఁగాని, యజయసింహు
ని దూరమునుండి చూచినచోఁ జూచును!—ఆమెభావమే మా
ర్పునందును! ఆమెనయనముల స్వాభావికకాంతి— అధరము
నందలియనురాగ వ్యంజకమగునగవు—అన్నియును మొదటి
కంటె సధికముగఁ బ్రకటికృతములగుచుండును!!!

శైశవమునుండియు, కుమారసింహుఁడును, సఖినియు
నిరువురు నొక్కచోఁ బెట్టిఁగి పెద్దనారైరి—ఇరువురునొక్క
చో నాడుకొనిరి. ఇరువురిజీవనము సచ్ఛేద్యస్నేహపాశముచే
దృఢముగఁగట్టఁబడియెను. ఇరువురిమనస్సునొక్కటియే—
ఇరువురిహృదయములును నొకరికొకరికిఁ దెలియకుండనుం
డుటలేదు. ఒకరిప్రేమయందు మఱియొకరి కవిశ్వాస
ములేదు—అయినను, యిరువురకింకను వివాహముకాలేదు.
సఖిని జేపట్టు యోగ్యతనుసంపాదించినపిమ్మట, నామెతండ్రిన
డిగి యామెనుభిక్షగాఁగొనియెడ నన్నికుమారసింహుఁడు భావిం

చియుండెను. ఆతనియాశ పూర్ణమగుట కిదియే సుసమయము—
యుద్ధముముగిసినపిమ్మట, దాఁ సంపాదించుకొన్న వీరత్వకార
ఫములను సఖినిచరణకమలముల కుపహారమునొసఁగి యాతె
కరకమలములనుండి స్వయంవర పుష్పమాచికలను బరిగ్రహి
చెదనని కుమారసింహుఁ డెంతయో యాశతోనుండెను. ఏ
స్మికముగా నాయాశాదుర్గము—ఆప్వరాజ్యము—సమస్త
మును బిడుగుపాటున భస్మీకపటలమై పోవునాయేమి?—ఆతఁ
డు తెలివిదెచ్చుకొనిచూచెను—సఖినితనదికాదు!—ఆసఖిని
యజమసింహునకుఁ జేరిపోయినది! !

కుమారసింహుఁ డొక్కఁడే కూర్చుండి యీవిధము
గా భావించుచుండెను. మఱియు, సఖినిరాకకై యెదురుచూ
చుచుండెను. యుద్ధమునకు బయలుదేరుటకుముందు, ఒకసా
రి, యామెనుజూడవలయునని యాశ—పిమ్మట, నొకవేళ
మఱచిపోవలసియున్నను, మఱచిపోయెదను!—గ్రామము
నకుఁ దిరిగివచ్చినచో నెట్లయినగును. రాకున్నచో నిదియే
కడ నారిచూపుగాదా! ఎందువలన నేనామెను మఱవఁజాలకుం
టిని?—అని యనుకొనియెను. తనజీవనసంబంధమైన యా
శాశ్చర్యతీయారిపోవుటయేమోనిడము—కాని, ఇదియే యాత
నిజీవనసత్వస్వమాయేమి? యుద్ధక్షేత్రమునందు యశస్సును
సంపాదించవలయునని యాతనికిఁ జిన్నప్పటినుండియు మఱి

యొక యాకాంక్షగలదు. చిన్ననాడు, శల్లితోడ పైగూర్చుండి
 దుష్టయవనుల యత్యాచారచరిత్రమును వినుచున్నప్పుడత
 నిహృదయశోణిత ముక్తిప్రమేషోవుచుండెడిది-శత్రురక్తము.
 చేరంజతుండనైతండివిలనెవీరనామమును పొందెదగాక!..
 అనునాకాంక్ష యష్టడాతసికిజనించెను. ఆయాకాంక్షను నివృ
 త్తి చేయుటకు నభిప్రేమకును శక్తిలేదు-అది, ఆయాకాంక్ష
 ను నివృత్తి చేయుటకు మారుగ వతింతవృద్ధిచేయుచుండెను..
 యశోగౌరవమే నభిప్రేమమున కుపాయస్వ సాధనుని యాతః
 డు భావించుచుండెను. అందువలన యశస్సంబంధమైనయా
 యాకాంక్షయు, బ్రేమాకాంక్షయు నింతవఱ కాలని హృద
 యమునం దపూర్వమైన యొక రాసాయనిక సంబంధమును
 (Chemical Combination) గలిగించినవి. అంతలో నీయజయ.
 సింహుడు మధ్యనడ్డమవచ్చి యారెండింటిప మ్రేళనిమాను
 బాడు చేసినై చెను. కేవలము నాయశస్సంబంధమగునాకాం
 షయే యిష్టడాతనిహృదయమున స్వయముగ ననికారముసే
 యుదొడంగినది!—నభినియిష్ట డజయసింహుని బ్రేమించు
 చున్నది—నభినియిష్టడజయసింహునికిచ్చుటకే నిశ్చయింపఁ
 బడినది!—యుద్ధావసానమున సజయసింహుఁ డిక్కడకుఁ ది.
 రిగించియూమెను దెండ్లిచేసుకొని తీసికొనిపోవును! !

కుమారసింహుఁ డొక్కడే కూర్చుండియుండెను-నది.

మొనటివలెనే కలకలనినాదముతోఁ బ్రవహించుచుండెను. ఆకాశ మపరాహ్లానునర్థకాంతిచే రంజితమై నదీశరత్రిలఁజ్ఞో భాగమునఁ బ్రతిబింబించుచుండెను. తీరమునందున్నవటవృక్ష ముయొక్క యొకవిశాలశాఖ, మునుపటివలెనే యిష్టఘటనానువర్ణన, వాహముపైఁ గృష్ణవర్ణచ్ఛాయను బ్రసరింపఁజేయుచుండెను. సరంగితములగుచున్నచూఢాచూకాంతులను జూచుచుఁ గుమారసంహారాఢొక్కఁడే కూర్చుండియుండెను. అపరాహ్లాలోహితకాంతియు తుణతుణమునకును వృద్ధిరొందుచు నాకృష్ణవర్ణచ్ఛాయపై వఱియొకవిధమగుఛాయగాఁ బ్రతిబింబింపఁదొడంగెను. కుమారునిహృదయము గుబగుబ యుద్రేకింపసాగెను. స్వల్పకాలమాత్రఁడామనోహరచ్ఛాయను తెప్పవేయకుండఁ జూచుచునుండి పిమ్మట వకుళవృక్షముక్రింది నుండి లేచి మల్లమెల్లగ నావటవృక్షముక్రిందికివచ్చి నిలుచుండెను—ముందునకుఁజూచెను—పచ్చిమాకాశప్రశాంతలోహితకాంతి, అశ్రుకృత్తమైనసలిలి విషణ్ణాదఁమును మధురభావముతో నుజ్వలింపఁజేయుచుండెను. సలిలియు నాచూకాశమువై పునకుఁజూచుచు నేడ్చుచుండెను. సలిలినయనములయందశ్రుజలము బుడుటనజూచిఁ గుమారుఁ డీవఱకెప్పుడునుపహింపలేదు—ఇష్టఘటన సహింపలేకపోయెను. ఆతఁడు నొనదుఃఖమునుమఱచి కాతరస్వరముతో "సలిలి! ఏడ్చుట యె

దులకు! " అని యడిగెను.

కుమారసింహుఁ డేనళినిబ్రేమించుచుండెనో యూన
ళినియు నొకకాలమున నాతనిని బ్రేమించుచుండెను. ఇప్పుడా
మెయనురాగము భిన్నపాత్రయొద్దర్పితమగుటను జూచి
యాతఁడు సహింపఁగలఁడా?—ఆతనిహృదయమునకెంతటి
వ్యథకలిగియుండునోగదా!—నళినిమనసునకించుకంతయు ని
ట్టివిచారమేకలుగ లేదు. ఆమెకేవల మాకులహృదయమై మొ
దటివలెనే విశ్వాసపూరితహృదయముతో బాల్యసఖునియొద్దఁ
దనహృదయమునువిప్పి, రోదనముజేయుచు "కుమారసిం
హా! ఏమిచెప్పదును? అజయుఁడు యుద్ధమునకుఁబోవును. ఇం
క నాతో సందర్శనములభించునా? "అనియెను.

కుమారసింహునిహృదయకుహరమునుండి దీర్ఘమును,
రుద్ధమునగునొకనిశ్వాసము మెల్లమెల్లగనిర్గతమయ్యెను. బ
హుకష్టముతోసహించుకొని యాతఁడు సమస్వరమున "లభిం
వకపోవుటయేమి?" అనియెను.

నా లు గ వ ప్త క రణ ము.

ఇకనాశలేడు! అజయసింహుడు శత్రువులనిగోళిం
చుట కసమర్థుడై పోయెను. మిడుతలవండువలె శత్రుసైన్య
ము మీనాడసైన్యసమూహము నాక్రమించెను. హతబుద్ధు
లును, విశ్వంఖిలులునగు రాజపుత్రుసైనికులలో గొందఱు
యుద్ధభూమియందునిలిచి శత్రువులశస్త్రాఘాతములను స
హించుచుండిరి. కొందఱు శూన్యప్రదేశములఁ దమకత్తుల
నిష్కారణముగ వినరుచుండిరి. కొందఱు సైన్యాధీశునియా
జ్ఞసప్తహేళనముచేసి పలాయనపరులగుచుండిరి. హిందూసై
న్యమునం దెక్కడఁజూచినను, భయము—నిరాశ—హాహా
కారము—మొదలగునవియే నిండియుండెను. నిరుపాయుడై
యజయసింహుడు నధికప్రస్తావమునుజేసెను. యవనసైన్య
మునందుగర్వాపూర్ణమగు జయధ్వని బయలుదేరెను.

ఇంతవఱకును కుమారసింహుడు తనరెండువేలసైనికు
లతోడను నీకనొకనైపున శత్రుద్రవమనకార్యమునఁ బ్రవే
శించియుండెను. సౌభాగ్యవశమున వారలనోడించి యిప్పు
డాతఁడజయసింహునకు సాహాయ్యముగా వచ్చిచేరెను. వి
జయశాలురగు కుమారసింహునిసైనికుల హూంకృతులతో
భీతచిత్తులై పలాయనోద్యోగులయియున్న యజయసింహుని

సై నికులు మగల యధౌత్సుక్యమున శ్రేణీబద్ధులుకాదొడంగిరి. జియోన్మాదముతోఁ గుమారసింహుఁడు సై న్యపంక్తులఁ బఱుగువారు ను నంగఱకనుజ్ఞాపూర్వకమైనయంతాహవాక్యములఁ జెప్పసాగెను. అప్పుడందఱును సముత్సాహులై జయధ్వనులనుజేయుచుఁ బ్రబలప్రతాపముతో — అహిందూసై నికులందఱును — అస్త్రచాలనము సేయఁదొడంగిరి. భాగ్యప్రవాహము నెనుదిరిగెను. యవనసేనాపతియగు బహుబత్థాను పలాయితుఁడయ్యెను. ఈసారి యవనసేనయందెల్లడల భీతియే నెలకొనియెను — అందఱుచు దరి పాటిపోవఁదొడంగిరి. కుమారసింహుఁడు పలాయితుఁడగునున్న బహుబత్థానుని వెన్నంటి గుఱ్ఱమును బరుగెత్తింపసాగెను.

గాయపడియున్న బహుబత్థాను గుఱ్ఱము స్వల్పదూరముపోయినపిమ్మట భూమిపైఁబడిపోయెను. కుమారసింహుఁడు గుఱ్ఱమునుండిదిగి యాతనిసమీపమునకుఁ బోయెను. బహుబత్థాను పశ్చాహీనుఁడై పడియుండెను. తన్నునసరించి వచ్చుచున్నసై నికుల కాయనినెక్కికొనితీసికొనివచ్చుట కాజ్ఞయిచ్చి కుమారసింహుఁడు నిజశినిరాభిముఖుఁడై బయలుదేరెను. మార్గమధ్యమున దజనుసింహుఁ డొక చెట్టుక్రిందఁ జూడియుండుటనుజూచి — అహతుఁడైన యాతఁడు సాహాయ్యము లేకుండనుండెనని యొచించి — అసై పునకుఁదనయశ్వము

ను బరుగై చిచ్చెను.

అప్పుడు కుమారసింహుడొడ్డుమునుండి కిరిందికిదుమి
కెను—అజయసింహునకును, నాతనికిని, రెండుమూలదూ
రమేయుండెను—ఇక నేమున్నది—కొంచెము సేపటిలో—
కాని, యంతలో దూరమునుండి యొకయవనస్సైనికుడజ
యునివై వునకు ఫిరంగినిగుణిపెట్టియుండుట, కుమారసింహుని
కంటఁబడియెను! మెఱపుమెఱసినంతలోఁ బరుగై త్రికొని
వచ్చి యావీరుడజయసింహున కడ్డముగానిలుచుండెను.
ఆరనిముసములో గుండువచ్చితగిలెను—ఆహతుడగు కుమార
సింహుడు భూశాయియయ్యెను.

భూమిపైఁ బడుచుండఁగనే నల్లినిని వీడ్కొనివచ్చిన
యానాటియామె యశ్రుపూర్ణవదనము కుమారసింహున
కు జ్ఞప్తిపివచ్చెను.

విదనప్రకరణము.

యుద్ధమునందు జయముకలిగినవిమ్మట సేనావలియగు
నజయసింహుడు ససైన్యుడై రాజధానికివచ్చియుండెను. ఆ
హతుడగుకుమారసింహుడును నక్కడకుఁదీసికొనిరాఁబడి
యెను. ఆఘాతముచే నాతఁ డింకను మృతినందక పోయినను

బ్రదుకుననునాశమాత్ర) మత్యల్పముగానుండెను.

సంసార మింద్ర)జాలక్షేత్రము. అదృష్టమైనదనునైం ద్ర)జాలికుఁ డెట్టికౌశలముతో నీయింద్ర)జాలకీర్తిదనారంగము నఁ జూపుచున్నాఁడో దేవతలే యెఱుంగఁజాలకున్నారు. అ ట్టివారలకే యది యసాధ్యమైనప్పుడు, మనుష్యులమూట చె ప్పటయెందులకు? కుమారసింహునిసూలముననే యుద్ధముజ యింపఁబడినది. అయిననేమి? సేనాపతియగు నజయసింహుని యశోగౌరవముల యభిరందనముచేతనే రాజధాని నిండిపోవు చుండెను — ప్రాబల్యప్రభావము సర్వత్ర) వ్యాపించును. న్యాయముకూడ దానియెదుటఁ దలయెత్తఁజాలనంతటి దుర్బలమైనదగును—కుమారసింహునిసైనికులుగూడ జరగు చున్నప్రసంగమునకు విరుద్ధముగ మాటాడుటకు సాహసిం పలేదు. తమప్రతివాదమునువిని, అజయసింహుఁడుకుర్చీధ్వజై తిమకెట్టిశిక్షవిధించునో యెవ్వరెఱుందురు! మొట్టమొదట స త్యమును బ్రకటించుటకు వారు సంకోచింపకపోయినను, రా జధానియందలిప్రజలు వారిమాటలనువిని పరిహసింపసాగిరి- ఎంతమాత్రము నామాటలను సమ్మతలేదు. దీనితో నామాట లనువినినయజయసింహునిసైనికుల భయప్రదర్శనముచేరెను. అందువలన నదిమొదలుకొని వారు సత్యస్థితినిరహస్యముగాఁ జెప్పకొనుచు, బహిరంగముగా నజయసింహునివిజయమును

బ్రాశంపింపసాగిరి.

కుమారుడు శయ్యాగతుడై యీప్రాబల్యరాజ్యమునుండి చాలదూరము పోయియుండెను. పాపము! అతనిపక్షమునా రెవ్వరైనను దీనిని సహింపఁగలరా?

నేడు రాజధానియందు మహోత్సవము! మహారాజేశాండే సేనాపతిని సన్మానింపనుండెను! దుర్గప్రాంగణమునందు సభకూడియుండెను!! వేలకోలఁదిసైనికులును సగిరవాసులును సుత్సుకచిత్తులై సభసలంకరించియుండిరి. అప్పుడుమహారాజు సింహాసనమునుండి లేచి ఁ జగ్రిఖిశితమగు పిడిగలఖడ్గమువొరనుండితీసి సైన్యాధిపతికభిముఖుడై యిట్లుచెప్పఁదొడంగెను—

“ సేనాపతీ! అజయసింహా! నీమూలముననే నేడు మీవాడరాజ్యము శత్రుప్రముక్తమైనది! నీవేమహాత్కార్యమును జేసితివో దాని కనుగుణమగు పురస్కారమిదిగాదు— ఇది కేవలము—”

రాజుమాటలుముగియులోపల దర్శకులజయధ్వనిచేడి గంతములు పరిపూరితములై పోయెను. జయధ్వని శూన్యమునందు విలీనమైపోయినదో లేదో—అంతలోనే యొకవృద్ధ సైనికుడు ద్రితగతితో ముందునకువచ్చి యుచ్చస్వరమున “ మహారాజా! రాజాధిరాజా! అపరాధమునుమన్నింపవల

యును. ఏకార్యమునుచేసెనని మహారాజుగారాయనకు బహుమానముచ్చిటకుఁ బ్రస్తుత్యై యుండిరో, ఆతఁడందులకు యధార్థమైనయధికారికాఁడు. యుద్ధమున జయించినవాఁడజయసింహుఁడుగాఁడు. యుద్ధమునఁబరాజితుఁడై సంధినిజేసికొనుటకై ప్రవృత్తుఁడై యున్నప్పుడు ప్రభుభూమణియగుకుమారసింహుఁడు యుద్ధముచేసి నిజబాహుబలంబునజయించెను. !!” అనియఱచెను.

నలుదెసలవారును విష్ణుయముతో నిసర్గులై పోయిరి. ఆజయసింహునిముఖ మెఱ్ఱబడియెను. ఏమియును శిశ్నయింపజాలనివాఁడై మహారాజు బహుమానఖడ్గము నొరిలోఁజేర్చి “సేనాపతీ! చెప్పుము! ఈతఁడువచ్చియందుదానిలో నేమైన సత్యమున్నదియా?” అనియెను.

రక్త వర్షశిష్టమగు సజయసింహునిముఖ మాకస్మికముగా వివర్ణమైపోయెను. క్షత్రియుఁడైన యాతఁడొంటినుండి మిథ్యావాక్య మెట్లు బయలువెడలును? కాని, ఏయశిస్సుఁడగుగౌరవము—కేవలము తనదనియే యనుభవించుచుండెనో— ఏదిపరధనమని యింతఁజెకును—ఒక క్షణమైన మనస్సునఁబూడకట్టలేదో—అట్టిదాని నాకస్మికముగా దొంగవల పడిచి పెట్టుట యెట్లునాధ్యమిగును? ఏమిచేయవలయునో యెఱుంగఁజాలక, ఆజయసింహుఁడు—“మహారాజా! ఎవ్వఁడు న

న్నపరాధిగాఁజేయుచున్నాఁడో యాతఁడేదానిని సప్రమాణముగ రుజువుచేయునుగాక! నాపక్షమున నేను సత్యమును చెప్పినను, అది సత్యముగా నెన్నబడదు——" అనియెను.

అజయసింహుని యీవాక్యములనువిని సభ్యులందఱును సాధువాదములఁజేయసాగిరి. మహారాజావృద్ధుడైనను జూచి "సైనికా! మీప్రభువే యుద్ధమున జయించెనుటకుఁ దగినవ్యయమా మేమియున్నది?" అనియడిగెను.

సైనికునిపేరు రణసింహుఁడు. సత్యబలముచే శరీరము పొంగ నారణసింహుఁడు "ఇక నేమికావలయును? నామాట యేప్రమాణము! నేను తృప్తియుఁడనుగానా?" అనియెను.

మహా——" నిశ్చయము! నీవు తృప్తియుఁడవే!! కాని, నీవలెనే యజయసింహుఁడును తృప్తియుఁడు!! నీమాటయే నిజమైనచో సజయసింహుఁడు చోరుఁడగును!!!

రణసింహుఁడు కోపమునాపజాలక "అజయసింహుఁడు చోరునికంటెను నధముఁడు! కుమారసింహుఁడే యాతని ప్రాణములను గాపాడియున్నాఁడు!" అనియెను.

మహారాజాకోపముతో "సైనికా! డొరకుండుము! ఇది రాజపథ! తిట్లాడుతావుకాదు. సరియైన నాత్య మేమైననున్నచో జెప్పుము! లేనిచో సదువుము" అనిగద్దించివలెకెను.

రణ—సాక్షుల! కుమారుని రెండవేలసైనికులున్నారా?

మహా—ఔండు వేఁండులకు? ఇరువురను బిలిపింపుము!

రణసింహుఁ డిరువురు సైనికులను దీసికొనివచ్చుటకు బయలుదేరెను. అప్పుడు “నీవుపోఁగూడదు! ప్రతీహారి! నీవు పోము” అని మహారాజుజ్ఞాపించెను.

జనమండలిమధ్యనిలుచుండి యాప్రతీహారి “కుమారసింహునిసైనికులెక్కడ? వారిలో నిరువు రిటురండు! సాక్ష్యముచెప్పవలయును!” అని యుచ్చస్వరముతోఁ బిలిచెను.

ఇప్పుడు కుమారసింహునిసైనికులు చిక్కులలోఁబడిరి. అజయసింహునకు విరోధముగఁ బరస్పరమును దా మేమి మాటాడుకొనుచుండిరో యదియంతయు నిప్పుడు బయటికి వచ్చెను. అందునుగూర్చియే యిప్పుడు విచారణయు జరగు ను—మొదట సాక్ష్యము! పిమ్మటఁ బ్రాణదండనము—ఎట్లు ను దాము బ్రదికి బయటఁబడునట్లులేదు—ఈభీతి యంద టిహృదయములను బ్రబలముగ వ్యాపించెను. ప్రతీహారి పిలుపున కొక్కఁడును బ్రత్యుత్తరమియలేదు. ప్రతీహారి మఱియొక్కసారి “మహారాజుగారియాజ్ఞయైనది! కుమార సింహునిసైనికులలో నిరువురురండు!” వేగముగా రండు!” అని కేకవైచెను. నలుదెసల నిస్తబ్ధతయే!—ఒక్కఁడును గూడ నొక్కయడుగైన ముందునకిడలేదు. ప్రతీహారి వెనుదిరిగిపోయి “కుమారసింహునిసైనికు లెవ్వరు నిక్కడ లేరు.

“కేకశ్చ చిననుగూడ న్నర్హునుబలుకలేను!” అని విన్నవించుకొనియెను.

రణసింహుడు కోపముతో ఘూర్ణిల్లుచుండెను. కాని, యేమియునుమాటాడలేదు. మహారాజు “సైనికా! నీపక్షమున నీకనెట్టిసాక్ష్యమైననున్నదియూ?” అనియడిగెను.

రణసింహుడు “స్వశుముగఁ గుమారసింహుఁడే యిందులకుఁ బ్రబలప్రమాణము!—ఆతనిసాక్ష్యమును వినుట కనుగ్రహింతురుగాక!” అనునంతలో నజయసింహుడు “ఇప్పుడాతఁడు శత్రుగతుఁడైయున్నాడు! ఈసమయమునం దిక్కడకుఁ దీసికొనివచ్చినచో నొకవేళ నాతఁడు మరణించినను మరణింపవచ్చును.” అనియెను.

రణ—క్షత్రియునకుఁ బాణముకంటెను, మానము, శౌర్యము, యశస్సుమొదలగున వనికమైనవి. ఆతనిమారముగార్థమైనను, ఆతనినిక్కడకుఁ నిలిపింపవలయును.

“మంచిని. ఆతనిని బల్లకిలోఁబరుండఁజెట్టి యిక్కడఁ జకుఁ దీసికొనిరముక్తు.” అని మహారాజుజ్ఞాపించెను.

ఇరువురుప్రతిహరులతో రణసింహుడు కుమారసింహుని దోడ్చెచ్చుటకై బయలుదేరెను. ఉన్ముక్తమగు నొకశిలకను దీసికొనిరావలయునని ప్రతిహరులనియోగించి రణసింహుడు కుమారసింహుడుపరుంపియున్నగదిలోనికి వచ్చి

నిలిచెను. కుమారసింహుడొకనినుద్దేశించి "రణసింహా! నీవెక్కడకుబోయియుంటిని? చాలసేవతినుండి నిన్ను బిలుచుచుంటిని! ఎవ్వరును బ్రతుక్కు రమియ లేదు" అనియెను.

“వృత్తాంతముడగురణసింహుడు” ప్రభూ! యుద్ధమునజయించినందులకై యీదినమున నిజయసింహుడు రాజహస్తములచే బహుకరింపబడుచున్నాడనివింటిని. ఎవ్వరును ధార్థముగఁ జయులై యుండి గో వారు శత్రువై యుండిరి. ఎవ్వరినోటను వారిసేవే ముచ్చరింపబడుట లేదు! కీరువును పాపండునగునజయసింహుడు కేసలము మిథ్యా వాదముతోడనే నేడు గౌరవలాభమును బొందుచున్నాడు! అదిగిని సైరింపజాలక తిమ్మకొంటరిగా విడిచి నత్యమునుప్రకటించుటకై రాజనభకుబోయియుంటిని” అనియెను.

విస్మయముచేఁ గుమారుడు నిస్సంభ్రాంతి పోయెను—
నిజయసింహుడు కుమారసింహునియశోగౌరవముల నకుంతితచిత్తముతో సహించుచుండెను!

రణ—ప్రభూ! మహారాజులును నామాటను విశ్వసించలేదు. సాక్ష్యమునిచ్చుటకు మీరేదయచేయవలసియున్నది!

కోర్కొదేవునిముచేఁ గుమారసింహునిసర్వాంగములును గంపించెను—తనశరీరనిపహరించియు, నజయుడు తృప్తుడుకాలేదు! స్వసామర్థ్యముచే, స్వపరిశ్రమచే—ఏయశస్సు

ను, ఏగోరవమును తాను సంపాదించుకొనియుండెనో—అట్టి దానినింతను దొంగలెలె నెజయంపూడవహించుట కు ద్యుక్తుడయ్యెను—“వఃస్సుందలియశేషయావేశముచే శ య్యాగితొడై యున్న కుమారసింహుడువెల్తుగ లేచికూర్చుండెను. హృదయమునందఁ జూరణము వాటియొకసారి రక్తముచే నాస్థావిత్తమైపోయె. అతఁడు వరల మెల్లమెల్లగ శ య్యుపైబరుచి “రణసింహా! పల్లకినిదెప్పింపుము. నేనురాజ సభకుఁ బోవుమును.” అనియెను.

రణసింహునికన్ను లుప్పరిగియారింపముయ్యెను. అతఁడు, “ప్రభూ! పల్లకినిదెచ్చు కు మనుజులనంపియుంటిని.” అనియెను.

కొలఁదిసేపటిలోఁ గుమారసింహునిగూర్చుండఁ జెట్టివ యున్నుక్త మగుశివీకయొకటి ప్రళిహారులచే రాజసభకుఁ దీసి కొనిరాఁబడియెను. క్షీణమైయున్నను, ఉదారమైయున్న యా కుమారసింహునివీరమూర్తివై పున కందఱిదృష్టులునువ్రాలె ను. కుమారుడు కేవల మజయసింహునివై పునకుఁ దీవ్రదృష్టితోఁ జూడఁదొడంగెను.

కుమారసింహునిపల్లకి మహారాజుసమీపమునకుఁ దీసి కొనిరాఁబడియెను. మహారాజు “కుమారసింహా! నిన్నొకటి యడుగఁచలంచుంటిని. ఇప్పుడు నీవు హృత్యశయ్యయందు బడియుంటిని. నీవేస్థలమునకుఁబోయెదవో, అక్కడకు—ఈప్ర

పంచసంబంధమైన యశోగౌరవమాలు మొదలగునవి నీవెంట
రావోవు. సత్యమాచార్యమీసమయమునందు నిన్ననసరి
పడగినది. అందువలన యోగించి సత్యమునుజెప్పము. విజ
యి, అజయింపఁజూడ కాక, నీవా " అనిప్రార్థించెను.

ప్రత్యక్షరమునిచ్చుటకు ముందుగ నే కుమారసింహుఁ
డొకసారి యాయజయునిగుఱ్ఱములముఖమును నిశ్చీంచె
ను—చూచునుండగ నే యాయనిమంస్సునందనేకవిచారము
లు కలసూపరాగెను!

“ఒకసారి యీతనికిఁ బ్రాణదానమును జేసియుంటిని.
ఈసారి ప్రతీకారమును జేసినైతినా?—కాని, ప్రతీకారమా!
ఇదియెవ్వరికిఁబ్రతీకారము?—ఎవ్వరికిఁజేసినట్లును? అజయు
నకా? కాక, సఖికా? అజయుని యాయవమానవార్తవిన్న
చో నెవ్వరిజీవనసుఖమునష్టమైపోవును? సఖినిండి యీవృ
త్తాంతమును విప్పిమట్ట నజయు నట్లుగాగ్రహించుట కొ
ప్పకొనునా? అందువలన నెవ్వరిహృదయము చిరచిరాశచే
దగ్ధమైపోవును? ఒకవేళ, వివాహమైనపిమ్మట, నజయుని యీ
యవమానవార్తను సఖిని యెప్పుడైనవిన్నచో—ఆసండు కే
వలమును పంచుఁడగుచోరుడని యామెకుఁ దెలిసినచో—
అప్పుడామె కెట్టిభయంకర మాతనకలుగవచ్చునోగదా! ”

ఈవిధమగు యోచనాతరంగము లాతనిహృదయన

ముద్రమునం దధికారమునేయందొడంగెను. ప్రయాణమునాఁ టి యానలినియశ్రుచూర్ణపక్షిముఖమండలము కుమారసిం హునిమనస్సునందు మరల జాగరితము కాజొచ్చెను. ఇఁకఁ గుమారసింహుఁడు సత్యమును వచింపజాలక పోయెను—ఇ టనియెను.

“మహారాజా! ఈవిషయమై నన్ను బ్రిన్సింపఁగూడదు. ఆశనడంచుకొనుట మనుష్యులకు సాధ్యముకాదు.”

మహా—మృత్యుశయ్యపై బడియుండియునా ?

కుమా—అవును.

మహా—అట్లయినచో నిన్ను చారణముచేయుటవల న' ఫలములేదు. బహుమాన మిజయసింహునకే యియఁబడును !

కుమా—కాసిండు!

పిమ్మట మహారాజుచ్చైస్వరముతో “అజయసింహుఁ డే విజయి. ఇఁకనెట్టివిచారిణము నక్కటలేదు” అనియెను.

అజయసింహుఁడేమన నలుదిక్కులనుండియు జయధ్వ నులు బయలుదేరెను. హృదయావేగమును బలాత్కారపూ ర్వకముగ సంవరణముచేసికొని కుమారసింహుఁడు మాన ముతో నాజయధ్వనులను ననుచుండెను. తనగౌరవవీరత్వము లింకొకరివేరున నుద్ఘోషింపఁబడుచున్నది!—విఫలమగు హృ

దయాకాంక్ష పాణిమునే మధించినై చెను! అప్పుడు కుమారసింహుడు రణసింహునితో నిట్లనియెను.

“వేగముగా నన్నిక్కడనుండి తీసికొనిపోము!”

వాహకులు పల్లకినెత్తిరి. అశ్రుపూరిత నేత్ర లతో రణసింహుడు వెనుకనేపోయెను. అర్థమూర్ఛితుడగు కుమారసింహుడు మనస్సులో నభిననామము నుచ్చరించుచుండెను—

బహుమానిఖిల్లము నజయసింహుని కడిపిరేళము. నంగటి మహారాజు “అజయసింహా! నేనాపతి! నీచేరిన మహాత్కార్యమనకు సామాన్యముగాగు ధనసత్నాదులు యోగ్యబహుమానములు కాజాలవు—ఏరన్నజ్యోతి, నా హృదయమునంతను వెలిగించుచున్నదో,—అట్టి,—సర్వ శ్రేష్ఠమును, అసామాన్యమును, నాగృహలంకారమునగు నొకజీవరత్నమును నీకు సమర్పించి, నాకృతజ్ఞతావృథపరిచయమును వ్యక్తపఱచుచున్నాడను” అనిచెప్పెను.

అనాడే రాజధానియందు రాజకన్యకయగు మాయావతికిని, అజయసింహునకును వివాహము జరగిపోయెను.

ఆటవహ్నికరణము.

“యద్ధముముగిసినది. అజయసింహుడు మహావిజయలాభమునుపొందెను——” అను నీవార్త రాష్ట్రమునందెల్లడల వ్యాపించెను. సభవార్తకు నళిని హృత్పంఛక మాతృస్థిమయ్యెను. గర్వః స్ఫూరితమగునుత్సుక హృదయముతో నళిని యజయసింహుని గాకకేమరుమాను నుండెను!——అయిన నేమి?——దిశములుజరగిపోయినవి—— వారములుజరిగిపోయినవి——కాని, యజయసింహునిమాగమనచిహ్న మేమియు సగపడలేదు. ఆతనియుత్తరములును జాలదినములునుండి పచ్చటలేదు——నళినిప్రభువులవనము సమ్మముకాజొచ్చెను. ఆమె హృదయతామర పతకసింహుయొద్ద మాళాలిత నానాటికి మ్లానమగుచువచ్చెను. ఏయుపాయకాప్రయత్నమున సజయసింహుని మొదట నామెచూచినదో, అక్కడనుం బ్రదికిమనుగోయి నిభృతమగురొకనిగుళలముం గూర్చుండును. ప్రతిముహూర్తమునందును గురోత్థితిమూలగు నాయశ్వఖురపుటధ్వనులనువిని చకితియగును. తుదకు సంధ్యాకాలమైనతోడనే హతాశయై క్లాంతహృదయముతో గృహమునకుఁ జొరెను.

ఆమె యాయసమానమే యొకనాడువిజయయ్యెను. అనుమానింపఁబడినయాయశ్వపదధ్వని మాకాశమున లీనము

కాక క్రమముగా సమీపమగుచుండెను. సఖిని యానందపూరితనయసముల కెదురుగ జనులగుంపొకటి యగి పడియెను. సఖిని యావై పునకుఁజూచెను. బహుసంఖ్యాకులగు నాశ్వికులు సొగసుగ పలంకరింపఁబడిన యొక పల్లకికి వెనుకను ముందును త్రేణీబద్ధులై వచ్చుచుండిరి. పల్లకిలో వచ్చుచున్నవాఁడు పెండ్లికొడుకగునజయసింహుఁడేయని యాబాలిక నిశ్చయించుకొనియెను.

పల్లకి యొక చట్టుకింద దింపఁబడియెను. బాలిక యొకస్థిరచిత్తిమతో నుండఁజూచుకపోయెను—పెండ్లికొడుకు పల్లకినుండి యీవలకువచ్చుట కగువల బముఁకుఁగూడఁపొంపఁజాలకుండెను. ఆమె కంపితహృదయముతో వేవేగముగఁ బల్లకిప్రక్కకువచ్చినిలచెను. ముందునకుఁజూచెను—సగము మూసియున్న పల్లకికి తలుపులుదెఱచి రణసింహుఁడు గుమ్మమువై పునకుఁ దొంగిచూచెను. రణసింహుఁడు కుమారసింహునిభృత్యుఁడు. అతని సఖిని యెఱుంగును. కుమారసింహుని భృత్యుఁడే యజయసింహునిభృత్యుఁడుగా నెందులకువచ్చెనను యోచనయే యామెకుఁ గలుగ లేదు. ఆమె యాతురహృదయమై పల్లకిరెండవప్రక్కకుఁబోయి తలుపులనుదెఱచివైచెను. పిమ్మటఁ బల్లకిలోనికివంగి పరుండియున్న యాతనిముఖముమీఁదఁదనదృష్టులఁబరగించెను. ఆమె స్తంభితయైపోయె

ను—పసున్నచాఁడ జయసింహుఁడుగాఁడు! కుమారసింహుఁడే పరుషియుండెను! మత్స్యపుయొక్క శాంతభావ మాతని ముఖమండలమున విరాజమానమగుచుండెను!

* * * * *

నళిని సమస్తవృత్తాంతమును దెలిసికొనియెను! కుమారసింహుని యామరణాంతమగు సమస్తవిషయములను, అజయసింహుని శతశ్వుముమొదలగు షడ్వీరసములను రణసింహుఁడా మెకువిశదముగఁ జెప్పివై చెను! — ఇప్పుడానళిని సన్యాసినియెయున్నది! శ్రశాసము వాసస్థానము. కుమారసింహుని చిత్రాభస్మమే ఆ మెకు—ఏకమాత్రోపభోగార్హమగు శరణీయవస్తువు!!

ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము.

అనుబంధగ్రంథమాల. 31.

స మ స్త్య .

ఇది

కర్తాటకగ్రంథమునుండి

బాలాప్రభు మేకటరావుగారిచే

నాంధ్రీకరింపబడినది.

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి బి. ఏ. బి యల్ గారిచే

సంపాదింపబడినది.

శెండవకూర్పు.

సిడదవోలు

ఆంధ్రప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపబడినది.

1916.

వెల రు ॥—2—0.

పీఠిక.

ఇది భాషావిషయక మగునొక విచిత్రకథ--ప్రస్తుతకాలానుగుణముగ నిది మొదట బంగాళాభాషలో వ్రాయఁబడినది. దానినాధారము చేసికొని ఉడిపిలోఁ బ్రకటింపఁబడుచున్న కన్ఠాటకమాసపత్రికయగు “ శ్రీకృష్ణసూక్తి ” యీవిచిత్రకథనుప్రకటించినది. ఆపత్రికాధిపతులయనుమతిచే నేనీ చిన్నికథను మాతృభాషలోని కాంక్షీకరించితిని. ఇంతలివిశేషములు చదువరులే గ్రహింతురుగాక !

తమపత్రికలోఁ బ్రకటింపఁబడు చిన్నవలల నాంధ్రములోనికిఁ బరివర్తనము చేసికొనుట కనుజ్ఞయిచ్చిన శ్రీకృష్ణసూక్తి పత్రికాధిపతులకు నేననేకవందనము లాచరించుచున్నాఁడను.

ఇట్లు

బాలాంత్రపు వేంకటరావు.

కిరామచంద్ర.

స మ స్త్య.

౧

ముద్దాలయములవారితో, బాలకాలము పోట్లాడి,
“బంగళాజ్యోతి” యను పత్రికయొక్క సవరాత్రినంచినను
దుర్గాపూజకుముందుగనే ప్రకటింపవలసియుండుటచే నేను
చాలశ్రమలకు లోనైతిని. నేను కార్యనిర్వాహకునితో “ప్రతి
లను టపాకుఁ బంపించుడు” అని చెప్పుచు నావిషయమును
గూర్చి మాటాడుచుండఁగా, సతీశబాబు దొరగారిదుస్తులవం
టెదుస్తులనుదాల్చి “సిగరెట్టు”ను గాల్చుచు నాయెదుటికివచ్చి
నిలిచెను. వచ్చినవాఁడు “డాక్టర్లింగునకు బయలుదేరి పోద
మురముద్ద.” అనియెను.

సతీశుఁడు నాకు బాల్యస్నేహితుఁడు. మేమిరువురము
ను సహాధ్యాయులము. ఒక్కచోటనేయుండి విద్యాభ్యాసము
చేసితిమి. మేమిరువురమును బాలఁ గొంటెపనులను జేయుచురి
డెడివారము. మాచేష్టలను గనిపెట్టి మాయుసాధ్యాయుఁడు
మమ్ములనిరువురను గరటకదమనకులనిపిలుచుచుండెడివాఁడు,
మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షయం దుత్తీర్ణులమై మేము కలక

శ్రోతృకళాశాలకు విచ్చితిమి. అప్పటినుండియు, మాజీవనమార్గమునందును, సడనుడులయందును సతీశునకును నాకును జాలవ్యత్యస్తభావమగ పడుచుండెను. సతీశుడు ప్రతివిషయమునందును, ఆంగ్లేయపద్ధతులనే యవలంబించువాడు—నేనో—నామాతృభాషయందు విశేషగౌరవమును చియుంటిని. సర్వదా బంగళాపుస్తకములనే చదువుచు, దేశభాషలోఁ జిన్నచిన్నవ్యాసమును వ్రాయుచున్న నన్నుజూచి, సతీశుడు నిత్యమును బరిహాసముచేయుచుండెడివాడు. మాటిమాటికిని ఆంగ్లేయజాతీయానుకరణమునుగూర్చి హాస్యలేకుండ నేననిత్యేపించుచుండెడివాడను. పిమ్మట సతీశుఁ డింగ్లాండునకుఁబోయి న్యాయశాస్త్రమునందుఁ బరిక్షించి, గొప్ప బ్యారిష్టరై యిక్కడకుఁ దిరిగివచ్చెను. యంతటితో నాతనియనుకరణవ్రతము సాంగమైపోయినది.

మేమిప్పుడు బాల్యమునందున్నట్లువలెనే, ఏకశరీరులమై, ఏకహృదయులమైయుండలేము. సతీశుడు సంపూర్ణముగా మారిపోయెను. మునుపటివలె నాతఁడు తనయాలోచనములనుగూర్చి నాతో మాటాడుట లేదు. అయినను, మాస్నేహచారముల కేమియును లోపములేకుండ నుండెను. సతీశుఁ డిట్లనియెను.

"డాక్టరింగునకు బయలుదేరుము."

“నీవెప్పుడుపోయెదవు?”

“ఇప్పుడే. ”

“అయ్యో! ఇప్పుడెన్ని గంటలైనది?” మునిపళ్లతో నీ గర్రెట్టును గరచి పట్టుకొని సతీశుడు తనజేబుగడియారమును బైకిఁదీసిచూచి “ఇప్పుడు పదిగంటలుమాత్రమే. పొగ బండి నాలుగుగంటలకుసరిగా బయలుదేరును. ఆఱుగంటలు— 360 నిమిషములు—ఒక పెద్ద పెండ్లిచేయుటకవకాశమున్నది ”

“మిత్రమా! నీవు తెల్లటోపిదొరగారవైతివి. నేను నల్లవాఁడను—నీవతఁ బనులనన్నిటి సంతోషముగఁబూర్తిచేయఁగలనా? స్నానముచేసి, భోజనముచేయుసరికే పండ్లొందుగంటలగును. తరువాత స్వల్పనిద్ర—”

“పిచ్చిమాట! ఈసపములనునాముందుఁ జెప్పఁబోకుము!”

“డాక్జిలింగునకుఁ బోవలసియున్నచో, రెండుదినములకుఁ బూర్వమే నాకెందులకుఁ జెప్పవైతివి?”

“డాక్టరు నేనునుండి యాహ్వానమువచ్చిన దీదినమున నే—ఇప్పుడే. ”

“డాక్టరు నేనుడాక్జిలింగునందెక్కడనుండునో?—కుటుంబముతోడనేనా?—ఆతనికుమార్తె?—”

సతీశుడు నవ్వుచు “గోవువెనుక నేతోకయుండును” అనియెను.

స మ స్య .

డాక్టర్ సేనునికూతురు—విద్యావతియగు నామోహి
ని నాన్నేహితుని దనవలపుఁబలుకులఁగట్టివై చినదనుమాట బ
హిరంగరహస్యమే—కష్టమువచ్చినది! నాలుగుగంటలవఱకు
ను గనిపెట్టుకొనియుండవలయును. అప్పటికి గాని బండి బ
యలుదేరదు—నేనిట్లుపాడఁదొడఁగితిని—

“ఉల్లముననెంతు నిన్ను రే • యుంబవల్లు
శాని, జరుగవు నాకవి • కలికిమిన్న ! ”

ఇదివఱ కేస్త్రీమీఁదను బ్రేమకలవాఁడను గాకపో
యినను, సృణయస్వభావమెట్టిదై నదియు నేను బాగుగ నెఱిం
గియుంటిని. ఇకనొకనాఁడు వచ్చెదననిచెప్పుట బాగుగనుండ
దనియోచించుకొని, నేనక్కడకుఁజొయితీరవలయునని నిశ్చ
యించుకొంటిని. జాగరూకతతో నాబట్టలుమొదలగునవి పె
ట్టెలోవైచికొంటిని. నాలుగుగంటలబండికి మేముబయలుదే
రిపోయితిమి.

డాక్టర్ సేనునికూతురు—విద్యావతియగు నామోహి
ని నాన్నేహితుని దనవలపుఁబలుకులఁగట్టివై చినదనుమాట బ
హిరంగరహస్యమే—కష్టమువచ్చినది! నాలుగుగంటలవఱకు
ను గనిపెట్టుకొనియుండవలయును. అప్పటికి గాని బండి బ
యలుదేరదు—నేనిట్లుపాడఁదొడఁగితిని—

జనసమూహముమధ్య బహిరంగముగా నిలిచియుండుటను జూచి, నేనించుకచకితుండనైతిని. నాజీవమానమునం దెందటి నో బ్రహ్మసమాజస్త్రీలను నేనుచూచియుంటిని. ఒకటిద్దరిపది చయనుకూడ నాకుఁగలదు. ఆకారణమున నీవిషయ మంత కొత్తదిగా నాకగపడలేదు. అయినను, సతీశునిభార్యకాఁ బోవునామెను, అత్తను, ఇట్టిసూతనపద్ధతులలోఁజూచుట, నాకుఁబజ్రాఘాతమువలెనుండెను. నేను స్త్రీవిద్యాభ్యాసమునకు విరోధముగ మాటాడువాఁడనుగాను. కాని, పూర్వంపద్రా యకమగు “జనానా” పద్ధతిని బొత్తిగవిడిచివేయుటయనిన నేనించుకంతయు నహింసలేకుండనుంటిని. ఈవఱకే యీవిష యమునుగూర్చి నేనొకఁఁడును బ్రకటించియుంటిని. ఇప్పుడు గూడ నాఁధమగు విషయమునుగూర్చిన విమర్శనమునే చే యుచు, మనస్సున నూతనాలోచనములఁగూడఁ జెట్టుకొను చుంటిని. కూరమగు— తీక్షణమగు—అనేకశబ్దములు త మంతట నవియేవచ్చి నాతలలోఁ జేరికొనుచుండెను. కాని, యుత్తరక్షణమునకే యవి యెక్కడకోచెదరిపోయినవి.

రైలునుండిదిసి సతీశుఁడు నాపరిచయమును దసమిత్ర ముండలియందుఁ బ్రకటించెను. ఆజాతిస్త్రీలతో నెప్పుడును జేరినవాఁడనుగాకపోవుటచే నాయుద్యోగమునందుండఁదగిన వాఁడు. ఏమిచేయవలయునో యనుదానిని నేనుతెలిసికొన్న

జాలక పోయితిని. ఒక్క-మాటయైన మాటాడకుండగఁ గేవ
లము పిచ్చినానివ- ప్లాటుఫారమునకొకమూల నొక చెట్టుమొ
దట నిలుచుండియుంటిని.

అంతలో మోహిని సమీపమునకువచ్చి చిటుసవ్వు
సవ్వుచు "మనోహరబాబూ! మీపత్రికను నేను గ్రహము
గఁ జదువుచున్నాను! " అని మరలనేమియోచెప్పఁదలచి—
ఏకారణముననో యామెమాటనాపివై చెను. మోహినితల్లి
"బంగళాశ్లోతియొక్కపూజాసంచిక యెప్పుడుబయలుదేరు
ను? " అనియడిగెను.

"ఈవఱకే బయలువెడలినది" అని నేనంటిని.

ఆమె మోహినిముఖముచూచి "నీకువచ్చినదా?"
అని యడిగెను.

"ఇంకనురాలేదు"

"దయయించిక్షమింపుడు. మీపత్రికవచ్చుటకింకను
సమయముకాలేదు. నిన్ననే యది బయలువెడలినది. అన్ని
ప్రతులను నొకేసారి మేము పంపించుట లేదు"

మోహిని "అవును. నాప్రతి మొదట డక్టార్కుబో
యి పిమ్మట నిక్కడకువచ్చిచేరును. మనోహరబాబూ! మీ
యొద్దఁబ్రతియొకటిలేదా? " అనియెను.

"బంగళాశ్లోతి" యందు మోహినికిఁగలయభిరుచి

ని గ్రహించి సంతోషపడకీయమగు వాయుత్కృతంతోపించెను. "ఉన్నది. తేవటిదినమునఁ బంపించెదను. " అని చెప్పితిని.

" తొందరపడకుడు. మీకువీలుగనున్నప్పుడే పంపవచ్చును" అని యామె ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను.

సేనుగారిభార్య—మనోహరిబాబూ! ఈమధ్యాహ్నము మీరు మాయింటఁ దేయాకునీటిని గ్రహించననుగ్రహించుడు" అనియెను. నిత్యాచారమర్యాదతో సేను వారియాజ్ఞనుబొందినపిమ్మట వారు వెడలిపోయిరి.

విద్యాభ్యాసప్రాబల్యమింతగఁ దలమీరిపోయినదే! మానవతియగు నొక బంగళాకన్యక యపరిచితుడగు నొక గొప్పగృహస్థునితో భయములేకుండ కళవళవడకుండ నితటిధైర్యస్వాతింత్ర్యములతో బహునుభవముగమాటలాడెడి కాలము తోసికొనివచ్చినదా? " అని యోచించుచు సేను సత్రముకొద్దకుఁ బోయితిని. రాత్రి శయ్యపైబరుండి యుట్లే, యెన్నియో నాంఘికవిషయములనుగూర్చి యోచింపఁ దొడంగితిని— " అర్వాచీనవిద్యాభ్యాసమునకుఁ బ్రతిఫలము గారాదగిన యీ వేషభాషలనుండియు, నీయాచారవ్యవహారములనుండియు, దేశమునకుఁగలుగుప్రయోజనమేమియున్నది? కాక, దీనిమంత్ర్యఫలితాంశమేమి?—అలోచనము చాల దూరముపోవుటకుముందే సేను నిద్రాపరవశుడైనాతిని.

స మ స్త్య.

3

మఱునాటి యుదయమునఁ దేయాకునీటిని బుచ్చుకొనుచు నిన్నటిఁపయములనుగూర్చి సమాలోచనముచేసి చూచితిని. ఇట్టిస్త్రీపురుషుల స్వేచ్ఛాప్రవర్తనము సాంఘిక నీతినూత్రములకు సర్వవిధముల హానినిగలుగఁజేయునని భావించితిని. ఆకారణమునఁ దేయాకునీటిని ద్రాగి గుట కక్కడకుఁ బోరాదని నిశ్చయపఱచుకొంటిని. నేను నాఁశ్వాసమునకు విరోధముగా నెందులకు నడవవలయును? “బంగాళాజ్యోతి”ని నేవకునిచేఁ బంపవచ్చును. కాక, సతీశుఁడువచ్చినచో నాతని కీయవచ్చును. కాని, సతీశుఁడా! ఇంక నెక్కడ? నాకు ముఖము నే చూపించుటలేదు! బహుశః మోహినిని విడిచి రాజ్యాలకుండునోపు! వారివారిప్రణయసంభాషణములను మనస్సునందే చిత్రించికొనుచు, విశేషవినోదము ననుభవించుచుంటిని.

భోజనమైనపిమ్మట—నేను, ఈతేయాకునీటినిద్రాగి వారితోఁజేరకున్నచో నానడవడిక విషయమున నేమైన మర్యాదలోపముసంభవించునోమో?—” అను సనుమానముకలిగెను. ఆహ్వానమును స్వీకరించుటచే నవశ్యము వారున్నచోటి నేను పోవలసివచ్చెను. అది నాయిష్టమునకు విరుద్ధముగనునచో నేనప్పుడే “వచ్చుటకు వలనుగాదు” అని చెప్పి వేయవదా? ఆహ్వానమును స్వీకరించి నేనెట్లుపోకుండఁగలను?

ముందెన్నడైన నిట్టివిషయములకొప్పికొనవలసివచ్చి
నచో నేను మిగులజాగరూకుడనై యుండవలయునని యను
కొనుచు నక్కడకుఁబోవుటకు సంధ్యుడైనైతిని. ఉడుపులను
ధరించుటలో నేనించుక జాణతనము నేచూపింపవలసియుండెను.
పురుషులసంఘమైనచో వీని నుంచు విషముగ మనసుంపన
క్కఱయుండదు. కాని, స్త్రీలమధ్య—“అని నాలోనేనను
కొంటిని. అనేకపర్యాయములు నేను డాక్టరింగు కుఁబోయి
యుంటిని. ఆవీధులన్నియు నాకు బాగుగఁదెలియును. నాలుగు
గంటలకింకను బదినిమిషములుండఁగనే నేను వారిగృహమున
కుఁబోయితిని. నియమితసమయమునకింకను బదినిమిషములు
న్నవి! ఇట్లనియోచించుకొంటిని. “వీరందఱును ఆంగ్లేయసంప్ర
దాయముననుఁగించువారు. సమయమునకు ముందుగనే లోప
లకుఁబోయి యడవిమనుష్యుడనని నేనేలయనిపించుకొనవల
యును” అని యించుకనే పట్టుకొని టిరిగి నాలుగుగంటలకుస
రిగ నావిలాసముగల కాగితమును లోపలకుఁబంపితిని.

వాడు నన్నులోనికి రమ్మనివర్తమానమంపిరి. దేశభా
షాపత్రికాధిపతుల కిట్టిసుశ్చితమండలియం దింతటిశారవ
ముండుటంజూచి యించుకసంతోషించితిని.

నేడు మోహినితనసౌందర్యముచే జగత్తునేమోహిం
పఁజేయునట్లుగానుండెను. నాడు కైలుస్తేషనునందు, ఆయుం

గ్లీ ఘమస్తులతోనున్న యాయువతినింజూచినప్పుడు నాకొక విధమగు సహ్యాముగ లిగెను. నేడామె ఎంగ పండుచాయచీర నుగట్టి, కేశపాశమునందు వికసించి యగులాభిపుష్పమును ముడుచుకొనియుండెను. మోహిని నిజముగా నేడు మోహినియై యుండెను.

వచ్చినతోడనే సతీకునిజూచి, యాతనినుద్దేశపూర్వకముగ వెదకివట్టుకొని, యాతనికేవీచరణసరోజసేవావిషయమునుగూర్చి చమత్కారముగ మాటాడవలయునని నిశ్చయించుకొంటిని. కాని, సూత్రదాయుర్విరక్షణముననేలోపలకుఁ బోయియుండుటచే నాచననమూహమునందు నాచమత్కారపేటికను దెలుచుటకువీలపడిందికాదు. తేయాకునీటిని ద్రావుటయైనది. సభ్యసంఘాపణముగూడనై యిది. అటుతర్వాత మేమందఱియును వాయుసేవనమునకై బయలువెడలితిమి. బయలుదేరుటకనుష్ఠము వేచునప్పుడు డాక్టరునేనుగారిభార్య నన్నుజూచి "బాబూ! తేవుగూడ సీసమయమునకే వచ్చినచో నిట్లేవిరోదింపవచ్చును" అనియెను. ఈమారాహ్వనమును స్వీకరించుటయందు నేను చాల జాగ్రూకుఁడనైయుంటిని. దారినిస్వీకరింపకుండుటకుఁ గారణమిట్టిదని నానోటితో నేనే అచెప్పవలయును? నాయభిప్రాయమున గుప్తముగానడఁగియున్న యాసంఘికతత్వమును ఎరికెఱింగించుటకు తేవడిదిన

మున నేను వారియొద్దకుఁ బోవక తప్పదని యనుకొంటిని. కాని, మరల యోచించుకొంటిని. ఇది యెట్టి యాహ్వానము? " నీ పువచ్చినచో" అనియూ నన్నుఁ బిలువవలసినది? ఈ " చో" అనుదాని కర్థమేమన్నది? అని యనేకవిధముల నామనమునఁ దర్కించుకొనుచు నామెకుఁ బ్రత్యుత్తరమియఁజాలకపోయితిని. ఆమె మర్యాదపూర్వకముగ నాకు నమస్కరించి వెడలిపోయెను.

౪

వదిగంటల కాసతీశుఁడు నాయొద్దకు వచ్చెను. " అయ్యా! ఎట్లు వచ్చితివి? మోహిని నిన్న రాచిచ్చినదా? లేక విడిచివైచినదా? ఎన్నినిమిషము లనుష్ఠను పొందినచ్చితివి? ఒక్కనిసేపంపుట కామె యెట్లునమ్మించినది?" అని యడుగఁగా " అదేమి! నీయచలక్షణపత్రిక! బంగాళాదర్పణమా!— జ్యోతియా!— ఏమివిచిత్రము!— దానితోనేవేల్రాడుచున్నది!— మాటాడుకొనుటకై న నవకాశములేదు. విసిగిరిసిగిరియిచ్చటకు వచ్చితిని. " అనియెను.

నేను బ్రహ్మానందమునందితిని. మోహినికి దేశభాష యందెంతటియాదరము!—ఆమె యేవియైన నుపన్యాసములు జూపినచోఁ దప్పలనుదిద్ది, పత్రికలోఁ బ్రకటింపవలయున

ని నేను చిక్కయించుకొంటిని. సతీశుఁడా మహిమయుమున నా
తో న్నెయ్యోమాటలు చెప్పఁదలఁచియుండెను—కాని, చె
ప్ప లేదు—ఆపగ్రణయమూర్తుల సుఖసంతోషములను జూచి,
నామనసు తనయావసమును జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుకొనియెను.

సతీశుఁడు “ ఇక నేనుబోయెదను. ” అనియెను.

నేను “ కాలినడకనా—మనో వేగముననా? ”

“ ఆమాటల కేమిలే. నేనుపోవుచున్నాను. నీబస్మయను
కూలముగనున్నదియో లేదో చూచుటకువచ్చితిని, ”

“ ఇప్పుడైన నేనొకఁడ నిక్కడనుంటినని నీకు జ్ఞప్తికివ
చ్చినదే! ”

“ చాలులేము! —నిన్ను నాలుగుగంటలకుఁజూచెదను—
వచ్చెదవుదా? ”

“ నాలుగుగంటలకా? రాను—నేనురాను—నన్నెవ్వ
రునుబిలువలేదు. ”

“ ఏమి? పిలువలేదా? — నేనుగారిభార్య చెప్పినదేమి? ”

“ వచ్చినచో—ఇదేమియాహ్వానము? ”

“ అదియేయాహ్వానము ”

“ ఆలాగా? ”

“ కాకేమి? —వాద్యఘోషములతో నీయింటికివచ్చి
శాస్త్రోక్తముగా, అక్షతలు బొట్టుపెట్టి—తేపు—గంటలకు

దయచేయుడు " అని యాహ్వానము చేయవలయునా?"

" వాద్యసహోషములు, అక్షతలు, బొట్టు—ఇవన్నియునాకెందులకు? నేడు చా బనియందుటచే రాజాలనం టిని—కాని, యది నాగరికత యని వారు భావించుచున్నారాకాగోలును! ఆయ్యా! నేను నల్లవాడను. మీ తెల్లమర్యాదలు నాకుఁ దెలియవు—కొంచెము చెప్పుము"

" నిజముగా నది సునావరణమనినో భావించితివా?"

చిక్కఁబడితిని. నేనుగారిభాష్య యామూలలనుజెప్పుచున్నప్పుడు "పనియున్నది-నేనురాజును" అని విస్పష్టముగఁ జెప్పక, ఆహ్వానవాక్యమునందలి వోకారమునుగూర్చి యూలోచించుట యెట్టిమూఢత?" అని నన్ను నేనే స్కిక్కు"నుచుండగా— "అంతగా యోచింపనక్కఱలేదు. నీవేకనొకసారిచచ్చి నప్పుడు "దయముంచి తీసువు" అని వారు చెప్పిరజాలునా—కాని, నీవెందులకురావు?" అని యాతఁడడిగెను. నిజమైన కారణమునుజెప్పకయే నేను "పనియున్నది" అనిచెప్పితిని.

" నీకెప్పుడును బనియే—ఇట్టివాస్తవములవాటులనునేఁటికొక్కనాటికిఁ గట్టిపెట్టెనుడదా? "

" అట్లు చేయజాలను. "

" అట్లయినచో నేనొక్కమాట చెప్పెద నాలకింపుము—వచ్చుటయత్కుష్టము-వచ్చుటకై ప్రయత్నించుట

మధ్యమము—రాకుండకుండుట యధమము— "

అని సతీశుడు వెడలిపోయెను. పాపము! ఏమియా తొందర !

ఏమైననేమి? నేనెట్లును" దయయుంచి క్షమింపుఁ "డ నీ చెప్పి వారిమర్యాదవద్దతులనతిక్రమింపవలయునని యను కొంటిని.

ఇంతలో నాకొక యుత్సాహము కలిగెను. బంగాళా జ్యోతియందు ప్రకటింపఁబడిన " స్త్రీజీవన " మను వ్యాసము విషయమున మోహినియభిప్రాయమును దెలిసికొనవలయు నను గౌతూహలమును గలిగెను. అది మోహినివంటి స్త్రీల యుపయోగమున కేగదా వ్రాసియుంటిరి! మోహినియభిప్రాయము నెంతఁజూకావ్యాసముమార్పు చేసినదో తెలిసికొనవలయునను నాత్రముతో మనసులో నిష్ఠములేకపోయినను, నేను బయలుదేరవలసినవాడనైతిని! అయ్యా! చోకారము— నామర్యాద— ఇవన్నియు నెక్కడకుఁజోయినవి? ఇంచుక యూచించిచూచుడు!

నేను వచ్చునరికెవరును గృహమున లేరు. కాని, మోహిని స్వల్పకాలములో నేమోకాని నేనున్నగదిలోనికివచ్చి "మీవర్తనమువలన నాకుఁ జాలసంతోషముగా నున్నది. మీరు రారని మేమందఱును హఠాశులమైయుంటిమి. నాతలి

దండులిను, సతీశుడును బూవుదోటకుఁ బోయియున్నారు. సతీశబాలు మీరు రారని చెప్పియున్నాడు. చాలబనియున్నదికాబోలును!—ఏదోయొకకొత్త వ్యాసమును వ్రాయుచుంటిరేమో! " అనియెను.

" జోను—నాకుఁ బనియున్నదనిమే భావించుచున్నాడను. "

" దినమునకెంతకాలము పత్రికాసంబంధమైన కార్యములకుఁబయోగించెదరు? "

" వ్రాయుకః నాసమయమంతయు దానికిందనే వినియోగింపబడును. నాజీవనమునే దానికి ధారవోసియున్నాడను. "

" నేను నల్లే—ఆపనియందే—రేయుంబవలు గడపవలయునని తలచుచున్నాను. కాని, యాసంగతి మీయెదుటఁ జెప్పటతప్పుకాదా? "

" ఏమి? "

" గృహమే సతికి యోగ్యమైనస్థలము. ఎవ్వరే షంసారరాజ్యకర్తవ్యమునమగ్నయై యందున్నవారిసుఖములను హెచ్చింపఁగలదో, ఆమెయే నిజముగ సతీమణి!" అని మీరేవ్రాసితిరిగాదా? "

" ఏద నావ్యాసమును జదిదితివా?—"

స మ స్య.

"చదివియుంటిని. ఆపత్రికయంతయును జదివినై చితిని. నిన్నరాత్రిశయ్యమీఁదఁబటిండి దానినిచదువుచుండఁగా నాకునిద్రపట్టిపోయినది— లేచిచూచునరికి మైనపువ్వుకాలిపోయి యడుగున మండుచుండెను. నేనదఁపడిచూచి "అయ్యో!" అని కేకపైచితిని.

"భగవదనుగ్రహము' ఏదియు నంటుకొనలేదుగద!"

"నేను చదువులోఁబడి మైమఱచియున్నప్పుడు దోమతెరయంటుకొని నన్నుభస్మముచేపివైచినచో—ఆవిషయమై యనేకనర్తమానపత్రికలయందుఁ బ్రకటింపఁబడఁదగిన వ్యాసములు బయలుపెడలనలసివచ్చియుండును. మీపత్రికకవి యనుకూలించియుండును. "

మొదట నాకందులకుఁ బ్రత్యుత్తరమేదొరకలేదు. నేను, అర్థములేనినవ్వమనవ్వచు "నీకుభాషాభిమానమింతగా నున్నచో, సీవే యెందులకుఁ బ్రాయశాదు? " అంటిని.

నేను ప్రియనా?— దానినిచదువువారెవ్వరు? కాక యచ్చవేయించువారెవ్వరు? "

మోహిని రహస్యముగ వ్రాయుచున్నదని నాకు సంశయముకలిగినది. కాని, నేను బహిరంగముగ నడుగఁజాలకపోయితిని. క్రమముగా మేము చిన్నకథలవిషయమునఁ జర్చింపనారంభించితిమి. మోహిని— "చిన్నకథలను వ్రాయఁ

గలనాన్నేహితుఁడొకఁడు నాకొకలేఖనమును బంపియున్నాఁడు. చూపింతునా?—” అనియెను.

ఈవిధముగా నన్నా మ యడక తైరలోజిక్కుకొనఁజేయునని తెలిసియున్నచో నేనెప్పటికిని నీచిన్నకథలనుగూర్చి న ప్రస్తావము నే యెత్తుకుండునుండియుందును. ఈనాసంపాదకీయకర్తవ్యములయందు, తలనొప్పియెత్తుపని మృదుశైలిగలకథలను జదివిచూచుటయు, నొకభాగ్యవిశేష మే—నేనెన్నియొకథలనుజదివి తలనొప్పిచే బాధపడుచుంటిని—ఇప్పుడు నేనొక నెలదినములు సెలవుమీఁద వచ్చియుంటిని. రామేశ్వరమునకుఁబోయినను శనీశ్వరుఁడు విడువలేదన్నట్లయ్యెను. ఉపాసూంతరమునుగానక “కానిమ్ము—తీసికొనిరమ్ము!” అని చెప్పితిని.

“ చూచుటమాత్రమేకాదు—మాయభిప్రాయమును గూడ నీయవలయును. ”

“ అట్లునుగానిమ్ము!”

“ ఆతఁడు నాన్నేహితుఁడని యేమియును మఱుఁగుపఱుపరాదు.”

“ అంతటిమాత్రమున్నచో. నాయభిప్రాయమునే చెప్పివై చెదను. ”

మోహినిలోపలకుఁబోయి వ్యాతప్రతి నొకదాసినీ తీ

సికొనవచ్చెను. మేలికాగితముపై రూలువైచి యర్థభాగము నువిడిచి, యొక్కప్రక్కనే మనోహరముగా వ్రాయబడిన యాప్రతినిజూచి, “ఎవ్వరోకొత్త లేఖకులు!” అంటిని.

“ఔను. మీకెట్లు తెలిసినది?”

“నూతన లేఖకులు సామాన్యముగా వ్రాతప్రతులను విశేషశ్రద్ధతో సిద్ధముచేసెదరు. వేరు ప్రఖ్యాతిగల లేఖకుల వ్రాత కొన్నిసందర్భముల బ్రహ్మలిపికంటెను గణనముగా నుండును.”

ఇట్లుచెప్పి నేను తుదిపత్రమునుద్రీపించుచితిని. అచ్చట నాధారణముగా నుండునట్లే లేఖకులవేరు వ్రాయఁ బడియుండ లేదు. నాయికానాయకులరుచును విషయానముచే మృతినందిరేమో చూడవలయునని ప్రతిపుటయును వెదకుచువచ్చితిని. ఇప్పటి లేఖకులలోఁ జాలమంది తమనాయికానాయకులను జీవములతో విడిచిపెట్టుట లేదు—ఇప్పటికధలయందలి ముఖ్యపాత్రములెల్లరు మరణింపకుండనుండుట లేదు. కాని, దీనిలోని నాయికానాయకులు సజీవులైయుండుటను జూచుటచే నాకించుక మాశకలిగెను. అప్పుడు నేను “మోహినియే యెందులకు దీనినివ్రాయఁగూడదు?” అని యనుమానించితిని. అనేకనూతన లేఖకులు తమప్రథమప్రయత్నమునఁ బేరు ప్రకటించుకొనుటకై బడియుచుండురు అది త

మన్నేహితులదని యసశ్యములుచెప్పెదరు.

“దీనినిదీసికొనిపోయి తేపునాయభిప్రాయమును జెప్పెదను.”—అనిచెప్పితిని.

మోహినియే దీనిని వ్రాసినదని నిస్సంశేపముగాఁ జెప్పవచ్చును—ఇంక—ఏవిధముగా నాయభిప్రాయము నీ యవలయుననునది నేనప్పుడే నిశ్చయించినైచితిని. నాజీవిత కాలమునందెప్పుడును నామిత్రుల వుత్తమలక్షణమున “సాగసై నకథ! నవరసభరితము! నూత్నశైలి! శోకము, హాసము, కోపము,—దగ్గు, జ్వరము—ఏక కాలమునఁ గలుగును! స్వల్పప్రతులుమాత్రమేయున్నవి—అలభించిన నవియును దొరకఁబోవు!—వెలసులభము! వంచిముద్రణము! తెల్లనికాగితములు! వేగముగా జాబులువ్రాసెనుఁడు!”—అని వ్రాయుచున్నప్పుడు—పాపము!—శ్రీ—ఈమెవిషయమున నేమి వ్రాయవలయునో—ఏమివ్రాయుదునో—పాఠకు లే యూహింపఁజాలరా?

అంతలో వెలుపలకుఁబోయిన వారందఱును లోపలికి వచ్చిరి. తేయాకునీటిని ద్రాగితిమి. అనేకలక్షణములనుగూర్చిసమాటలైనవి. నేను బయలుకేరితిని—నాఁడు వాయుసేవనమునకుఁ బోవునిచ్చయేలేకపోయెను.

ఇంటికేఁబోయి కథనుజదివి నేను మహాగాధమునఁ

బడితినని భావించుకొంటిని. అది ప్రళయప్రళయముకాదు. అనుభవనాలివలననే యది వాయుబడినిట్లుండెను. కథ చమత్కారముగ మనోహరముగ వాయుబడియుండెను. వాటియు సది మోహినిలేఖనముకాదని యప్పుడు నాకుఁ దెలియవచ్చెను. నేనింతఃకటకును చేతియందుధరించుచున్నది సంపాదకునిలేఖనిగాని గడ్డికోయు కొడవలికాదు—ఆకథను వ్రాసినవానిపేరును నేను నిమిషములో గ్రహించివైచితిని! ఆతనిపేరు గౌరీకాంతరాయలు—నేనాతని నెప్పుడును జూచి యుండలేదు. కాని, డాక్టానమీషమునం దెక్కడనో యీ తండు వలించుచుక్కండనిమాత్రము చెప్పగలను. ఆతండు చాలలుస్తకములను జదివియుండెను. అభివృద్ధికిరాదగిన పురుషులలో నాతండే యత్యుత్తమలేఖకుఁడై యుండెను. అయినను నాతనివ్రాతలలోఁ దప్పులు లేకుండ నుండలేదు. అది భహుశః ఆతనియావనదోషమై యుండవచ్చును. కాని, వానిని దిద్దుకొనుటకు విశేషప్రయత్న మక్కఱలేదు.

మఱునాఁడు మోహినియెదుటనే యాలేఖనమునం దలి తప్పులనేరిచూపి యామె స్తోత్రమునకుఁ బాత్రభూ తుండనై తిని. “లేఖకుఁడు యువకుఁడా?” అని యడిగితిని.

“అవును. నాకంటెఁ గొంచెము పెద్దవాఁడు.”

“నీకుఁ బ్రాణస్నేహితుఁడై యుండనిలయునని భావిం

చుచున్నాడను."

"అవును."

ఆప్రశ్నకు త్తరము నాకు రుచింపలేదు. ఈమెయో—
ప్రాయమువచ్చిసచిన్నది— ఆశ్చర్య— వయసువచ్చిసవా-
డు—ఇదయేమి? వీరిరువుర కింతటిమైత్రియేమి?—" అని
యోచించుకొనుచు— "ఇంకి ను నీయొద్ద లేఖనము లేనైన ను
న్నవా—?" అని యడిగితిని.

"ఉన్నది—ఆశ్చర్యము వ్రాసినప్పుడెల్ల నాయొద్దకే పం-
పుచుండును. నిన్న నొకదానిని బంపియున్నాడు."

"ఇదేమో బాగుగ లేదు—ఇరువురు—పరమమిత్రు-
లా?—ఇదికేవలమును బాగుగ లేదు—" అని నాలో చేసెను
కొనుచు, బ్రకాశముగా "అట్లునుచో నీవే యాతనివాచ-
కులలో ముఖ్యమైనదానని" అంటిని.

"అవును—ప్రథమవాచకురాలనునేనే. నాకాతనియం-
దుండెడిపూజ్యభావము మతేవ్వరియందునులేదు."

"ఆతనిపేరు నడుగవచ్చునా?"

అమె యిండుక యోచించి "గౌరీకాంతిరాయలు" అ-
నియెను. చెప్పుచుండగనే యామెముఖమువికసించెను.

సతీశుడుచెకినాడు! ఈచిన్నది యాతని మార్గమధ్య-
ముననే విడిచివేయుట నిజము!" అని నాలోనేననుకొంటిని—

—

౬

ఇంతపిఱకును సతీశుఁడు మోహినిపాశగ్రహణవిషయమున నామెతలిదండ్రులయంగీకారమును బొందియుండలేదు. సతీశుఁ డాప్రస్తావమునెత్తినచో—వారిరువురు నందులకంగీకరించుట కెట్టిసందేహముచులేదు. డాక్టరుసేను సతీశుని నల్లునిగాఁజేసికొనుట కెంతతొందరపడుచుండునో, సతీశుఁడాతని “మామ” యని పిలుచుటకంతటియూత్రమునందుచుండెను. ఇది నాకనుభవైకవేద్యమే—ఇందులకు నేనే సాక్షిని—సతీశునిగృహముసందేయుంచుకొని, నన్నుమాత్రము తేయాకునీటిచేఁ దృప్తినొందించుటచూడఁగా — పాతకులారా! మీరైన నేమనిభావింతురు? అల్లుఁడు నెత్తిమీఁదిదేవత!”—అని భావింపరా?—కాని, గౌరీకాంతరాయ లీనడుమ నడ్డమువచ్చి నిలిచెనే!—ఇది నాకు విశేష విషాదమును గలిగించుచుండెను. మోహిని యాతనినే పూజించుచున్నదనుసంగతి నాకు బాగుగఁ దెలియును. కాని, వారియందింతటి ప్రేమమైత్రియ నాకెందులకుగడవలయునో—నేనుచెప్పఁజాలను. నామనస్సున కీవ్యాపార మీషధముగాఁ దోచుచున్నది—మోహిని సతీశుని బెండ్లి చూడును. మోహిని బంగాళా భాషయగు విశేషాదరముకలది. సతీశుఁడో—దానిపేరుచెప్పినచో సుగ్రీవావమునుదాల్చుచుండును—అతనిని భాష

కును సగమెటుక — ఆనడుమ గోకాంతరాయలు — అత్యుత్తమతేఖకుడు — మోహినిని దసగృహిణిగా నేరికొనియున్నాడు. మోహినియు నాతనినే మోహించి యాతనివశమైయున్నది — ఇది గుర్తింపరాని బీజముగానున్నది — ఇందువలన నెట్టివృక్షముపైకి లేచునో — ఎట్టిఫలముకలుగునో — యెవ్వరుచెప్పగలరు?

మోహిని — ఇకనొక్కరికి — మెడలో హారమును నైచునా? — ఇదిసాధ్యమా? — కాదు. నాముక్కున నూపిరున్నంతవఱకు నది సాధ్యముకాదు — నేను నామిత్రగ్రహార్గమును పరిష్కరించుటకు సమర్థుడనై యుంటిని — కంటకితమగు నాతనిదాంపత్యజీవనమును, సుఖమయముగాఁ జేయుటకు శక్తిమంతుడనై యుంటిని. ఎవ్వనిని మోహిని తనమనోవాక్యాయములఁ బూజించుచున్నదో, యట్టివానికై కట్టఁబడియున్న యాదేవమందీరమును, విమర్శనారూపకమగు పిడుగులను గురియించి ధ్వంసముజేయుకున్నచో — నేను పత్రికాసంపాదకుఁడనుపేరున కర్హుఁడగుదునా? నూతనతేఖకులలో గోకాంతునికంటె నత్యుత్తమతేఖకు లెందఱోకలరని మోహినికి దృష్టాంతపూర్వకముగఁ జూపించెదను. భాషయందును, వ్యాకరణమునందును, గలతవ్వలనువెదకి బైటఁబెట్టెదను — పాశ్చాత్యులప్రాచీనసవిశ సాహిత్యములను బరిశోధిం

చి నేనుగూడ నాశాశీకాంతరాయని యభిప్రాయములట్లేయుం
డులాగున లేఖనములను వ్రాసెనను. అతఁ డేములగ్రంథ
ముల నాధారముచేసికొని వ్రాయుచుండెనో యాముల
గ్రంథముల నాధారముగఁగైకొని నేనును వ్రాసి శాశీకాంత
రాయలు ప్రపంచమానం దెంతటిచోరుఁడైనదియు నుద్ఘోషిం
చెదను — ప్రకటించినై చెదను — ఈవిధముగా నెడతెగని
వ్రాతలచే మోహినివనస్సునందఱి భ్రాంతిని దొలఁగించి
యామె యాదేవతాస్వరూపుఁడు గడ్డిచేబూరింపఁబడిన తో
లుబామృతయని — నిశ్చయముగ — నిదర్శనపూర్వకముగ —
నిమిషములో బయలుపఱచెదను — నేను బంగాళాజ్యోతికై
సర్వమును త్యజించినై చితిని. నాపిమర్శనాయుధము — పిన్న
పెద్దతనములతోఁ బనిలేకుండ — అందఱి లేఖకులకును యమ
స్వరూపమునఁ దాండవమాడుచున్నది. ఇప్పుడాయమదండ
ముచే, ఆశాశీకాంతునిఁగొట్టి నాన్నేహితు నుద్ధరించితి రెదను.
కాని, యొకయచుమానముమాత్రమున్నది. ఇట్లుచేయుట-ప
త్రికాసంపాదకునిక ర్తవ్యమునకు విరోధముకాదా? ఇప్పుడు-నే
ను స్థిరప్రతిజ్ఞబద్ధుఁడనై యుండుటచేఁగ ర్తవ్యసాధనమను నా
మనస్సాక్షినిదూరముగా-నొకములకు-ద్రోసిపాఱుట చితిని.

విమర్శనమునకని శాశీకాంతునిచేఁ బంపఁబడిన యా
“పండరాణి” ని బైకిఁదీసి తీక్షణముగు నొకకూర్చిరవిమర్శనము.

ను వాగ్ని కంకతాకార్యాలుమునకుఁ బంపితిని. స్వర్ణకాలములోనే యది యచ్చుకూర్పఁబడి దానిమొదటప్రతి దిద్దుటకై నాయొద్దకువచ్చెను. దానిలో మరలఁ గొన్నితావుల విమర్శనకొర్యమును మఱింత హెచ్చించితిని.

నాటిమథ్యాహ్నము సతీశుఁడు నాయొద్దకువచ్చెను. అతఁడు బల్లపైనున్న నందగాణిని దీసికొనియెను. నేనాతఁడుముతో “పోయి ప్రియశ్చిత్తము చేసికొనుము! నీఁపు డీ బంగాళాపు స్తకమును ముట్టుకొంటివి —” అని చెప్పితిని.

“పాడుపు స్తకమునుబట్టుకొని ప్రియశుభాదుచున్నావు. ఒక వారమైపోయినది—ఇంకను నీహృద్భువకుఁజేరకుండనున్నావు. ఎప్పుడువచ్చినను, ఈపు స్తకముతోడనే కాలక్షేపముచేయుచుంటివి! నేఁడు దీని నిక్కడనుండి పట్టుకొనిపోయితిరుదును.”

“దానిమీఁద విమర్శనము వ్రాయుచుంటిని. అది యిప్పటికి ముగిసినది—ఇంక నీవు తీసికొనిపోయినను బాధకమైయును లేదు.”

“విమర్శనముముగిసినదా?”

“అవును. మొదటిప్రతిని దిద్ది నేఁడే పంపినాఁడను.”

“సతీశుఁడు దేశభాష పేరుచెప్పినంతనే చెవులుమూసికొని మూఁడుమైశ్లదూరము పరుగెత్తుకొనిపోవువాఁడు. అట్టి యాతఁ డిట్లయిశాఁడేమి?” అని యాలోచించుచుండఁగా నా

తండు నామ ఖమున జూచి గడిగానవ్వెను.

“ఏమి? ఎందుకు నవ్వెదవు?”

“ఒకచిన్నరహస్యమును జెప్పవలయునని యనుకొనుచుంటిని. నీమర్మనము నైకిరానిముత్ర.”

నేనాశ్చర్యముతో “నందరాణి ఏమర్మనమా?—నీకు దాతో నేమిసంబంధము?” అనియడిగితిని.

“ఉన్నది—మీసంబంధమేయున్నది. శండికినిగోడుకుచకుచున్నసంబంధము! శిల్లికి బిడ్డకునున్నసంబంధము! భార్యకును భర్తకునున్నసంబంధము! ఉవ్వనకు నూరుగాయకు నున్నసంబంధము! చంక్రినకును సముద్రమునకు నున్నసంబంధము! నవ్యమునకును సున్నమునకు నున్నసంబంధము! బొబ్బట్టినకు నేతికినున్నసంబంధము! బ్రాహ్మణునకును దక్షిణునున్నసంబంధము! విటునకును త్రాగుబోతునకునున్నసంబంధము! నంకాయకును కారముకునున్నసంబంధము! పననకాయకును ఆంకు నున్నసంబంధము! దోసచిగుగునకును తెలమునకునున్నసంబంధము! చింతకును బులుసునకునున్నసంబంధము! శాశికాంతునకును—సతీశునకుఁగలసంబంధము!—తెలిసినదా?—

“అనఁగా?”

“అనఁగాననఁగానేమి?—కథ చెప్పుటయూ!— ఒక్క

మాటలోఁ జెప్పవలసివచ్చినచో నేనే నీగారీకాంతుఁడను!"

"నేనాకాశమునుండి పాతాళమునకుఁ బడిపోయితిని."

"నీవా?"

"నేనే — రెండుకన్నలున్న మనుష్యుఁడను — అవును — నేనే యాసతీశుఁడను — ఆగారీకాంతుఁడనునేనే — నమ్మటలేదా? నాకును దేశభాషకును గలసంబంధము, నారాయణభానునకును ఉస్మానాచార్యులకునుగలసంబంధమువంటిదనుకొనుచున్నావా?"

అట్లుకాదు — ఇట్లుగ గాదు — ఎట్లుచెప్పటకును నాబుద్ధికేమియును దోచుటలేదు."

"ఇన్నిసంస్కృతపుస్తకములను జదివెయు నేమిప్రయోజనము! సతీయనఁగా = గౌరీ; ఈశుఁడనఁగా = కాంతుఁడు; — ఈమాత్రము తెలిసికొనలేకపోయితివిగదా! ఈసమస్త నీవంటిపండితుఁడే పూరింపలేనిచో — ఇంక నెందుల కీషాండిత్యము! — ఈపత్రికాధిపతిత్వ మింకెందులకు?"

"నీవా!!!" అనిచెప్పచు నేను సేవకునిబిలిచి "ఔలిగార్లు పుషారము" నుదీసికొనిరమ్మనిచెప్పితిని. ఇంగ్లాండునందున్నప్పుడు, ఆంగ్లేయవస్తుప్రసర్థనశాలయం దనేక వంగభాషపుస్తకములనుజదువుచుంటిననియు, బిమ్మటస్వతంత్రముగ నుపన్యాసములను వ్రాయఁదొడఁగితిననియు, సతీశుఁడు నాతోఁజెప్పె

ను. నందరాణి యాతనిచేతనే వ్రాయఁబడినదని మొదటనే
 'తెలిసినచోనాకీకష్టమెందులకు? — ఈహృదయాందోళనమెం
 దులకు' — ఈకార్యమెందులకు? — సతీశుఁడును శాకాంతుఁ
 ఁడనొకఁడేయని, నాకుమొదటనే తెలిసియున్నచో, నేనొక ఎం
 రమువఱకును నిద్రాహారములనుండిచి చేసినయీకార్యము --
 'ఈశ్రమ — నాకు మిగిలియుండును — కాని, యిప్పుడేమిచేయఁ
 గలము' — జరిగిపోయినదిజరిగిపోయినది !

నేవకుఁడు ఘరమునుదెచ్చినపిమ్మట " నేఁడు నేనువి
 మర్శనప్రశ్నినిబంపియుంటిని. దానిని బ్రకటింపవలదు — దానికి
 బదులుగ మఱియొక వ్యాసమును బ్రకటింపవలయును — " అని
 వ్రాసి నాకార్యదర్శికి తంతిమూలక మైనవర్తమానమందితిని.

అంధ్రప్రదేశ్ గ్రంథనిలయము.

అనుబంధ గ్రంథ మాల. 38.

కా క ము.

ఇది

కన్యాకల్యాణ గ్రంథమునుండి.

బాలలార్యుల వేదకల్యాణ గారిచే

సాంస్కృతిక సంపాదించబడినది.

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి, సి. ఏ. సి. యల్ గారిచే

సంపాదించబడినది.

రెండవకూర్పు.

నడదవోలు

అంధ్రప్రదేశ్ గ్రంథనిలయము ద్వారా

ముద్రించబడినది.

1916.

వెల రు 0—

శ్రీరామశంకర.

కా క ము .

ఆవకుళవృక్షము మీఁద—తీయమామిడిగున్న మీఁ
ద—చిగురుజొంపములలోఁజేరి, తనకృష్ణశరీరమాను మణుఁగు
పటచిక్కుర్చుండి కోకిల కూయుచుండెను!—కూయునిమ్ము!
అది సుదీనమందు—సుఖదివసమునందుమాత్రము మనబం
ధువు! వసంతసమాగమమునఁ బ్రవచము పరిపూర్ణయశావన
ముచేఁ బరిశోభించుచున్నప్పుడు—శిశిరమునందలి జడత్వ
మునుండి విడివడినజగత్తు, వసంతానిలమృదుసంస్పర్శమున,
నూతనజీవమునొంది, ఆనందముచేఁ బూర్ణీభవించియున్నప్పు
డు—గుచ్ఛగుచ్ఛములుగ వికసించిన సుమరమూహము న
ర్వేశ్వరునిమహిమ స్ఫుషించుచున్నప్పుడు—హిమసమ
మున శీర్ణీభూతములై క్రమముగఁ బత్రములనురాల్చి
దువడిన వృక్షములన్నియు మరల నవపల్లవములఁ
ములై, యావేగభరమునఁ దలలల్లాడించుచు,
నితానాందోళనకీడ్లలఁ బ్రారంభించుచున్న
దపుష్పపరీమళముచేఁ బరిపూరితహృదయ
లచూనిలుఁడు మెల్లమెల్లగ మనుష
ముడ్డిదుకొనుచున్నప్పుడు—అప్పు

ష్టాంగియునగు నాకోయిల, యెక్కడనుండియోపరుగెత్తికొని
వచ్చి—ఎంతయోపేమ గలదానివలె—ఎంతయో యాత్ర
బంధువువలె—ఆసహకారముగ వున్నపై —ఆనవకోమలప్లవం
త గాళమునఁ గూర్చుండుచున్నదికాదా? అపిమృత—వర్షకా
లమేఘగర్జనములచే— అశనిసాగములచే— బ్రాణములే
యెగిరిపోవుచున్నప్పుడు—దరిద్రునిసర్వశాలను భేదించుకొని,
భారాకారముగ నీరుపివహించుచున్నప్పుడు—శీతవిశీర్ణమై
సౌందర్యహీనమైపోయిన యీదగిస్తు హాహాకారమయమై
యున్నప్పుడు—గ్రీష్మప్రచండతాపముచే నేదననొందుచుఁ
బ్రాణికోటితల్లడిల్లుచున్నప్పుడు—అప్పుడెక్కడ? కుహూర
వకారియుఁ, గృష్టాంగియునగు నాకోయిల యప్పుడెక్కడ?—
ఆగాసరవమప్పుడెక్కడ?—అప్పుడెది కనఁబడను !!

సుకోమలమును, సుందరిమును, నామదుర్లభము
నన్నియో వివముచే—సుఖభాగినియగు—దుఃఖి
యును సహభాగినిగాని యాకృష్టాంగిగూర్చిన జి
గివిరోహమును పాడుచుందరుగాదా?—
ము నాకుహూధ్వనిలనఁ బ్రజ్వలితమైస
కృదయలైన విరహిణుల “ఉహూ”ధ్వ
నాగర ముజ్వలితమగుచుండుట లే
— సామాన్యమనుష్యులము—ఆ

కృష్ణశరీరమునందెట్టికవిత్వమంతగ్రతమైయున్నదియుఁ జెలిపి
కొనఁజాలము. అట్లుకాక—ఆకుహూరఁముచే, యెరహిణిహృ
దహూంతరమునందాకస్మికమగు లేచిన యా“ఉహూ” ధ్వ
నియందెంతటిసత్యమున్నదియు మేము నిగ్ధారణముచేయఁజా
లము. మేమెఱింగియున్నది— అన్నా కాకమా!—నిన్ను
మాత్రము—కేవలమును నిన్నుమాత్రమే! నీయందు, నీ,
నా, భేదములేదు—నీవిందఱకును సమిప్తియందైవు—కేవల
హిమకాలమువాడవునుగాదు—వసంతకాలమువాడవునుగా
దు—ఎర్షకాలమువాడవునుగాదు—నీవిన్నీయుత్తిపుటయం
దునుందువు—నడివానయందును నీవుందువు—కాని, అన్నా!
చెప్పఁగలవా?—మానవసమాజమునందు నీకింతటినిందయెం
దులకు? జనలు వ్యంగ్యముగా “కాకిష్టసుందరుడు” అని
యెందులకనుచున్నారు?—“కాకస్వరము!” అనియెందుం
దురో?—మేము భారతవాసులము—హిందువుల
మాటఁ గృష్ణవర్ణశరీరముల కనాదరము లేదు.
దుసలువు; కాళింజులు—మఱియుఁ గవికుఁ
నాళోకిల యెట్లునునల్లనిదేకదా! చీ! చీ మన
పాతము!!

ఆపిమ్మట—అన్నా! నీయాక
ను, శుభ్రభేదకారకమునగునాకా

కాకము.

లునీకంఠస్వరమును పరిపోల్చుచుండును. కాని, వారెఱుంగరున్న
 మా!—ఎవ్వరెట్టియద్యేతముతోనీకాధ్వఃనొసంగిరో?—నిన్న
 రిశికిర్గురర్గురశబ్దమును, కల్లోలికిఁ గలకలనినాదమును, నా
 యువునకు శనశనస్వరమును, మేఘమాలకు గుడగుడధ్వని
 యును, సముద్రమునకు హూహూరవమును, ధూళికి గునగు
 నస్వరమును, వర్షబింకువులకుఁ జలపెటస్వనంబును, కోకిలకుఁ
 గుహూగుహూరవంబును,—ఎవ్వఁ డిచ్చినాఁడో,—ఆతఁడేక
 దానీ చూభుగ్నస్వనం బనకుఁ గాకాస్వరమును సంయోజనము
 చేసినది!—ఆభుగ్నస్వరమును నీకిచ్చిన దాతఁడేగాదా!—ఆ
 తని—ఆసర్వజనపాలకుని, ఆసర్వజశాంతిదాయకుని, ఆసర్వ
 నిరూపకుని, సర్వగుణాధారుఁడగునాజగదీశ్వరుని విశ్వమో
 హనమగు నాకీర్తిగాథను—ఆవృక్షశాఖపై—ఆనీలాకాశము
 నుపంచరించుచు గానము సేయవలయునని, యాతఁడేగదా
 గరమనిచ్చినది!—నీకంఠస్వరము భుగ్నము—ఈమా
 ట్రికిని నిజము. నీశబ్దము కర్కశమగుటయును నిజము—
 యునఁగాక మాకు సంయోగమానం దాదరమెట్లు
 శగుణములేనిచో, మృదువునందలిమార్దవము
 బయెట్లు? ఇంతకును సారాంశం మేమనఁ
 ను స్తస్మప్తికిని జీవనము! కాని, యేదిన
 సం దైక్యమును, సామంజస్యము

ను నంధాపిరివలెబడుచున్నవో—ఏదిచమునందు సమస్తమా
సవకులమును—నిర్ఘరిణి, వాయువు, మేఘము, సముద్రము
ధూళి, కోకిలము, మొదలగుప్రపంచమునందలిసమస్తవస్తువు
లును, ఏకీకృతములై, ఏకకంఠముతో నాజగజ్జీవనుడగుపర
మాత్ముని జయగీతమును గాసముచేయుచున్నవో—అదినమే
యీసమస్తస్వప్తికిని చరమపరిణామి! మూర్ఖులమగుమేము—ఆ
విషయము లేశమును గ్రహింపజాలక, వృథాకలహమునం
దు, వృథాకోలాహలమునందు, మాకాలమును బోగొట్టుకొ
నుచుంటిమి!!

సామాన్యదృష్టిచే జూచినను—అన్నా! నీయాభుగ్ను
స్వసమునందొకవిధమగుమనోజ్ఞార్థమునెలకొనియున్నదని చె
ప్పవలయును. ఉపకాలమునందీవు మదురుగోడమీదనో,
యింటికప్పుమీదనో, గృహమునకుఁజేరియున్నయేవృక్షశాఖ
మీదనో, కూర్చుండి “కా—కా—కా” యని—కేవలమును
“కా—కా—కా”యని పిలుచుచుంటివి. అనీమాటకర్థము—
“ఓగృహవాసులారా! ఓకుటీరవాసులారా! లెండు లెండు!
జాగ్రత్తపడుడు! ఇంకనిదిగ్రంథవలదు. ఇదిగో! చూడుడు! ను
దీర్ఘమగురాత్రి గడచిపోయినది. సూర్యుడు రక్తదేహధారి
యై పూర్వాకాశమునం దుదయించుచున్నాడు. ఉపదేవికిర
ణములు పొదలను చెట్లను భేదించుకొని కుక్ష్యరంధ్రములగు

డ, గ నాక్షులగుండ మీయిండ్లలోనికి దొంగితోంగిచూడు
చున్నవి. విశ్రాంతికాలము ముగిసినది. మీరు కార్యప్రవృ
త్తులగుకాలము సమీపించినది. అందువలనఁ బెందలకడ లేచి
మీమీకార్యములయందుఁ బ్రవృత్తులుకండు!"—అనియేకా
దా నిజముగా, ఆనీ "కా" కా" శబ్దమునందుఁ గార్యసంబం
ధమగు నాహ్వానము మిళితమైయుంటున్న మేము చూచుచు
న్నాము. ఆనీ "కా—కా" శబ్దమును వినినతోడనే "తెల్లవా
టినిది. విశ్రాంతికిఁగ సమయములేదు" అని మేము తెలిసికొను
చుంటిమి—అదిగో;—మనుష్యులు ప్రాంతికాలనూతనతేజః
ప్రసారంబున—సవజీవనంబున దుజ్జీవితులై కార్యప్రవృత్తు
లగుదురు. అలసత్వంబునకుఁ బ్రయశిష్యులై నకొందఱుపూ
త్రము దీర్ఘరాత్రి యింకను దీర్ఘముగ నుండవలయునని కో
రువారుమాత్రము, కార్యాహ్వానమిళితమగు నీ "కా—కా"
శబ్దమును విన్నవెంటనే, సమాత్మర్షి చేతఁగొని నిన్నుఁగొట్టవ
చ్చుమాటనిజము—వారండులకు వెనువీధురు—చేదనిముక్తి
!వారిని—వారిమరణమువలన నీప్రపంచమున కెట్టిలోపము
ను గలుగఁబోదు—కాని, అన్నా!—కోపపడవలదు! నీవు
చిరకాలముపఃకాలమునందు" కా—కా" యని పిలుచుచుం
డుము!—అత్యుచ్చతరకంఠస్వరమునఁ గూయుచుండుము! ఆ
నీ "కా—కా" శబ్దమును కార్యాహ్వానముగా గ్రహించి మే

ము మామాకార్యములయందుఁ బ్రవృత్తులమయ్యెదము! మ
నపరస్పరబంధుత్వమునకు నిదర్శనముగ నీమాతృముపకారమై
నను నీ, చేయఁజూపవాయేమి ?

గ్రామ్యసమాజమునం దీపు వాటియొకవిధమగు కీర్తి
ని సంపాదించుకొనియుంటికి. మధ్యాహ్న సూర్యుని ప్రచండ
కిరణము చే నుత్తపమగు ప్రసంగమంతయు హాహాకారము
చేయుచున్నప్పుడు—గంభీరశక్తి ప్రకటితమై జగత్తయు
నిశ్చలభావమునందుచున్నప్పుడు—సంధ్యాకాలసూర్యుడు
వచ్చిమగగనమునుండి పవచ్యుతుడైనవిమట్రు, లోకమంత
యు నుదాసీనభావముతో నేదియో పోగొట్టుకొన్నట్లుగఁ
దోచుచున్నప్పుడు—అప్పుడు—ఆద్యంతజగత్సంబంధమైన
దుఃఖముచే నీవు నుఃఖితుడనై సహానుభూతినిసూచించు స్వ
రముతో “కా—కా—” యని చెప్పుచుందువు. అప్పుడేకా
దా ఇంటిపెత్తనముసేయుచు నశిక్షితులైయున్న యావృద్ధులు
సమ్మార్జనహస్తులై నిన్నుఁ గొట్టుటకుఁ బరువెత్తుకొనివచ్చు
చుందురు!—“న్న నేకవిధముల నిందితురుగాదా” నారు “నీ
వే మాయమదూతవు” అని చెప్పుచుందురుకాదా! ఆనీకూత
యింటిలోనివానికెవ్వనికో మరణసూచకమైనదని భయపడు
చుండురుకాదా! అయ్యో! ఎంతటికుసంస్కారాచ్ఛన్నులీవృ
ద్ధులు! నీవు సహానుభూతీనగపటచుట్టకై పచ్చియుంటివి!” అట్టి

నీకు—నీయదృష్టమునకు— సంఘటింపఁదగినది సమూహగ్రస్త
వ్యవస్థయా? యథార్థబంధుత్వమరమును జగిమెక్కడఁ దె
లిపకొనఁగలదు?"

ఒప్పుకొంటిమి—అనీ “కా—కా” ధ్వని వేయునుద్దు
లను జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుచున్నదని యొప్పుకొంటిమి—కాని, అం
దులోనైన నీయపరాధ మేమియున్నది? ఆనీధ్వని యెంతమా
త్రమును మరణమునకుఁ గారణముకాదు. నీవు లోకమునకు
జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుటమాత్రము— చావున్నదని—అడిగో! అ
న్నా! కూయుచున్నావు!—కా—కా—కా—చావు—చా
వు—చావు “ఓమనుసంభవుగారా! ఓగృహపాసులారా!
చావు—చావు—చావు—మికందఱును జావున్నది! మీ
లో నెవ్వరును సమర్థులై భూమికి వచ్చియుండలేదు. అంద
ఱును జావవలసివారే! చానిసేలయును—క్షణకాలమే
భూలస్యము! యముఁడు భీషణపాశములనుజేతఁబట్టుకొని,
మోగ్రహద్రావరముగొద్దకుపచ్చును! అలనులై కూర్చుండవ
లదు! వేగముగా మీమికత్తవ్యములను ముగించుకొనుఁ
డు!” అని కూయుచున్నావు—పరమమిత్రునివలె నీవు లోక
మునకంతకు నీమహోపదేశమునుజేయుచున్నావు—ఈమిత్ర
త్వమునకుఁ బ్రతిఫలముగా నీవేమిసంపాదించుకొనుచుంటి
వి?—కటూక్తులనా?—సమూహగ్రస్తప్రహారములనా?—మనః

శుభ్రులకు వివేకమెక్కడనున్నది?

అన్న! కాక పులభూషణ! ఇంతమాత్రమున నుదా
సీనుడవై నీవు నీబంధుసంబంధమైన కర్తవ్యమును సాధింప
కుండెదవేమోనుమా!—అన్న! నామఁ వివాలకింపుము! నీహ
లె నేనును రెండుతెక్కలను సంపాదించుకొనఁగలగినచో—
అనీధుగ్నస్వరము నాకును వచ్చినచో— మనమిరువురము
ను—సోదరులవగు మనమిరువురమును సమ్మిల్లితుల్యమై ఈశా
ఖనుండి యాశాఖ కెగురుచు నొక్కసారి యానీలకాశనాగ
రమున ముఁగి తేలుచు—“ధన్యజగదీశ! నీస్పృహధన్యమైనది!
నీయపారమహిమధన్యమైనది!” అనిపాడుచుఁ బాడుచుఁ దిరు
గుచుండవచ్చునుగదాయని నాకెంతో చూశగనున్నది. ఈ
పాడుదనమునం నామూలను సాధించుకొనలేను! అందువల
న—అన్న! నీవైననుహృదయస్ఫూర్తిగా నాపిభువి, జయ
శీతమును గానముచేసికొనుము! వేయిబాధలను, విఘ్నముల
ను తుచ్ఛముగఁ దీసిపాటవైచి సహస్రజనాపవాదములను
దలపైఁజెట్టుకొని యుచ్ఛతమకంఠస్వరమున “కా—కా—
కా—” జయ!—జయజయ!—జయజగదీశ!—” అని పూ
జుకొనుచుండుము!!!

అణాగ్రంథములు.

బాలునివీరత్వము.
ఇదియొక చిత్రము.
బౌద్ధిష్టరు.
జాతీయగీతము.
అనాథపేత్రితము.

కాకము.
పేమాంజలి.
మీరాబాయి.
రాణీతారాబాయి.
కాయాయి నాహాయి.

అరణ్యగ్రంథములు.

గోదావరి నాట
అనునూనపురుషులు.
అలుమగలు.
నందనరాది.
గర్భభస్మము.
చిత్రకథ!
కవితము.

మంగళహారతులు.
రామకీర్తనలు.
చిలుక.
సప్తలో—పుష్పలో.
చందమామ.
ప్రణయకోపము.

నాటకములు.

సతీసంయుక్త.	0	8	0
యాచనారేంద్రవిజయము.	0	8	0
చిత్రకథానుధానహరి. (పద్యములు.)	0	6	0
సురస. (నవల.)	0	8	0
స్త్రీలప్రేమకథలు. (మొదటిభాగము)	0	6	0
స్త్రీలప్రేమకథలు. (రెండవభాగము)	0	6	0

బి. వి. రావు అండ్ బ్రదర్స్,
నిజామాబాద్, కృష్ణా జిల్లా.

అంశస్పృహణీగ్రంథనిలయము.

అనుబంధగ్రంథమాల. 37.

బాలునివీరత్వము.

ఇది

కర్తూల కగ్రంథముయిది.

బాలాంత్రపు నేగకటరాపుగారిచే

నాంధ్రీకరింపబడినది.

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి బి. ఏ. బి యల్ గారిచే

సంపాదించబడినది.

రెండవకూర్పు.

సిడదవోలు

అంశస్పృహణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపబడినది.

1916.

వెల రు 0—1—0.

సరస్వతాజ్ఞానుని కైకి మెట నేదర్థభక్తి పోయి బంగాళా
సింహాసనము నాక్రమించుకొనవలయునని మహమ్మదాచీకి
ధిన్నీబానుమాహాయోద్ధనుండి యాజ్ఞాప్రముఖచ్చెను. మహా
మ్మదాచీ విలంబమునేచుకుండ మూర్ఖుడాబామనకుఁ బోయె
ను. అంతవఱకును సవాలునకుఁ దన్నుగూర్చి యింతటికుట్ర
జరుగుచున్నదని తెలుసు. ఆకస్మికముగా మహమ్మదాచీ
వచ్చి గిరిజనునువీర్త్యప్రాంతమునందుఁ దనరణభేరిని మోగి
గించెను.

ఈసమాచారము తెలిసి, తోడనే సాధ్యమైనంతవఱకు
కు సైన్యమునగుడఁ ద్రిుకొని, సవాలు గిరిజాభిముఖుడై
బయలుకేరెను. సవాలు సేనయందుఁ జూచుచుండి జగత్తోడు
నిపక్షమున నుండిరి—వారు మక్కిష్టుము లేనదె బలవంతులుగ
నీయుద్ధమునఁ బ్రవేశించిరి. యుద్ధముప్రారంభమై, తోడనే
యనేకులు హతిపోయిరి. అయినను సవాభయపడలేదు! మ
హమ్మదాచీకి విక్సింపుఁగని శత్రుసైనికులలోగ్రహించుచు
ముందునకుఁ బోయెను. ఘోరతరయుద్ధము ప్రారంభమ
య్యెను! రణరంగము భీభత్సకారమునుదాల్చెను!

సవాలు చేతికిఁ జిక్కిన శత్రువులుఁ జెండానుచుఁ గేవలి
రోషభీషణాకారుడై ముందునకుఁ బోవుచుండెను. రణవిశ్వాస
దుడగు మహమ్మదాచీ శత్రుసైన్యముతోవచ్చి తన్నుఁజూట్ట

ముట్టినను నవాలు భయపడలేదు. మావటిసాడు నవాలు తో “హుజూర్! పాటిపోవుటకిప్పుటికి నుపాయమున్నది. అక్కయైనచో బ్రాణములతోఁ దప్పించుకొనిపోవచ్చును” అని యెను. నవాలు విరక్తచిత్తుడై “పొమ్ము! ముందునకుఁబొమ్ము!” అని చెప్పచుండఁగనే శత్రుబలమునుండి యొకగుండువచ్చి యాతనివక్షస్థలమునఁ బ్రవేశించెను. ఆయాఘాతముతో నాశఁడు పాణియోగమునరచెను.

నవా బగుసరఫరాజఖానుని ప్రధానసేనాపతి గయాజఖానుగూడ రణక్షేత్రమునఁ దనయపూర్వశౌర్యమును జూపి వీరశయ్యయందు సుఖముగా శయనించెను! నవాలు మృత్యుదేవతచేఁ గబళింపఁబడుచున్నప్పుడు ముసల్మాను వీరుండగు గయాజఖాను శత్రువక్షసేనాధ్యక్షుండగు నందలాలుతో యుద్ధముచేయుచు బంగాళావీరుండగు నానందలాలును సంహరించి నవాలు సాహాయ్యార్థము వచ్చుచుండెను. శత్రువులయగ్నిగోళముచే నవా బాలోకమునకుఁ బోయెననిపెచ్చుచున్న యావీరుడు తనచెవులార వినియెను. వీరవీరుండగు నా గయాజఖాను శంతమాత్రమున నిరుత్సాహుఁడుకాలేదు. “బిడ్డలారా! రండు! మనకాశ్రయదానయు, అన్నదానయుపై యున్న ప్రభు కేమార్గమునఁబోయెనో, ఆమార్గమునే మనము ననుసరింతము. అట్లుకానిచో — పరిత్రాపకముట

యందై నఁ జరితార్థులమై ప్రభులుగామానుదీర్చికొని యక్ష
యకీర్తిలాభమునొందుదము! రండు! రండు!" అని చెప్పుచు
నిర్భకుండగు నాసేనావతి కుమారులనిరువురఁదీసికొని భీభత్స
ముగనున్న యారణ్యక్షేత్రమునఁ బ్రవేశించెను. అక్కడ లె
క్కలేనిశితుస్సైనికుల జక్కాడి, యావీరాగ్రేసరుఁడు—
ఆప్రభుభక్తిపరాయనుఁడు— ఇరువురుపుత్రితోడను, అ
మూల్యములగు పాణిములరు విసర్జించి తనప్రభుభక్తిపరా
కాష్టాను బ్రదర్శించెను.

భయంకరమగు నీయుద్ధమునందు నవాబుపక్షమునఁ జాలమందిస్సెనికులు హతులైరి. హిందూముసల్మాను వీరశ్రేష్ఠులు తమతమకర్తవ్యముల విముఖులుగాక, ఘోరయుద్ధ మొనర్చి వీరశూర్యతలంబున సుఖినిద్రాగతులైరి. వారిలో త్తుత్రీయవీరుడై యున్న విజయసింహుడను నాతఁడు నవాబు సేనకురక్షకుడై వెనుకనైపునవచ్చుచుండెను. ఆతనితో— ఆతనితనయుఁడు తొమ్మిదివత్సరముల యీడుగల బాలకుఁడు రణక్షేత్రమునందలి భైరవతాండవమును జూచుటకు వచ్చి యుండెను. రణక్షేత్రమునందలి యమారుషవ్యాసారములను జూచి యశానంకాలమున నాడును నిర్భీకులై యుండఁగలందు లకు—త్తుత్రీయవీరులు యుద్ధమునకుఁ గోపునవ్వుడు తమ బాలకులను వెంటఁబెట్టుకొనిపోవుట చిరకాలమునుండి జరగు

చున్న యాచారముగానుండెను.

అవిషయమునటుంచుడు!—నవాబునిభాగ్యనూర్కుండ స్తంగకుండై నతోడనేవీరశృముండగు నాజిజయసింహుడు ను శత్రువుల యగ్నిగోళములచే ధరాశాయియయ్యెను!—రణక్షేత్రము రక్తప్రవాహముచే దడిసిపోవుటచే నాప్రజే శమంతము భయంకరాకారమును దాల్చియుండెను!—విజయసింహునిపానముతోనవాబునరఫరాడే గౌరవమంతయు భస్మభూతియైపోయెను—సమరజయమును మహమ్మదాలి జయోల్లాసముచే బ్రమత్తుండై పూయనుగుచున్న శత్రువుల సైనికులు వెన్నంటి తలుముచుండెను!—

వీరుండగు విజయసింహుడు భూగతుండగుటనుజూచి వీరకుమారుండగు నాజాలిమసింహుడు కోపోద్రిక్తుండయ్యెను. తోడనే యాతడు శ్వమునుండి క్రిందిగుఱికి సమీపమునకువచ్చి తండిహస్తమున పరాక్రమమున్న యాకరనాలమునుదీసికొని దానిని దినచిన్నిచేతితో దిద్దెచ్చుచు జనకుని మృతిదేహముచుట్టును దిరుగుచు సమీపమానమగునోజన్నుచే శత్రువీరులకు వెఱపును గల్పింపనాగెను. శత్రువుల సైన్యము వారు సమీపమునకువచ్చిరి. వారుసమీపించుటనుజూచి యాబ్రాలకుడు సింగపుగొడఘున తెగజ్జించుచు “మాతండిమృతదేహ మెవ్వఁడుముట్టుకొని యపవిత్రముచేయునో యట్టివా

నిని తీడ్చువఁగు కత్తిమొసచే నింతలో యమనదనమున కం
పెదను. పొండు! దూరిమాగాఁ దొలఁగిపొండు!" అని నార
లనందఱ నిరోధించిపలకెను. సింహశాబక మితరమృగముల
నుజూచినతోడనే గంభీరముగ గజ్జించుచు భయపెట్టినట్లే డా
మిడివిత్సరములప్రాయముగిల యూవీరబాలకుఁడును గజ్జింప
సాగెను. పశికూనయెయండియ్య నాబాలుఁ డనమాననాహ
సియు, స్త్రీకివీరపురుషుఁడనై యుండెనని యెల్లరకును బో
ధయ్యెను. ఒకనారి చేతియందున్న ఖడ్గమును ద్రిప్పఁచు
శత్రువులకు భయోత్పాదనమునుజేయుచుండెను—ఇంకొక
సారి భూగర్భస్థితుఁడగు భుజంగునివలె బసకొట్టుచుఁ దన
లోనడఁగియున్న యసమానవిక్రమసాహసములఁ బ్రకటం
చుచుండెను! మహమ్మదాలీ సైనికులువచ్చి చుట్టుముట్టినప్పు
డావీరబాలకుఁడు యహోదస్తుచే ననువ్రాణితుఁడై చేతియం
దున్నకత్తిని గిరిగిరఁద్రిప్పచు "దురాత్ములారా! రండురండు!
మియుద్ధ కాంక్షనడంగిం చెదఁగాక!" అనిగజ్జించెను.

హృదయవిదారకముచు, మరతస్పర్శియునగునాదృశ్య
మును దూరముచుండిచూచి, మహమ్మదాలీ ముగ్ధుఁడై, తన
సైనికులకు వెనుకకురమ్మని పైగచేసెను. సైనికులువెనుకకు
మరలిరి. అప్పుడు మహమ్మదాలీ స్వయముగ నాబాలునియొద్ద
కువచ్చి "బిడ్డా! శ్రమపడవలదు. ఊరకుండుము!" అనియెను.

బాలునివీరత్వము.

భయశూన్య హృదగునావీరబాలకుడు "నేనాపతి! ఏమనుచున్నావు? సింహశాబక హృదగునీక్షిత్రీయబాలకుడు మారకుండుటయుండునా? ఇష్టమున్నచోరముక్త!—ఇరువురము యుద్ధముచేయుదము. యుద్ధమునేయవలయునునునీయూని నేటితోఁబూరి చేసెదను. నీమహాస్యైశ్వర్యమునుజూచి నేను భయపడుచుననియెన్నడునునుకోనవలదు." అనిప్రతిస్పర్థిరమిచ్చెను.

వీరునిహృదయమును పీరుడెత్తెనిసికొనఁగలఁడు!—నమరవిద్యావిశారదుడగు నామహామత్తదల్లియు "బిడ్డా! స్థిరచిత్తుడగుము! శాంతభావమునువహించి నీవుచెప్పవలసినదానిని చెప్పుము. నీయిష్టమువచ్చినట్లేచేసెదను." అనియెను. ఆబాలుడు మొదటివలెనే భయంకరముగ గర్జించుచు నారక్తతో చనుడై యా ఘోరనను సేయుచు, "నాయిష్టమునకువిరోధముగ నాజనకునిమృతదేహము నెవ్వఁడుముట్టకొని యపవిత్రముసేయునో, అట్టివానిశిరము నాయీఖడ్గముచే నిమిషముతో ఖండింపబడును!" అనియెను.

అమానుషికమైనయూబాలునివీరత్వమునుజూచి, వీరనేనాపతియగుమహామత్తదల్లియును, వీరస్థైరికులును బ్రేమానందబాష్పములఁగురింపనగిరి. వారానందబాష్పములఁగురియించుచున్నప్పుడు జాలిమసింహుఁడు గంభీరభావముతోఁ జేతఁగత్తినిధరించి, తుండిమృతదేహమునకు, సమీపమున

అణాగ్రంథములు.

బాలునివీరశ్వాసము.
ఇదియొక చిత్రము.
బృహస్పతి.
జాతీయగీతము.
అనాథపేతము.

కాకము.
పేమాంజలి.
మీరాబాయి.
రాణీతారాబాయి.
కాయాలుసాహాయు.

అరణ్యగ్రంథములు.

గోదావరిపాట
అనునూచపురుషులు.
అలువగలు.
సంస్కరాది.
గ్రంథసంగ్రహము.
చిత్రకథ.
కపోతము.

మంగళశాసనములు.
రామకీర్తనలు.
చిలుక.
శాస్త్రములు—పుస్తకములు.
చందమామ.
ప్రణయకోపము.

నాటకములు.

సహితము క.	0	8	0
యాచనారేంద్రజయము. ...	0	8	0
చిత్రకథానుభావహరి. (పద్యములు)	0	6	0
సురస. (నవల.)	0	8	0
స్త్రీలవ్రతకథలు. (మొదటిభాగము) ...	0	6	0
స్త్రీలవ్రతకథలు. (రెండవభాగము) ...	0	6	0

బి. వి. రావు అండ్ బ్రదర్స్,
రెండవనోలు, కృష్ణాపట్నా.

ఆంధ్రప్రదేశ్ గ్రంథనిలయము.

నిడదవోలు, పైస్టేజిల్లా

అనుబంధ గ్రంథములు.

రాధారాణి	0	4	0
యుగ శాంగుళీయకము.	0	3	0
రాజభక్తి.	0	3	0
శీల.	0	4	0
సాధన.	0	7	0
ఇంద్ర.	0	4	0
ప్రభావతి.	0	3	0
మాలి.	0	2	0
కమలాకాంతుడు.	0	2	0
రజని.	0	8	0
సీతావనవాసము.	0	7	0
ఉన్మాదిని.	0	4	0
సంతాపకుడు.	0	5	0
ఆరణ్యిక.	0	8	0
వియోగిని.	0	4	0
కృష్ణకాంతునిమరణకావసము.	0	8	0
చంద్రసేనుడు.	0	5	0
వ్యాహృహర్యబృహల్లాంగులము.	0	2	0
ఉన్మాద.	0	2	0

భారతముహూర్త.	0	7	0
భారతీయులయువనివేళములు.	0	2	0
హారావలి. (ప్రథమభాగము.)	0	4	0
హారావలి. (రెండవభాగము.)	0	4	0
విషవాహిని.	0	3	0
మాధవనేనుడు.	0	8	0
హైమవతి.	0	3	0
సమస్య.	0	3	0
మీరాబాయి.	0	1	0
రాణీతారాబాయి.	0	1	0
కాబూలు సాహేబు	0	1	0
అనాథశ్రీతము.	0	1	0
హ్యూరిష్టరు.	0	1	0
సన్యాసిని.	0	2	0
కాకము.	0	1	0
ఇదియొకచిత్రము.....	0	1	0
శ్రీమాంజలి.	0	1	0
బాలునివీరత్వము.....	0	1	0

సెక్రటరీ,

ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము,

నిడదవోలు, కృష్ణాజిల్లా.

అంధప్రచారిణీగ్రంథనిలయము.

అనుబంధగ్రంథమాల. 34.

అనాథ ప్రేతము.

ఇది

కర్ణాటకగ్రంథమునుండి

బొంబాయి వేంకటరావుగారిచే

నాంధ్రీకరింపబడినది.

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి బి. ఏ. బి యల్ గారిచే

సంపాదించబడినది.

రెండవకూర్పు.

నిడదవోలు

అంధప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపబడినది.

1918.

వెల రు 0—1—0.

ఇది ఉడిపిలోఁ గల్గూటకభావయందు వెలువడుచున్న
“ శ్రీకృష్ణసూక్తి ” యను మాసపత్రికనుండి తెనిగింపఁ
బడినది.

కిశామశంకర్.

అనాథ వ్రేతము.

అది హేమగృతముతున్నా; చలి విపరీతముగా నుండెను. అందునను బ్రభాతసమయము! సలుదిశనుండియు నింకను మంచువసుచు నేయుండెను. పూర్వాకాశమున సూర్యభగవానుడు రాగప్రపూర్ణుడై యుదయించుచుండెను. అంతలో న ఘోరచంద్రుడు శయ్యనుండి లేచి ప్రాతఃకాలకృత్యములను దీర్చుకొని పోలీసుస్టేషనునొద్దకువచ్చి నిలుచుండెను.

అంతలో రైల్వేకర్తచారియొక్క డక్కనువచ్చి య ఘోరచంద్రునిచేతి కొకయుత్తరము నిచ్చెను. అదిస్టేషనుమాప్తగురిచే వ్రాయబడినది. ఆయుత్తరమును జదివినవెంటనే యఘోరచంద్రునిహృదయము కంపింపనారంభించెను. ఎట్లయిన నిందువలన ముందనేకకష్టములకు లోనుగావలసివచ్చునని యాతఁ డనుకొనియెను. ఆయుత్తరమునందున్నది—

“ఇనస్పెక్టరుగారికి—నిన్నరాత్రి నాలుగుగంటలసమయమున నిక్కడకువచ్చినరైలుబండిలో రిజర్వుజేయబడిన యొక బండియుండెను. ఆబండియం దెందఱు ప్రయాణికులున్నదియుఁ జెప్పుటకు వలనుగాదు. కాని, రైలుబండి స్టేషనునకు.

ఎచ్చి చేదుఁ ప్పటి కాబండిలో బ్రదికియున్న వారెవ్వరును లేరు—ఒక స్త్రీ యాత్రము వరచించినదానివలెఁ బడియుండెను. టిక్కెట్టులను బరీక్షించునాతఁడు ఆసంగతిని ముందుగఁగనిపెట్టి నాకుఁ దెలియఁజేసెను. ఆబండిని వేటుగా నిలిపియుంచి తిని, పైయధికారుల కాఁషయమై వెంటనే తరితిమూలకము గాఁ దెలియఁజేసితిని. వారును వెంటనే యిక్కడకువచ్చెదరు. మీరును వెంటనే రాఁగోరినాఁడను.”

వ్యాపారము రహస్యపూర్ణమైనది—రిజర్వ్ చేయఁబడిన యొక బండిలో నొక స్త్రీ యుండెను. ఆమె మరచించియున్నది!—ఇంతకంటె నిక నెఱుఁయుఁ దెలియదు. అఘోరంద్రుడిఁక నాలసితలేదు. వెంటనే తిగి నయుడుపులను ధరించుకొని యొక కాన్ స్టేబులును వెంటఁబెట్టుకొని తిన్నగరైలుస్టేషనునకు బయలుదేరెను. పోలీసుస్టేషనునుండి రైలుస్టేషనున కొక మైలుకంటె విశేషదూరములేదు. అతఁడొక్కఁడగు నఘోరచంద్రుఁడు రైలుస్టేషనునకుఁ బోయిచేరెను.

ఆతఁడు స్టేషనుమాష్టరును వెంటఁబెట్టుకొని మౌతేరమున దేహము రక్షింపఁబడుచున్న యాబండియొద్దకుఁ బోయెను.

ఆబండి మధ్యమతరగతిది—ఆతఁ డాబండిగుమ్మమును తెరిచి లోపలకు పంగిచూచెను. ఆబండిలోఁగూర్చుండు

రెండుబల్లలకును నడుమ వల్లముగా నున్నస్థలమున బల్లపై
నొకనారీమృతదేహము పడియుండెను — నల్లబడియుండెను.
ఆపువ్వులోకి జవ్వనపుపొలిమేరి సతిక్రిమించియుండలేదు.
ఆమృతదేహమునందును — అప్పటికిని సౌందర్యమప్రకాశం
చుచుండెను — విశాలములగునామెకన్నలు రెండును సుస్థిరము
లైయుండెను — ఎవ్వరైన నాకస్మికముగా వాచినిజూచినచో
నేదోయొక భయంకరచింతయం దామ మగ్నయైయున్నట్లు
బోధకాకమానదు — ఆరమణిపెదవులురెండు నిచుకచాల్చి
యుండెను — శలయందలిస్థగ కేశపాశము సర్పమునుగోలి
యుండెను. ఆమెకట్టుకొనియున్నది నల్లమబ్బుచీర — చేతుల
నునువ్వువలయము లుండెను. — మొగిమునఁ గుంకుమబొ
ట్టుండెను — సార్వమునందన్న బల్లపై నొక (స్త్రీలుట్రంకు) పె
ట్టెయుండెను — దానియొద్దనే తాళపుఁజెపికూడ నుండెను.

ఆమృతమణి మూకారపిష్టములను వేషభూషణము
లనుజూచినచో నామె సత్కులరంభాతయనియు, గొప్పయిం
డిదనియు, సనాథమనియుఁ దెలియుచుండెను. కాని, రిజవ్వ
చేయఁజడిన మూబండిలో నామెయొక్కతెయోయున్నదేమి
కులవధువును, సనాథయు నగునామె యేకాకినియై ప్రమా
ణముచేయునా ? — చీ ! చీ ! — అదియసంభవము. అట్లు
న్నటికిని జరుగదు. ఆత్మీయులగుస్వజనులతోఁగనై నను, భర్త

తోనైనను, బ్రయాణముచేయును కాని, కులబాలయు, యు
వతియునగునీరమణి యెన్నఁజైనఁ దనగృహమునువిడిచి బయ
లుదేరునా? అందునను రైలుబండినందు ? — అట్లయినచో
నామెతో నెవ్వరైన వచ్చియుండవలదా ? — వారిప్పు డెక్క
డికిఁబోయిరి? ఆకస్మికమరణముచే భయభ్రాంతులై పలాయ
నులై పోయిరామేమి? దేవామునం డెక్కడను సందేహభవ
కచిహ్నము లేవియు నగవడుటలేదు. కంఠమునందుఁగాని,
యితరాంగకములయందుఁగాని, యాయుధప్రహారచిహ్న
ములేవియు నగవడుటలేదు. రమణి కేసలము నిద్రించుచు
న్నట్లే తోచుచున్నది. ఈమెవాసస్థాన మెక్కడ? ఈమె
యెక్కడనుండివచ్చినది? ఎందువలన మృతినొందినది? —
మొదలగు ప్రయములను దెలిసికొనుట యెట్లు? వానిని దెలి
సికొనుటకు మార్గమేమైన నున్నదా ?

ఆయువతిమృతదేహము రైల్వేస్టేషనునకుఁ దీసికొని
రాబడెను. విశేషపర్థతి నాశవమును బాగుగఁబరీక్షించుట
యైనది — అయిననేమి? — రక్తపుగుఱుతులుగాని, యాఘా
తచిహ్నములుగాని, యెక్కడనైనఁ గనఁబడవలదా? ఆరమణి
యెవ్వరో గ్రహించుట కాధారమగుపదార్థమేదియైన దొర
కు నేమోయనునాశతో నఘోరచంక్రిఁ డాట్రొంకుపెట్టెను
దెఱచిచూచెను. దానియందుఁగూడ నేమియులేదు. అతివట్టి

పెట్టయే. మడఁచియున్న యొకకాగితము మాత్రముందుఁగా నగఁబడెను. అఘోరచంద్రుఁ డాక గితమును దీసికొనివిప్పి చదువఁదొడంగెను. చదువుచు నాతఁడు విస్మితుఁడైపోయెను. ఆయుత్తరమం దీక్రిందిఁగఱముగ వ్రాయఁబడియుండెను.

"పడతులకుఁ బతియేదైనము. దైవమునకు దయలేన స్వకు బ్రదికియుండుట ధర్మముకాదు. అణఁపశక్యముగాని మనోవ్యధచే బ్రాణసంక్షయముఁజేయుచు టిని. ఈహతభాగిని మృతిదేహమునుజూచి పోలీసువా రెట్టివిచారణమును జేయనక్కరలేదు. రమణీజాతిబుద్ధి కెంతవఱకుసాధ్యమో యంతవఱకు విచారణమార్గములనన్నిటిఁదప్పించియే నేను నాస్త్రిణములను విడుచుచున్నదానను. అపరాధరహస్యపరిశోధకు లీవిషయమున విశేషశ్రమను దీసికొననక్కఱలేదు. ఎందులకు?—నన్నెవ్వరును దంపనప్పుడు మీకీశ్రమయెందులకు? నే నాత్రప్రార్థనచేసికొనుచున్నదానను. ఈయంశమును మీకు డెలుపుటకొఱకే నాయాపన్నమరణమునఁగూడ నీయుత్తరమును వ్రాయుట కుద్యుక్త నైతిని—"

చివర నెట్టిచేవ్రాలును లేదు.

కాని, యాహస్తాక్షరములు స్త్రీచే వ్రాయఁబడినవి యేమని యఘోరచంద్రుఁ డాయుత్తరమును జూచినప్పుడే గ్రహించి నిశ్చయింపఁగలిగెను. స్త్రీషునుమాన్వద్యుఁడన

స్నేయభిప్రాయపడియెను.

విషమనవస్య!—కులవధువు!—స్వామిపవిత్రీప్రేమనుండి వంచితయై యాత్మహత్యనుజేసికొనియున్నది—కాని, యారైలుబండియందొకబండిని ప్రత్యేకముగఁ బుచ్చుకొని గృహత్యాగినియై యితదూరమువచ్చి యాత్మహత్యనుజేసికొనుట యెందులకు?—రమణి యాకారవిశేషములచే నామె కొకర్దిష్టబుద్ధిలుండినది ధారాళముగఁ జెప్పవచ్చును ఆమెవయస్సు సువదినాలుగు—ఇరుదియైదువత్సరములకు మించియుండదు. దేహము పరిపుష్టినందియుండెను.—మరణమునకనేకమార్గములు—ఈరమణియు నామార్గములలో నొకదాని ననుసరించియే యాత్మహత్యను జేసికొనియున్నది. గృహమునందుండియే యీయకార్యమాను సాధింపవచ్చునుగాదా? రైలునందింతటిదూరదేశమునకువచ్చి యాత్మహత్య జేసికొనుట యెందులకు?—

ఒక నేత నెవ్వరయినను—కాక, యీమెపతియే యీమె ప్రవర్తనమున సంశయగ్రస్తుడై యెక్కడకో తీసికొనిపోయెదనని యీమెను నమ్మించి యందుకే యొకబండినిఁ బ్రత్యేకముగఁ దీసికొని రైలులో నీమెతోఁగూడవచ్చి యర్ధరాత్రిసమయమున నీమెను జంపివైచి దూరమునందున్న యేదియోయొక స్థానములో దిగి పాతిపోఁగూడదా? పోలీసువా

నీ నేరము పయమున శ్రద్ధనహి. పకుండఁజేయుటకై యాఁడే యీయుత్తరమును వ్రాసి ట్రంకు పెట్టెలో నుంపఁగూడదా—ఈవిధమగుసందేహము నన్నియోచేరి యఘోరచంద్రునిహృదయముపై సభిభావముచేయఁదొడ గెను. ఆరమణి యితరులచేఁ జంపఁబడుటయే నిశ్చయమైనచో నేదైన నొకవిధమగు సంతాపముచిహ్నముగాని, దంపరహితముగాని, కంఠముమొదలైనవి నొక్కొక్కటి నసూచనములుగాని, కనఁబడియుండును. రమణిశరీరమునందుఁ బైనిచెప్పినచిహ్నములలో నొక్కటియు నగపడ లేదేమి? ఆమృతరమణి పడియున్నవిధమునుజూచినచో నిశ్చింతయై, శాంతయై యామె నీనప్రాణములను విడిచివేసినట్లుపడుచున్నది. ఇతరులవలన బహుత్కారమగుమృతియేకరించినచో నామెమృతదేహము ప్రశాంతభావముతో నుండుట కేవలమసంభవము.

ఈహత్యనుగూర్చి సరహత్యః పయముల నన్నిటినిఁ జెలిసికొనుట కఘోరచంద్రుని కెట్టిమార్గము నగపడలేదు వేళకునరిగా నైవ్యయధికారులుగూడ వచ్చిచేరిరి. వారుగూడ నావిషయములనన్నిటి నడిగితెలిసికొని యాశ్చర్యపడసాగిరి. పిమ్మట నీనేరమును జాగ్రత్తగాఁ బట్టుకొనుటనీ యఘోరచంద్రుని హెచ్చరించి వారు వెడలిపోయిరి. పోలీసు పైయధికారులకును తంతిమూలక సమాచారము వంపఁబడి

యుండెను. వారుగూడ సకాలమున కక్కడకువచ్చిరి. ఘటా
నాపాపముల నడిగి తెలిసికొనియు, మృతదేహమును బరీ
క్షించియు, వారుగూడ బరమాశ్చర్యసమగ్నమానసులై
యాయనాథప్రీతమునుగూర్చిన సమాచారమంతయు శ్రద్ధ
గఁ దెలిసికొనవలయునని యభూరచంద్రుని కాజ్ఞాపించి వె
డలిపోయిరి. పరీక్షార్థ మామృతదేహము డాక్టరునొద్దకుఁ బం
పబడియెను. ఆ భూరచంద్రుఁడు నాదినముననే తిరిగి యిం
టికిచ్చెను.

రెండవ ప్రకరణము.

మఱునాఁడే డాక్టరుగారి పరీక్షాఫలితాంశము తెలియ
వచ్చెను. మృతమణిజీర్ణకోశమునందు "ప్రూసిక్ ఆసిడ్" (Prussic Acid) అను హానికారికముదొరకినదనియు, నావి
షమువలననే మామెమరణించినదనియు డాక్టరుగారుచాసెరి.

రహస్యమగు నాహత్యాన్యాయమున సంబంధమును
న్నయోచితములను గ్రహింపఁగలిగిన యభూరచం
ద్రుఁ డానేరమును గవిపెట్టువిషయమున ముందెట్లు ప్రవ
ర్తింపవలయునో యింకను నిశ్చయించుకొనఁజాలకుండెను.
పైయధికారు లాతనికి "ఎట్లయిన నీనేరమును భాగ్యతగాఁ గ

నీపెట్టలయును" అని పడింబదిగ జూలను న్నియుచుండిరి. కాని, "ఈనేరమునుగనిపెట్టుల యెట్లు" అని యీ రచందుగ్రిడు చింతనారంభించెను. ఇట్లు చింతించుచుగూర్చున్నచో పత్తదాకీపని యెల్లునిలుచును' ఎల్లయిన నీనేరమును గనిపెట్టియేతీరవలయు ననుదృఢసంకల్పముతో నఘోరచందుగ్రిడు గృహమువిడిచి బయలుదేరెను.

ఆతఁడు తిన్నగ రైల్వేస్టేషనునకుఁ జోయెను. ముందుగ బండి యెక్కడనుండి బయలుదేరినదియుఁ దెలిసికొనియెను. స్టేషనుమాష్టరుసాహాయ్యముచే మృతరమణియున్న బండి యేఠ్ఠలమునుండి మొదలఁపబడుచే మఁబడినదో యను సంగతినిగూడఁ దెలిసికొనియెను. స్టేషనుమాష్టరు తనపుస్తకముల నటునిటుతిప్పించుచి ఝికరపురమునుండి యనిచేప్పెను. అఘోరచందుగ్రిఁ డానాఁడే ఝికరపురమునకుఁ బయనమాయెను.

ఝికరపురమునకుఁజోయి స్టేషనుమాష్టరునడుగ — ఆతనివలన రామరత్నసాధునను గృహస్థుఁడొకఁడు ఎచ్చి మధ్యమతరగతిబండినొకదారిని రిజర్వుచేసికొనియెనని తెలియవచ్చెను. కాని, "రామరత్నమెవరు" ఆతనిగృహమెక్కడ" అనుప్రశ్నల కాస్టేషనుమాష్టరు ప్రత్యుత్తరముఁ జెప్పలేకపోయెను.

హత్యాకార్యము నుండి దినముమొదలుకొని అఘోరచంద్రుని డక్కడను వ నచెసమువఱకును ఝికిరవురము నందు ప్రేషనుమాప్తరుగానున్న గూతఁ డక్కడిఖాయపుప్రేషనుమాప్తరు కాఁడనియు, ఖాయపుమాప్తరు సెలవుఁదీసికొని పోవుటచే నాతనికిబతులుగ నింకొకఁడువచ్చి పనిచేయుచుండె ననియు, నాతనికిఁ దెలియవచ్చెను. ఆకారణమున రామరత్నమునుగాని, గూతనిసమాచారమునుగాని, తెలిసికొనుట కనికారము కలుగ లేదు. ప్రేషనునందున్న యిరువురుముగ్గురు చిన్నయువ్యోగుల నావిషయమునుగూర్చి ప్రశ్నింపఁగా రామరత్నమునుగూర్చి వారెవరికినిఁ దెలిసినట్లే యగపడ లేదు.

అక్కడనుండి యఘోరచంద్రుఁడు పట్టణమునకుఁ జొరెను . అందందువిచారణముఁ జేసినపిమ్మట రామరత్నమెవరో యక్కడివారి కె వ్వరికిని దెలియదనియు, రామతారణుఁడను నొకచిత్తకుఁడుమాత్రము సమీపగ్రామముననుండె ననియు నాతనికిఁ దెలియవచ్చెను. పిమ్మట నఘోరచంద్రుఁడసమీపగ్రామమునకు బయలువెడలి స్వల్పకాలములోనే రామతారణునిగృహమున కేగెను.

అఘోరచంద్రుఁడు రామతారణునిగృహమును జేరు నప్పటి కతఁ డాయుంటియెదుటనున్న తోటయందుండెను.

‘సలుగ్గురైదుగురుసేనకులు సూతులనుండి యేతములమూలమున మల్లకు నీళ్లను దోడుచుండిరి. అఘోరచంద్రుడు రామతారణుని బేరు పెట్టిసి’ చెను. తనకొకకెవ్వరో గొప్పవారు కనిపెట్టుకొనియుండిరని రామతారణుడు వెంటనే యీవలకువచ్చి యాతని గృహములోపలకుఁ దీసికొనిపోయి కచేరీచావడియందుఁ గూర్చుండఁ జేసి తగువిధమున నాదరించెను. అచావడి విశాలమైనదికాదు. అయినను బాగుగనే శృంగారింపఁబడియెను. కుడ్యమలయందు మనోహరమలగుచిత్రపటము లనేకములుండెను. కిందఁ బేముకుర్చీలుండెను—మజాబల్లమీఁద నీలవర్ణపుదుప్పటము పలుపఁబడియుండెను. అఘోరచంద్రునిఁగూర్చుండఁ జెట్టినపిమ్మట రామతారణుడు తానేస్వయముగ లోపలికిఁబోయి తింబాకునుసిద్ధపఱచి తీసికొనివచ్చెను.

ఆతఁడు పరస్పరపరిచయసంభాషణమును గుశలప్రశ్నములునైనవిమ్మట హలక్కానుసిద్ధము చేసియిచ్చెను. తరువాత సఘోరుడు తానువచ్చినసంతినిగూర్చి యిట్లుప్రశ్నించెను.

అఘో—ఇరువదియొకటవతేదినీ మీరు మధ్యమతరగతిరైలుబండినొకదానిని రిజర్వు చేసియుంటిరిగాదా?

రామ—అవును.

ఇక జోవుట యెక్కడికి?

నేరమును వెదకుటకుఁ దగినమార్గము లేనియును దొరక లేదు. అఘోరచంద్రుఁడు చింతాసాగరమున మగ్నుడై పోయెను. నిన్నటిరాత్రినుండియు సఘోరచంద్రుఁడు రామతారణనియతిఁబెట్టెను. రాత్రిజామైనపిమ్మట భోజనముచేసి పరుండెను. ఆరాత్రి యికరపురపుష్పేషమనం దెట్టిబండియు నిలువక పోవుచున్నను, నేరమునుబట్టుకొనుట కెట్టిమార్గమును స్థిరముగ దొరకక పోవుటచేసిను సఘోరచంద్రుని ప్రయాణము నిలిచిపోయెను.

స్థలమా కొన్ని ది—మనసా చింతాసాగరమునను నిగియుండెను. ఇక నిద్రపట్టుట యెట్లు? శయ్యపైబయండి యటునిటు దొరలుచు సఘోరచంద్రుఁడు కాలహరణమును జేయుచుండెను.

అప్పుడే రామతారణుఁడు తనశయనమందిరముననిరంతరనిద్రాముద్రితుడయ్యెను. అంతలో ద్వారము నెవ్వరో తట్టినట్లయ్యెను.

అఘోరచంద్రుఁడు ద్వారమును దెఱచెను. వెలుపల నున్న యనుష్యుఁడు లోపలికివచ్చి “స్వామీ! ఈగృహము మిదియా?” అనియెను.

అఘో—ఎందులకు?

మనుష్యులు—అవశ్యకమున్నది.

అఘో—అంతటి బేబువచ్చినది?—ఏమైనది?

మనుష్యులు—మహావిపత్తునకుఁ జిక్కుకొని యీనాఁడు మీపన్ని ధానమునకు వచ్చితిని. నాయజమానునిభార్యకొన్నిదినములక్రిందట గృహమునుండిచి యెక్కడికో పోయినది. వెదకుచురాగా నామె మీగృహమునకువచ్చియున్నదనువర్తమానము తెలిసినది. గొప్పవ శమునకుఁ గళకమ కల్గినది. అమె యిప్పుడెక్కడనున్నదో దయయుంచిచెప్పవలయును.

అఘోరచంద్రుని హృదయము కంపింపసాగెను. ఆ మనుష్యుఁడు చెప్పనహుతికిని, తానుపరిశోధనముచేయుహత్యావ్యాపారమునకును గంభీరసంబంధమున్నదని యాతఁడు తెలికొనియెను. పధికుని గూర్చుండఁ బట్టి నూతఁడన్నిపయముల శడిగెను. ప్రసంగవశమున వృశరమణి రామచంద్రపురపుజమిన్ దారగు గిరింశ్రీనాథ సుప్రసకు భార్యయను నంశము దానియంతటనదియో వ్యక్తపడియెను.

మఱునాఁడే—యరుణోదయమగుటకు ముందుగనే అఘోరచంద్రుఁడులేచి యామనుష్యుని వెంటఁబట్టుకొని యనతిదూరమునందున్న రామచంద్రపురమునకుఁ బ్రయాణమయ్యెను. చక్కడకుఁ బోయి విచారింపఁగా, గిరింద్ర

౧౮

అ నా థ పే త ము.

నమస్కారము—మిత్రాను మిత్రహోదరునకును శుభమే
గుఱగాక ! "

ఇట్లు

హతభాగిని కుసుమ.

* * * * *

దురభిప్రాయముతో నొకవిశంతువును నిర్బంధించినం
చుల్కు పీచారణమున గిరింద్రబాబునకు మూడుసంవత్స
రములు కఠినకారాగారవాసము విధింపబడియెను.

॥

ఆంధ్రప్రదేశ్ చరిత్ర గ్రంథ నిబంధనలు.

అనుబంధ గ్రంథ మాల. 39.

బ్యా రి ప్ట రు.

ఇది

కర్ణాటక గ్రంథ మాలాకి

బాలకృష్ణ వేంకట రావు గారిచే.

నాంధ్ర ప్రదేశ్ లో పరిచయమైనది.

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి బి. ఏ. ఏ. ముక్ గారిచే

సంపాదించబడినది.

రెండవ మూర్తి.

నిడదవోలు

ఆంధ్రప్రదేశ్ చరిత్రము ద్వారా గ్రహణము.

ముద్రాపకమైనది.

1916.

శం క 0—1—0.

శ్రీరామనంద్ర.

బ్యారిష్టరు.

వీదినమున దుస్తరమగుసాగరమునుదాటి దూరమునం
దున్న ఇంగ్లాండునకుఁ గోవుటకై బయలుదేరితి నో ఆదినము
జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నది! ఆయకూలాన్తవవక్షంబునందు, ఆభ
యశ్రమగుతరంగమాలికలయందు సృత్యక్రీడలనెరవ్వుచున్న
యానౌకాపతంగమునం దల్పారోహిణైన నేను కన్నులుతెర
చుకొని, కేవలమాయంధకారమునుజూచుచు భయవిహ్వల
చిత్తుడనై యెప్పుడువడంకనారంభించితి నో, తిరుగాడుటకవకా
శములేక, వ్యాకులచిత్తయగుకొత్తికోడవలివలెనెప్పుడువికల
చిత్తుడనైతి నో, ఎప్పుడు మరలగృహమునకువచ్చుట కుపా
యముదొరకక శయ్యపైబడి పొరలాడఁదొడఁగితి నో, అప్ప
టియాస్తితిగతులన్నియు నాకిప్పుడు జ్ఞప్తికివచ్చుచున్నవి! అం
తయు నప్పటివృత్తాంతము!—నేనింగ్లాండునకు బయలుదేరితి
ని. పైతృకసంబంధమై యూస్తినిగుడువఁ బెట్టియప్పుడీసికొని
తెల్లికూడఁ బెట్టినధనమును రహస్యముగా కైవసముచేసికొని—
భార్యనగలనన్నిటిని గౌశలమునలాగికొని—దొరికినంత ధన
మునుసంపాదించుకొని—సంసారమమత్సమునుండిముక్తుడనై

స నేను—ఇంగ్లాండునకు బయలుదేరితిని—ద్వాపరయుగమునందు వేణునాదమునకు ముగ్ధములైన ధేనువులు యమునానగ్రీవంతినదాటి శ్రీకృష్ణనిజూచునాశతో మధురానగరమునకు బయలుదేరినవి. త్రేతాయుగమునందు భక్తిచే ముగ్ధుడైన వాయుపండును, ద్వీపనగ్ధరింపవలెనునాశతో సముద్రమునుదాటి లంకకు బయలుదేరినను. కలయుగమునందేడుసముద్రములను, పరునేడుపదులనుదాటిపోయి బ్యారిష్టరుపరిక్షనుండు త్రిపుండనగుటకు ముగ్ధుడనైన స నేను—ఇంగ్లాండునకు బయలుదేరితిని.

బ్యారిష్టరు—ఇదిచిరకాలమునండినాహృదయమునఁ బెఱుగుచున్నయూత—తైశివమునందు నాకాత్మీయుడగు నొకపక్షియతో సప్పడప్పడు హైకోర్టునకుఁబోయి, అక్కడ బ్యారిష్టరునకున్న గౌరవమర్యాదలు, అర్హభిమాన మొదలగు వానినిజూచి విస్మయింపఁగనుచుంటిని. పెన్సన్, ముఖ్జీ, పాలిత ఘోషు, వసుప్ర, సింహ, చౌధురి, మొదలగునరు బంగాళీలై యుండి బ్యారిష్టరులైన పేరుమోయుచున్నప్పుడు యదుగ్రీడనైన స నేనుపరుండియుండుటయెందులకు? అనియీవిధముగాభావించుకొనుచుంటిని. నేను, “బ్యారిష్టరు, బ్యారిష్టరు, అనుచారముతక్కువఁటియొకచింతయే లేకుండనుటటిని.

అదిమొదలుకొని, కలకత్తాశిక్షద్యాయసంపర్క

మును స్వశయసంవర్కమును దూరముగదోయుచు నింగ్లీషువారిచర్యల నభ్యసంపనారంభించితిని.

ప్రతిభ నెవ్వ రజ్జగింపజూయమరు? మొదటిస్లింట్లము లేకుండగనే యీదుటను నేర్చుకొనును—ఎ.నరశాబకము జలియుంచినతోడనే వృక్షశాఖావలంబనమున కలవాటు పడును. అట్లే నేను—ఏకలవ్యునివలె నుపదేశములేకుండగనే దొరలసత్తి, నీతి, హావము, భాషము, మొదలగుదర్శనయందు విశేషముగఁ బారదర్శిత్యమునొందినవాడనైతిని. అట్లగుటనుజూచిస్వయముగ దొరగారే విప్రక్రతులై గూళ్ళర్యప్రధమావేగమడంగినపిమ్మట, నాస్రపంఠరణముచేరికొని, “రాధామాధపులు నిఖిలిపవ్యంశ మొక్కమారే దొరగారైనారు! బూటు, హ్యేటు, కోటు, మొదలగునన్నిటోడను అచ్చముగ దొరగారై పోయినారే! ” అని చెప్పెను—పిమ్మట నాకఠమునెత్తి పీకృతముగా నాలుకమడకవైచుచు “ఆ సందరామ!” యనుటకుమాదుగ “ఆకొండొహోమ” అని యుచ్చరించితిని. అప్పుడాదొర నన్నుజూచి “అంటుకోగము బాగుగనంటుకొనినది. ఇంక దీనికిఁకిత్సలేదు. ఇది నిలువెల్లవ్యాపించినది!” అని యనుకొనియెను—నాకు విచారము మితిమీరిపోయెను—అంతట సాగరకూలమునుజేరితిని.

హూడువత్సరములై నపిమ్మట వెనుకకువరలితిని—

వెనుదిరిగివచ్చినపిమ్మట నన్నొరులు గుర్తింతురనునాశయే నాకు లేకపోయెను—అట్టిది నాకిష్టమునులేకుండెను. కాని, నేనోడనుండిదిగుటకు ముందుగ నేనేనజ్ఞానావస్థలోనున్నప్పుడు నాబాల్యమున నాకు నెచ్చెలులుగనున్నవారుకొందఱు జయపతాకంబుపూపముఁదమనఁత్రువులందులు క్రిందికివేలిలాడుచుండ నన్కెదుర్కొనుటకై యోషపైకెక్కివచ్చిరి. ఇంతలో నోడపైనున్న నానూరినన్నహితులు వారియాకారవిషములు నాశ్చర్యముతోఁ జూడసాగిరి—నేను నాస్వజాతీయమిత్రులతోఁజేరి పరిధానాంచలములు వెనుకమందులవేలిలాడుచుండఁ దిరుగుచుకిష్టములేనివాడనైతిని. కాని, విధాతృనియిష్టము వేఱుగానుండెను. నాపూర్వస్నేహితులునన్నుఁజూచితమనూనఁదమును బ్రకటింపుటకుపక్రమించిరి. అందువలన నోడనుండి నేగముగా దిగిపోవుటతక్కు మఱినాకుగర్హితరములేకపోయెను.

పిమ్మట నామేనక్తకుమారుడు " హొటలునకుఁబోవుచుంటుంచుమా. మొట్టమొదట నొకసారి మీయమ్మను జూచివత్తువుగానిరమ్మా" అనియెను. నేను మనస్సునందు "తల్లియొద్దఁగికున్నాడియుండుట చిన్నప్పటినుండియు నున్నదియే. హొటలునకుఁబోయి యక్కడ మిత్రులయెదుట నేవకులచే నవమానమునుబొందుటకంటెఁ దల్లియొద్దకుఁబోవుటయే మం

చిది" అనియనుకొంటిని.

అకటా! నేనుపోవుతావును, గృహమని పిలువవలయును! ఇల్లనిపిలువవలయును! అదిహోము (Home) కాదుగదా! అక్కడ నుత్తప్తమగు (Warm affection) నాదరమునుపొందుసగభవములేదుకదా,—తల్లి నన్నుఁజూచి నవ్వి కన్నీరువిడుచుచు నస్థిరచిత్తయయ్యెను. మఱియు, గోడచాటునుండియుఁ దలుపుచాటునుండియు, మాటిమాటికిఁ జలించుచున్న ఛాయవలె గనఁబడియుఁ గనబడకుండచున్నవ్యక్తి నేమనిపిలువవలయును?" సంసారము, కాక, కుటుంబము " అనిపిలువవచ్చును. ఇంటికోడలనియైనను చెప్పవచ్చును. ఎట్లుకావలసిన నట్లనవచ్చును. కాని యామె సంగ్రహనామమై యున్నవైపు (Wife) అనుశబ్దనాచ్యమునకర్హురాలగునా? ఆమె మిసె నోరుథర్ (రుద్ర) అగునా? ఆమెలజ్జావతియగు నొకదానియేయగునుగాని, " డియర్ లిజ్జి! " (Dear Lizzi!) అగునా?

పిమ్మట నేలపైఁబఱచినవిస్తరిముందర పీటమీఁదఁ గూర్చుండి వామహస్తమునానుకొని దక్షిణకరముతోఁ జేయు ఘోరశబ్దసంయుతమగు విపరీతకార్యమునకు భోజనమనిగాని, ఖాదనమనిగాని, మఱియెట్లయినఁగాని పేరుంపవచ్చును. కాని దానిని " టేకింగ్ మీల్సు " (Taking meals) భోజనముచేయుట అనిపిలువవచ్చునా? దానిలోనొకబీఫ్ముక్క (Beef గో

మాంసము) అయిననుగానరాదే!

కలకత్తాలో మొట్టమొదట సనుకూలమైనగృహము దొరకనికారణమున హోటలులో నుండవలసివచ్చెను. విమృత ఫార్కుస్ట్రీటునందు (Park Street) ఒకగృహమును రెంటు (Rent=౨ దై) నకుఁ దీసికొంటిని. నేను కలకత్తాకువచ్చి హోటలులో వాసముచేయుట కారంభించినతోడనే యేదోయొక యోచనతో మాయమృతకాశీక్షేత్రమునఁపనిచుటకై వెడలిపోయెను. ఇకమిగిలినదెవ్వరు? మీహిందూమహిమచేఁ బాలింపఁబడుచున్న బౌద్ధవివాహసంబంధమైన పత్నీగూఢకర్మఫలము నాపాలఁబడియెను. ఈకర్మము తలిదండ్రులజేచేయఁబడినది. వారు దానినుండివిముక్తులైరి. వారికర్మఫలమిప్పుడు నాపైఁబడినది—నాదైనది. అదిజ్ఞానవృక్షఫలముకాదు. శైశవసంబంధమైనయజ్ఞానవృక్షఫలమగుటచే దానివలన నమంగళము సంభవించితీరునని నిశ్చయించుకొంటిని.

కాని, నాపాలికివచ్చినయాఫలము నొకటిరెండువత్సరములు శిక్షాపూర్వకముగఁదిష్టకొని యారంగభూమినుండి యవనిక నెత్తివైచితిననుసుద్దిని విచుటకు మీరు సంతోషచిత్తులగుదురు—ఇప్పుడు నాభార్య మునుపటియాయజ్ఞానవృక్షఫలముగా నుండలేదు—మేలిముసుగునుదీసివైచి ఘోషాయకు కారాగారమునుండి విముక్తయై పాపులకుఁబోవుటకును టెన్నీ

నాటనాడుటకును, సభ్యసమాజసంబంధమైననవన నాట్యాభి
సయములఁ జూపుటకును, సంసిద్ధురాలై వానిలో నెక్కుడునే
ర్పరితనమును జూపనారంభించెను! వాద్యమధ్య చేత డబ్బులే
క, ఋణముపెచ్చి కట్టకఁబడుచున్నను, ఆఁచారమే మన
స్సున హస్తాకుండఁగోయెను.

నాభార్య గొప్పగొప్ప కుట్టుపనివాండ్రో యంగడుల
కుఁ బోయి (Tailoring Shops) కొత్తకొత్త యుడుపులనుడి
సికొనివచ్చి ధరించి విజాతీయదంభముతో స్వసభ్యమండలి
యందు పంచరింపనారి భించెను. ఆమెనాయుడుపులతోఁ జూ
చినచో దేహ మొకవైపున ననుగతిమై స్థితిమైయున్నదని
యు, వేటొకవైపున నిగ్గయహృదయముతోఁ గట్టఁబడియు
న్నదనియుఁ దోచుచుండుటయేగాక, ఆయుడుపొకవైపునఁ
జాలకుండనున్నదనియు, ఒకవైపున నిరర్థకముగ బహుళీకృత
మైయున్నదనియు, వేటొకవైపున సపర్యాప్తమై భూలుంతిని
ఘోషించున్నదనియుఁగూడఁ గనఁబడుచుండెను. అమూల్యవ
స్త్రములును, గుప్పసములును, తయారగునున్న ప్రదేశముల
గుఱవారణాశిమోదలగు నగరిము లామెపాలిటికి భూపటమునం
గి (World map) యంతర్నితములైపోయినట్లుండెను. ఇది శీత
కాలము—ఇదియెండకాలము, అను భేదములేకుండ నాభార్య
చేతయంగు ఏనుఁగుదంతమువంటి యెముకతోఁజేయఁబడిన

వివరణ జ్ఞులలితగతి నిటునటునూగుచున్నప్పుడు, మార్మోదయమునందున్నచంద్రకళనల బ్రకాంతునున్న కాచవలయము లదృశమున పోయినవి! — ఆమెకుడిచేతిమణిబంధమున నూతనసభ్యతకు రక్షాబంధస్వరూపముగ ప్రశస్తములగువిలాయతిబ్రాకెట్లు (Bracelets) ప్రకాశింపసాగెను. కనకవలయసంబంధమగు నాపూర్వసౌభాగ్యశ్రీవిలాసమలక్కడ నంతరించిపోయినవి! అప్పుడు నేనామెనుజూచి ఇంగ్లీషుభాషలో "ప్రీయసీ" నిజముగా నీవివ్వడు నాదానవు!" అనిచెప్పితిని. నాప్రీయసియు ననేభాషలో "రాధామాధనా! నాప్రీయరుద్రా! నీవాకనిర్బోధహంసవు" (You are a stupid goos) అని ప్రత్యుత్తరమనుజెప్పెను. ఇంగ్లీషునందు నిర్బోధకునకును, హంసకును, గూస్ (Goos) అనుపదమువర్తించును. అంతియేగాక ప్రేమాలాపములయం దాపదము సంబోధనరూపముగఁ బ్రీయునకుఁగూడ వర్తించుచుండును. ఇంక నాభాగ్యమనేమనివర్ణింతును! నాభార్య అంగ్లేయభాషలో నిట్టివిశేషార్థములతో మాటాడునంతటివిద్వాంసురాలయ్యెను!

నేనొకనాఁడు బార్ లైబ్రరీ (Bar Library—) నకీళ్లపుస్తకాలయము) లో నక్షత్రమండలియందలిఘామకేతువునలెనే ప్రకేపించితిని—అక్కడ నా మానందమునకుఁబరిమితియున్నదా! అప్పుటి నాసుఖసృష్టి యిప్పటికిని నాహృదయ

మునం దంకితమైయున్నది. ఏగృహమునందు, ఉడోప్, ఇ
వాన్ ను, జ్యాక్సన్, పాల్, బాన్స్లీ, పాలిత, ఫోషుమొదల
గు మహాశౌరవముగలలాయర్లు, ఇంద్రప్రభలోనిదేవతలవలె
విరాజిల్లుచుండినో, అట్టిప్రభయందు నేనుభ్యుండనై కుక్కిమీఁ
దఁగూర్చుంటిని. ఒకానొకదినమున నేనాసభకు సభాపతిగూ
డనయ్యెన నేమో యెవ్వరుచెప్పఁగలరు? నామనస్సునందాయూ
శ యుండెడిదో, లేదో, యిప్పుడు నేను చెప్పఁజాలను. కాని,
నాతోడిప్రభుల కాయాశయుండెనినూత్రము స్వీకృతపడి
ది — ఏమందుకేరీ—నేనక్కడఁబ్రవేశించినతోడనే తెల్లనా
ణమువలెనున్న ఉడోప్రుదొరగారిమాండితశక్రశ్రముఖమ డ
లమునందు, ఘర్మలించువులు గాననయ్యెను. ఇవాన్ కనుదొరగా
రి పిశీర్ణవదనపంకజము విశేషముగ పండిట్లయ్యెను. యోజ
నవ్యాపియగుబానస్లీగారిగడ్డము, సవరతాడితకదళీపత్రమువ
లె డిగ్భవిశ్వాసముచేఁ గంపింపనారంభించెను. ములోచనముల
క్రిందదాగియున్న ఫోషుగారికన్ను లశ్రుపూరితముయ్యె
ను. పాలితునికృష్ణవదనము కాలిమాంబుర్బమయ్యెను. రాయి
గారిక్షీణదేహము లీనముకాఁజొచ్చెను. అవన్నియు నాపక్ష
మునకు శుభలక్షణములుగాఁ దోఁచెను—అదిచూచికొని—
అయాశచే ధైర్యముతో దినములనుగడపుచుంటిని.

అశతోడను ధైర్యముతోడను దినములుగడచినవి—2

కమానము, రెండుమానములు, మూడుమానములు గడచి పోయినవి—కృమముగా సంవత్సరముజరిగిపోయినది. పిమ్మట నాయాశ సందేహముగా మాటిపోయెను. దేశన సులగు కక్షిదారులందఱును నాకు విరోధముగానున్నట్లే కనబడియెను. నాచేసుకరిగాఁ దెలియక వాగువచ్చుటలేదేమోయని మఱింత పెద్దయత్నములతో బోర్డుగొప్పించితిని. వీధినుండియెవ్వరైనబోవుచున్న చప్పుడైనచో నాలుంటికివచ్చుచున్న కక్షిదార్లనియే నేననుకొంటిని. కొంతన్నేపైనపిమ్మట—నిరాశ—నిస్పృహ—అనైక్యప్రధానమైన మనదేశమునం దందఱు నీవిధముగా నైక్యభావముతోనుండుట నేనెప్పుడును జూడలేను—అదినాదురదృష్టమో, దేశమున దృష్టమో నేనెట్లు చెప్పఁగలను? నాకొకగుమాస్తాదొరకెను. నాసాధాగ్యముచేతనో, దౌర్భాగ్యముచేతనో, ఆతఁడించుక చతురమతియగుటయేగాక, ఊరియందున్న టౌటుల(Touts-కక్షిదారులవెంటఁజెట్టుకొని, వారిని, వక్షేళ్లునుగూడఁ దినివేయవలెచిత్రివర్తనముకలవారు) కు మిత్రుడైయుండెను. ఆతఁడప్పుడప్పుడు పోలీసుకోర్టునందలి యొకటిరెండు చిల్లరిశిర్యాదులను దీసికొనివచ్చుచుండెను. ఎప్పుడోయొక్కసారి—ఒకటికాబోలును!—హైకోర్టుసంబంధమైనవ్యాజ్యమును దీసికొనివచ్చినట్లు జ్ఞప్తియివ్వది—అదైననెంత? అందువలనవచ్చిన దొకమోహరీ సా

ముక్తంబు హెచ్చుండను—చేయనదేమి! ఏదోవిధముగఁ గా
లముగడపవలసినవచ్చినది. ఆస్వల్పసంగతులనన్నిటిని చెప్పకొ
నుట సిగ్గులచేటు—దహరీగాండ్రీను ఓడిచి—చో గతిలేదు.
ఎక్కడికక్కడకే—దొరకింతకే—సంతోషింపవలసినది
ములు వచ్చినవి! ఇంక విశేషముగఁ జెప్పకొనుటవలనఁ బ్ర
యోజనమేమియున్నది?

తుదకు దరిదురీలగునారీవ్యాప్తములలో రుసుము పు
చ్చుకొనకుండఁ బరిచేయుటకు నిశ్చయించుకొంటిని—అందు
లకును మార్గములేకపోయినది—నాకంటెఁ బద్దవారుగనున్న
వారనేకులు స్వార్థమునువిడిచి పరోపకారమును జేయుటకు
బద్ధకంఠులై నిలిచియుండిరి.

నాయనస్థ యిట్లుండఁగా మొదటఁ జెప్పినకర్మవృక్షఫల
మగు నా “లిజ” క్రమముగా వేగముగా ఫలమాలనీయనారం
భించెను. నాసంతానము కక్షిదారుల దృష్టాంతము ననుసరిం
పలేదు—ఆదినమునకాదినము— అక్కఱలేకపోయినను—
సంతానమభివృద్ధిపొందుచుండెను. దీనినేగాదా “అనుచితా
నుగ్రహము” అనిచెప్పెదరు.

ఋణము నాసంతానమార్గమునే యనుసరించెను—
తుదకు నేను మహాజరులు, పిటీషనులు మొదలగువానికిఁగూ
డఁ దిరుగవలసినవాడనైతిని—

నేను మొదట విలాయతినుండి తిరిగివచ్చినప్పు డిది యంతియు నేశమని యనుకొనలేదు. ఇప్పుడది స్పష్టము గాఁ దెలియవచ్చెను. ప్లాంటుమొనలగు హెచ్చువెలగలబట్టల ను ధరించుటకు నేను సహంపజాలకుంటిని. తెల్లబట్టలు శరీర మునకు సుఖమునిచ్చుననిగా నగపడియును. అంతియెకాక, దొరకారితోడముకంటె మనస్తాత్రములతో వండినయన్నము నాకు మిగుల నారోగ్యమైనదని యెక్కువీరియన్నుచే (Experience—అనుభవము) తెలియఁచెను. కాని, యది శ్రయ నాభార్యకుఁ దెలియఁజెప్పువారెవరు? ఆకార్యమును నేనేవహించితిని.

హిందూనుందరి పాకకార్యమునందుఁ గేవలము ద్రోవివలెను, సహిష్ణుతయందు నీవలెను, గృహకార్యముల యునుదాఁపవలెను, కాక బంకిమచందునిప్రభుత్వముఖవలెను, ఉండవలయునని దృష్టాంతపూర్వకముగ ననవలయు నాభార్యకు నేనుపదేంపఁదొడంగితిని హిందూస్త్రీయగునామె సంబంధమునందు సహనర్మితిగను, సేవయందుదాసగను, అహారమునందు వాయుభుక్కుగను, కార్యమునందు శ్వేకర్మగను కోపము లేకుండగను నుండవలయునని యనేకశాస్త్రముల నాధారపఱచుకొని విశదముగ జోషించితిని. కాని, యానాథ రోత్రపదేశములను నేనువారెవరు? ఆమె యానాథ్యమునకు నే

నే యుపనేశగురువునై యుంటిని. నాయంకట నేనే మొదటి నా మె కావిద్యను నేర్పితిని. ఇంక జేయున కేమి — నాగృహిణికి గృహసంబంధమైన యెస్టాబ్లిష్మెంటు (Establishment) కగు కర్చుతగ్గ లేదు.

మొనటినుండియు నెలకు రెండుగూపాయలజీతమునకు న్నయొకయాయదాని తీసివైచి మాసమునకుఁ బదునేను గూపాయలనేర్పరచి యొకదానిని నియమించితిని. అప్పుడు నాభార్యయగుమిసెన్రుదగ్గి విశ్వాసముగల యీ మొదటిసేవ కుర్రాని దీసివేసెనందులకై అన్నపానాదులనుమానినై చి కన్నీటినివిడుచుట నాకు బాగుగ జ్ఞప్తియ దున్నది. ఇప్పుడం దులకుఁ దగినపాత్రయిచ్చి మైనది. ఆదాదికిబదులుగ పూర్వ పుసేవకురాలినే మరలఁ బట్టుకొనుటకుఁ బ్రయత్నించితిని. అం దులకును నొకగొప్పయూటఁకముకొనెను. ఇప్పుడు నాభార్య పూర్వమువలెఁ గన్నీటిచే నేలనుదడుపుచుండు కరుణామూర్తి గనుండ లేదు. ఆమూర్తి రుద్రానికిఁ దగినయగ్గిచ. డీమూర్తియైయుండెను. నేనికఁజేయునదిలేక కూదాదిమాటనుఁడి చి యితరసేవకు లనావశ్యకమని తెలియఁజెప్పటకుఁ బ్రయత్నించితిని. నాగృహిణి యందులకుఁవిరోధముగా ననేకయుక్తు లను జూపుచు “ద్రావిండుగూమ! నూడ్చి బాగుచేయువారె వ్వరు? గుమ్మరుల నూడ్చువారెవ్వరు? చిల్లరపనులను నెరుచే

యునును" అని చెప్పినా గెను దాగియును గురూమువ్యాపారమునా
 మూన్యమెనదికాను. అక్కడజవాను దేశపు బలు తెఱంగులవి
 న సకరమును, అద్దములును, పటములును, కాచపాత్రములును,
 నానావిధములగు కృత్రిమ పక్షులును, గోడలకు వ్రేలాడవేయు
 బడియుండెను. మూలమూలలయందు, మేజులును, టేబులు
 ను, వాట్నాటులును, (What nots) క్యాబినెట్టులును, (Cabinets)
 నానావర్ణములుగల రేశ్మన్ వస్త్రపుడును కలచేఁ దయారుచే
 యుబడిన పిచ్చిముగు బెల్లములచొకియును, సోఫాలును, పీ
 కిదానులును, పూలదానులును, గడియారములును, మంటిపా
 త్రాలును, కర్రసామానులును, చీనావేశపు ముటిపాత్రలును
 కాగితపుసామానులును, ఇంక నెన్నియో నసంగతములు
 ను, అనావశ్యకములుగను పదార్థములు, స్త్రాంసు, జర్మన్
 మొదలగు దేశములయందు నిర్మింపఁబడినవన్నియును, గడి
 నాలుగువైపులఁ గిక్కిరిసియుండెను. వానినన్నిటిని నమ్మివే
 యవలయునని చెప్పితిని. అందులకు నాగృహిణి "పిలిచిన పె
 ద్దమనుష్యులను గూర్చుండఁబెట్టుటయెక్కడ" అని యడిగె
 ను. నేను "జనులు పిలువకుండుటమంచిది. ఈ సామానులన
 న్నిటిని దీసివైచి. చో స్థలము విశాలమగునుగాదా!" అని చె
 ప్పితిని. రుద్రాజిహటిం రౌద్రమూర్తినిదాల్చెను. నేనూర
 కుంటిని. మొదటివలెనే వంటవాడు వంటనుజేయుచుండెను.

బట్లెరు (Butlea) మేజాను సిద్ధము చేయుచుండెను. నేవకు లభ్య గతులకార్దులను దెచ్చి చూపుచుండిరి. బండ్లముకాగానే గృహిణినన్ను వెంటఁ బెట్టుకొని బారులై బ్రక్రినివిడిచి కొత్త కొత్తబట్టలను దెచ్చుటకు మాపులకుబయలు దేరి పోవుచుండెను. టేబులిలు (Teatable) చుట్టను తున్నినుదుస్తులను ధరించిన వారందఱును వచ్చి చేరుచుండిరి. డిన్నరుటేబులు (Dinner Table) మీఁద, శూలములును, చంచాలును, చాకులును, గాజుపాత్రలును ఝణఝణశబ్దమును జేయుచుండెను. ఈవినింగుపార్టీ (Evening party) అయినప్పుడు గదిలో నొకమూలనున్న పియానాయను రాగమాలిక స్వరాపస్వరములు పాటింపకయె వాయింపఁబడుచుండెను.

నామానులు హెచ్చినకొలఁదిని బీదతనమును మూసి యుంచుటకష్టము. పదార్థములు పగిలిపోవును. జోడుగానున్న వొక్కటొక్కటిగా మారిపోవును. కొత్తవి ప్రాశస్త్యము. గేష్రన్ బట్టలయంచులనున్నరంగు వివర్ణమైపోవును. చీటిబట్టల పూలపై ధూళిపడిమారిపోవును. సోఫాపైనున్న మెత్తివిడిపోవును. కాళ్లకునులూడిపోవును. కుర్చీలకాళ్లకదలిపోవుచుండును. పరదాలక నూతిపనియంతయు శిథిలమైపోవును—అవితూట్లు పడిపోవును. ఇంక దారిద్ర్యము బయటఁబడుట కేమియభ్యంతరమున్నది?—అదారిద్ర్య మైశ్వర్యముయొక్క ప్రతిరంధ్ర

మునుండియుఁ దొంగిలించుచును. కొన్నితరములను గొనివచ్చిన వస్తువుకూడ మెఱుంగెడలి పొందుతున్నవలెనై మూలఁబడిపోవును. ఒకదానితోనొకటి యదుకదు—ఒకవస్తువుకన్నెపునముసినొనిపోవును. వేతొకవైపున నోరుదెలుచును. కష్టప్రయత్నములతో ససామర్థ్యముయొక్క ద్వంద్వలక్షణములు బయటఁబడి జనులకనేకవిధముల సగపడుచుండును.

నేనేనుమాజమునకుఁగోయిపడితిని యందు మందు నకుఁబోవుట కష్టముగానుండెను. వెనుదిరుగుటకునుమార్గము లేదు—ఈవిధముగ నాలోచించుచు నించుకరకత్తవర్ణమిశ్రితమైన కృష్ణవర్ణశరీరములతో నొప్పునాగిడ్డల, కాలరు, టై, ఫ్రాక్ (Collar—Tie—Frock—మెడపట్టీ—చీన్నపిల్లల మేలంగీ—లుంగీ) మొదలగువానిచే నలంకరించి, ముఖములకు పొడరు (Face powder) ను బూసి, వారినొకవిధముగ నాండ్లయులుగఁజేసి, హిందీసంబంధమైనయపభ్రంశభాషను నేర్పుటకు దాదితోఁ బంపుచుంటిని. వారిభవిష్యమెట్లున్నదో తెలియుచునేయుండెను—నావ్రకృతస్థియు దురవస్థలోనికివచ్చినదని చెప్పుట యనావశ్యకము.

మాయూరఁ గొన్ని భూములును, గలకత్తాయందుఁజేరి డుగ్ధహములును నాకుఁగలవు— ఇంగ్లాండునకు బయలుదేరి

నప్పుడువానినన్నిటిని విభాగింపచేసి నొందినయుకయట్టిగీతవశపటచి
తని. ఆతఁడు చెప్పినమాటలచే—నేను వెనుదిరిగివచ్చినపిమ్మట
నాతఁడు నాకిచ్చు వ్యాజ్యములమూలమున నాభూములను
ఇండ్లను విడిపించుకొనవచ్చుననెడియాశ యుండెడిది ఆతఁడు
నేను వచ్చినపిమ్మట నావైపునకుఁదిరిగిచూడలేదు. ఇతరుల
కు వ్యాజ్యములను దేచ్చియిచ్చుచుండెను—నేఁ భిమానము
తో నాచినిబలుకరించుట మానివైచితిని. బ్యాంకింగ్ గాను
నువైచితిని, కాలర (Collar) స్వగూపమైనఫణిచే దళిత
డనై హృదయమునందుఁ బ్రథనో దితిని—

మొట్టమొదట నేను సీమనుండిదిగివచ్చినప్పుడు నాటి
ఫిన్ (Tiffin—ఫలహారము) విషయమునఁ జాలగందరగోళ
మయ్యెను. బారులై బ్రీకిమెంబరులలో నట్టిటిసిను నెవ్వరును
దీసికొనుటలేదు. క్రమముగా మనస్సున దేశహితైషిత్యము
కలిగి దేశహితముకొఱకు ఇంగ్లీషునందున్నచిహ్ను (Speeches)
ఉపన్యాసములు) నిచ్చుచు, దేశభాషోన్నతికై, ఇంగ్లీషునందే
యపన్యాసములను వ్రాయఁదొడంగినపిమ్మట నాటిఫిన్,
దేశభిమానమున బియ్యము, బెల్లము, నేయివీనిలోనికిఁ బరి
వర్తనమునందెను! కాని, జనులు నాయున్నోద్దేశములను
గ్రహింపఁజాలక, నన్ను హీనముగఁ జూడఁదొడంగిరి.

బ్యాంకింగ్ ప్రస్థితినిజూచుటయైనది. అంతకుండు బట్టణ

మైత్రుకలికత్తాయే మేఘా నగపజెను. ఎందువల్లననగా —
అక్కడఋణస్థులను దొరకును — పైతాపులనందులకును
మార్గము రేకుండఁజేయెను.

నానలె నిశిరులనేకులు బ్యా రిష్టరులును లాయరులు
నుండిరిగానఁ గౌఠూహలముగలపాఠకమహాశయులు వారినడి
గి నాతరుచాతి వృత్తాంతమును దెలిసికొందురుగాక! — అతి
విస్తరమెందులకు?

ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిబంధము.

అనుబంధగ్రంథమాల. 32.

జాతీయగీతము.

—

ఇది

బాలకృష్ణ వేంకటరావుగారిచే

రచియుంపబడినది

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి బి. ఏ. బి. యల్ గారిచే

సంపాదించబడినది.

—తెండ్రుకాళ్ళు.

నిడదవోలు

ఆంధ్రప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపబడినది.

1918.

వెల రు 0—1—0.

క్రి.రా.వి.శంకర్.

జాతీయ గీతము.

రత్నాకరావగాహనము.

౧

శంకరమూనీర! సరస్వహార!

వరశిరఃగవినాథ! వాహినీనాథ!

ఘనజేషనాథార! గంభీరసార!

శరమూషఘనతేజ! సాగరరాజ!

పుష్పలమామూర్వ పురుషులఁగూర్చి

మహితవిక్రములగు మావారిఁగూర్చి

పేరుగన్నట్టి మాపెద్దలఁగూర్చి

ఆర్యులగు పురాతనాంధ్రులఁగూర్చి

వారలకీర్తి నైభవలక్ష్మీఁగూర్చి

వారిల పుణ్యప్రవర్తనఁ గూర్చి

వారలధరత్రుత్పరతనుగూర్చి

వారలవిజ్ఞానవల్లరిఁగూర్చి

ఆదికాలమునుండి యాఁగకయుండ

ఎంతొకాలమునుండి యెడతొగకుండ

గర్జపేయముగా గానంబునేయు

చున్నాడవని పినచున్నాముగాన
మాభూగ్వసంచిత మాణిక్యరాశి
నుగరింబులు దాచియుంచితగాన
నీలోన గురికిపనిరత్నస్వస్తి
మారత్నమలంబందు మమచేసేందు
వచ్చితిమి నేళ వైభవం సగ
మారోక్కెలనుగీర్పుమా! నయయించి
రమణీయగుణసాంద్ర! గత్నాక గేంద్ర!

౨

పతితపాదన! యోక్తపాపార్థ! నీవు
పతితులన్యగుమయుల బాలింతువనియు
బాపపంకిలమును బావుడువనియు
నజ్జానతిమిరంబు సడగింతువనియు
సుజ్ఞానతేజంబు జూపుదువనియు
మాతాశతగమ్రులు మాపెద్దభల్ల
నినుసమ్మరూపాడు నీకిచ్చిచన్న
మారత్ననిచయంబు మాకిత్తువనియు
న్నానమాడగ వచ్చినారముగాని
న్యాయమాడగ వచ్చినారముగాని
అకుంభసంభవు నటులొక్కమాత్ర
వప్పమినినుబట్టి తొగరాలేదు

బృందారకాసురబృందంబువోలె
తెంపుమైనిన్ను మణింపరాజేదు
రఘురామచంద్రునిరాజసవృత్తిఁ
గూర్చిరాత్త్రుములగినుఁ గొట్టిరాజేదు
సగరపుత్రులవలె ససిచెడిమేము
తెలిసే శ! నీయిల్లుశ్రవ్యరాజేదు,
అటుగాఁ మామొడ నాదరముంచి
ప్రస్తరసదృశతిరంగహస్తముల
నలలుంపఁగాఁజోకుమయ్య! మముక్తును
రవఁణీయగుణసాంద్ర! రత్నాకరేంద్ర!

3

ఆమహావిష్ణున కత్యాదరమున
నిందిరారన్నంబు నిచ్చితివనియు,
ఆయనగేంద్రున కత్యాదరమున
నిభరాజరత్నంబు నిచ్చితివనియు
ఆపాగ్వతీపతి కత్యాదరమున
నిందుమహారత్న మిచ్చితివనియుఁ
కౌస్తుభవఁణీయును గామధేనువను
గల్పప్రతుంబును గడుబీరితితోడ
తానమిచ్చిన వహోదారుండవనియు

౨

నలుదిశలు చీకట్లులుగ్రమ్ము • నాడులేగ
 దినమణినిగప్పినట్లేదు • ద్విదినములేగ
 గారుమబ్బులుగ్రమ్మెడు • కాలమేగ
 జడలుపిడుగులు గురిసో • సమయమేగ
 నేర్లు బూర్లును నేకమా • నేడులేగ
 తటినరాశహాసంబుల • తరుణమేగ
 కాలమేఘంబుగర్జించు • వేళలేగ
 నవనిపంకిలమైయుండు • నదనులేగ—
 అదెప్రభాతకాంతులుదోచె • సరయుమిపుడు
 సూర్యుడుదయించె దూర్పున • జూడుమిపుడు
 ఆకమునిర్మలంబయ్యె • సరయుమిపుడు
 కడలనెమ్మదివ్యాపించె • గాంచుమిపుడు
 తోరమగుసింధుకూలంబు • దోచెనిపుడు,
 నిశ్చలత్వంబె యెల్లడ • నగడనిపుడు
 అంశటను శాంతిరాజ్యమే • యయ్యెనిపుడు
 అవనిసతినస్యశాలిని • యయ్యెనిపుడు
 అట్టియీవేళ సీయింట • నాంధ్రపుత్ర!
 పాడిపంటలుగలవని • ప్రతిదినంబు
 వచ్చుచున్నారలతిధుల • వ్యరిగాఁగ

నీవు సామరితనముం • లేవలేక
 నీస్వధర్మబులన్నియు • నీబుగలిసి
 ఆస్వధర్మబులన్నియు • శపలదోరి
 సాధిధర్మబులన్నియు • బాహుదోరి
 స్వజనులను బోషణమునేచు • జాలనచుచు
 అతిథిపూజనార్పణ • నైవేద్యము
 ఉదరపోషణమునకై • నోపనచుచు
 జేయవడికన్న మోక్షార్థం • బోలునయ్య!
 దీనజనములకును గావ • ధేనువై
 అర్థిబృందంబునకును గ • ల్పగమైన
 పూర్వపంచిత విష్ణు • పూజమైన
 పూర్వసాధ్య గౌరవా • పూజమైన
 యిట్టిసీగ్ధహమందు నీ • కేమికోదవ
 యిట్టిసీయూరయందు నీ • కేమికోదవ
 యిట్టిసీభూమియందు నీ • కేమికోదవ
 యిట్టిసీదేశమందు నీ • కేమికోదవ
 ఆలకించుచునుంటిరా! • అంధ్రీపుత్ర!—

౩

ఏశకత్తున నొకజాతి • యేవుగనెరా
 ఆశకత్తేగనెడూరు • హుద్భుతముగ;

ఏమహాశోకమున నిగ • మెల్ల - డాకె
 నామహాశోకమేగె నే • డన్భుతముగ;
 ఏశిశిరమందుఁ గారాకు • లెల్ల బడెనొ
 ఆశిశిరమేగెనేడు మ • హద్భుతముగ;
 ఎట్టివేళ నీకీ నిద్ర • పట్టినదియి
 అట్టివేళయుఁ బోనునే • డన్భుతముగ
 ఆలకించుచునుంటివా ! • ఆంధ్రపుత్రి !—
 ఉదయమందుదుఁ గుంకుచు • నున్నయట్టి
 లతమూర్తులనూర్య చం • ద్రులగుగనక
 అందరాని నీలకాశ • మందుఁజేరి
 నవ్వుచుండిన తారాగ • ణములగనక
 అమలతరమైన మృదులతా • గ్రమునఁజేరి
 పరిమళించుచునున్న పు •ష్పములగనక
 క్షీతిలంబు పవిత్రముఁ జేసికొనుచు
 నెపుడు ప్రసహించుచున్న వా • హినులగనక
 అద్భుతంబుగఁ జెక్కల • ల్లార్చుకొనుచుఁ
 జనలదిరిగెడు పిట్టల • జాతెగనక
 ఆత్మజీవనోపాయంబు • నరసికొనుచు
 క్షుచును దిరిగెడు జంతుజా • లములగనక
 సకలమునుమోహమునముంపఁ • జాలినట్టి

పరమసుందరిప్రకృతిదే • సామగ్రసక
ఎన్ని సంస్కారములు నీ • మించదుక
గాఢనిద్రానుహవస్థ • గడిచినావా
ఉసుతరాజ్యానిన్నె పడి • యుండినావా
మఱిపుమున్నీటియడుగున • మలగినావా
ఇప్పుడై ననులెక్కించి • చెప్పగలవా
అలసించుచునుంటివా • ఆంధ్రపుత్ర!—

౪

ఒడలుతెలియక నిన్చించు • చున్నయపుడు
ఏమియయ్యెనొ నీజాతి • మెఱుంగవుగద !
ఏమియయ్యెనొ నీమత • మెఱుంగవుగద !
ఏమియయ్యెనొ నీవేష • మెఱుంగవుగద !
ఏమియయ్యెనొ నీభాష • మెఱుంగవుగద !
ఏమియయ్యెనొ నీసూప • మెఱుంగవుగద !
ఏమియయ్యెనొ నీపౌల • మెఱుంగవుగద !
ఏమియయ్యెనొ నీగృహ • మెఱుంగవుగద !
ఏమియయ్యెనొ నీమూల • మెఱుంగవుగద !
పాఠజూడుము లేచియీ • పాటికై న
దోడిన రలతో నీపు • గూడిమాడి
తల్లిసర్పించి తత్ప్రసా • దంబకలిత

అభ్యుదయపరంపరల నీ * నందుకొఱకు
 ఆలసింపగఁగోకుమా * సంతయైన
 ఆలకించుచునుంటివా ! * అంధ్రపుత్ర!—
 ఏమహాజ్ఞానవశత నీ * విట్టులైతొ
 ఏమహాశాపవశత నీ * విట్టులైతొ
 ఏమహాపాపవశత నీ * విట్టులైతొ
 ఏమహాకీర్తనవశత నీ * విట్టులైతొ
 బుద్ధినించుకనూహించు * బూనితేని
 పూర్వదృష్టినిగఁగెతల * పోసివేని
 మానసానుతాపంబున * మఱిగెదేని
 పూర్వకృతమునెఱుంగఁగా * బూనవేని
 అఖిలమునెఱుంగఁగావచ్చు * సంతలోన
 అఖిలయాతనలునుబోవు * సంతలోన
 అఖిలపాపాలులునుబోవు * సంతలోన
 అఖిలకర్మంబులునుబోవు * సంతలోన
 అమరవాక్యంబులనవీని * నాదరమున
 నాలకించుచునుంటివా ! * అంధ్రపుత్ర!—

౫

పాపహోద్యానమునఁజేరి * ప్రకృతిమాక్తి
 చిన్నిశాశికచెప్పుచు * నున్నయిళుడు

చిగురుజొంపంబులొజ్జేరి • నిగమనూక్తి
 చిన్నకోయలచెప్పచు • నున్నయపుడు
 పుష్పగుచ్ఛంబుపైజేరి • పురుషనూక్తి
 చిన్నితుమ్మదచెప్పచు • నున్నయపుడు
 ఘోగుళుచ్ఛంబుపైజేరి • పరమనూక్తి
 చిన్నిరాచిలకచెప్పచు • నున్నయపుడు
 మేలిపరిమళమునను • కూలనూక్తి
 చిన్నివాయువులచెప్పచు • నున్నయపుడు
 ప్రేమబద్ధానురాగులె • ప్రేమనూక్తి
 పరమామాధవునిచేమ • వాంఛదీర
 నుత్సుకతఁ బ్రార్థిస్తుచ్చుచు • నున్నయపుడు
 సకలసౌభాగ్యమనుభవ • సమయమపుడు
 మేలసమయమప్పుడునీ • మేలుకాంచి
 తనఘ! శుభపరంపరలునీ • కగునుగాక
 అతిధిసత్కారమునుజేయు • మదనెఱింగి
 ఇదియె నీకున్నసౌభాగ్య • మిట్లయెడల
 నిదియె నీకున్నగౌరవ • మిట్లయెడల
 నిదియె నీకున్నస్పృహన • మిట్లయెడల
 నిదియె కావించునుమ్మిదీ • మిట్టపొద్ది
 అలకించుచునుంటివా! • అంధ్రీవు!—

౬

పూర్వకారవమ ను బాంను • పూర్వితోడఁ
 బూర్వధర్మం లొనరించు • పూర్వితోడఁ
 బూర్వవిద్యుఁ యెడఁ • పూర్వితోడఁ
 బూర్వభోగింబులను బాంను • పూర్వితోడఁ
 బూర్వపురుషుల వశ్యాద • బుద్ధినెంచి
 పూర్వపురుషుల చర్యల • బుద్ధినెంచి
 నీను విద్యుక్తధర్మం . . . • నీవెఱింగి
 నీను సత్కథధర్మం . . . • నీవెఱింగి
 నీను జాత్యుక్తధర్మం . . . • నీవెఱింగి
 నీను మానవధర్మం . . . • నీవెఱింగి
 కోరిదుండని యనిపించు • కొనెదవేని
 గొప్పహాశర్తవనిపించు • కొనెదవేని
 కులమహారత్న మనిపించు • కొనెదవేని
 వాసుజవర్మండవనిపించు • కొనెదవేని
 ఆత్మవేషం . . . మార్పకు • మయ్య! యెపుడు
 ఆలకించుచుంటివా! • ఆంధ్రపుత్ర!—

౭

మఱవఁగా గానిశతుగ్రి . . • మఱతుగాక
 మఱవఁగా రాని మిత్రుల • మఱతుగాక

మఱి ఓ గారానిబిడ్డల • మఱత గాక
 మఱవ గారాని ప్రియురాలి • మఱతు గాక
 మాతృదేశంబు మఱవకు • మా! కుమార!
 మాతృభాషను మరచకు • మా! కుమార!
 మాతృభూమిని మఱచకు • మా! కుమార!
 మాతృదేశవత మఱవకు • మా! కుమార!

అణాగ్రంథములు.

బాలునివీరశ్వాసు.
ఇం యొక చిత్రము.
బిస్మిల్లీస్తరు.
జాతీయగీతము.
అనాథ పేరీతము.

కాకము.
నేమాంజలి.
మీరాబాయి.
రాణీతారాబాయి.
కాయాలు సాహేబు.

అరణ్యగ్రంథములు.

గోదావరిపాట
అనునూనపురుషులు.
ఆలుమగిలు.
సంవత్సరాది.
గర్వభస్మత్రయము.
చిత్రకథ.
కపోతము.

మంగళహారతులు.
రామకీర్తనలు.
చిలుక.
సప్తశ్లోకములు — పుష్పశ్లోకములు.
చందమామ.
ప్రణయకోపము.

నాటకములు.

సతీసంయుక్తము.	0	8	0
యాచనారేంద్రవిజయము.	0	8	0
చిత్రకథానుధానహరి. (పద్యములు.)	0	6	0
సురస. (నవల.)	0	8	0
ప్రీతినివృత్తకథలు. (మొదటిభాగము) ...	0	6	0
ప్రీతినివృత్తకథలు. (రెండవభాగము) ...	0	6	0

ఐ. వి. గాపురి అండ్ బ్రదర్సు,
నిజామాబాదు, కృష్ణాజిల్లా.

అంధప్రచారిణీగ్రంథనిలయము.

అనుబంధగ్రంథమాల. 33.

వేద మూంజలి.

ఇది

జాతాంత్రపు వేదము గావు గాని

శబ్దములను బట్టి.

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి బి. ఏ. సి. యల్ గాని

సంపాదించబడినది.

రెండవకూర్పు.

నిడనవోలు

అంధప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపబడినది.

1916.

వెల రు 0—1—0.

శ్రీరామచంద్ర.

ప్రేమాంజలి.

ఏవిశుద్ధత స్వయంబున నీజగంబు
పుట్టించుమొంది క్రమక్రమం బుట్టిగిట్టు
నస్తికత్తిడి కనయంబు గట్టునడెనొ
యాపిశుద్ధతత్వంబు నాశ్రయితు.

విన్నపము.

"భూమిపాలక! యొకయబలామతల్లి
కాదనాథ యనాథయై కాలవశత
నొక్క-విన్నపమును బంపుచున్న దివును
దీని దయతోడఁ గాంచి యీదీనురాలి
ప్రార్థనం బాలకింపుమీ! పార్థవేంద్ర!
పాంచభౌతికమైన ప్రపంచమందుఁ
బాధివశరీరమును చాల్చి ప్రకృతిగల్చి
జగతినుండిరె యెవరైన శాశ్వతిముగ?
శాశ్వతత్వంబుఁ గోర, రాజ్యమును గోర,
ధనము ధాన్యం లతో నిమిత్తంబు లేదు
చంచలము లభిరంబు లై జరగువానిఁ

గొనుట కినుమంశయును బ్రయోజనముగానఁ
 గావున ననంత మైశ్వర్యముగవీడి
 యొకసమేపంబులోఁ జొరవనున్ననాకు
 వసుమతీశ్వర! యేమి కావలయుఁడు?
 నిహమతోడి సరబుధ మిం కేమియుండు?
 నై సగరుశించి నీగిహో సంక్షిప్త
 కడకు నాకిదే కోరికగాఁగనున్న
 యట్టి ప్రేమాంజలిని దయయుట్టిపడఁగఁ
 బ్రాణనాథుని పదఃపూసాని కనిసి
 తాత్రో శ్వర! పుణ్యంబుఁ గట్టుకొనుమ—
 మొగి మెఱుగినిలేమి మోమోట మెడలి
 నాకు నీశనిచెప్పట న్యాయమగునె
 శనకు నాకంఠగంబును గనఁగవలదె
 యనుచు నన్యథా భావించఁ జనదు నీకు;
 ధరణిపీఠి విజయశైలము దండ్రిగాన
 నేను నీశ్రీజయదలిదాసఁ గాన
 నామగూపంబు లఱిసయినాథఁ గాన
 నామొఱింతుటయె నీకు న్యాయ మగును,
 నన్ను మన్నించుటయె నీకు న్యాయ మగును,
 నాదుతుదికోర్కీ తీర్చుటే న్యాయమగును;

ధరణిపరిజలకు నీకంటె దైవమెవరు?
 దైవమే దీనులను బోధించి దలంపకున్న
 నక్కటా! నా రికిక శరణ్యంబు గలదె?—
 కానఁబడకుండఁ జనినయీకాంతకొఱకు
 నేను శ్రమపడఁలనిననియతియేమి?
 యెన్నియోరాజకార్యంబులున్న నేను
 కన్నపెట్టంగఁగలనె యీచిన్నిపనికి?
 నిదియె జ్ఞాపకమగ నుండు పెట్టులనుచు
 భూతేశ! యుదాసీనబుద్ధిదార్పి
 నాదువిష్నవ మఱసేయఁగాదు నీకు;
 ఒకయనాథ, జగతి వీడియున్నయబల,
 దయతునిపవిత్ర శాసనద్రుములయందుఁ
 జిత్తిమిడి చన్నకొరిగ్గడి, బీనములు
 విధునిచేమాంజలికి ధారవిడిచి చలన
 యట్టియిల్లాయి కోరినయట్టి కోర్కె
 చిన్నికోరిక నీపంటిక్షితిపుంతును
 దీర్పకుండుట ధర్మంబు నేర్పె యనుచు,
 సహరహంబును నీయంతరాత్రి నిన్ను
 నోర్చితోడఁ బ్రహోసించుచుండుఁ గాన
 నాదువిష్నవమున దీర్పఁగాదటంచు

నీ పువ్వేక్షింతువనుచు నే నెంచబోను—

* * * * *

లోకపాలక! నామెఱుఁగ నాకళించి
నీ జాత్యాలకత్వసన్నియతి నెంచి
పుణ్యతత్పర మగుధర్మార్థినించి
చిరజైత్రైశ్వర్య భోగసంసిద్ధిఁ గాంచి
శాశ్వతంబగుకీర్తి నెసంగుమయ్య!”

ప్రేమాంజలి.

(మంజరి)

“నామనోనాయక! నాప్రాణధనమ!
నాజీతేశ్వర! నాతపఃఫలమ!
మగువలకుండుసామ్రాజ్యపూర్ణజ్ఞ
యనయంబు నామీదఁ నధికారవృత్తి
నెఱపుచునుండంగ సృపనిఘామణికి
నామనోనాయక! నాప్రాణధనమ!
నీయున్ని, నీమన్ని, నీస్వరూపంబు,
నీనామవృత్తులు నీవిశాసములు,
చిడిముడిపాటునఁ జెప్పలేనైతి;

అటు చెప్పకుండినయంత నేమాయె
 పాణినోయక! నీదుపావననామ
 మనయంబు నాహృదయంబుజమందు
 శతసహస్రాదికసమదాళులట్లు
 విరతినెఱుంగక విహరించుచుండె,
 నీయున్కి, నీమన్కి, నీశ్వరూపమున
 నీనామవృత్తుల నీవిలాసముల
 నై క్యానుభావంబు నందిననేను
 విరహతాపమునకు విసత్ప్రతి నొసఁగి
 యతులితానందరసాంబుధిలోన
 నీదులాడుచునుందు నేమియుఁ గనక—
 అది మనోకల్పన మగు సంతెగాని
 నిజముగా ననుఁగూడి నీ పుండలేదు
 నను విడనాడితే నానాథ యనుచు
 సంతరంగనమాధి నవ్వలఁజెట్టి
 కనుదోయి విచ్చి నేఁగనుఁగొనునంత
 హృదయంబునకు సత్య మేర్పడఁదోచు,
 నది తోచినంతనే యక్కటా! నాథ!
 వివరింపఁగారాని విరహార్తిగుంది
 నీకయి వెదకుదు; నిన్నుఁ గన్గొనక

చెలువల కుండినసిగ్గునువీడి
 హానాథ! హానాథ! హానాథయనుచు,
 ననువీడిపోయితే నానాథయనుచు
 “బ్రాణనాయక! నన్ను బాపన నేను
 నిమిషార్థమైనను నిలుపంగలగనె?
 నానాథ వేగమే నామొత్తాలించి
 నాప్రాణవాయువుల్ ననుబాయువేళ
 దగ్గతె గావున దడయంగఁబోక
 తలఁపులుమాని చింతాసముద్రమున
 మునుగకమున్నె నామోలను నిలిచి
 నీప్రాణములలోన నిలుపుమువీని
 గడసారి యిదెనిన్ను గాంక్షించుచుంటి”
 సనిశలపోయుదు నావేళలందు—
 ఒకమొగంబున గన్నులున్నపోలికను
 నొకగుత్తిలో బూపు లున్నపోలికను
 నంటుచాయక తిరుగాడెడుమనల
 నేవిధి యీవిధి యెడఁబాపనోపె?
 అక్కటా! యిదియేమి యనుతాప మయ్యె
 గంటికి గంటికి గడుదూర మయ్యె
 బూపులు గడు వాడిపోవఁగ నయ్యె

జిత్రానుసంధులు చెదగింగున య్యె
 భావాద్ధి యీగాలీనానకుఁ బరిగి
 యభిక్తసంక్షోభంబు సందఁగ నయ్యె
 భూసభోంతరములఁ బ్రాబుప్తనవేజ
 మాకస్మిక్తంబుగా నడఁగింగి నయ్యె
 సత్సలుండియును గాఢాంధకారిమున
 దక్కెద యూరక పీరుగింగి నయ్యె
 హృదయేశ! హృదయేశ! యిసుపురిమధ్య
 నీచిమ్మచీకటి యెందుండి వచ్చె!
 నీమహాంభోనిధి యెందుండివచ్చె
 నీప్రభంజనవేగ మెందుండివచ్చె
 సంధకారాంబుధి నాపెనుగాని
 నదియేమొ యొకబడ బిగ్గి జనించె
 నీబడ బానలంబు యెందుండివచ్చె
 హానాథ! నాగుండె లదరుచునుండె
 నిదియేమి ప్రళయమో యెఱుంగింగి నేర
 నేమి గానుంటినో యెఱుంగింగి నేర
 నీవెందు డాగితో యెఱుంగింగి నేర
 నీప్రళయసాలమేమి నేమి
 యీజగమంతయు నేమి నేమి?

యీజన్మమందు నేనేమైన నేమి?
 నాజీవితేశ్వర! నావాణిధనమ!
 నిశ్చలమూర్తివై, నీవుడఁగోరి
 నిఖిలదైనమలకు నే మొక్కుదాస;
 అక్కటా! యిదియేమి యన్యాయమయ్యె
 హృదయేశ! నీకంటె నీజగమందు
 దైవము నాకొండు తానేమిగలకు?
 చిత్తపిత్తోభంబుఁ జెందిననాకు
 భ్రాంతిమై నీరీతిఁ బలుకుటగాక—
 అడుగుఁ దమ్ములక్రింది యసనీతిలముఠ
 సకిలేశ! యిదియేమొ! బాటినట్లుండె,
 సంకరాశములోని యమృతసరస్సు
 హృదయేశ! యిదియేమొ యింకినట్లుండె,
 నాహృదకరమైన యక్షులతేజ
 మాత్రేశ! యిదియేమొ యడఁగినట్లుండె,
 ముకుళుటంబుల నున్న మునిమునియూర్పు
 లనిప! యిదియేమొ! నే డాఁగునట్లుండె,
 నొదల్పె నున్న యామిన్నుకూలి
 ప్రాణేశ! నామీఁదఁ బడినట్లు లుండె
 సఖిల మీయెడనేక మొనట్లుచుండె

నఖలము ఘరించునట్లుగానుండె
 నట్టి యీతేళ నిన్నుండు నేను
 అవసానశాలంబు నందిననేను
 నాథ! నావిలయంబునకు విచారింపఁ
 గాని యువ్వల నేమి గలవో యటంచుఁ
 దోచక యీరితి దుఃఖించుచుంటి,
 నెచటఁ బుట్టితి నేమి? యెట్లున్న నేమి?
 భవదీయపాదసేవాభాగ్య మున్న
 విభవతా! యదే పదితే లగునాకు;
 అట్టిసాభాగ్యంబు నందుటకొఱకు
 ఈమహానుజ్ఞ నీవిచ్చుటకొఱకు
 నంజలిపట్టి ని స్పర్థించుచుంటి
 నామనోనాయక! నాతపఃఫలమ!
 యట్టిదీవనల నాకమరంగనిముత్ర
 కడసారి సెలవును గైకొనుదాన——"

శాం తి గీ త ము.

"కాంత! నీ వేన్యపాల శ్రేణికున కిపుడు
 కమ్మలిఖించివో యట్టి క్షాత్రులేకుఁ

కడుఁ మోహన మగునలంకార మెసంగ
 మానితొలై న నునుమించు మేనితోడఁ
 గలుము లేనెడునన్వపెన్నెలలతోడఁ
 రాజితంబైనకలకంఠరవముతోడఁ
 వాదరంగున నెప్పటియట్ల వచ్చి
 భవదమపమాన ప్రకృతిప్రభావకలన
 భవదనంఁరకృపాపాంగపాశములను
 నన్న బంధించి సామేన నన్నుఁ జేర్చి
 జన్మజన్మయు నిట్లై నానభయవగుచు
 మదవలీ! శాంతిసుఖము నందెదవుగాక!"

ఆంధ్రప్రచారిణి గ్రంథనియము.
నిడదవోలు, కృష్ణాజిల్లా.

తాధారణి.	0	4	0
యుగ శాంగులీయకము.	0	3	0
రాజభక్తి.	0	3	0
లీల.	0	4	0
సాధన.	0	7	0
ఇందిర.	0	4	0
ప్రభావతి.	0	3	0
మాలతి.	0	2	0
కమలాకాంతుడు.	0	2	0
రజని.	0	8	0
సీతావనవాసము.	0	7	0
ఉన్మాదిని.	0	4	0
సంతాపమండు.	0	5	0
ఆరణ్యిక.	6	8	0
వియోగిని.	0	4	0
కృష్ణకాంతునిమరణకాసనము.	0	8	0
చంద్రసేనుడు.	0	5	0
శ్యామప్రచారిణి బృహత్సంకలము.	0	2	0
ఉన్మాత్త.	0	2	0
భారతమహిళ.	0	7	0
భారతీయులయువనివేశములు.	0	2	0
హారావళి. (కృష్ణమభాగము.)	0	4	0
జోరావళి. (రెండవభాగము.)	0	4	0
అపవాహిని.	0	3	0
మాధవసేనుడు.	0	8	0
హైమవతి.	0	3	0
సమస్య.	0	3	0

అణాగ్రంథములు.

బాలునివీర్యము.
ఇదియొక చిత్రము.
బ్యారిష్టరు.
జాతీయగీతము.
అనాథ ప్రేతము.

కాకము.
ప్రేమాంజలి.
మీరాబాయి.
రాణీతారాబాయి.
కాయాలు నా హేలు.

అరణ్యగ్రంథములు.

గోదావరిపాట
అనుసూనపురుషులు.
ఆలుమగలు.
సంవత్సరాది.
గర్దభస్తోత్రము.
చిత్రకథ!
కపోతము.

మంగళహారతులు.
రామకీర్తనలు.
చిలుక.
సప్తలో—పువ్వులో.
చందమామ.
ప్రణయకోశము.

నాటకములు.

సతీసంయుక్త.	0	8	0
యాచనూరేంద్రవిజయము. ...	0	8	0
చిత్రకథాసుధాహరి. (పద్యములు.)	0	6	0
సురస. (నవల.)	0	8	0
స్త్రీవిప్రకథలు. (మొదటిభాగము) ...	0	6	0
స్త్రీవిప్రకథలు. (రెండవభాగము) ...	0	6	0

బి. వి. రావు అండ్ బ్రదర్స్,
నిడదవోలు, కృష్ణాజిల్లా.

ఆంధ్రప్రచారిణీ గ్రంథములు.

ఆనుబంధ గ్రంథ మాల. 35.

ఇ ది యొ క చి త్ర ము.

ఇది

కర్తాబ్దగ్రంథమునుండి

బాలాంత్రపు వేంకటాచార్యుగారిచే

నాంధ్రీకరింపబడినది.

అయ్యగారి నారాయణమూర్తి బి. ఏ. బి యర్ గారిచే

సంపాదించబడినది.

రెండవకూర్పు.

నడదవోలు

ఆంధ్రప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపబడినది.

1916.

వెల రు 0—1—0.

శ్రీరామశంకర
ఇదియొకచిత్రము.

"O God, that men should put an enemy in their mouths to steal away their brains! That we should with joy, pleasance, revel, and applause, transform ourselves into beasts!"

— *Shakespeare.*

మొనటిప్రకరణము.

తాగిగుబోతువానిసంసారము—దిశముజరుగుట యతికష్టముగా నుండెను. ఒకనాడుపవాసము—ఒకనాడు సగమాకలితీరుట—ఈధముగా నుండెను. నలుగురుచిన్నబిడ్డలతో నిర్భాగ్యులు నశోక చాలగృష్టపడుచుండెను. హతభాగ్యుడగు నామెధర్త సాయంకాలమైనను గృహమునకు వచ్చి సంసారస్థితిగతులను దెలిసికొనుటలేదు. భిక్షాన్నిముతో నెన్నాళ్లుసాగును? ఒకనాడు—రెణ్ణాళ్లు—నిత్యమును జరగునా? యోచనాపరంపరలచేత పక్షకాంచనసన్నిభమగు నశోకనినులత నల్లఁ డిపోయెను—కృశించిపోయెను. ఆనిర్భాగ్యచంద్రముండలసన్మృతములగు చిన్నిబిడ్డల ముఖమండలముల

నుజూచి మిగులమఃఖించును—వారియూఁల బాధ నరయఁ
బాలక తలమోడుకొనును—సయనాశ్రయధారలచే నామెవ
త్తుము తడిసిపొవుచుండెను. హతభాగ్యయగు నాయశోక యే
డ్చుచునేడ్చుచు భగవంతునిఁగూర్చి “ఓభగవానుడా! నీవీ
దానిని—ఈదీనునానిని—ఈయపహాయను—కన్నెత్తినూత
నా!” అనిపొక్కిరించును—అశోకశోకవిహ్వలయైయుండుటను
జూచి యేకతినాత్మియై మఃఖింపకుండును!—హృదయకోరా
న్యూడగు సశోకభర్త యేకగతియెట్లు తెలియును?—పానలో
లునకుఁ బ్రసించమేలేదుగాదా!

రైడపిఁగిరణము.

అశోకపద్ధతొమదుడు ఎచయెట్లప్రాయమువాడు—
ఆతనిపేరాలుడు—అంతటిచిన్నతనమనెంచే యనిలుడు
తల్లిదుఃఖిమాను దెలిసికొనియెను. ఆమకుదిక్కులేదనికూడ
నాతనికేఁ దెలియదు. తనచిన్నితమ్ముడును, చెల్లెండ్రును,
ఆకలిచే నేడ్చుచుండుటనుజూచి వారల నూరడింపఁ బ్రయ
త్నించును—కాని, వారియూఁల బాధ నాతఁడెట్లు నిర్వర్తిం
పజేయఁగలడు?—తనకుఁదినుటకేమైననున్నచో దానినితా
ను తినక దాచియుంచి వారలకుఁ బట్టుచుండును. చిన్నిబిడ్డ ని
కుపారుగువారియిండ్లకుఁ దీసికొనిపోయి యేమైనఁ బెట్టించు
చుండును. అదిచూచితల్లి—నిసువులను గోషింపఁదగినతల్లి—

సెంచి పెద్దనారలఁజేయఁదగిన తల్లి—ఎట్లు శోకింపకుండనుం
డఁగలదు? ఆమెకడుపు చెఱువగుట్లుగా నేడ్చును—ఇక
నేమిచేయఁగలదు? పాపమాయబల తననిరుపేదతనమునకు
మిగుల వగచుచు కుమారునుద్దేశించి తనలో “బిడ్డా! భగ
వానుఁడు నీకు నుభయు ననుగ్రహించుఁగాక!” అని యాశీర్వ
దింతుచుండును.

మూడవ ప్రకరణము.

నేడుమధ్యాహ్నము తిరిగిపోయెను. అశోకచిన్నిని
సుగున కుక్కుగిన్నెడుపాలైన దొరలేదు. ఆనినుఁ గాకలచే
వాడి వత్తియైపోయెను. అనియిచిన్నితమ్ముడును అన్నిచెల్లె
లును అన్నములేక యాకలచే మలమలమాడి సోఁపిపు
చుండిరి. నేడశోక యన్నివిధముల నిరాశనందియుండెను.
నిరాశచే సంతతధారగాఁ గన్నీటిని విడుచుచుండెను. పాపము
నిరాధారయగునామె యంతకంటెనేమిచేయఁగలదు?

ఆమెప్రక్కనే యనిలుఁడు కూర్చుండియుండెను. ఆ
తడు తనకోమలహస్తముచేఁ దల్లికన్నీటిని దుడుచుచు నతి
కష్టముతో దుఃఖమునాపుకొని గద్గద్వరమున “అమ్మా!
యెడ్చుట యెందులకు?” అని యడిగెను.

నాలుగవ ప్రకరణము.

అసమయమునకు సరిగ ద్వారమనొద్ద కొకభిక్షుకు
రాలువచ్చి "అమ్మా! పిడికెడువి న్యము పెట్టుమమ్మా!
ధర్మముచేయుమమ్మా!" అని కేకవేయసాగెను.

ఆకరుణస్వర మశోకచేవిల్పంబడెను. చినిగిపేగికలై
యున్న చీరచెఱంగును బటచుకొని నేలపైఁ బరుండియున్న
యామె లేచికూర్చుండెను. ఆమెకన్నలను బాగుగఁ దుడిచి
నిగద్గదస్వరముతో—అధికకరుణస్వరముతో "అమ్మా! నే
టికెఱోయిరమ్మా! బియ్యమునిడుకొన్నవి." అని చెప్పెను.

ఈమాటలనుచెప్పి ముగించులోపల నామెకన్నలనుం
డి జరజర రెండుకన్నీటిబిందువులుజారి క్రిందఁబడియెను.

అదియంతయునుజూచుచున్న యాభిక్షుకురాలిహృద
యము కరఁగిపై పోయెను ఆమెమఱింతకరుణస్వరముతో
"ఏడ్చెదవేమిల్లీ!" అనియడిగెను.

అశోక యతికష్టముతో దుఃఖమునడంచుకొని "లేద
మ్మా! ఏమియును లేదు." అనియెను.

భిక్షుకురా లేమియోయోచించుకొనియెను. ఆమెసం
శయము మఱింపెచ్చయ్యెను. ఆమెసమీపమునకువచ్చి
"వలదమ్మా! దాచిపెట్టవలదు—నేనుమిత్రాత్మరికిని నాహా

రాదికములు లేవని తోచుచున్నది. " అనియెను.

ఆమాటల కశోకతలవంచుకొనియెను—సాపమామె
యేమనిప్రత్యుత్తరముచెప్పఁగలదు! మరలనామెకన్నులనుండి
రెండుకన్నీటిబిందువులు కిందఁబడియెను—అందువలన భిక్ష
కురాలిప్రశ్నకుఁ దనంతటఁదానే ప్రత్యుత్తరము విచ్చినట్లు
య్యెను. ఆమె యాభాగ్యహీనులచుఱుములనన్నిటిని దెలిసికొ
ని తనలో " భగవంతుఁ డీప్రాణులనొసట నేడనాహారతనే
వ్రాసియున్నాఁడా?" అని యనుకొనియెను.

ఆమె యొకదీర్ఘనిశ్వాసమునువిడిచి పిమ్మటనశోకను
జూచి " అమ్మా! నేనపరాధమూచేయుచున్నానని మనస్సు
నభావింపకున్నచో—ఈపిడికెడుబియ్యమును దీసికొని వండి
పిల్లలకు రెండుముద్దలయన్నమును బెట్టుము—నేనువైష్ణవిని
నేనుజాతిలేనిదాసనుగాను—" అనియెను.

ఇట్లుచెప్పి యాభిక్షుకురాలు తాను బిచ్చమెత్తికొని
తెచ్చినబియ్యమును నేలపైఁబోసెను. అశోకవలదనిచెప్పు
చు"వలదమ్మా! నీబియ్యమును నీవుతీసికొవిపొమ్ము—మా
కు భగవంతుఁ డేమియిచ్చియున్నాఁడో—"

ఆమాటముగింపకుండఁగ నే భిక్షుకురాలు " వలదనిచె
ప్పకుండమ్మా! నిత్యమును మియన్నమునే యడుగుకొనితి
నుచున్నదాసను—ఒక్కనాటికి పిడికెడుబియ్యము నిచ్చిపో

గూడవా ?—ఇచ్చిపోజాలనా ?— అట్లవలదన్నచో—
మఱియొకనాఁడువచ్చి యాబియ్యపూటప్పును దీనినిపోయె
దనుటెందు !” అనిచెప్పి యామె వేగముగ నక్కడనుండిఁబ
డలిపోయెను.

విదవప్రకరణము.

అంతవఱకు నూరకకూర్చుండియున్న యనిలుఁజేకన
హింపఁజాలక పోయెను. ఆతఁడుదీనిపదనుఁడై యశ్రుపూరిత
నయనములతో “ అమ్మా ! ఈభిక్షుకురాలు నాలుగిండ్లకు
నుదిరిగి భిక్షముచుచెచ్చుకొని బ్రతుకుచున్నది. నేడట్టిదీను
రాలిభిక్షున్నమును మనముతినవలయునా ? ” అని యాబా
లుఁడు బిగ్గరగ నేడ్చెను. ఏడ్చుచు నేడ్చుచు “ అప్పయొద్దకుఁ
బోయిచూచెదను. ఆతఁ డేమిచెప్పినో వినివచ్చెదను.” అని
యెను.

ఈసారి యశోకగూడ నేడ్చెను. ఏడ్చుచు నామె పు
త్రునిముఖమును ముద్దిడికొని గద్గదస్వరముతో “ నాతండ్రి!
నీవెక్కడకుఁబోయెదవు ? వారు మత్తుదిగి శాంతులై యుందు
రా ? అట్లెయ్యన్నచో నీకీయవస్థ యెందులకువచ్చును నాతం
డ్రి ! ” అనియెను.

“అట్లనకుమమ్మా! ఒకసారిపోయిచూచెదను.”

“మధ్యాహ్నము తిరిగిపోయినది—అంటినఁబాలుగా
రెడికోమలశరముగలనీవు— ఇంక వఱకును బట్టెడన్నమైనఁ
దినకుండ నాఁకలిబాధచేఁ దూలిపోయిననీవు—అంతిమారమె
ట్లుపోగలవుతండ్రి! ఏమైననువంటచేసెదను! నాతండ్రి! రెం
డుముద్దలనుతిని మఱిపొమ్ము!”

అశోక తనకోమలహస్తపద్మములచేఁ గుమారుని మే
ను నిమురుచు సనేకవిధములగు సమాధానోక్తులను జెప్పె
ను. కాని, యలిరుఁడామెమూలకు వినలేదు. ఇల్లిన మిగులఁ
బీడించి చాలఁ బట్టదలఁచోఁ దండ్రియుద్దకు వెడలిపోయెను.

ఆటవప్రకరణము.

అమరనాథుఁడు, మధుసూనలోలురలో నఘోరవ్రతము
మును బూనియుండెను. తండ్రిసంపాదించినది కావలినంత
యుండెను. త్రాగుటలో నొక్కటొక్కటిగ నంతయుఁజెల్లిపో
యినది. తుదకుఁ దినుటకుఁదిండిలేక యతనికుటుంబము బై
టఁబడవలసివచ్చెను.

ఆతఁడు సమీపమందొన్న యొకసమీపదారునిక చేరీ
చాసడిలో మధుసూనస్త్రిని పంపి కూర్చుండి యుండెను. ఆ
లోపల, దనచిన్నిబిడ్డ అంపరమునక రావలయునని పంపి
యొందిరి.—ఆహతబుద్ధికాంగతియెటుల తెలియును ?—నా

యంకాలమునకై నొంటికివచ్చి చూతఁడు తనభార్యను బిల్లి
ను జూచుకొనుటలేను—పతివ్రత యగునశోకయు నిష్ఠురుఁడ
గుతనస్వామిమర్యాదపారములనుగూర్చి యేమియుననక దీన
వదనయై యెట్లోనహించుకొనుచుండెను. మఱియు దుఃఖావేగ
మున నొంటిగఁగూర్చుండి భగవానునిచరణకమలముల ధ్యాయ
నించుచు రేయుంబవలు కన్నీటిని విడుచుచుండెను. అందువ
లనమనసులోనిదుఃఖభారము కొంతవఱ కు సశమిల్లుచుండెను.
కాని, అనాహారత చే సుష్కించిపోయినబిడ్డలముఖకమలములను
జూచినతోడనే యామెకడుపుచెఱునై పోవుచుండెను—అప్పు
డామెకుఁ దనశరీరమే భారముగఁదోచుచుండెను. ఆదుఃఖ
మును—ఆభారమును—అబలయగు నామెయెట్లోనహించుకొ
నఁగలదు? అక్కటా! సాధ్యయగునశోక కింతటిదుఃఖమా!
విధాతచయిదముఁగితివిత్రములుగదా!

సుకుమారుఁడగు ననిలుఁడు వగచ్చుకొనుచు సతికష్ట
ముతోఁ దండియెదుటికిఁగోయినిలిచెను. నిర్భాగ్యుఁడగునా
తండియిప్పుడు జమింవారునితోఁ జేరి మితిమీరితాగ్రియుం
డెను. ఆమెత్తుచే నాతఁడొడలు తెలియక తలదిరుగుడువడ భూ
మియు నాకసంబును సమస్త ప్రపంచమును దలక్రిందులుగఁ
దిరుగుచున్నట్లు భావించుకొనుచుండెను. అంతయుమాయామ
యముగ సోతనికి దృగ్గోచరమగుచుండెను. మోద్యసానమొక

ర్చిన మఱినలుగునైదుగు రాచుట్టునుజేరియుండిరి. ఆసమేత్ర సము రసమయముగానుండెను. ఇంక వారికిన్సృత్యగీతిములెందు లకు!—భక్తఁడుస్మత్యము చేయును—వేటొకఁడుపాడును — ఇంకొకఁడుపాడును సృత్యము సేయును —కొందఱికొడుగు తెలి యుట లేదు— విలాసమంటపహంతులు రసప్రవహహినియే ప్రసహించుచుండెను—ఆరస సమేత్రసమున వారు పరమా సందము సనుభవించుచుండిరి. తాళమర్తళములు లేని యాభ రణవిద్యాప్రదర్శనమునందు, శ్రుతి లేనియాగాసలహరియం దు, మునిగిలేచుచున్నవారి సుఖనాగరమునకుఁజెలియలుకట్టి ఎలె నాముహూర్తమునందే యీకస్మితముగ వాడిన మొగి ముతో ననిలుఁడక్కడకువచ్చి వారియుత్సాహమునకు భంగ పాటునుదెచ్చిపెట్టెను. పుత్రునియాదుర్వర్తసమునకుఁ దం డ్రైసహింపజాలక పోయెను. ఇందరికుత్సాహభంగమా!— అప్పుడాతఁడు రోషకషాయిత నేత్రించై కర్కశస్వరముతో “నిర్భాగ్యుడా! ఇక్కడకెందులకువచ్చితివి” అని గట్టిగనొక కేకవై చెను.

నిష్ఠురుఁడగు నాతఁడ్రీ కఠోరవాక్యములు శ్లుఠాతు యుడగు బాలకునిమనసుం బలముగనాటుకొనియెను. అబాల కుఁడు గట్టిగ నిట్టూర్పువిడుచుచు భయపంకుచితభావముతో “అపా! ఇంతివఱకును మేమెవ్వరమును భోజనము సేయ లేదు.

చిన్ని! డ్డకుఁగూడ నుద్దుగిన్నెడుపాలు—”

నోటమాటనోటనండఁగనే — పాపాత్ముడగునాశం
డి) ముందుమాటపూర్తి చేయుచోపలనే—మరల కర్కశస్వ
రముతో “ అందుకొఱకిక్కడకుఁ జచ్చుచువచ్చితివా? దూ
రమఁగాఁబోముట్ర!” అనికేకినైచెను.

అనిలుఁ డతికష్టముతో “ అప్పా! అట్లయినచో మే
మన్నములేకుండఁ జూపింపినదేనా?” అనియడిగెను.

ఆపాపకర్మక్షణిక సహింపఁజాలకపోయెను. నలుగురై
దుగురు పెద్దమనుష్యులుచేరియున్నయీశభయందుఁ దనయు
టిగుట్టుబైటఁబడియెను. సంసారస్థితి యీవిధముగాఁ బైటఁ
బడుట కదుష్టఁడు సహింపఁజాలక తూచుచుదూచుచు లే
చివచ్చియుత్పాసాపీడితుడగు—కోమలశరీరుడగు నాతన
యునివక్షముపై బలముగా నొకగుడ్డుగుడ్డెను.

“ అమ్మా!” యని యఱచుచు నాబాలకుఁడు నేల
మీఁదఁ బడియెను. ఆతనినోటినుండి నొకగుర్రానారంభించె
ను. అదేమి? రక్తముకూడవచ్చుచున్నది! అయ్యో! పాపా
త్ముడా! ఎంతపనిచేసితివి?

అప్పుడక్కడనున్న ప్రభువుతోఁగూడియున్న సభ్యు
లందఱును భయభ్రాంతులై “ఏమిపనిచేసితివి? ఏమిపనిచేసి
తివి?” అని యఱచుచు మద్యపాయియై యున్మత్తుడై యున్న

యాపిశాచస్వరూపుని పట్టినటులుండెట్టిరి. ఆరాక్షసుఁ డారక్త లోచనుఁడై "చూడుఁడు! ఈకుట్టినానిధైర్యము! పొట్టకు లేని యీపిచ్చిగాడిదె గృహమునువిడిచివచ్చి యక్కడ నాకు బుద్ధిచెప్పుచున్నాఁడు చూడుఁడు!" అనియెను.

పిమ్మట నారాక్షసుఁడు సరళహృదయయగు తనసహధర్మిణినుద్దేశించి చోటికిగానిచూటలనాడెను. అప్పుడారాక్షసుమందిరమున "వహ్వా! వహ్వా!" యనుశబ్దములు బయలుదేరెను.

జమీందారుఁడేమియో యోచించుకొని తనసేవకునిచే నొకగూపాయినితెప్పించి దానినొకసేవకునిచేతికిచ్చి "అమరనాథునిభార్యకిమ్ము" అనిచెప్పి పంపించెను.

పిమ్మట మహాపకారియగు సంరక్షకునినలె బాలకునుద్దేశించి "పొమ్ము! బిడ్డా! గృహమునకుఁబొమ్ము! లెమ్ము" అనియెను.

అనిలుఁ డప్పుడుగూడ నేలమీఁదనే పడియుండెను. ఆతనికి లేచుటకు శక్తిలేదు. "అమ్మా! అమ్మా!" యని వాపోవుచుండెను. పాపాత్ముడగు నాతఁడ్రీ గూబాలకుని మఱియొకసారికొట్టెను. బాలకుఁడు లేచుటకై ప్రయత్నించెను. కాని, లేచుటకాతనికిఁ ద్రాణలేకపోయెను. ఆదెబ్బ సాంఘాతి కమైనదిగా నుండెను.

జమీందారుడప్పుడేమిచేయుటకునుదోచక స్థితివాని నెత్తికొనితీసికొనిపోయి యింటియొద్ద నొప్పగించి రావలయు నని యాశేవకునకే యాజ్ఞాపించెను. భృత్యుడతిథియము తోఁ బ్రాణములనువిడుచుచున్న యాబాలకు నతిభాగరూక తతో నెత్తికొనిపోయి తల్లికొప్పగించెను. ఆచు వికటముగ నార్తనాదమునేయుచుఁ దనప్రాణములకంటె హెచ్చుగఁజేర్చి యిందుచున్న యాబాలకును దనతొడలపైఁ బరుండఁ బెట్టుకొని యానిమొగమునైపునకే చూచుచుఁ గూర్చుండెను.

ఏడవ ప్రకరణము.

అకటకటా! తల్లికిజేపవ్యసాపుడగు నాబాలకుడు ననని యుకపాల్పించిబగుండి యొకటిరెండుసారులు “అమ్మా” యని పిలుచుచు నూర్ధ్వశ్వాసములను విడువనారంభించెను-- శరీరమవపన్నమగుచుండెను. చూచుచుండఁగ నేకన్నలురెండును స్థిరాకృతినందెను. అశోక తనకుమారున కంశ్యకాలము సంప్రాప్తించినదని తెలిసికొనియెను. ఆమె తదేకదృష్టితో నాడినిఁబిపోయిన కుమారునిమొగమును జూచుచుండెను -- కనుతెప్పలడుట - దు -- ఈ రిమాతాపుత్రుల నాలుగుకనలును గలిసికొనియెను. ఆనాలుగుకన్నులును కను

లాయశలోచనములై యుండెను — వా రెండుకన్నులు బిడ్డలై రక్తబిందువుల వెలార్చుచుండెను. హరిహరీ! శిల్పకన్నులు గూడ మరల సనంతకాలము అకునుఁ దెలు బుడకుండ మూసికొనిపోయినవి! బ్రహ్మాండమంతయునిచ్చినను మరల నాకన్నులు తెలువబడవు!!!

హా! హా! నిష్ఠురభవితవ్యమా!!

“O, Woman!

When pain and anguish wring the brow,
a ministering angel thou!”

అణాగ్రంథములు

బాలునివీరశ్వుము.
ఇదియొక చిత్రము.
బ్యారిష్టరు.
జాతీయగీతము.
అనాథ పేతము.

కాకము.
పేమాంజలి.
మీరాబాయి.
రాణీతా రాబాయి.
కాబూలు సాహేబు.

అరణ్యగ్రంథములు.

గోదావరిపాట
అనునూనపురుషులు.
ఆలుమగలు.
సంవత్సరాది.
గర్వభస్మితము.
చిత్రకథ!
కపోతము.

మంగళహారతులు.
రామకీర్తనలు.
చిలుక.
నవ్వలో—పువ్వులో.
చండమామ.
ప్రణయకోపము.

నాటకములు.

సతీసంయుక్త.	0	8	0
యాచశూరేంద్రవిజయము. ...	0	8	0
చిత్రకథానుధావారి. (పద్యములు.)	0	6	0
సురస. (నవల.)	0	8	0
స్త్రీలవ్రతకథలు. (మొనటిభాగము) ...	0	6	0
స్త్రీలవ్రతకథలు. (రెండవభాగము) ...	0	6	0

బి. వి. రావు అండ్ బ్రదర్సు,
నిడదవోలు, కృష్ణాజిల్లా.

అంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము.

అనుబంధగ్రంథమాల. 43.

కీరామచంద్ర.

నీతికథాముక్తావళి.

(ప్రథమభాగము.)

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతమునందలి

గద్యపద్యాత్మకములగు నీతికథలు.

పాఠశాలలోఁ జదువు బాలురయుపయోగార్థము.

మొదటికూర్పు.

అంధ్రప్రచారిణీముద్రాక్షరశాలలో

ముద్రింపఁబడినది.

1917.

దీనివెల 0—6—0.

పీఠిక.

శ్రీమదాంధ్రమహాభారతమునుండి గద్యపద్యాశ్లోకములగు నీతికథలను బాలురయుపయోగార్థము యథాగూఢముగఁ బ్రకటించితిని. నీతితత్వవిశారదుండును మహాత్ముడునగు భీష్మునిచే ధర్మవిస్తాపదుండగు యుద్ధిష్ఠిరున కుపదేశింపఁబడిన యీధర్మోత్సాహ్యాసములు పురోభివృద్ధిగోరు బాలుర కవశ్యపరసీయములని వేల్పుగవ్రాయసక్కఱలేదు. ఇట్టి నీతికథలను గల్పించివ్రాయుటకంటె నీతితత్వముల కాదర్శనరూపమును వేదశుల్కమునైన మహాభారతమునుండి గ్రహించుటయేయై మోక్షమంబనియెంచి యీవిధముగ నేర్చికూర్చినాఁడను. పాఠశాలాధిపతులును, విద్యాశాఖాధికారులును దీనినాదరించి బాలురకుఁ బఠనీయగ్రంథముగ స్వీరించినచోఁ గృతకృత్యుడనయ్యెదను.

బాలాంత్రపు వేంకటరావు.

విషయ సూచిక.

విషయము.

పుట.

1. భీష్మకృత్ శ్రీకృష్ణస్తుతి. 1.
2. వ్యాఘ్రగోమాయుసంవాదము. 2.
3. ఉష్టచరిత్రము. 8.
4. సముద్రనిరతస్సంవాదము. 9.
5. కుర్కురనిచత్వముందెలుపునట్టియితీహాసము. 10.
6. కాపవోపాఖ్యానము. 13.
7. దీర్ఘదర్శిమొదలగుమత్స్యములయుపాఖ్యానము. 15.
8. పల్లిగోమశులనుమూషికమాల్జాలంబులసంవాదము. 18.
9. బ్రహ్మదత్తునితోబూజనియనుశకున్దైనసంవాదము. 28.
10. విశ్వామిత్రచండాలసంవాదము. 32.
11. మృగయుఁడు — కపోతమిథునము. 38.
12. గృధ్రజంబుకోపాఖ్యానము. 47.
13. పవనశాలశ్రీతరుసంవాదము. 52.
14. నాక్షిజంఘుచిచరిత్రము. 59.
15. చిరకారియనుమునికుమారునిచరిత్రము. 68.

నీతికథాముక్తావళి.

ప్రథమ భాగము.

భీష్మకృష్ణకీర్తికృష్ణస్తోత్రము.

సీ. శుచియును హంసుండు • శుచివత్సరముండు
బరి మేష్ఠయును నగు • భవ్యుగోలుతు
మునులును సురలు నె • వైనియున్నరూపెఱుం
గరు సర్వవిదుని న • పృథుషుగోలుతు
శ్రుతిలు సెప్పగమహా • మతులు దుఃఖోపధం
బుగ నెఱింగెడు పుణ్యా • మూర్తిగోలుతు
లోకంబులెల్ల గ • ల్గునిబుట్టడగుట
తనయందయగుమహా • త్తరునిగోలుతు

తే. బక్షిరత్నచయగబు • ప్పవ్రజంబు
బంజరముత్రాడు నార యు • పాశ్రమముగ
నుండుచాద్వన విశ్వంబు • నుండుటకు ను
ఖాస్పదంబగు పుండరీ • కాక్షుగోలుతు.

పృథమభాగము.

. వ్యాఘ్రగురోమాయుసంవాదము.

క. సౌమ్యులసౌమ్యులభంగి న

సౌమ్యులు సౌమ్యులవిధమున • జనవర! చిత్తా

గమ్యతానోతురు వారిని

నమ్యజ్ఞేశ్చయతాగాంచు • చందముసెపుమా.

వ. అనుటయు నాపగాతనయుం జేతత్ప్రయోజనం
బైన వ్యాఘ్రగురోమాయుసంవాదంబనునితహాసంబుగల దాక
ర్ణింపుమని యిట్లనియె.

ఆ. పురికయనగలబరగు • పురికజారికుండను

నృపతికూరకరక్త • నిష్ఠలబరగు

నవ్విభుండు సచ్చి • యధిప! గోమాయునై

పుట్టె బుట్టెలుంగు • బుద్ధితోడ.

వ. ఇబ్బంగింబుట్టిన యానక్కమహితవ్రతశీలంబయి
మాంసంబు దినక హింససేయక వసంబునం బతితఘటంబులు
బ్రహ్మాంబులు నాహారంబులుగా వర్తించుచుండఁ దోడినక్క
లెవయేటివ్రతంబు మాంసంబేముదెచ్చియిచ్చె దముపయోగిం
చి సుఖవైయుండుమని ప్రార్థించిన నమ్మెయికిం జొరక దృఢ
నిశ్చయతనుండె నంత నొక్కనాడు మృగంబులకెల్లముఖ్యం.

బైన శాస్త్రులం బత్తెఱం గెఱింగి వచ్చి యగ్గోమాయపుతో
నిట్లనియె.

క. నిను సౌమ్యుడని యెఱింగితి

ననఘా! ననుఁజెందినిచి • యతులసుఖము లం

దిస మేలు నన్నుఁగూర్చుం

డనులోకము నిందయుడుప • నగునీతిగ.

వ. నాతోడి బాంధవంబు సేయుమనిన నగ్గోమాయ
నిట్లనియె.

క. నీవాశ్రియణీయుండవు

గానే విను భోగంబులు గాకున్నది మ

దృఢం బలుగావున నా

కీవచనిముఁపుసేయ • విధగుణాశ్వా.

వ. అదియట్లుండె భోగంబులు గాకున్న నేమి నీకుఁగా
ర్యాకార్యంబులు నాయెఱింగిన తెఱంగున నుపజేయింపమ
మైత్రివాఁటించి యునికి గర్వణీయంబై భవదీయమూలభృత్య
లసూయసేసిభేదింతులు దాన నొప్పమివచ్చు నీవు వారలుగ
లంచినఁ గలంగకుండుటకును నాబుద్ధిపాటిచుటకును నమ
యంబుసేసి నన్ను మన్నించుకొనియుండు మఱైన నీకడసర్పిం
చియుండెదననుటయు నావ్యాసుఁగ్రంథాభంగి నడపఁగలయది
యై యియ్యకొని.

ఆ. సంతసంబుతోడ • సమయంబునైన

నెలమిఁబొంది నక్క • పులికిబుద్ధి

సెప్పికొనుచుఁ దగవ • సింఁచెదదీయని

కేతినమునఁ బులియుఁ • బ్రీతినలిపె.

ప. కొండొకకాలంబునకు సమస్తగ్రామ మన్నియు విధంబును సగ్గోమాయువు దదీయహితాహితంబులరసి బుద్ధిసాచివ్యంబు నేయుఁజెఱంగునుజూచి చూపోవక యప్పు లిమూలభృత్యులు దమలోనంగూడికొనియొక్కనాఁడు.

క. పులిసమఁజూడమాంసము వెర

వలవడఁ దా హపహరించి • యానక్కకు ని

మ్మల నిల్వఁగాఁగిచిన

నిలయంబునగొండెట్టి • నేర్పారంగన్.

ప. ఉన్నంత భక్షణపదార్థపరిక్షణంబును దాన చేయునదిగావున సగ్గోమాయువును నికింజొచ్చి మాంసంబుగానక యెవ్వరేనిముచ్చిలకొనుటగా నెఱంగినదియై శాస్త్రులంబున కెఱంగించిన నాముచ్చిని యప్పులి యరయందొడంగిన నెప్పటిభృత్యులు గవటోపాయంబునన్ని.

క. నెమకివరివారమమ్మా

స్తము గనుఁజెఱంగును ఘటింప • శాస్త్రులము చి

త్తము నక్కపలన విరస

త్వము నొందిన నెఱిగి భృత్య • తతియిట్లనియెన్.

బి. నక్క కేటివ్రతము • సుగ్రక్క శ యుమ్మాన

మహరించినపుడ • యెన్నేని

నేమియెసఁజేయ • నిదివాపశీలంబు

గపటధర్మకంచు • కంబుసువ్వె.

క. తానట మానముఁ దిసదట

యానక్కయు బేలువెట్టె • నిన్నాళ్లును నీ

యానమలుమాటవలుకం

గా నోడుదు మిదియనడప • గార్యములయెడన్.

క. అనుటయు మృగపతిమనమానఁ

గనలుగదిరి నక్కబట్టె • గాఁ బంచి వధిం

పనుబుచ్చెదానినంశయు

వినియవ్వలితల్లిగరము • వెసఁజనుదెంచెన్.

వ. చనుదెంచి యావ్యాఘ్రవిరునితో నిట్లనియె.

క. ఇట్టియకృత్యంబులుగల

యట్టిదెయానక్క బేల • వైతివి భృత్యుల్

పుట్టినోలెను గుటిలత

లెట్టెట్టివినేయ రకట! యెఱుకగలిగెనే.

తే. బుద్ధిమంతునివలనను • స్పృహ, లభికు
వలన హీనులు, గూపసి • వలన జెనఁటి
వారనూయలు సేయుదు • రీరసమున
నింతియెఱుంగంగవలవదే • యీవు గొడుక.

క. ధర్మ మధర్మముభంగి న
ధర్మము ధర్మముమాడ్కిఁ • దనయా ! తోచున్
నిర్మలమతిసరయవలయు
ధార్మికతన కోరువాఁడు • దనకేర్పడఁగన్.

క. వినువీ గోమాయువు వ
చ్చినయంతటనుండి మనకుఁ • జేసినహితముల్
గనుఁగొనఁగవలదె యీతర
మునవాఁడిటు సేయఁడిను న • మూహయునలదే.

క. హితుఁడగుమంత్రి గుటిలుల
యతికపటోపాయములకు • నగపడిచెఱుపన్
మతిఁదలతురే! పతి సుపరి
క్షితంబుగావిపకొకటి • సేయందగునే.

చ. అనవుడు నక్కరాఁబనిచి • యప్పలి గాఁగిటఁజేర్చి బా
ష్పముల్
గనుఁగవఁగ్రమ్మబల్కులఁ ద • గంగడుఁ బెద్దయు
గారపించిన

న్వీనుము మృగేంద్రమున్నటుల • నీవు పభన్ నను
మంచువాడు పేర
డని కొనిచూడి యిప్పుడెగ • టార్చితి సెంపును నాదు
మూసమున్.

వ. అని పలికి గోమాయువు నెడియు.

క. నను నీవు పదస్థునిగా
నసభూ! చేయంగదలంచి • నప్పుడ నీభృ
త్యనికాయముక ఆపులబడ
కునికియు నాబుద్ధివినుట • యును మఱిమికిన్.

న. బస సేయవే యుట్లుగాక.

ఆ. ఎఱిగియైన నొకరి • కేనియునొక్క-ని
భంగ పెట్టినప • సంగతుడుగ
జేసికొనుట మేలె • పిరిగల నానికి
నట్టినిలువు వాని • కగునెహితము?

క. అని పాసి యరణ్యమునకుఁ
జని యసశస్త్రుడనొంది • సద్భాషఖ్యా
తినెఱయఁబరమస్థానం
బునకగ్గోమాయువరిగె • బురుషవరేణ్య.

వ. ఈకథ పూర్వాపరవాక్యంబులయందలి తాత్ప
ర్యంబునిరూపించి.

క. వావిరిమూటలఁదేలక

భావంబునఁగీడుమేలుఁ ♦ బరికించి యస

ద్యావుని సద్యావుని నెవ

నీవర! యేర్పఱుపనెఱుఁగ ♦ సేరఁగపలయున్.

ఉ పృథ చ రి త్రి ము.

సీ. ఆలస్యమును నన ♦ హాయత్వమునునొప్ప

వవిలేని పతి సుఖ ♦ ధైర్యచరించు

వినుతొల్లియొక్కయుష్ట ♦ మనితరనాధ్య త

పంబు సేయఁగి మెచ్చి ♦ బ్రహ్మవచ్చి

యర్థించినదియేమి ♦ యనిన నాహ్వానియ

యొప్పు నామెడ శత ♦ యోజన పృ

మాణంబగుటకోర్కి ♦ వాణీశ! నాపుడు

నల్లగుంఠాకని ♦ యతఁడుననియె

తే. నదియు వరగర్వమున నహా ♦ యంబునొల్ల

కలసభావతనండుచు, ♦ వలచియొక్క

నాడు దనయజ్ఞుసాచి కా ♦ ననములోన

ఐంగికొనిమేయఁగాఁబెను ♦ వాసపచ్చె.

క. వచ్చినఁ దనమెడసాగిన

యచ్చకోగుహలోన నుత్తి + మాంగిలికి తా

సిచ్చమెయి నిదురనోపెరి

విచ్చలవిడి నొక్కొక్క + వెలుదియుదానున్.

ప. ఆగుహసొచ్చెం జొన్ని హూరికిపెల్లుసనాలుం
దానును ఏకకట నాల్కొట్టియ కుక్కుకకబళించి నెత్తురుంగం
డలు కొండొండమిగ్గిందొడంగ సంత మేలుకని యాహొ
ట్టియమెడమరల్చుసంతకు నా.క్కలు సరింబులు ద్రేవ్వం
గటచిన నెఱిదప్ప యయ్యుస్సగ్గులు స్సత్తిప్రాణంబయ్యె న
ట్టిచందంబుగాకి నీవనాలస్యండవును, నసహాయసంపన్నుడ
వును నె నెగిడు మనిన నజ్జనవత్తి యతనితో శత్రుండనక
బలుండైన నల్పబలుండగురా జేయోజ నాపదనిస్సరింను నన
వుడు సతండు సముద్రనిరిశ్చింపాదం బొక్కొంపుము దాన
నీయడిగినయర్థంబు జేబపడియెడుచని పనికి యిట్లనియె.

సముద్రదగ్గిరెప్పాదము.

తే. ఉదగి సుఖగోష్ఠినుంకి తా + నదులతోడ

మితటంబుల తరువులు + మీరువోంగి

తఱిమిపాఱినఁ గూలు నే • తనములేల

పెరికిపోవని మీకేమి • ప్రియమొనర్చె.

వ. వాని నున్నూలింప మీకు శక్యంబు గామింజేసి
యో వానికింజేటువాటిల్ల దిదియేమి యనవుడు గంగ యి
ట్లనియె.

క. బిగువెడలక నిలిచిపడున్

నగములువేతనచయంబు • నమ్మింబై పె

ల్లగు మానేగముగడపి యె

సగొనుఁబురాస్థితిన బ్రదుకు • సమకూరంగన్.

వ. అనియె నాప్రిబ్బలిచెట్ల తెఱంగుగ నుంగొని.

ఆ. అరిన్యపాలుపెంపు • నాత్మీయశక్తియు

నెఱిగి మూర్ఖవృత్తి • నెదురుపడక

యుచితవృత్తి నతని • యుద్ధతి మేనడిఁ

గడపి హీనబలుఁడు • నెడక నిలుచు.

కురురసీచత్వముం దెలుపునట్టియితిహాసము.

సీ. విరుమొక్కయితిహాస • మనుపమంబగు తపం

బునఁబేర్చు నాఁడొక్క • మునిపరేణ్య

నాశ్రమంబున దద్ద • యావిశేషంబున

సఖిలదంతువులును • నచటబ్రీతి

వసియించి సుఖముండు • వానిలో నొక్క కు
 రుక్మరమెప్పుభక్తిమై • గొలిచి తిరుగు
 నమ్మునిమెలగిన • యచట నెల్లనుదాను
 వర్తింపనొకదువ్వి • వైరమెత్తి

తే. కఱవవచ్చిన నమ్ముని • కడకుఁబాటు
 తెంచె నాకుక్క నాతఁడు • దీప్త గూఢ
 మైనదువ్విగాఁజేసిన • నదిగడంగి
 కవియ భయమందిపాతె ము • న్కవియుదువ్వి.

సీ. అట్లు బెబ్బులివచ్చి • యడలిన బెబ్బులి
 గాఁజేసి గెలిపించె • గరుణ మెఱయ
 నొకమత్తకరిఁబూచి • యోటమైనొడిగిన
 సుద్ధశిఁగరిఁజేసి • యొసఁగెఁ జయము
 సంహంబు దెసభీతి • జెడిపాటుతెంచిన
 ఘనసింహముఁగఁజేసి • గన్వమిచ్చె
 శరభంబుధాటికి • జకితమైన నుదగి
 శరభంబుఁజేసి • యుత్సాహిఁజేసె

తే. నిట్లుదివసక్రమంబున • నెక్కుడై
 సత్త్వముఁగఁ జేయఁగాఁ గుక్క • శరభభావ
 మండితంబయి తిరుగుదు • నుండిపూర్వ
 వాసనానీచమగు మనో • వర్తనమున.

వ. ఇట్లనిచిచాడెంచె.

చ. ననుగనినిముందున ల్పము మ • సంబున బెగ్గిలి పా
అసప్సడి

ముక్తనివరుఁ డిట్లపోలె గృహ • మొక్కలమై శరభం
బుగాఁగఁ జే

యునా తగిదాని నట్లయిన • నుభతి నాకుఁ జరింపఁ
గాదు గా

పున నితనిన్ సంగితు వెన • నెన్ బలమున్ సరియుల్ల
స్లింగన్.

తే. అనువిచారంబు దివ్య గో • ధాత్మజైన

యముక్తశ్వగుఁడెఱిగి యీ • యధవజాతి

యున్నతిస్థితయెఱుఁగునే • మున్నపోలా

గుక్కయయ్యుండుఁగా కన్న • గుక్కయయ్యె.

వ. కాపునం గులహినులు మాసనియులుగా ర్హింగాక
విశేషంబు కల్గింపుము.

చ. కులమనిపట్టి చిత్తమున • గూరినకడరయంగ లేకయ

గ్గిలపువిభూతి నుట్టసకుఁ • గల్గెగఁ జేయుట గర్జమ

ట్లు భృ

త్యులమదియన్నరూపరసి • యుత్తమ మధ్యమహిన
రూపమూ

త్రైలకుఁ దగ్గంగ నయ్యయి ప • దంబులనిల్పుట నీతి
భర్తకున్.

గా ప వ్యో పా శ్వా న ము.

నీ. అవశిష్ట ! పారియా • త్రాచిలగులుననుడు
నొకబోయ భర్త నం • యుక్తబుద్ధి
వింటనేర్పరి మృగ • పితృప్రకారము
జారణ్యదేశం • చాళాలి
తల్లికిఁ దండ్రికిఁ • దస్తయుభక్తు
ఫలమూలమధుమాంస • ములును మేలి
కూడు గూరలు సమ • కొల్పి వారికిఁ దప్ప
యావహించుచు శయ • నానాదు

తే. లగుపదార్థమల్ హృద్యం బ • లుగ నొనర్చు
వలయునాహారములు ముని • నరులకిచ్చు
బగలుఁ దొడరినఁ బరిమార్చు • భండనమున
నొకఁడ వేపురన్న న మ • హోగ్రగుతుల.

క. కాపర్యుండను పేరను
దీపించినయతని భూరి • తేజముగని ర
క్షాపరుఁడువలయు మనకని
యాపొలమునఁగల్గు దన్యు • లందఱుఁడమలోన్.

ఆ. అతనిఁదమకు నెల్ల • నాధిపత్యము నేయు

వానిఁగా వరించు • వారుగాఁగ

నిశ్చయించి కూడి • నెమ్మిమ్మై జనుదెంచి

కాంచి యిట్టులనిరి • గారవమున.

క. బలపక్రమసంపన్నుడ

వలఘుచరిత్రుఁడపు మమ్ము • నందఱు బ్రభువై

తలకొని రక్షింపుము నీ

వలచినపనిగొనుము పుత్ర • వర్గముఁబోలెన్.

వ. అనిన విని యతండు వారల కిట్లనియె.

నీ. శిశుజనమునిజన • స్త్రీజనంబులఁ జంపఁ

గా నెట్టివాఁడైనఁ • గడఁగిమీఁదఁ

గవియక పొడుచుట • కల్మషం బంగనఁ

జెఱవట్టఁదగదు వి • శేషమొక్కఁడు

వినుఁడెట్టి నత్వ జా • తిని బెంటిఁజంపుట

పాపంబుగోవుల • బ్రాహ్మణులను

సంకటపెట్టంగఁ • జనదు తదీయహి

తముగోరి పూని యు • ధ్ధంబుసేత

తే. యధిక పుణ్యంబు నత్వ క్రి • యాపిఘాత

మాచరించుట గడుదోష • మవనిఁ బ్రజకు

బాధగావించి కుడిచి శ • పంబుదొలుచు

పురువుగతి నది మోలియంగఁ • బొలియునతఁడు.

వ. అని చెప్పి మీరలీధరాధరత్నంబు లెఱింగి నాపంచిన
తెఱుంగునఁ దిరిగెదరేని మీకు ముఖ్యుండనయి సత్యంబు సా
ఖ్యంబులంబెనుపమియోగక్షేమంబు లరసెద ననియె దానికి
వారలందఱుఁ బ్రీతింబొంది యాతనిపచనంబున వర్తించి వధి
ల్లి రిక్లుకాపవృండు సాధులకు హితంబగునట్లుగా దన్యులం
బాపంబులకుంబాపి తానును వారును నిహపరసిద్ధులం బ్రశ
స్తి పహించె.

క. కాపవ్యోపాఖ్యానము

పాపహరము దీనిశ్రవణః పరనము లటవీ

వ్యాపారక్షేపంకర

రూపములగు దన్యుమృగవి • రోధములడఁచున్.

దీర్ఘదర్శిమొదలగుమత్స్యములయుపాఖ్యానము.

వ. అనిచెప్పి భీష్ముండు వెంజియు నిట్లను దీర్ఘదర్శి
యుఁ బ్రోక్షకాలజ్ఞుండును, దీర్ఘసూక్ష్మిండును సనుమ
త్స్యంబులుమూఁడు ఒలచరబహుళంబగు నొక్కయేటిమడు
వునఁ దమలోనంబొందుగలిగి యుండునవి వేసవిసాచ్చిన ది
ర్ఘదర్శి దక్కటిరెంటిని గూడంబిలించి.

క. మదువింకఁగఁబాతెడు నీ

రెడత్రొచ్చిన నొండుచోటి • కేఁగఁగరా దె

వృదు నింకనినీళ్లుగల

మగువుచుంఱోపవలదే • మనకిట్టియెడన్.

తే. అనినఁ బెచ్చికాలజ్ఞుఁ డి • ట్లనియె నేది
పొత్తమయ్యెనక్కార్యంబు • భంగినెఱిగి
యప్పటికిందగినట్లు నే • యంగవలయు
మానితోపాయవృత్తి నే • మఱుటలేక.

ప. అనిన సయ్యరుడెఱంగులపలుకులువిని దీర్ఘసూ
తుండిట్లనియె.

క. నడివిగించంబున ని

మృదువొప్పంగ నిప్పుడేమి • మాలెను నిమ్మి

నడిచుపడి ట్లనెస్వరి

లుడుగుఁడు మాతెచూచికొంద • మ్మొయ్యనతటితోన్.

క. అనుటయు విదిగర్జముగా

దని పొక్కుచు గీర్ణదర్శి • యంబుసోత్తో

జనితాభయమగుపథమునఁ

జనినోచ్చెం దెద్దమడుపు • సమృద్ధిలన్.

ప. తక్కిన రెండును నందనిలిచె నిట్లునిలిచిన యమ్మ
తస్యద్వయంబునకు భయంబు పుట్టం గతిపయదివసంబులకు.

క. పాతెడునీరెడతేర్చివ్వఁగఁ

దాటఁబడిదమైనయెండ • దనుకఁగ నిపురం

బాతె మడు పంతవేడుక

కాటులు బాలరులుసొచ్చి • క్రిందుకొనంగన్.

క. వెన్నెన నీరానె నెత్తెలఁ

గిరముల మత్స్యముఁబట్టి • కడుసంతసముం

బొరయు గుఁ ద్రాళ్లన్ గుర్తివ్వఁగఁ

గరిమూహిందుకొనిబ్రాప్తి • కాబజ్జందున్.

క. ఇం దొకతామ్రగఁజది నే

నొందంగా గుర్తిచ్చినట్ల • యుండెద పే నీ

క్రిందుకొనుట మానంగ న

మందత సది యెడల యడిచి • మడుపుదటిసెదన్.

క. అని యొకగుటిమీలసడుమ

నెనయంగాఁదూటికిఁజది • యిరుదోడలఁ ద్రా

ఢానరంగఁబట్టుకొని గుర్తి

చ్చినచందమువోస మూర్ఛ • జెందినభంగిన్.

వ. ఉన్నంత వేట దీటి యగ్గదిగలయతండు.

క. తెలివీటరొప్పివోపం

నొలుచునెడం ద్రాడుపడిచి • దురితంబునకుఁ

దొలగి పొందస్సి యందొక

జలచక్రమున్నయెడ కేఁగి • సంభ్రాంతిగతిన్.

౧. ముట్టఁబడి దీర్ఘనూతుగ్గిం

డిట్ట ట్టరుగఁగ, నుపాయ • మేది యొకనిచేఁ

బట్టువడెఁ దనదుడెందము

వట్టువదల్చి, చకితవికల • భావేంద్రియుడై.

౨. విను దౌదవ్యులఁ గౌర్యము

గనికొనవలయువని మున్న • కావింపఁగ నే

రని జడుఁడు దీర్ఘనూతుగ్గిం

డనునమృతస్వంబుభంగి • నాపదనొందున్.

౩. అప్పటికిఁ దోచినట్టలు • దప్పకుండ

ననువుతో ధృతిగల్గి కా • ర్యంబునడపు

నతఁడు సాప్తకాలజ్ఞుని • యట్లహోలఁ

బరమసంశయ మయ్యెడు • బ్రదుకుఁగాంచు.

౪. ధుర్యత ననాగతములగు

కార్యము లూహించికని త • గంజేయునయా

చార్యుఁడు సౌఖ్యముఁబొరయును

నార్యసిథి దీర్ఘదర్శి • యనుమినుక్రియన్.

పలితరోమశులనుమూషిక మార్జాలంబులసంవాదప్రకారము.

౫. అడవిలో నొకమట్టి • యడుగున లాఁగఁట

బలితుండునా నొక్క • యెలుకయుండఁ

నమ్మహీజముమీద • ననిశంబు రోమశుం
 డనుపిల్లి పసియించు • నానమీప
 మున సంపకడ నిత్యమును న్యుగంబుల కురు
 లొడ్డి వేకువవచ్చి • యొక్కమాలఁ
 డగపడ్డవానిఁగొర • చరుగు నొకప్పు డా
 హారంబునకుఁబిల్లి • యచటఁదిరుగఁ

తే. బోయి యురిఁబడియుండంగఁ • బొంచిచూచి
 భయముదక్కి యచ్చోటన • పలితుఁడెరకు
 గుఱిమ్రురంగఁ జంద్రకుండను • గూబవులుఁగు
 వారితుండఁబయెడు ముంగియు • నంతఁదోచె.

వ. ఎర్రకైవచ్చి యిట్లుదోచిన నయ్యెలుక యారెంటిబా
 రికిందప్పిపోవరామిదలంచి బెగ్గలించియు ధైర్యంబు కలిమిం
 గార్యంబూహించి యప్పిల్లిం గొండాక సేరంజనుడెంచి దాని
 తో నిట్లనియె.

క. ఉరిద్రేవ్వఁ గొఱికి యుప్పుడ
 వెరవారంగ నికుశను • విడుగరసేయన్
 దొరకొనుట నీదుభాగ్యం
 బరిత్యముదొఱంగి మైత్రీ • యలనఱుపుమదిన్.

క. ముంగికి గూబకు నగపడి
 యంగంబులువడఁకుచున్న • యవినాకిమైత్ర

సంగతిగలిగిన నీయు

తప్పంగలవలెనుండి భయము • దక్కు-న సేచున్.

చ. అనవుడు బిల్లి యిట్టులను • నార్తశర వ్యడ వయ్యె
ద్రిచ్చిన

కనఘ ! హింసించు సేయవల • దయ్య' జగత్పితామహి
గాంగ ని

ప్పని దగఁబూఁపితిన్ వెఱిపు • నాచి ననుం గరియంగ
రమూత ప

చ్చిన నకులంబు గూబయును • జేగఁగ నేపు నాకు
నోడుటన్.

ఆ. అనిన నట్లయగుట • నాశ్రయఁజేరిగియ
కాదె సంధియైన • నామ బ్రతుకు
నీదుపడుగ గయును • నిజము నటూహించి
నిన్నుఁ జెందె బుద్ధి • నెచ్చెయలలు.

క. అని పనికి పిల్లిడిగ్గితి
యనయము ప్పొంది వృత్తి • నయ్యెకవనిం
చినఁజూచి యయ్యుటగాకం.

బును నకులము నఫటు వాసి • పోయెనిశేచ్ఛన్.

క. నకులము నుచుకమును నో

కకు సంతసమందియుండి • గ్రక్కున నమూత

షిక మయ్యరిచేరులు గొలు

కక యలసతి నల్లనల్లఁ ♦ గఱచుచునుండెన్.

న. ఆమెయ్యిఁ బలితుండుగొనకొని యయ్యరిగి గొలుక
కుండుట యెఱింగి రోమసుండిట్లనియె.

క. తగునే యిట్లు కృతాశుఁడె

నగు నీకురిగొలుకకట్టె ♦ లాలస్యము సెఁ

తగుట కృపాఘ్నుతకును సెల

వగుటొప్పునె కొలుకుకడఁక ♦ సదోహుఁడవై.

చ. అనుటయు నెక్కుయిట్టులను ♦ నాన్వితరక్షణశీలు ని
న్నుఁ గీ

డునఁ బారయంగ నిశ్చనె క ♦ డుం జెడుగుందనమే
ను భీతి నూ

నినమదితోడ నవ్వుమిన ♦ నెట్టనయియ్యునిఁ ద్రొంగుని
య్యెడన్

మనమున నెక్కుగాఁగొనకు ♦ మాలనిఁగాంచి నయపు
ద్రొంగుచెదన్.

క. జ్ఞానబాసి యేమిదలఁతో

యరిత్వమున వినుము ప్రబలుఁ ♦ జ్ఞానయతనితో

వెరపున సంఘమునర్చియుఁ

గరంభు నవ్వుమిను నీతిఁ గాఁ గొండుబుధుఁ.

ఉ. మాలనిరాకగాంచి భయః మర్దితమైనమనంబుతోడ న
క్కాలమునందు నీకుఁ జనఁ గావలయున్ వెన మూ

ని పైకి నా

యాలయముం జొరన్ సమయ ఁ మప్పుడ నాకును

గాన న త్తటి

నేట్లొనరింతు నమ్ము మిదిఁ నిక్కము గర్జము నీ వె
ఱుంగవే.

క. అనవుడు నల్లైలతలఁప

పినుము భవత్ప్రాణరక్షఁ వెనఁ జేసితి నే

ననఘా ! నీవును నమ్మెయి

నను నాపదఁ బాపవలదె ఁ నమ్మిరయమునన్.

ఆ. అనినఁబిల్లికిట్ట ఁ లను నెల్కవేగిర

పడకు ముచితకాల ఁ భావ్యమైన

యత్నవిధిగదా న ఁ మగ్రీఫలత్వంబు

నొందు నొండుదలఁప ఁ కూరకుండు.

ఇ. అనియిట్లు పలితుండును, రోమశుండును నొండొరుల
తో మాటలాడుచుండ వేకువయయ్యె నట్టియెడ.

క. తనతోఁ గొందఱు గుక్కలఁ

గొని యేతేరంగఁగేలఁ గూరకృపాణం

బును భీకరభంగిగవెనఁ

జనుదెంచెన్ మాలఁడధిక • సంరంభమునన్.

ఆ. పరిఘనాముఁడైన • పాపాత్ముఁగనిభయ

మడరఁ బిల్లి యిట్టు • లనియె నింక

నేమిసేయువాఁడ • నిదేవచ్చె జముదూత

వోలె సత్వరిముగ • మాలవాఁడు.

క. అనిన విని యొడఁ కోడకు

మనుచుం దెగఁగొఱికి వేగ • మయ్యురిఁ బలితుం

డనయముఁ జకితాత్ముఁడై

చనియెన్ రోమశుఁడు సవని • జమ్మపైకివెనన్.

చ. ఎలుకయు బొక్క-లోపలికి • నేగి ముదంబునఁ బొం

చిచూడ సరి

కులముగ నేగుదెంచి పరి • ఘుం డురి నుగ్గుతెల్లఁ

జూచి ని

ప్పలతకుఁ జిత్త మెంతయు వి • మావమువొందఁగఁ

బోయె, బిల్లి య

య్యెలుకకు నిట్లనుం జెవికి • నింపగుభంగి నుదాత్తరీ

తిగన్.

ఆ. మేలుసేసి తగిన • మిత్తునిఁబడసి త,

త్తుచరితములవచ్చు • సుఖము లనుభ

వింపజూచుటుడిగి • వేర్పడియుందుట
 యరయ నీతివిదూల • తెరువుగాదు.

చ. అనఘ ! భయంబునొందుటిది • యారయ బేలదనం

బు నేమిట్టమై

మునుననునమిట చెంది భయ • మోక్షణముం గని

నాకుఁ జాలమే

లోనరంగజేసి నీవు దుది • నుల్లమునం దగ విశ్వసంపకీ
 క్లుగికి సుఖంబె నాదు సిరి • కుక్కుడనయ్యెదు రముట
 ప్రితితోన్.

క: బలంతు నైననుట్టిం

బులు నేనును నీకు మేలు • మానరింపంగ ని

మ్మునమనుట యొప్ప శేననుఁ

గలసిమనుము విడువ్రశంకఁ • గనుచుభిమతమున్.

వ. అనిన విని సలితుండు రోమగునితో నీపలుకు లుచి
 తంబులు నామాటలు వినుమని యిట్లనియె.

చ. అరులనమత్తుల్లిం దెలియ • నారయుటంతయు నూ

క్షత్రకృత్య మ

వ్వెర పతిచుర్ల భంజరులు • వీరనమండయు మిత్తభావ
 ముం

బొరయుటయున్ సుహృద్భనుల • పోలికగల్గియుశతు

తాగుణ

స్ఫురణమొకప్పు నూపుటయుఁ • జూతుముగాదె ధరి

త్రి నల్లెడన్.

వ. కావున నిన్నుఁ బెద్దయుం గదియుం గిర్జును గాను నీ
పును మద్వశగతిం బొందుటఁ జూచితేనియు నేమటా జన దె
ట్లంటేని.

క. బలవద్రీపులు ప్రయోజన

ములకై లోఁబడుట గల్గుఁ • బాలముల నేనుం

గులు దీమంబులపజ్జఁ ద

గిలి నెట్టిన పట్టువడిన • క్రియఁ జతురమతీ

చ. అరియెడ మిత్త్రభావమొక • యప్పుడుకార్యముపొం

తొగల్గిన

స్వరపునఁ తాముఁ బట్టునెడ • నిక్కము నశ్శక్తి దా

నినాతికిన్

గరము దొలంగఁ జేయునరు • కర్ణమువట్టి చరించు

టొప్పదే

పొరుగున నుండి నీకు హిత • ముం దగుఁజేసెద నెప్పు

డుచిన్.

మ. విను నీ కామిషమేను నీయెడఁ గడున్ • విశ్వాసముం
బూని చే

రిన నీచిత్త మొకప్పు దుద్గతవికా • వీభూతమై దుర్వి
నో

దనహింసారతినొందు నీసుత సుహృ • ద్బంధువ్రజం
బేని మున్

ననుఁగన్నన్ సహియింప దాత్రుగరుణ • నత్రన్నిపు
మిట్లుండదన్.

వ. అని యంత నిలువక.

క. బలితపుటురిఁబడి నేరాఁ

కలితో రేయెల్లనున్న • కతమున నీకుం

జలిది వలసి విలిచెద యెటు

వలయునె నీపటుకునమ్మి • వత్తునె చేరన్.

ఆ. అనుడు నిట్లుదలఁప • నగునె మత్స్యాణర

క్షుకుఁడైవననన్ను • శత్రుఁగఁగఁ

దలఁతునే కృతజ్ఞ • తియఁ బౌరుషంబును

గలుగ నేను వెఱవ • వలవ దనఁను.

వ. అనిన రోమశునకుఁ బలితుం డిట్లనియె.

క. నీవలన నేను బ్రదికితి

నీవును నాకరిన మాల • నికి నగపడ వై

తీవిధమునఁ గల్లుసుహృ

ద్భావము సాలు నినుఁజేరఁ ♦ దగ దిటమిఁదన్.

వ. ఇవిధంబునకు శుక్రువాక్యంబులుం గలవాక్యం
పుము.

క. బలవంతుడైన శత్రుని

వలనఁబ్రయోజనము గలిగి ♦ వలను కలిమిఁగాఁ

గలసియు నదిగఁడచనఁగాఁ

దొలఁగవలయు నమృతేనిఁ ♦ దుదిఁగిఁడొలయున్.

ఆ. నమ్మదగనివారి ♦ నమ్మకయున్నది

తగినవారి నైనఁ ♦ దద్ద నమ్మి

యుండఁదగదుతన్ను ♦ నొరులున మృదునట్టి

యుండి యుచులనమ్మ ♦ కునికి నీతి.

వ. ఇట్టిదబ్రదుకు తెరు వగుటంజేసి.

క. నినుబోల్లను నమ్మక యే

నును బ్రదికెద ననఘ! నీవు ♦ నుంగని చండా

లునియట్టివారిమాయలు

నినుబొందకయుండిదబ్రదుకు ♦ నెఱిఁబొమ్మింకన్.

క. అనిన విని సిగ్గువడి తన

చనుచోటికిఁ జనియెఁ బిల్లి ♦ నమ్మఁబొనుం

దును వేటొకతగులఁగకుం

జనినముచితవ ర్తనమున ♦ సౌఖ్యముబొందెన్.

క. పలువగఁజలనియాపద

దలఁగుటకును రిపు నహీన • తరునైన దనుం

గలపికొని బ్రదుకుటకు ని

య్యెలుకయుఁ బిల్లియును వెరవు • లెఱిఁగించెదగన్.

బ్రహ్మదత్తునితోఁ బూజనియనుశకునికైన సంవాదప్రకారము.

సీ. బ్రహ్మదత్తుండనఁ • బరఁగిననరపతి

నగరఁబూజనియను • నామమొప్పఁ

జతురభాషిణియొక్క • శకునివర్తిలుచుండు

నది పిల్లఁబెట్టి యిం • పారఁ బండ్లు

దెచ్చి యర్మిలి దాని • కిచ్చుచోమేలేటి

యధిపువుత్సాహకీర్ష్య • నందుఁగొన్ని

వాఁడును మచ్చిక • వచ్చియప్పిల్లతోఁ

జగ్గటమాడుచు • సంచరించు

ఆ. నొక్కనాఁడు దాది • యొద్దలేకుండ న

ద్దారకుండు పిల్ల • తలనగల్గి

చంపె దానితల్లి • చనుదెంచి కని మది

నిట్టులనియెశోక • మొనకమొనఁగ.

తే. అకట కూడిమెలంగి యే • మొకటియైన
నర్థి నిదియును దానును • ననుభవించు
బట్టి చూడుచుచుండు ని • ప్పాపజాతి
పదుచుచంపెనె యిటు దీని • మిదుకమిదుక.

ఆ. ఠాచకొడుకుగాఁడె • రాచవారికి నేటి
పరిచయంబు వేగ • కరుణఁడుచు
హితవు మఱియ రాజు • లెందు సమ్మిక్కుఁ బా
త్రములె నమదమతులు • కౌర్యరతులు.

క. ఈవగదీర్చెదనంచుం
గోపంబున రాజుకొడుకు • గుప్తులు రెండున్
జేవదునట్లుగ గోల్లన్
వేపెటికి రయమున గగన • విధికి నెగ సెన్.

వ. ఎగసి యచ్చీట బ్రహ్మదత్తుండు విన నిట్లయె.

క. చేసె నథుము దత్ఫలముం
జేసేతంగుడిచె గాని • శిశువునెడను నా
చేసిన కౌర్యము లే దే
జేసితి మాటొందుగీడు • నెందరు నన్నున్.

చ. అనవుడు బ్రహ్మదత్తుఁడది • యట్టిద నీదెనఁ గీడులే
దు నీ

చనుటకు నామనంబతి వి • పాదముఁబొందెడుఁ దొం
టియట్ల న
మిక్రి నిలుపుమన్నఁ బూజని శ • మించు నెయ్యెండొరు
చేతఁ బడ్డ యీ
పెనుఁబగనొంది మాటవస • బేల్పడి క గ్రమ్మఱ జే
రు టొప్పనే.

వ. అనిన విని యతండు.

క. చేసినదానికి మాటుగఁ
జేసెఁ బగ యంతతోడఁ • జెడుఁ గాక గుఱుల్
జాసిన నమ్మెలు విడిచి
దోసము వెట్టదురె యెట్టి • తుచ్చులుఁ జతురా.

వ. అనిన నతనికి శకుని యిట్లనియె.

క. నెయ్యము సెడినను మాటల
తియ్యదనము వట్టి పగ మ • దిన్ మఱచినఁ జా
వయ్యెఁ గల కయ్యె పటి చే
టయ్యె నొకటిమూఁడుఁ గాక • యది మేలగునే.

ఆ. వినుము నేలఁ దోచి • కొనినను, దాయాదు
లైన, మాటమాట • కైన, నాఁడు
వారియెడను, గీడు • వారక చేసినఁ
బగ జనించు నిట్టి • భంగు లైదు.

ఆ. పగయుఁ గల్గెనేనిఁ • బాయునె గూఢమై
మోస నన్నియున్న • మాడ్కినుండుఁ
గాన నమ్మి బేల • కాలింతరంటున
నైనఁ జెడును సంది • యంబు వలదు.

క. జననీజనకసహోదర

తనూభవులసఖులనమ్మ • దగ దనినను నె
మ్మనమునఁ బగ గలపారలఁ
జనునే నమ్మంగ విడువు • చతురవచనముల్.

వ. అనుభవము బ్రహ్మాదత్తుం డిట్లనియె.

క. కాలవశెంపునఁ గీడు

నేత్రులును జనులకునుమూఁడు • నీకును నాకున్
పాలి యవి నేయనచ్చునె
బేలనె యే నంత యేల • పెడఁ బాయంగిన్.

వ. అనిన విని శకుని యతనిమొగంబునఁ జూడ్కి నిలిపి
యిట్లనియె.

క. విను చల్లనిమాటలలో

మునిగి యలుక గుబ్బతిలు, స • ముద్రజలములో
సన యుండి యాట కెప్పడు
గనగన మనుబాడబాగ్ని • కరణి నరేంద్రా!

క. అని పలికి యవిశ్వాసము

మనమున నెలకొల్పి • రాజు మూటలకుం జే

లని నెరఁగఁతోడ నాపూ

జని దన కిమ్మైనయెడకుం • జనియె గుమారా.

వ. అదియునుంగాక.

క. జననాథునకు ననిశ్వా

సనిరూఢత వలయు నెల్ల • జనములయందుం

దన్ను దససిరి గాచుటకై

యని నీతుల్లు సెప్పదురు బృ • హస్పతిముఖ్యుల్.

విశ్వామిత్రీచండాలసంనాదము.

క. ఏపారి ణొల్లి త్రేతా

ద్వాపరములసంసినొక్క • వజ్రపు ధరిత్రీ

తాపంబు జేసె జనముల

పాపంబున నత్సరములు • పండ్రొండధిపా.

సీ. ఏఱులుఁ జెఱులు • నివురఁ గర్షనము తెం

కును జెడఁ దరులతా • దులును గమర

భూమియుఁ బసఁ చూల • శోమహిషాదిజ్ఞ

వధనంబుఁ బొలియ భూ • వరులు మేర

దప్పి లోకములోని • ధాన్యముల్ గొన సధ
 ర్కం బంతకంతకు • బ్రీబల నభకు
 లనడలఁ జెఱువంగి • యీగముల్ చేవతా
 పూజలునెడలంగి • భూసుర ప్రి

ఆ. ముఖము లైనవర్ణి • మునినొప్పు దప్ప నా
 హరిరహితజనము • లచు నచట
 బడఁగఁజూడ ఘోర • భంగిగాఁ దఱచియ్యె
 డొక్కలున్నవారి • కెక్క- భయము.

వ. అట్టిసమయంబున.

క. మునిపతి విశ్వామిత్రుడు
 దనయాశలి కెందు మెలఁగి • ధైర్య మెవలి యో
 దనమాంసమూలఫలములు
 జనులనడిగి యెందుఁ బడయఁ • జాలక డప్పిన్.

వ. తూఁగొడుచుం జనువాఁడు ముందట.

చ. వసరపుఁబ్రేవుఁబ్రేవులును • బంతులదొక్కలుఁ గు
 క్కపుఁజ్రెలున్
 మునుఁగువడంగ భూమితల • ముం దఱచారఁగఁ గ
 ప్పచున్ మదిం
 బన యొకయింత లేక పెఱ • ప్రియనుం బొరిగొం
 చునెప్పు డు

రవ్యసనతిఁ గూరి యున్నవెలి • వాడుగ్రహలైకుఁ జే
రి యయ్యెడన్.

ప. ఆర్తినొంది యిటుపటుం బోవజాలక నేలం బడియుం
డి ప్రాణంబులువోవుటకు నుపేక్షింపందగదు ప్రాణాక్షణంబు
పరిమధర్మం బని ఓచారించి తగు నుపాయంబుచింతించువాఁ
డప్పుడ చంపి తిత్తోల్లిచి గాలిగొనవైచినకుక్క-కలిమంబుఁ గ
నుంగొని.

క. ఇది దప్ప నిప్పు డియ్యెడ

నొడచు ప్రాణంబు గావ • నొండొకఁ డెదియున్
మది నూహింపఁగి ముచ్చిలి
నొడపించికొనంగవలసి • యున్నది నాకున్.

తే. ప్రాణములువోవకుండంగఁ • బరిహరింప

నొండుపాయ మెయ్యదియు లే • కుండెనేని
ముచ్చిమియు ధర్మమగు నధ • మునిధనంబు
గొనుట యెంచును ముఖ్యమై • చనుట గలదు.

ప. కావునఁ జండాధనం బగుసారమేయమాంసంబపహ
రించి ప్రాణహాని పరిహరించుకొందునని నిశ్చయించియుండ
నర్థగాత్రం బగుటయుఁ జండాలురెల్ల నిద్రింప నల్లన లేచి
చని యమ్మాంసంబు వట్టి తిగిచిన నచ్చేరువ నిద్రించుచండా
లుండు విధివశంబున మేలుకని నీవెవ్వండవు మాంసంబు

ముచ్చిలించెదవు నిద్రవోవని జమ్ము నిన్నుఁగొనియెడ
ననుటయు భయంపడి గ్రక్కున నమ్మునిపతి యేను విశ్వా
మిత్రుండనని పలికిన వాడు వినయంగున శిష్యుడికి కరు
ణం గన్నీరొలుకం బ్రణమిల్లి కేలుమొగిల్చి మహాతాత్ర!
నీతలంపేమియని యడిగిన సతిండు నాంతవినవచనంబు నిట్ల
నియె.

చ. దరికొనునాకలం దనువి • దాహముఘట్టినఁ జాగ్ర
ణహానికిం

బరిహరణంబు నేత కిదిపాపమయ్యెనను గుక్కంబుజే
భరణిముచ్చిలించెద వి • భావముఁ డెంతశుచిత్వ
సంపదం

బాగసియు సర్వభక్షకతి • బొందును నన్నుఁగూడ
మట్లుగిశ్.

వ. అనినవిని చండాలుఁ డిట్లనియె.

తే. కుక్క మృగములలోనెల్ల • గుత్తితంబు
దీని దిని ధర్మమునకే • హానిసేయ
నొం డుపాయంబు వెదకికొ • ముద్దవ్వలాత్ర
యనుడు వానికి ముని యిట్లు • అనియె సధిప.

క. విను బ్రహ్మవహ్ని నాకుం

ఁనుఁబ్రాపై యుండ నేను • వెఱుతునె యెల్లె

ననుఁ బోషనీక పాణిము

దనువున నిల్పుటయచూపె • ధర్మం బరయన్.

ఆ. బ్రదికియున్న నే ద • పంబున విద్యను

బాచికొనఁగ నేర్తుఁ • బాతకంబు

నట్లు లగుట జివి • తాధారమైన యీ

నంబు డిప్పు డెల్లు • నమల కుడుగ.

చ. అనుటయు నంత్యహండు సగి • యట్టివిధం బధమం

బు గాక నె

ట్టన యది ధర్మమే కటక • టా మిముబొంట్లకు ని

ట్లు సేయఁగాఁ

జనునొకొ యన్న నమ్మని పృ • శస్త్రుఁ డగస్త్యుఁడు

దైత్యుమాంసముం

దినఁడె నశించెనే యతని • తేజము బెంపును నంత

నుండియున్.

వ. అనవుడు వాఁ డిట్లనియె.

క. సరహితము సేయఁ బూనిన

పురుషుఁడు పాపంబు సేయఁ • బొందఁడు కీడుం

బరమముని యగునగస్త్యుఁడు

పరోపకారార్థకృతి న • భవ్యుం డగునే.

క. నావుడు మదాత్మ బ్రాహ్మణ

తాపద్వత్తాన్నదంబు ♦ దానికెగా నే

నీడిధి యొసరించుట పా

పావేశములేను నీని ♦ కడ్డపడకుమీ.

క. అని మునివల్కిన సంత్యజః

డను మాంసము విడువనోప ♦ కనుటగఁ దలఁపం.

జనునె భవదీయతేజో

ధనహానికె గరుణ పుట్ట ♦ దా యెవ్వరికిన్.

వ. అనవుడు గాఢిసందనుండు.

తే. కరుణగలవేనిఁ బ్రాణంబు ♦ గాచికొనఁగఁ

దలఁచునాకు నిన్మాంస మి ♦ మృత్యుఁఁబఱితి!

యట్టులైన ముచ్చిమియు లే ♦ దస్మత మెడలె

వడయుపస్తువు సేయదు ♦ వాతకంబు.

వ. అనిన విని చండాలుం డిట్లనియె.

క. అతిశయితప్రణ్యదీప్తులు

ప్రతిగ్రహమునీచనరుని ♦ సాలంజేయన్

మఠిఁదలఁపఁ గూడునే వి

శ్మతగుణ ! యే వెఱుతు నింకఁ జాఱుచుఱఁబల్కన్.

వ. నీవలచినయట్లు సేయు మని సారమేయమాంసం బి

చ్చినఁ బుచ్చికొని దానం బ్రాణంబులు రక్షించుకొని వి

శ్వామిమృదు సనియె నిందు తదనంతరంబు బోధించుట
వడదీలు వడ్డించె నంత హస్తించి యత్త పోధనవహ్యుడు భూ
విశేషంబున వోషంబునీగిరిని మనోషీజన స్తుత్యం బునివృత్తి
వ్రాసెంబున విలసిల్లె నాపత్నమయసమాచారం బిట్టె యని
చెప్పెసభీష్మనితో భూపల్లభుండు ధర్మసూక్ష్మప్రకారం లిం
తదురవగాహం బగునే యియ్యతిహాసం బాకర్ణిండుట నా
డెందంబు విషాదంబుకొందె సనవుడు నతిండు ధర్మంబు బ
హుశాఖాసమన్వితం బై యుండు రాజులకు నెల్ల తెఱంగులు
నెఱుంగవలయు విషాదం బేల యనవుడు నజ్జనవిభుండు.

మృగయుండు—కపోతమిథునము.

క. శరణాగతసంరక్షణ

పరులకు సమక్షాయ నెట్టి ♦ పాటిఫలము ని
ర్భరకరుణాకర! పరమా
దరమున నెఱిగింపు నాకు ♦ దాని తెఱంగున్.

ఆ. అనిన భీష్ముడిట్లు ♦లను ముచుకుందుండు

నాగం బరంగు ధరణి ♦ నాయకుండు
దనుజమంత్రితేత ♦ వినినది యొకకథ
యఖిలపాపహరణ ♦ మాచరించు.

వ. అయ్యితిహాసంబు సెప్పెద దాన నీయడిగినయర్థంబు
దెలియు నవహితుండ వై యాకర్ణింపుము.

సీ. పాపాత్ముడొకభోయ • పక్షుల వధియించి

తనియును కక్కమిడ్ల • కొనియు నదియ

బ్రనుకుగా దానికి • బహుసాధనంబులు

నవరించుకొని మహా • ట్లజరింప

నొకనాఁడు పెనుఘాస • యును గాలియును ముట్టి

నకలజీవులకు నా • శంభు ప్రట్టు

నట్టిదియై కాస • యునయు నలమయం

బై న గిని యన్న • రాధమందు

తే. నెరివైతో నల్లగల్గిన • వెడల మిఱుత

నొకవసన్నతి జొంపమై • యున్నదాని

జెంది చాతిరి యగులయు • శిలయ నెజ్జ

గాఁగ శీతా ర్థుఁడై యుండె • గారి వేంద్రం.

క. అలుబ్ధుఁడ నైదువర

మాలోకించి కడుభక్తికి • ననియె నిచటిభూ

తాలిం గొలిచెడఁ గరుణా

శీలత ననుఁ గాచుటకు వి • శిష్టపీఠిన్.

వ. అని యిట్లప్పక్షిధ్వంసకుండు శయనంబు పొప్పించియుం
డ. నమ్మహీరుహంబుకోటరంబునవసియించియుండునది యొ

క్ష్మకపోతంబు దనవల్లభ యెటయేని మేతకుంబోయి రాక
తడసిన శోకించి.

సీ. ఎచటనున్నదియొక్కొ • యింతప్రాప్తకచోట
నుండునే ననుఁ బాసి • యుజ్వలాంగి
యేకారణంబున • నేమయ్యెనో వాన
యేవునఁ దెగియెఁ గా • నోపు నకట !
యమేత్రను లేకున్న • నిమేత్రనికలిమి ని
రర్థకం బనికాను • రాగయుక్త
యగు సతిగుణముల • ధైర్యహాకాముష్మిక
సుఖసాధనంబులు • సువ్వె పతికి

తే. నేమిసేయుదు మందిరిం • నిపుడు పాడు
వాటుచున్నది యనఁగ న • ప్పలుకు లెల్ల
బోయవలలోన నున్నక • పోతి విని మ
నంబు సంతోషపూర మ • గ్నంబు గాఁగ.

క. పతిమదికి నింతయొక్కిన
యతివగఁగా పుణ్యపతి ప్రి • యాలాపము లే
గతి వినఁ గాంచితి దనమ్రము
గృతకృత్యం బయ్యె నాకు • గెలిచితి జమునిన్.

వ. అని యుల్లంబు నుగ్గడించి పతికిం దనతేటంగెటింగిం
చి విధికృతంబునకు వగవంబని లే దని మఱియు నిట్లనియె.

చ. శరణము సొచ్చినం దగఁబ్రి • నన్నతఁ డై గొని రక్ష
ణంబు సా

దరముగఁజేయనశ్యధిక • ధగ్గముగా బుధకోటిసెప్ప నీ
వరిసి మహార్తు వీని శరణాగతు నోపసభంగినాపదం
బారముక యుండఁ జేయుము పృ • భూనిపునీశుఁ
గొంతువోయెడున్.

క. అని యిట్లేర్పడఁ బలికిన
విని శోకము డిగ్గవిడిచి • విహంగము గరుణం
దనజాతి సెప్పి తగ ని
ట్లనియె మనుజభాషణముల • నాల్కుకుతోన్.

క. ఓయన్న ! డప్పినాడవు
మాయంటికి నతిథి నైతి • మనలక నీకుం
జేయవలయు నాతిధ్యం
బేయది భవదీప్సితార్థ • మెఱింగింపు తనిన్.

చ. అనవుడు నుల్ల సెంతయుఁ బ్రి • యంబు వహించుట
బక్షివర్య ! నీ
తున సకలాంగకంబులుఁ బ్రి • ధూనము లయ్యెడు
దీనిఁ బాపవే
యనిన విహంగమంబు రయ • మారఁగ నచ్చటిపు
ల్ల లెల్ల ము

క్కునఁగొనితెచ్చి పోవిడియఁ కుంతితమైనదయా
గుణంబునన్.

వ. ఆపొంతపల్లియకు రయంబునం జని పుల్లతలసంగతం
బైనయింగలంబు.

క. కొని వచ్చి పుల్లపోవునఁ
దనుకంగాఁ జేసి నెమ్మి
ట్లను బోయతోడ మేనీ
యనలంబునఁ గాఁచికొనుటఁ కై రమ్మనఘా.

చ. అనవుడు వాఁడు గువ్వహృదఁ యంబలరం దనయం
గకంబుల

య్యనలశిఖాకలాపమునఁ నల్లనయల్లన కాఁచి శీతబా
ధన ముడుగంగఁ జేయఁగఁ బ దంపడి యాఁకలి
సాలఁ దోఁచెఁ దోఁ

చిన నెఱిగించె గువ్వకదిఁ సేయ నుపాయము లేనీ
యాత్మలోన్.

వ. వగచి వెలవెలం బాటి తలంచికొని వాని కిట్లనియె.

భగములకు జీవనం బనఁ గలదె సంగి
హించి నట్టిది యాఁకలిఁ కేమియైన
మాకు దొరకొన్నఁ దిందుముఁ గాక యైన
సేపు డస్సితి వాతిధ్యఁ నియతి వలయు.

వ. నాశరీరం బాహారంబుగా నిచ్చెదఁ గొనుము.

క. అనిపలికి యగ్ని పలగొని

తనదేహము దానిలోనఁ • దడయక యిడిసం

గని బోయ విస్మయంబున

మన మూనఁగఁ గొంత సేపు • మ్రొన్నడియుండెన్.

వ. పదంపడి.

మ. కలదే యిమ్మెయి పౌరుషంబు జగతిం • గారుణ్య

మేపార ని

ప్పులుఁ గిట్టిచ్చునె మేను నాదూచరితం • బుల్ నిం

దకుం బట్టులె

తలఁపన్ వచ్చిన నింతడగునె యేఁకాఁకా

ఘోరచే

ప్తులు మానంగలపాడఁ బక్షి గురు నై • సంధించె

సద్బోధమున్.

వ. అని యంతరంగంబున వైరాగ్యంబు నిరంతరం బగు
టయు సంత నిబువక.

మ. ఇది యిట్లాని బంధులం దొఱఁగా • నీయగ్ని

లోఁగూలె నొ

ప్పిదమై యుండఁగ నిట్టితేంపు నెలయం • బెంపార

వైరాగ్యం

పద పాపంబుల నెల్లఁ ద్రుంపఁగ మహా • పృష్ఠాన
పుణ్యస్థి మొర

దేద నే నిప్పుడ యందు మానసము శాం • తింబొం
ద నిర్మోహుడై.

క. వలలోననున్న పులుఁగుల

వెలువడఁగా విడిచి వలయు • వెండియుఁ దనకుం
గలపక్షినిహతిసాధన

మును నచటనె యుండఁ బోయె • బోయ నియతుడై.

రి. అక్కపోతి నాథుఁ • డగ్నిలోఁ బడుటకు

శోకవహ్నిఁ జిత్త • మాకులముగ

నెలుఁగు రాలుపడఁగ • నిట్లని పలవించె

నశుఁజుతరంగి • తాస్య యగుచు.

క. నాయాకలి కోర్వనెపుడు

వేయైనను నేఁ గొనంగ • వెండి యనుభవిం

తానూసపడుటఁ గనుఁగొని

కూయుచు ననుఁ బొసి చనుట • కుం దగ వగునే.

చ. అని వెండియు.

ఇగురుజొంపంబుల • నింపారు విరులను

బొలు పైనపాదలకే • వలకుఁదార్చి

సెలయేటులందలి • తెలివీటఁ దనువుసాం
 ఘెలసినగిరులతె • పులకుఁ జేర్చి
 మావిమోక్షకల సెల • దీవఁ జెన్నొందు
 తోటలకడ నలి • తోడఁ జెంది
 యలరునెత్తమ్ముల • కలిమిఁ జెల్వగుడిగ్గి
 యలతీరభూముల • నల్లఁబొంది

తే. నన్నముదమునఁ జేరి యా • సందమోదఁ
 గేలి సలిపెడు నీదగు • లీల మఱవ
 నావశంబె ప్పాణేశ! ప్పా • ణంబులిపుడ
 నిన్నకూర్చి యేతెంతు నీ • చన్నకడకు.

వ. అట్లుంగాక.

క. తేనియనుమరణమునఁ దన
 మేనువిశించిన్బ్రకాంత • మేలిపదవికిం
 దాను నతఁడును నరిగి య
 నూనస్థిరసుఖము లందు • చుండుట విందున్.

క. అని పలికి యపుడ యనలము
 ఘనముగ దరికొల్పి మది వి • కాసముఁ బొందం
 దనవల్లభుఁ దలచుచు వల
 గొని లీలం జొచ్చి యతనిఁ • గూడం బనియెన్.

క. స్ఫురితవిమానముమీఁద న
మరతీతి వేష్టింప రత్న • మయభూషణసుం
దర దివ్యచూర్తి వెలింగెడు
వరునిఁ గలసి పరమసౌఖ్య • వైభవ మెసంగన్.

తే. లీల బారిఁబారి నచ్చర • లేమపిండు
బలసి యభివందనము సేయఁ • బొలిచె నిట్లు
సనినపక్షియుగంబు వ • ర్తనముదోచె
బుణ్యవర్తనుఁ డగుట నా • బోయ కపుడు.

వ. తోచిన సతండు.

క. ఏనున్లు నిట్లగుదు ననుచు
నూనినకౌతూహలమున • నుల్లము పొదలన్
మే నెల్ల ముండు సింహగఁ
గానఁ దఱిసి గభిరక్త • కలితాకృతియై.

తే. అరుగుచుండువాఁ డొకచో ద • వానలంబు
గట్టెదిరికాననం బెల్ల • ముట్టి మండ
సంప్రమోదితచిత్తుఁ డై • చక్కఁజొచ్చి
యొడలుదొఱిగి దేవత్వంబు • వడసె నధిప.

ఉ. ఈయితిహాస మర్థమెయి • నెజ్జనముల్ వినినంబరించినం
బాయు నుదాత్తగోహనన • పాతక మైనను భూరిసా
ఖ్యముల్

వేయివిధంబులం బొరయు • వినుతగన్ శరణార్థి
దోషితుం
జేయనివాడు కల్మషము • జెందు నొకప్పుడు బా
యఁ జేమిటన్.

గృధ్ర జంబుకోపాఖ్యానము.

నీ. గాంగేయుఁ డిట్లను • గాంగేయపూర్వజు
నకును నైమిశపర్వ • ణమున నొక్క
బాలుండు వృతుఁడైన • బంధులు వేరైతభా
మికిఁ గొనిపోయి యు • మేయశోక
వివశాత్తులై పల • పింపగా గ్రస్తయై
క్కటివచ్చి మీరలి • క్కడ భయంబు
దక్కియెడ్చుచునుండ • దగదిదెక్కింకెడుఁ
బొద్దు గాక్షసులును • భూతములుఁభ
తే. శాచములు వచ్చి తినుటకు • నేచితిరుగు
జననమరణముల్ వింతలె • చన్నశిశువు
తోన యందఱుఁ జనుటకు • బూనియుండు
వారలే పొండు పీనుంగు • వైచివేగ.

క. తెగిపోయినవా రేడ్చిన

మగుడుదురే వెట్టులార ! • మానుడు మీరుం

దెగుదురు దడసిన నావుకు

నగునట్టిద కగ్జ మనుచు • నందఱు భీతిన్.

వ. శంఖు విడిచిపోవంజూచిన నొక్కనక్క బొక్కలొ
నుండి వెడలి వారలతోడ.

సీ. గ్రద్దమాటలకేల • కడుభీతిబొందితి

రక్కటా ! బాలుని • నబ్జవదను

నిటువైచి పోవఁ గా • క్లెట్లాడె నేడ్పుడు

శోకంబువోవ ని • చోటఁ గొంత

ప్రాగ్ధంలొ, విసి • కూరుండు గాకున్న

బ్రాణంబు గ్రహస్మఱ • రాక గల్గు

నో యెటుంగుదురే యి • నుండును నస్తాద్రిఁ

జేరెడు వెఱవక • మీరు నిలువుఁ

తే. డచిన వాతును మనమున • నానవుట్టి

మగిడివచ్చిన గ్రద్ద యి • మృందబుద్ధి

యైననక్కమాటలువిన • నగునెవికృత

మయ్యెఁ బీఠుంగు వచ్చునే • యనువులింక.

క. కడుబెట్టిదుండు కాలుఁడు

మిడుక మిడుక నపహరించె • మీ రీయానల్

విడుపుడు బాలునినుగతికిఁ

గుడయుడు దానాదులైన • బహుధర్మములన్.

వ. అనిపలికిన నాగృథ్రంబువచనంబు లాత్మేపించి య
జ్ఞంబుకంబు వారలనుద్దేశించి.

క. కూరమతి గృథ్ర మిట్టికు

మారకునిం జూచిచూచి • మసలకి పోవన్

మీ రెట్లో రైదరో క.

న్నీ రిటు మముబోటులకును • నిలువకొనికెడున్.

కి. దయమాలిపోవ నేటికిఁ

బ్రయత్నమునఁ బదుపైదైన • బలమున మీకుం

బ్రయ మెసంగ బ్రయకుబ్రయకం

డయినను మతి పోవరాదె • యనిచెప్పటయన్.

వ. గృథ్రంబిట్లనియె.

ఆ. ఏను బుట్టి వేయు • నిన్నూ మున్నూఁ

గలవు వత్సధనులు; • గాన నెందు

బాలు యావనస్థుఁ • బౌధుని వృద్ధుని

జచ్చి పోయి మగిడి • వచ్చువాని.

క. ఒకటి గలదు వత్తురు వే

జొకగర్భంబునకు మృతులు • యుక్తినిజమె న

క్కకు నేటిబుద్ధి పీనుగు

నకు బ్రదుకెలుగలుగు నిట్టి సవ్వలు గలవే.

సీ. అనవుడు నెగ వెక్కి • యానిడ్డ నైచి పో

యెడువారలకు నడ్డ • పడుచు సక్క

వినుడు రాఘవుడు నే • ద్వున బ్రదికింపడే

మృతుడైనభూసుర • సుతుని మగుడ

స్వంజయుకొడుకు స • చ్చిననారమడు పృథ

పంబున గ్రమ్మట • వాని రేరే

యట్టి యొకసిద్ధు • డమరుండుమీయెడ్చు

లాలించి దయ బాలు • ససుప్ర లొనరె

ఆ. నేని మేలు గాదె • యిది యేల పోయెద

రనిన వారు మగిడి • యరుగుదెంచి

శిశువుశవముచుట్ట • జేరిపెల్లెడ్చిరి

పనవిసనవి యంత • నినుడు గుంకె.

వ. ఆగృధ్రంబును జంబుకంబును నాకలిచేత వందురు
చుండి తాన తాన బాలశవంబు నాహారంబు గొనుటకై
యాష్విధంబునం దమతమపల్కునేర్పునం గ్రమ్మటించె
బొగ్గుగుంకినం దా నచ్చోట నిలువనేరదు గావున గ్రద్ద
యటమున్న వారు వోవుటకై యప్పటిలేటంగుమాటలాడెరా
తియైనం దనకు మేలుగావున సక్క వారలు దడయుటకుం

దగినచందంబునర జెప్పె నదివానితెఱంగు నే శవనవిహారని
రతుం డగుశంకరుండు కరుణారసపూరవశంకియండిగుటనప్పుడు.

ఆ. అట్లు పనవి యేడ్చు • నజ్జనంబులకుఁ బ్ర
త్యక్షమై వరంబు • లడుగుఁ డనిన
సంప్రమోదభక్తి • సంభ్రమభరితు లై
చక్క నవనిఁ జూగి • మొక్కి వాడు.

క. బాలమరణశోకంబునఁ

దేలక యుండంగఁ గావు • దేవోత్తమ ! నీ
వాల్చించిన బ్రదికితిమి డ

యాశుహృదయ ! పార్వతిప్రి • యా ! చంద్రిధరా.

వ. అని యనేక పిఠంబుల నేడులయు శివుం శక్తిసంపు
ప్రాణంబు లొసంగి వీడు శతాయుస్సంభన్నుం డగువా
డని యానతిచ్చి యాగృథ్రజంబుకంబులకునాకలి యెన్నం
డును లేక యుండం బ్రసాదించి యంతర్వర్జితం డయ్యె సం
తోషంబున సంతరంగింబులు సంగంబులు చూచిల నజ్జనం
బులు బానిసైత్తికొని పలుమఱుం జూచుచుఁ గోరిలిండు
చుం జనిరి గృథ్రంబును జంబుకంబును ముదంబునం బొం
గుచుఁ బోయి తమతమకులంబులలోఁ బ్రభూతంబులై ప్రివ
ర్తిలై నార్తజన బాష్పప్రమాన్వనంబు ప్రభువులకుం గర్తవ్యం
బగుటకును నిజకార్యాదు లగుకపటుల నేర్పుమాటల తెరువు తె

టింగిలొనుటకును నుదాహరణం బైనయీగృధ్రజంబుకోపా
ఖ్యానంబు.

క. వినినఁ బరించిన వాగ్విహఁ

గొనియాడిన దురిహీడ * కుం దొలఁగి నరుం

డనుపమధర్మములకు భా

జన మగు నాయుఃప్రవృద్ధి * సంపద నొందున్.

పవనశాల్మలీతరు సంవాదము.

సీ. అని వినతుం డగు * నాధర్మనుతునకు

ముదమునఁ జెప్పి భీ * ఘ్నము మఱియు

నిట్లనుఁ దగ నొక్క * యితిహాస మధిప! యా

కన్తింపు హిమవన్న * గంబునందుఁ

గలదొక్క-బూరుగు * గడుఁ జేద్దకాలంబు

ముదురు శాఖాశోభి * మూలదృఢము

నారవముని యొక్క * నాఁడ. తరువుపొంశఁ

జని చని వేడ్క ని * ట్లనియె నెమ్మి

తే. బూరువా ! యింతవఱకును * బొడవుఁ గల్గి

నీవు మృగపక్షిసంశ్రియ * నీయ మగుచు.

నునికి గవి ప్రీతి నడిగెద • ననిలుచేతఁ
బడు మహీజంబులెల్ల నీ • పవని యెట్లు.

క. పవనునకును నీకును బాం

ధవము గలదొ యతఁడు నిన్ను • దయ రక్షింపన్
నవినయన్వత్తిని బ్రదికితొ

చెవులకు నిం పెనఁగ నిజము • సెప్పుము నాకున్.

క. అనిన విని బూరు పట్లను

ననిలునిబలు మస్మదీయ • మైసబలముతో

నెనగా జేర్పడ పిను పదు

జెనిమిది యగునంశమునకు • నెనయ దరయఁగన్.

ప. అని పలుకుటయు నమ్ముసీందుఁడు.

ఆ. అమ్మచెల్ల యిట్లు • లనకుము గొండలు

లోనుగాఁగఁ బవను • చే నపాస్త

మహిమము లగు తెలుఁగ • మా భూతములచేట్టి

తములు పాయువశగ • తములు గావె.

క. అనుటయుఁ బెలుచనియెలుఁగున

ఘనమూల ప్రబలశాఖ • కాదుర్జయు న

న్నును దాఁకిన నతనిప్రభం

జనుఁ జనునామంబునకు న • సత్యక వచ్చున్.

వ. అని గర్వించి యాడిన శాస్త్రులీం జూచి సురమునిప్ర
వరుండు.

చ. ముటవకయుండు నీచిరును • మాటలు నీ విటులంట
మారుతుం

డెట్టిగెడు నెట్లు నంచు వెన • నేగి నమస్తముఁజె
ప్ప నాతఁ డే

డైఱఁ జూడెంచి నీవంట క • డిందిమగండపు నిన్నుఁ
దాకినం

జెలు తుటెసేరు బూరుగ! న • శించితి గా కిటఁ బ
ల్కు లేటికిన్.

మ. అని కోపంబునఁ బల్కు నప్పవనుతో • నాభూరుహం
బింతపె

ల్చన నీ వాడెద వంతతక్కువనె బే • లా! లోకసా
మాన్యవృ

క్షునికాయంబును నన్ను నొక్కటిగ ని • చ్చంజూచితే
యన్న న

ల్లన నవ్వొప్పుగ నానమీరయిండు హే • లాస్సారుఁ
డై యిట్లనున్.

క. ఒకనాఁ డజుండు నీనీ

డకు డబ్బాటరుగుదెంచు • టయు నమ్మెలా

తృకు, వేగై మన్నించిన

మెకమెకపడి తిట్ల పలుకు • మీ తగ రేవున్.

వ. అనివలికి బలుమొగంబుతోడం బోయిన నబ్బారువు
మనంబునం దలంకి.

చ. మనుగడ దప్పునొక్కొ మున్కి • మాటలు గైకొననై
తీ నాబలం

బన నదియెంత యుగ్గిత మ • హాబలురాకకు నో
ర్వజాల నా

తని నొకభంగి గెల్తు నని • తాఁ దలపోసి హరించె
నాకులం

గొనలును శౌంపముల్ నిడుద • కొమ్ముల రేయగు
డుం గ్రహించునన్.

వ. అట్లు శన్నుం దానవిలుచుకొని యున్నంతవేగుటయు.

చ. ప్రతినకు నీడుగా భయద • భంగిఁ బ్రభంజనఁజేగు
దెంచి యీ

క్షితిరుహము గనుంగొని యి • నీ! యిది నాపని సీవ
చేసి తి

మృతి నిక సంతసింపు మిటు • మన్ననఁ బొందు
మునీదుబాంధవ

ప్రతతికి నివ్వధంబు నదు • పాయము మే లెఱిగిం
పు పెంపునన్.

ప. అని యల్లసంబాడి సముల్లసద్దతి నాసదాగతి సనియె
నట్లు శాలిక్రి పవనుచేత భంగంబు నొంది వగంగుండెం బృ
బలునితోడ దుర్బలుండు దొడరి మత్సరగ్రస్తుం డయిన న
పాస్తభవుం డగు.

అని భీష్మము యుద్ధిష్ఠిరునితోఁ బవనశాలిక్రిసంవా
దంబను నీపుణ్యాఖ్యానంబు సెప్పె.

నాడిఁజంఘునిచరిత్రము.

చ. విను మొక బ్రాహ్మణుండు కుల • వృత్తము లెల్లఁ
దొఱంగి గోయదా

ని నొకత నాలిఁ జేసికొని • నెమ్మి గిరాతులఁగూడి
వేలకుం

జనుఁ దిను మాంస మద్దురిత • సక్తుఁడు భోగపరుం
డు గావునన్

ధర్మము ఘటింపఁగాఁ దగువి • ధంబుని చూచి వణిగ్జ
నంబుతోన్.

ప. చెలిమి సేసి కొందఱు గోమట్లు బేహారంబువెంట దే
శాంతరంబునకుం జనఁ దానును వారితోడం గూడి పోవం
బోవ గిరిగహనదృక్పథులంబున నొక్కవనగజంబు.

ఆ. సాతులోని కుటీకి • జనములు నునకైన
 లీల నేలఁ బెట్టి • కాలఁ జమరఁ
 జొచ్చుటయును భీతి • విచ్చి నల్లెఁకులఁ
 బటవి రెల్లవారుఁ • బటచయమున.

క. ఆయుయుఁ గాంచి నీకుల
 యై యున్న రదిక్కు ఎంత • నోదూరముగా
 నాయెడ నొకమాడ్గము గిని
 పోయెను దాన్ల పోవఁ • జోలె నెలనన్.

తే. పొదలకటచున జొంపమై • పొదపుఁ బటపుఁ
 గలిగి పట్టువదనమునఁ • జేరును మిగిలి
 యున్న పంథూరుహముఁ గిని • యున్న మచట
 నిలువఁగోరిం నామాని • నీడఁ జేరి.

క. వసంతలకుసుమగంధము
 గొని నుడిచడి గాడ్పు డప్పి • గొండాకజేన్సం
 దను పారునచటఁ గూర్పుం
 డె నతిం డట్లుండ నచ్చ • లోకి లలితగతిన్

ప. ఒక్కమహాబకంబు వచ్చె నది పద్మభవునకుం
 సాదసాత్రిం బగుచు నాళిపంఘుండును రాజధర్మగుడు
 నుపేళ్లం బరగునాకొక్కెరని నమ్రజ్జి నివాసం కుండు

సన్నుత్యై యన్తేతైంది యప్పిపుని గాంచి ప్రియంబు దల
కొనుచూడ్కి- నాదరించి.

కి. ఎందుండ యేమిపనికై

యెందుల కేగినిపు భూసు • నేళ్వర! ప్రితిం

బు (దా) నినుం గిని తిగియెడు

వింద పుయి నూతు నీచు • పిథముం జెపుమా.

వ. పురి యుగిని సతం జేను మధ్య నేరీయుండ గౌలముం
డ పక్కమహాలయచిరునిపుత్రిండు నాలుగొంబున వేదా
ధ్య నానాదానక్రికిరక్రిపిహతుండు నియి కామానలగ్నంబున
బోలుత య్కాల్లుగా బోయలం గిలసియుండి చేదతీకంబున
కు పులి దెహకరులవెంట నొక్కసాతుం గూడి పర దేశంబున
కరుణచే గిరిగ హననగ్నమప్రిదేశంబున.

క. పనకరె యొక్కటి యాసా

అసతుం గిలసి పనచయంబుం • దుగింపగడగడుగున్

పిను మ్మొవారునుం గను

రేల బలిచిరి భతి నేను • గాననభూమిన్.

ఆ. ప్రితి చిరు- దప్పి • భాగ్యంబుకల్పి నీ

స్తై సనీలయమునకు • నరుగుదేర

గంటి సనిన మేలు • గాక నీదారిద్ర్య

మపనయింతు నింతి • నపనయింపు.

న. అంతకు నిత్యాభిధ్యులు నొనుచును నుచునుగా
లగు మందాకినీమీగానంబులు సుపక్ష్యులు లులు లెచ్చి లెచ్చి యు
గునట్లుగా నతినికి నొసంగి గాత్రి యగునటులు బల్ల సపుష్ప
సాంద్రబగుశయనగుల గిల్పించి యల్పించి యల్పించి
నితో నముచితసల్లాపగులు సుఖులవ్రచెనె నాదాత్రి గుల
వేగుటయు నప్పిచ్చి నాలోకించి.

క. పినుమిట్టంగిడును నగనము

గి నకిము బుద్ధియును నాల్గు ♦ కానానానా నా మ

గ్యునిదాత్రము నాయుట

కని దేవగురుగన సెప్పె ♦ సన్నిధి నానన్.

కి. మిత్రంగి నెక్కము కన్యస

పుత్రిగడ నగు ను నీకు ♦ భూమి నానన్.

నైత్రి యనునెడ నెన నెన

పాల్గిము గా నుండెనే య ♦ పానానన్.

తే. నాసఖుండుపరాపాతి ♦ నాపానెను

డనిని పురియువభూరిజ ♦ వానియు మా నడు

యోగనమాలిచ్చటకి దాని యున్న బెరుపు

పట్టి వేచని మూడైత్య ♦ భక్త గినుమా.

క. కాంచి యలనితో నేల లు

శైంచితి నని చెప్పి మతం ♦ డానిగిహున్.

కాంచనములు గన్నంబులు

నంచితఁగాఁజేసి యిచ్చు • నప్పుడ నీకున్.

క. అని యాపూరించెన సెప్పినఁ

జని యాతఁ డతనిఁ గాంచి • నముచితభంగిన్.

వినిపించె రాసధర్మన

కనుగల మగునఖండి ననియు • నతనిజనువు నన్.

తే. అనుగుడెంచితి ననియు ధ • నాస్థిననియు

నిట్లు వినిన మటయు రాక్ష • నేశ్వరుండు

దేరికొనఁజూచి యాత్మని • ప్పాఱుఁ డధముఁ

డగును దోచుచు నున్నది • యడుగవలయు.

వ. అని తలంచి.

క. కులమును పిద్యయు వృత్తముఁ

గలయాపెఱిఁగింపువానిసఁ • గలఁగక తన్నుం

దెలియంగఁజెప్పెవిపుఁ

డలఘుం డగునసురపతియు • నవికృతుఁడగుచున్.

క. ఇతఁడెట్టిఁడైన నేమగు

నతనికిఁ గలుఁడట్లై బడిమ • హత్తరసఖ్యం

లితనిం బొగ్గిముఁజేయఁదె

యితనికిఁ దృప్తియగునట్ట • లిత్తుధనంబుల్.

న. అని నిశ్చయించి యతినికి నాహారసంభారంబులు న
మీచీనంబులుగా నిర్వర్తింపఁదగువారి నియోగించి మఱునాఁ
డు కార్తికి పౌర్ణమాసి యైన భూసురసహస్రంబులు దనగృ
హంబునం బసిండిపల్లెరంబుల భోజనంబులు సేయను బహు
శత్రుఁలు పరిగ్రహింపనుంగలనై మిత్తికక్రియానుష్ఠానంబులు
గలిగిన నమృతహాజనంబులతోఁ గలపి యత్యంతాదరం నన.

క. మహనీయబహుళపూజా

సహితంబుగ భోజనంబు • సంప్రీతిగ న

మృహితాత్మిత్వంబున సెను మ

ర్వహాభారము గాఁగఁ గనక • రానియు మఱుబున్.

చ. కుడిచిన పల్లెరంబును నకుంకితి హ్వాముతోడనిచ్చినం

గడు ముద మంది యెత్తికొని • గాఢభరంబునకోర్చి

మోవఁగా

మెడయును మూపు వీపులును • మిక్కిలి నొవ్వునఁ

గొంతువోవ నె

కుక్కుడువెన నేగుదెంచెఁ గని • కొక్కెర సమ్మద

మంద మట్టికిన్.

తే. అట్లు సంతోషమునఁ దేలి • యతనిడప్పి

వోవ బకవల్లభుఁడు పక్ష • పుటయుగమున

నల్ల వీచి చూహాన న • వర్షణంబు
సేసి నిసి యెన సుఖనిద్ర • సేయుచుండ

ప. ఆదుర్భాషామండు దనకు రేపటిపయనంబునకు
నాహారంబు చింతించి యిమ్మహాబకంబుశరీరంబు గొప్పి
యున్న గీనియందు మాంసంబు సాలంగల దిది యెవఁజ్ఞుని
ద్రోహోయెడునిప్పుడు సావనడిచి చెండుకొని పోయెదంగాకయని
పాపనిశ్చయుండై వీర మక్కర గట్టికొని యొక్కకాష్టంబు గ
రయుగంబునం జక్కపమర్చికొని.

క. అందంద మెడయుఁ దలయు న

మందాటోపమునఁ బొక్కు • మాఱు లడిచి నా

వుం బెలియఁజూచి యున్నెడు

జెందముతో నీక లన్ని • జిని వెన నులిచెన్.

తే. ఉలిచి బొందువు న్నిచ్చి మే • నురివి నంబు

ఉంతయును బుచ్చి పొదుకగా • నమగఁ గట్టి

కొనుచు వేగుబోఁ కగుటయుఁ • జనియె నట్టి

సమయమున మేలుకని దనుట • పశ్చిమంబు.

క. పొలవలచె నేమిజ్ఞానా

కలిగెడు నని తలఁచి మనసు • గలఁగఁగఁ దనవా

రొత్తోడ నుగ్గడించుచుఁ

జలియించుచునుండుఁబొగ్గు • పామెక్కుటయున్.

వ. రాజధర్మనిం దలంచి.

ఉ. నిచ్చలుచుచ్చు లేపకడ ♦ నెయ్య మలస్సెగి మత్సిఖం
జు నే

డిచ్చటి కేలరాడు గుణ ♦ హెతు పుష్కరియందు
గట్టెనా

యిచ్చు దలంచితిం దులువ ♦ యోమి దలంచెనో య
క్కటా ! మటం

బొచ్చెములేను సమూత్ర బక ♦ పుంగులెగి వెట్టిగునా
కొట్టెననూ !

క. అని నానగ పగచి నూనయం

బుచ్చె బరిగెట్టి భక్తుల ♦ బొప్పగి వాచుగ

జని గణమూహంక్క యేర్పడె

గని యననికె డెప్పి పుచ్చి ♦ కడుకేగముచన్.

వ. అవ్వపునినొప్ప వట్టి.

చ. పరిమయి బాతి వాని గని ♦ పట్టి వడికెడకేలు
గట్టి తె

చ్చి రసురభర్త నూచి యిటు ♦ సీరంగ దేవని దీ
కృతఘ్నునిం

బారిగొని వే తినుం డనిన ♦ బొకడ మానినవార
మయ్య యి

ద్వరిత శరీరము దినఁగ • దోషము మా కని వార
లోల్లమిన్.

వ. అలెందు.

క. తినుఁడు తినకుండుఁ డేమే

సను జేయుఁడు వీని నేల • నాముందటికిం

గొనివచ్చితి రని పల్కిన

దనుజులు పురివెడలఁ దెచ్చి • తద్దాత్రుంబున్.

క. వెడకోరి నెత్తు రొలుకం

బడఁదోచిన వచ్చి కుక్క • పదుపువెనుకకున్

జడిసెఁ గబళింప క్లొక

కడుపులు సకనకపడంగఁ • గౌరవముఖ్య.

వ. అనిచెప్పి భీష్ముడు.

క. పిను మది యట్టిద కుక్కలఁ

దినఁగా రోయుం గృతఘ్ను • దేహముమాంసం

బని చెప్పు నాగమంబులు

మనుజేశ్వర ! లెల్లమయ్యె • మనకిచ్చోటన్.

వ. అనిపలికి వెండియు నిగ్గనియె.

క. పుగపురఁబాక్కుచు బకపతి

కరంక మటఁ దేరఁ బనిచి • గావరమున నె

య్యురూ దాను నగ్ని యిచ్చి య

సురపతి యున్నంతవఱకు * సురపతి నెమ్మిన్.

క. కనియతెడు సంభ్రమంబును

పినయంబును పెరయ గారి * వించి యడిగ నా

తని రాజధర్మ నీవే

యని డైన్యము దోప వగచి * ముక్తిలు పొరంగెన్.

వ. అట్లపిగిన నవారివిధుండు నీసఖుండు చతుర్ముఖునకు
సఖుండగుట యెఱుంగినే వానికి వగవనల యవ్వారింబునుడు
దనవానికి ననుదినంబు వాడునచ్చుటం గోరుచుండుంగావున.

క. పలుమాఱును రామకి ను

త్రిపడియెడు దాని నిట్టి * దశ సతవందెం

జెనె యగుట నితనిడొక్కఁడు

నలఘుఁధిన్ వహిం యిచ్చి * తది మేలకదా.

వ. అట్లగ్నిసంస్కారంబు నేసి నీవు వచ్చినయనంతరంబ
తచ్చితానమిహంబున.

క. కిడు సర్వీల శ్రీపుంజను

గుడువఁ దొడఁగె నొక్క సురభి * గుఱు పురయం

బకువత్సవక్త్ర శేనము

నుడిగాలిం దూలిపడియె * సాద పై ననఘా.

జ. దానంజేసి యన్నాడీజంఘుండు సంజీవితుండయి యెప్పు
టియట్లు యొప్పెడునాకారంబుతో నగుదెంచుచున్నవాఁడీ
ఘోషకుంగారణం బద్దేవునిచిత్తంబు మహానుభావంబు.

క. అని చెప్పినంతి బకపతి

సనుదించెను తనుసవతికి ♦ సంస్మృదమెసంగెన్;

మూనువాసపుఁ డజ్ఞవాక్యము

నస పాశనిబద్ధుఁడేసి ♦ నాఁ డవ్వొప్పున్.

క. ఆనాడీజంఘుండును

దాని నెఱింగి భూసురునకుఁ ♦ దనకతమున న

ద్వీపదశ యగుట కోర్వక

వానిపడుపు గోరి వేఁడె ♦ వరముగ నిందున్.

చ. అలఁడునుదివ్యగోధమున ♦ నాసమయంబునబ్రహ్మ

సత్కృపా

న్వితుండగుటేర్పడం గని వి ♦ నీతతముండగురాజధ

ర్మవాం

భితఁ జ్ఞానరించె, విపునకుఁ ♦ జేర్చిరి తేచ్చినవారు

తద్దన

ప్రీతియు, దైత్యనాయకుఁడు ♦ వంప బకాధిపుఁబ్ర

స్తుతిండుచున్.

వ. అన్విప్రస్థుడు ధనసంచయము మోచికొని మరలి
మరలి చూచుచు సంభ్రమింపఁగలఁ దదనంతరంబ.

క. సురపతియుఁ ద్రిశిష్టపమున

కరిగె బకాగీశుఁడును ని • జాలయమునకున్

గరిమంబు మెఱుంగు జనియెం

బరితుష్టుండగుచు దైత్య • పాలుం డనుచన్.

క. అని నెప్పి తాత యిట్లను

మనుమనితో నాదరిమున • పాఠియును బ్రహ్మ

ఘ్నునకును నిష్కృతి గలుగును

పినుము కృతఘ్నునకు పేను • విమోచనితా.

క. ఆరయ మిత్రోరోహము

దారుణ మగుపాపకము గృతఘ్నుతకంఠెన్

నైరముగొని విడువవలయు

నారెండు తెఱఁగులవాని • నాశులనన్.

క. మిశ్రుండ్లైహికి ములు నా

మూత్రికములు నైసభద్ర • ములు చలకొలుపునో

మిశ్రధనంబులలోనను

మిశ్రుండ యెక్కు డనుమాట • మెత్తిరు పాల్.

క. ఉత్తమకులజుడు సుగుణ

యత్తుడు సున్నేహమతియు • నగుమిశ్రుండు

జిత్త మెల్లప్పుడే తెలుగునఁ
బొత్తున మనపలయు శుభముఁ బొందవలసినన్.

చిరకారితను మనసుమాయని చరిత్రము.

క. అతఁడు చిరకాల సుఖిచా

రితంబుగాఁ జేసి యాచ • రించుం గురుభూ
వశివర్య యెద్దియును నది
గతిముగఁ జిరకారినామ • కంఠునఁ బరిగున్.

నీ. పిను మొక్కకారణం • యన ముని పత్నిపైఁ
గోపించిచంపన • కొడుకుఁ బనిచి
యెటయేని వెడలి పో • వుటయును బనులెల్లఁ
జిరవిచారముతోడఁ • జేయుఁగాన
నచ్చిరకారి యి • బ్బనిపిచారింపె జ
నకుసంపు నేనా మా • నంగ రాదు
తల్లిజంపుటయును • నగదు తండ్రిసంపు
దప్పింతుఁగాకని • తలఁతునని

తే. గల్గెమం బందుచి దాని న • త్కర్మవిదులు
మాత్మరక్ష గర్తవ్య మెఁమూర్ఛికినైనఁ

బుర్రభావ మస్వాశంక్తిః • మునకు నెలపు
పాపమడగింప నెవ్వల • నోపునొక్కొ.

క. జననీవధంబు నేసిన

ననుమానమె నరక మగుట • యని యుడిగితిగా
జనకావమాన మొనరిం
చినవానికి నరకమున వ • సింపంగవలదే.

తే. లల్లి ధాతిక బిడంబు • తండ్రి వెట్టు

వంశధరణార్థముగ నిది • వారిభంగి
యేను బొత్తులవాడ న • య్యిరుక్కను
వీరలం దిప్పు డెవ్వరి • విడుచువాడ.

వ. అని విచారించి తలంచుకొని,

క. జనకుడ యే నై జన్మిం

చినవాడను జనకుపంపు • నేసినబాయుం
దనయునిపాపము లనియును
వినియుండుదుఁ దలఁపులింక • వేయునునేలా.

క. జనకుడు దపమును ధర్మ

బును విద్యయుఁబరమ్మదైవ • మును గావున నా
తనికిఁ బ్రియం బగుపని నే
సిన దేవతలెల్లఁ బ్రితి • జెండుట గల్గున్.

పృథమభాగము.

కి. చిరకార్తియెట్లనుం దన

చిరకార్తి నఁ జూపుఁగాక • శీఘ్రపుణ్యేశ్వరన్

దురట్ల జేయునే నను

వెరవరి వాఁ డిట్టిపనికి • వేగిరపడునే.

ప. అని పుత్రుని నుద్దేశించి.

చ. చిరముగ గర్భవాసమునఁ • జెందితి పుత్రుని చిరంబు

గాఁగ ని

న్నరసఁ గదయ్య తల్లి యన • యంబును నేఁ బను

పంగఁ బూనియుం

జరి మగుచట్టు లితైటఁగు • సేవఁదలంచితియేని న

తొక్కపా

పర చిరకారి నాఁ బరఁగు • భాసితనామము సార్థకిం

బగున్.

ఆ. నాకు నాతపంబు • నకు నిండరాకుండ

దురితభయమునిన్నుఁ • బరయకుండ

నెమ్మఁ జేసి తన్ను! • నీచిరకారిత

శకలభూతములును • సంస్తుతింప.

ప. అనుచుం జనుదెంచి నివాసంబు ప్రవేశించినం గని

చిరకారి నిజకరంబున నున్నపథసాధనంబు డిగ్గ విడిచి య

గ్గతభ్రష్టపశువుచరణంబులు శిరంబు మోపి బ్రాహ్మం

బు సేసె బత్తియుం జాగిలి మొక్కె నన్యగువుర
కోక బాష్పంగులానందాశ్రువులుగా నమ్మచివరుండు
యని గాఢాపింగసంబును మూర్ధఘాతమునుం జేసి
ననిం బొగడల నభినందించి దానును వారును సుఖానంద
యుండె యిట్లనియె.

క. కార్యవిచారము చిరముగ

ద్వైతమతో నడపవలయుం • దత్తిత్తి మిల్లు
దార్పు డవార్పుడు వీడచి
యార్పులు సేయుదునునిశ్చ • యంగుచిరముగన్.

క. మిత్రస్వము శత్రుస్వము

బాత్రోయు నపాత్రోయును • విరికింను సుచా
రిత్తుడు చిరతరిగణనా
సూత్రితముగ దాని నెల్ల • శుభములుగొందున్.

వ. అని నిద్దేించె నట్లు చిరకారిచిరకార్యమున ఫలత్వము
బునొంది వినుతి బొందె.

క. కావున గురువశో నమ !

సీవును నడసత్ప్రకార • నిశ్చయము చిరం
లై వలెజేయుచి యది
గావించుం జిరము లైన • కార్యఫలములన్.

ప్ర శ మ భా గ ము.

క. విను మచిరవృత్తిఁ జేసిన

పని కర్తకు నావహించుఁ ♦ బహ్మతాపం

బనఘా! చిరభావితఘ

ద్ధినిరూపణకృతము శుభముఁ ♦ దేజముఁ దెచ్చున్.

ప్ర శ మ భా గ ము.

సంపూర్ణము.
